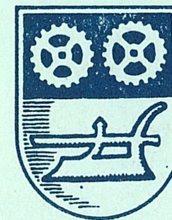
C. Klitgaard

Vester Brønderslev Sogns
og
Brønderslev Købstads
Historie

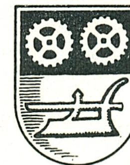

I Kommission hos
Mandrup Poulsens Boghandel
Brønderslev

Vester Brønderslevs Historie

C. Klitgaard

Vester Brønderslev Sogns og Brønderslev Købstads Historie

I Kommission hos
Mandrup Poulsens Boghandel
Brønderslev

Trykt i
Vendsyssel Bogtrykkeri
Alb. E. Hansen
Brønderslev
1942

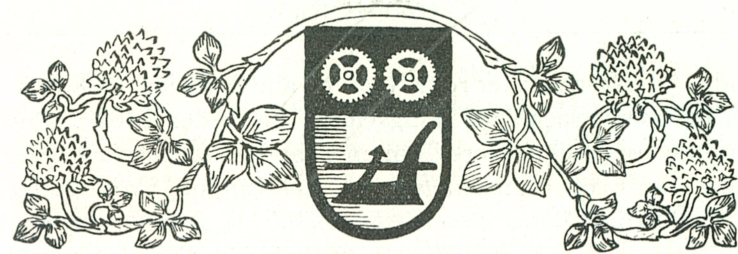
Ved Udgivelsen af dette Arbejde bringer jeg saavel Carlsbergfondet som Brønderslev Byraad, der har muliggjort Bogens Tilblivelse, min bedste Tak for økonomisk Støtte, og endvidere takker jeg enhver, der paa den ene eller anden Maade har rakt mig en hjælpende Haand med Oplysninger.

C. Klitgaard.

INDHOLD

RETTELSER:

Side 98, Linie 8 f. n.: [2]), læs [3]).
Side 155 og 158: Ellen Marsvin, læs Else Marsvin.
Side 199: Nieklesen, læs Nicklesen.

FRA Højlandet i det indre Vendsyssel (Hellum, Hallund og Hellevad Sogne) strækker der sig mod Nordvest en Istidsaflejring, der over Øster og Vester Brønderslev Sogne naar sin Afslutning ved Thorsmark, hvor den naar op til en Højde af 44 Meter (139 Fod) o. H. Medens dette Højdedrag paa dets nordøstlige Side er omgivet af et smalt Bælte af Senistids-Aflejringer, Havaflejringer af Sand og Grus, er der paa Højdedragets sydvestlige Side et bredere Bælte af samme Art, som længere mod Sydvest fortsættes i Aflejringer af Ler og Dynd fra Stenalderhavet og delvis i Ferskvandsaflejringer af Tørv, Ler og Sand langs Østeraa og Ryaa, og her sænker Terrænet sig til en Højde af 6-7 Meter o. H.

Disse Aflejringer afgrænses mod Nord og Vest af *Østeraas* brede „Floddal" og mod Syd af *Ryaa;* mod Øst er Afgrænsningen derimod ikke saa naturbestemt; men paa en Strækning danner dog *Vrangbæk* og dens Tilløb *Stubdrup Bæk* en Spaltning af Højlandet, og længere mod Syd danner ogsaa *Løkkebækken* paa en Strækning et Naturskel mellem Øster og Vester Brønderslev Sogne, hvilket sidste omfatter 3582 ha eller ca. 6495 Tdr. Land.

Der findes ikke gammel *Skov* i Sognet, men megen nyere Plantning, bl. a. Anlæget Hedelund med Løvtræer. I Middelalderen har der derimod været lidt Skov mellem Ø. og V. Brønderslev Byer; *Burholt* er jo et Skovnavn, og mellem Bryggerivej i Brønderslev og Vejen fra Chausséen til Ø. Brønderslev ses endnu langs Aalborg-Chausséen Skovplanter som Anemoner, der vidner om gammel Skovbund. 1459 toges Tings-

vidne, at *Norneskov* er rette Skov til alle Jordejere i Ø. og V. Brønderslev Sogne, og Tingsvidnet fornyedes 1462[1]). 1466 oprettedes Forligelsesbrev om en Skov kaldet Nørnis (ɔ: Norneskoven[2]), og sandsynligvis var det samme Skov, som i 1480-90erne kaldtes *Brønderslev Lund*, og som da hørte til Ø. Brønderslev Sogn[3]). En Rest af denne Skov, ogsaa kaldet *Lunden* i *Frisdal*, fandtes endnu 1632[4]).

Ogsaa et Stednavn som „*Bøgen*“, der i Følge Udtalen betyder Bøgene, og som i gammel Tid hed Bøgerum, maa antages oprindelig at have været et Skovnavn.

Betragter man et Kort over V. Brønderslev Sogn, vil man se, at der Sydøst for Gaarden Bøgen, som i ældre Tid ogsaa kaldtes „Tinghuol“, Tinghulen, gaar en tilsyneladende umotiveret Spids af Sognet[5]) som en Kile ind i Ø. Brønderslev Sogn, og denne maa vist føres tilbage til en Deling af et oprindeligt Brønderslev Sogn i en østre og en vestre Del, og Hensigten med den maa have været at sætte det vestre Sogn i Forbindelse med Jerslev Herreds gamle *Tingsted*, der indtil 1688 laa ved Kilens Spids. Herredstingene blev fortrinsvis lagt, hvor to eller flere Sogne stødte sammen.

Allerede i Oldtiden var V. Brønderslev Sogns Højland eller dets nordøstlige Del vel befolket; der kendes ca. 60 *Gravhøje* her; men de fleste er nu ødelagt og kun 2 fredet efter den tidligere Fredlysning fra Nationalmuseets Side. Af Højene skal nævnes *Thorshøj*, de 2 *Pukkelhøje* og *Kvindehøj* samt Høje med nyere Navne som *Drejergaardshøj*, *Møllehøj* og *Grinstedhøjene*.

I Nationalmuseet findes en stor Del Fund fra V. Brønderslev Sogn og saavel fra *Stenalder* som fra *Bronze-* og *Jernalder*. I Følge velvillig Opgivelse er der i Museet følgende Genstande: Fra *Stenaldertiden*: 1 Stridsøkse og 2 Flækker fundet i en Høj paa Nibstrup Hede; 1 Flintflække fundet 1772 paa Vrangdrup Hede; 1 tyndnakket Flintøkse og en Stenkølle fundet i Høj paa V. Brønderslev Mark; 2 tyndnakkede Flintøkser fundet paa N. Kornum Hede; 3 Flint-

1) Æ. d. A. III, 94 og 97. 2) a. St. 103. 3) a. St. 87, 89, 107. 4) Jerslev H. Tingbog 4. Okt. 1632. 5) Nu Nibstrup Plantage.

syle fundet sammen i Mose ved Lille Hedegaard; 1 Flintøkse og 2 Flintdolke fra V. Brønderslev; 1 Flintflække fra Bøgen fundet i en Gravhøj sammen med 1 Lerkar og nogle Perler og endnu en Flække; 1 Stridsøkse af Sten fra Enggaardens Mark; 1 Hjortetaksøkse fra Brønderslev Kær; Forarbejde til 1 Flintdolk fra V. Brønderslev; 1 Landsespids af Flint fra V. Brønderslev By; 1 rørformet Ravperle fra en Høj ved Thorsmark; 1 tyknakket Flintøkse fra Bundgaard; 1 Flækkeskraber med lige Æg fra Kæret Matr. Nr. 27 af V. Brønderslev, hvor der ofte er fundet Flintsager efter Pløjning; 1 Flintøkse; 1 Skafttapøkse af Sten fra Matr. Nr. 7a af V. Brønderslev.

Fra *Bronzealderen:* 4 Bronzesave fundet under en stor Sten i V. Brønderslev; 1 Bronzesværd fundet i „Kvindehøj“ paa V. Brønderslev Mark, det laa paa en Bunke brændte Ben og var dækket af en stor Sten; 1 Bronzepincet fra stensat Grav paa V. Brønderslev Hede; 1 Brudstykke af en Stangnaal af Bronze fundet i Mose ved Kornumgaard; 1 meget stor, massiv Bronzeøkse med Skaftrør, 17 Tommer lang, fundet i Nibstrup Mose; 1 Dolk af Bronze fundet i en Høj ved Bøgen; 1 Bronzedolk med Rester af Træskede og Skindbeklædning, fundet sammen med brændte Ben i en Stenkiste i en Høj nær Brønderslev Jernbanestation; 1 Dolk af Bronze fundet i en Høj i V. Brønderslev; 1 Urne med en Bronzesyl og brændte Ben fundet i en Høj i V. Brønderslev By.

Fra *Jernalderen:* 1 Urne fra Folkevandringstiden fundet i en Høj paa V. Brønderslev Mark; 1 Bronzehalsring fra førromersk Jernalder fundet i en Mose paa V. Brønderslev Mark; en Sten med skaalformet Fordybning fra Thorsmark, 1 Bundstykke af en Kværnsten fra Boplads ved Thorsmark; en Del Lerkarskaar og en Knusesten fra en Boplads paa Parcel Matr. Nr. 1d af Thorsmark, undersøgt 1909 af Museumsinspektør Hans Kjær.

Ogsaa i „Vendsyssels historiske Museum“ i Hjørring findes enkelte Oltidsgenstande fra V. Brønderslev, men ikke af særlig Betydning.

* * *

Sognets Navn hører til en Gruppe Stednavne, der peger hen paa en Tid, da Vendsyssel blev taget i Besiddelse af nye Indflyttere og antagelig paa Folkevandringstiden omkring Aar 400 e. K.; -lev-Navnene indeholder i Reglen i første Led et Mandsnavn, som vel er Navnet paa den Høvding, der tog den paagældende Egn i Besiddelse, sidste Led i Stednavnet, -lev, peger hen paa et Ejerforhold, eller, som ved Navne som Jerslev og Aarslev, antagelig paa den Bestillling (Embede), til hvilken „Levet“ var henlagt til Indehaverens Underhold (Jarlen, Aarmanden). *Brønderslev* betegner formodentlig det Omraade, som Høvdingen Brunder havde taget i Besiddelse, og Sognet, der vel oprindelig udgjorde ét Sogn sammen med Øster Brønderslev, hører til en Gruppe -levbygder, som fra Vestkysten eller Nordkysten strækker sig ind i Landet til Vendsyssels tidligere Skovegn, og man fristes derfor til at antage, at de nye Indvandrere er kommet hertil via Vestkysten og maaske ad Uggerby Aa er trængt ind i Landsdelen. Nordligst har vi Bindslev og Uslev (i Mygdal Sogn) og derefter i sydgaaende Retning Navne som Harreslev, Hundelev, Aarslev (i Børglum S.), Lørslev, Torslev, Ørslev, Trudslev, Brødslev, V. Hjermeslev, Ø. Hjermeslev, Brønderslev, Serreslev, Jerslev, Vrejlev, og i Han Herred Haverslev, Horslev, Fjerreslev, Øslev, Stierslev m. fl. Da Nibstrup er et yngre Navn end Brønderslev, og Burholt er et Skovnavn, maa Storgaarden i det oprindelige Brønderslev Sogn antagelig søges i „Gaarden“ i Øster Brønderslev, ret nær ved Øster Brønderslev Kirke og Jerslev Herreds gamle Tingsted.

Medens de naturbestemte Skel jo var lette at følge, har Skellet mellem V. og Ø. Brønderslev Sogne ned over Engene ofte givet Anledning til Stridigheder mellem Ejerne af Burholt og Beboerne i V. Brønderslev.

1466 tog Børglum Kloster, der ejede Burholt, Lovhævd paa „*Munkelykke*“, *Kirkeholm* og *Holmgaard*[1]), og 1491 opstod der langvarig Strid om Skellene. Børglum Kloster tog Tingsvidne om, at „*Munkelykke*“*s* Mark m. v. aldrig havde

1) Æ. d. A. III 86.

været brugt til V. Brønderslev, og ligeledes Sognevidne om, at Ejerne i *V. Brønderslev* ingen Fællig havde sønden for den Bæk, som løber sønden for deres By og mellem *Burholts* Mark, *Munkelykkes* Mark og *Gaberals* (ↄ: Gabriels) Mark, og samme Aar fornyede Klosteret sin Lovhævd paa *Munkelykke* m. m.[1])

Videre hører vi, at paa *Vendelbo Sysselting*, Onsdag før Sancte Eigidii Abbeds Dag (ↄ: 1. Sept.) blev udstedt følgende Tingsvidne udfærdiget paa Pergament og forsynet med 9 Segl:

> „Alle Mænd, dette Brev ser eller hører læse, hilse vi Las Tygissøn[2]), Foged paa Vendelbobyherritsting (antagelig Fejlskrift for Vendelbo Bygdeting = Sysselting), Peder Bang, Prior i Vrejlev Kloster, Anders Poulsøn, Jep Pedersøn, Niels Pedersøn og Jes Studtz, Borgmester i Hjørring; Tomis Sivordsøn, Foged paa Vennebjerg Herredsting; Peder Mathisøn, Jens Maller, Madz Hendrichsøn, Madz Bonde, Jens Michelsøn, som Raadmænd ere, og Oluf Stien, som Borger er i Hjørring, evindelig med Gud, og kundgør vi, at Aar efter Guds Byrd MCDXCI (ↄ: 1491), den Onsdag næst før Sancte Egidii Abbeds Dag, paa fornævnte Vendelbo Byherredsting var skikket beskeden Svend, Las Høg, Gaardfoged i Børum (ↄ: Børglum), (som) æskede og fik et uvildigt Tingsvidne af 8 Dannemænd, som var og er Tomis Sivortsøn, Hendrich Andersøn, Enuold Pedersøn, Anders Jepsøn, Matz Henrichsøn[3]), Jens Maller[3]), Las Schreder og Peder Mathisøn[3]); disse forskrevne 8 Dannemænd vandt (ↄ: vidnede) og svor paa Tro og Sandhed og saa og hørte samme Dag for dennem stande 12 gode astadige Dannemænd: Tomis Nielsøn, Jes Jenssøn, Poul Jenssøn, Hendrich Olssøn, Oluf Jensøn, Knud Jensøn, Per Jensøn, Anders Pedersøn, Peder Tomisøn, Michel Jensøn, Las Christensøn og Jøren Jensøn, der kundgjorde og vandt paa Tro og Sandhed, at de nærværende var hos paa *Jerslev Herreds Ting* den Tid, Sandemænd[4]) af Jerslev Herred var der paa Tinge og vilde kundgøre deres Ed og Sandemandstov, som de gjorde mellem Guds Hus[5]) og Bonden[6]), efter-

1) a. St. 90, 94, 98. 2) Lars Thøgersen, der 1491 var Byfoged i Hjørring og 1501 Borgmester dér. 3) Raadmænd i Hjørring. 4) Var Nævninge, som bl. a. afsagde Kendelse om Markskel, jfr. Æ. d. A. I11 99. 5) ↄ: Børglum Kloster, 6) ↄ: Modparten, vel en Selvejer i V. Brønderslev Sogn.

som de var tilkrævet og havde gjort og burde at kundgøre efter Loven. Da kaldte *Hans Bonde*[1]), Delefoged (antagelig Fejlskrift for Tingfoged), ad paa fornævnte Jerslev Herreds Ting, ej med Lod (Lov? = Ed) eller Vidne eller Besegling eller stedte dennem Lov eller Tov eller Ret, og var forskrevne Las Høg og forskrevne Sandemænd nødt til at skyde sig (ɔ: henskyde sig) til *Børglum Herreds Ting;* der kom forskrevne Sandemænd for os og mange Dannemænd, som dér Børglum Herreds Ting søgte, og kundgjorde de for os, at de gjorde deres Tov og Sandemandsed ad den *Bæk*, som løber sønden om *Nibstrup*, frem ad *Munkelykke*, og saa vester om *Gabriels Mark* og saa sønder med *Bækken*, som den løber i den *store Aa* (ɔ: Ryaa); der svor de at være ret Markskel mellem *Burholts Munkelykke* med andre Byggesteder og *Vester Brønderslev Mark* og vedtog den Flodsted i forskrevne Aa (og) til *Halliggaardses Mølsted* (ɔ: Holmgaards Møllested), som er *Vor Frues* til Børglum Kloster (ɔ: Klosterkirkens); af det, som deraf udenfor (her er glemt noget i Tingbogens Afskrift, antagelig skulde der staa „Skellet er"), de derpaa gjort haver, det vunde (ɔ: vidnede) og forskrevne 12 Mænd efter tre samfælde Ting (ɔ: tre paa hinanden følgende Ting), Breve og Bevisning derpaa, at hver skulde nyde, hvis (ɔ: hvad) de havde Lov og Ret til efter Loven."[2])

Munkeløkke og *Gabrielsløkke*, der laa til Burholt, var aabenbart oprindelig indhegnede eller indkastede Græsgange (Løkker), og norden og vesten om dem løb den Bæk, som senere ved en Mistydning af Navnet kom til at hedde *Lygtebæk* i Stedet for *Løkkebæk*.

Ved samme Tid, nemlig 11. August 1491, indværgede *Henrik Knudsen Gyldenstjerne* til Restrup sit Jordegods i V. Brønderslev med følgende Lovhævd[3]):

„*Hans Bonde*, Foged paa Jerslev Herreds Ting, Oluf Skriver, Slotsfoged paa Aalborghus, m. fl. udstedte 11. August 1491 Vidne, at beskeden Svend, *Josef Eriksen*, Foged paa Restrup, fik Tingsvidne af 8 Dannemænd: Jes Lauridsen i Hollensted, Anders Lauridsen i Kornum, Jesper Jepsen i Krog, Nis Andersen i Jerslev, Nis Olufsen i Vrangdrup, Poul Suder i Hallim, (ɔ: Hallund), Las Suder sst. og Svend Pallisen, der vidnede, at Josef Eriksens Lovhøringe Anders Olufsen og Anders Bertelsen paa Tinget kundgjorde, at de samme Dag i *Vesterbrønderslev* hørte og saa, at Josef Eriksen paa velb. Hr. *Henrik Knudsen (Gyldenstjerne)* paa Restrups Vegne med fribaarne Mænd og Selvjordejere indværgede med Lovhævd den Gaard, som Niels Thomsen iboer i Brønderslev, og et Bol, som Anders Pedersen nu iboer, og særligt indværgede han til Niels Thomsens Gaard en Eng liggende norden for *Ryaa* næst vesten for Hans Bondes Eng, lige saa god som hans Eng, item en Eng sammesteds, som ligger næst norden for *Kirkens Eng*; item en Eng, som kaldes *Thime Eng* ved *Risevad* næst norden for Kirkens Eng og *Mouridses Eng*, og Kirkens Eng vender paa den nordre Side til forskrevne Eng; item en Eng paa „*Gongeren*" (ɔ: Gungen), som Nis Thomsen nu i Hævd har til forskrevne Gaard; item 2 Enge i *Pudsslet*, den ene østen Bækken og er lige saa god som Kirkens, den anden vesten for Bækken, som er 14 Skaar. Item indværgede han til Anders Pedersens Bol en Eng norden *Ryaa* imellem Kirkens Eng og Hans Bondes Eng; item en Eng sammesteds, liggende mellem den *hellige Aands* Eng og Børglum Klosters Eng; item en Eng, *Stareng*, liggende mellem Bondens Eng og *Jørgen Daas* Eng; item 2 Enge i *Pudsslet*. Dette indværgede Josef Eriksen for Hr. Henrik Knudsens rette Arv. Item indværgede han til nævnte Gaard og Bol Del og Fællig i hele Brønderslev Mark øster indtil den gamle *Fæbro* og indtil „*Gabberems Røgel*" (ɔ: Gabriels Røgel) og sønder til den Skiver, som løber i Ryaa og til Midtstrøms. Item indværgede han sig i *Nørdnes* i Del og Fællig til Brønderslev. De 8 Mænd vidnede, at alt det forskrevne havde været brugt til Brønderslev ukæret i 80 Aar, indtil nu Provsten gav Kære derpaa og krævede Sandemænd dertil."

Striden var dog ikke dermed endt, og 1492 tog Klosteret Vidne om Markskel mellem Vester og Øster Brønderslev Mark[1]), og 1494 tog Klosteret atter Lovhævd paa *Munkelykke* med mere Gods efter forudgaaende Sandemandstov[2]), af

1) Antagelig ham, der boede i Ø. Gerndrup 1494, men 1506 besad Kornumgaard som Selvejergaard. Han var Herredsfoged 1491 og 1500 og hed Hans Andersen. Se W. Christensen: Repertorium 2. IV, 201, 278; 2. V, 217, 362. 2) Jfr. Æ. d. A. III, 104. 3) W. Christensen: Repertorium 2. IV, 201.

1) Æ. d. A. III, 105 og 107. 2) a. St. 101.

følgende Indhold[1]): 1490 quarto, feria quinta post festum Mathiæ (ɔ: 1494 Torsdag efter St. Mathias Dag 24. Febr.) udstedte Herredsfogeden Clemen Slage[2]) med flere paa *Jerslev Herreds Ting* et beseglet Tingsvidne, der lød, at 8 Dannemænd vidnede, at de saa og hørte samme Dag paa forskrevne Ting,

„at Sandemænd af forskrevne Herred kundgjorde deres Tov og Sandemands Ed, som de gjorde hos (ɔ: ved) *Munkelykke*, Børglum Klosters Gods i Østerbrønderslev, eftersom de var lovlig tilkrævet af Tinge, imellem Guds Hus og Bonden i saa Maade, at fra den *Sten*, som de satte ved den *Fæbro*, og til en Sten, som stander paa *Heden* østen *Vintervejen*, og saa vester til den tredje Sten, som stander vesterst paa *Odden*, og fra den Sten og saa sønder igennem *Ellelund* til en *Pæl*, som stander hos en Eng, som kaldes *Bertels Eng* og nu ligger til Burholt, og sønden og østen om forskrevne Bertels Eng og nord til en Pæl, som stander østen *Vester Drettesholm*, og saa nord til *Lille Engbæk*, østen om *Burholt* til en Sten, som stander ved forskrevne Bæk, østen Burholt sønden Diget, og saa fra den Sten ret nord med Bækken omkring *Hollumgaard* udi den Bæk, som løber fra *Jerslev Herreds Ting* (ɔ: Løkkebækken), og saa vester ad Hollumgaards *Møllested* med Damsted og fri Flodsted paa begge Sider, og siden vester ad Bækken fra samme Møllested omkring *Kirkeholm* og omkring *Munkelykkes Gaardsted*[3]) og midtstrøms i Bækken til den Sten, som stander ved *Fæbroen* igen; — alt det, som dér indenfor findes, som er *Munkelykkes Gaardsted*, *Gaberaffns* (ɔ: Gabriels) *Gaardsted*,[4]) *Burholt*, *Hollumgaards* Gaardsted med det forskrevne Møllested og *Kirkeholmen*, svor forskrevne Sandemænd til Børglum Kloster for en fri Ejendelmark efter gamle Breve og gode, gamle levende Dannemænds Røst, som tilstede var, der de svor, og ingen Mand at have der Del eller Fællig udi med forskrevne Kloster i nogen Maade, og der udenfor svor de Børglum Kloster fri Fællig til alle Bjerring, saa langt vester og sønder, som Markskelling findes imellem *Øster Brønderslev* og *Vester Brønderslev* Sogne, til disse forskrevne Byggesteder, som forskrevne Kloster har haft i fri havendes Værge og rolig Hævd, saa længe, som kan længst mindes af nogen, der nu lever.

1) Jerslev Herreds Tingbog, 18. Maj 1648. 2) I Røgelhede. 3) Her synes altsaa før den Tid at have været en Bebyggelse. 4) Paa Gabriels Løkke, der vel har hørt til et Sct. Gabriels Alter i Børglum Kloster.

Item vidnede forskrevne 8 Dannemænd, at forskrevne Sandemænd kundgjorde samme Tid[1]) det Markskel, som de gjorde mellem *Øster Brønderslev* og *Vester Brønderslev* Sogne fra den *Skelsten*, som stander i *Tingsigen* hos (ɔ: ved) *Jerslev Herreds Ting* og saa vester med *Bækken* mellem *Nibstrup* og *Øster Brønderslev* undtagen *Hollumgaards Møllested*, som haver Flodsted (til) begge Sider ved Bækken, og saa vester med Bækken, som han løber mellem *Munkelykke* og *Vester Brønderslev*, som det Brev derom ydermere udviser."

Børglum Kloster søgte derefter 1494 kongelig Stadfæstelse paa Skelbrevet, og Provsten, Hr. *Simon Læsø*, der var en personlig Bekendt af Kong Hans, sendte et Bud til Kongen med Sagens Akter, hvorefter han fik „Rigens Stadfæstelsesbrev", saalydende:

„Vi Hans, med Guds Naade o. s. v., gør vitterligt, at for Os var skikket hæderlig Mands Bonde, Hr. Simons, Provst i Børglum, med et Brev af Jerslev Herreds Ting (her citeres saa Sandemandstovet og Tingsvidnet, se foran). Hvilket Brev Vi nu stadfæster og sin fulde Magt dømmer ved alle Ord og Artikler, som det indeholder, forbydendes alle, ihvo helst de er eller være kunne, forskrevne Hr. Provst Simon der paa Hinder at gøre i nogen Maade, saa længe forskrevne Sandemands Tov (ikke) lovlig rygges for Biskop og bedste Bymænd (ɔ: Sysseltinget) uvildig, og nogen derefter kommer for Os med bedre Bevisning paa Vort Retterting.

Datum Koldinghus, die puri et felitionis,[2]) anno domini 1490 quarto."

Torsdag efter Fastelavns Søndag 1494 (ɔ: 13. Febr.) lod *Mourids Nielsen Gyldenstjerne* til Aagaard paa *Jerslev Herreds Ting* udfærdige et Pergaments Tingsvidne — Udstederne var Clemen Slage, Tingfoged, Morten Jensen, Foged paa Sejlstrup, Josef Eriksen, Foged paa Restrup, Jes Smed i Elkær, Hans Bonde i Øster Gerndrup, Anders Bonde i Tylstrup og Anders Lauridsen i Øster Kornum — i Følge hvilket han lovlig med Lovhævd havde indværget følgende Gaarde og Gods: Først en Gaard i *V. Brønderslev*, Clemen

1) 1494 Torsdag efter St. Mathiasdag, 24. Febr. 2) Antagelig Fejlskrift for en Dag, der maa falde efter 24. Febr. I Æ. d. A. III, 105, anføres Brevet i Registranten over Børglum Klosters Breve og kaldtes „Kong Hans' Stadfæstelse paa Markskel ved Munkelykke".

Gundisøn iboer, med al Gaardens rette Tilliggende besynderlig (ↄ: særlig) en Eng norden til *Riisvad*, item en Eng paa *Gungerne*; item en anden Eng sammesteds, to Enge i *Pudslet*, den ene østen ved Skiøren (ↄ: Skiveren = et lille Vandløb, Grøft) og den anden vesten; item en Eng ved *Riaa*; item et *Bol* i fornævnte Brønderslev med al sin rette Tilliggelse og en Eng i *Pudslet* og en Eng norden til *Riaa*; (item) indværgede han *Nibstrup* med al sin rette Tilliggelse og en Eng i *Pudslet* til Vintervejen, og han indværgede sig i Forte og Fællig i fornævnte Mark derfra, som *Fæbroen* vedtager, og sønder ad en *Høj* og saa sønder ad *Gaberaffns Skiør* (ↄ: Gabriels Skiver) og i vester (øster?) saa langt, til Markskellet kan findes med Rette . . ."[1])

Der høres saa ikke mere til disse Trætter før efter Reformationen, ved hvilken Børglum Kloster jo kom under Kronen tillige med Domkapitlets Gods og Bispegodset. Men Torsdag næst efter Sct. Bodels Dag[2]) 1544 udstedtes paa Jerslev Herreds Ting et *Lovhævdsbrev* paa Pergament, i Følge hvilket *Peder Jespersen*,[3]) Befalingsmand i Børglum, selv tolvte med Kanniker af Børglum, Præster og gode, jordegne Bønder havde indværget med Lovhævd paa kongelig Majestæts og Børglum Klosters Vegne adskilligt Kronens og Børglum Klosters Gods udi *Vester Brønderslev* og *Øster Brønderslev* Sogne, og deriblandt havde han indværget *Burholt* for en fri Ejendel, og lyder samme Lovhævdsbrev Sted fra Sted rundt omkring forskrevne Burholts Ejendom, at fra den

> Sten ved *Fæbroen* og til en Sten, som stander paa *Heden* østen *Vintervejen*, og saa vester til en Sten, som stander vester paa *Oddingen*, fra den Sten og sønder igennem *Ellelund* og saa sønder til *Mosen* og saa øster til en Eng, kaldet *Bertels Eng* liggende til Burholt, sønden og østen om forskrevne Eng og nord til, som (ↄ: hvor) en Pæl haver standet, østen *Vester Dretterholm*, saa mod nord til *Lille Engbæk* og nord med *Bækken* østen om Burholt til en Sten, som stander ved forskrevne Bæk østen Burholt sønden *Diget*, siden derfra nord og vester, som ret Markskel udviser til den

1) Jfr. Repertorium 2. IV, 436, der har „Øster", hvor Tingbogen har „Vester" et Sted og „Øster" et andet. 2) Sct. Budolfi Dag var 17. Maj. 3) Han var vel Lensmanden Albert Skeels Foged.

> Sten, som stander ved Fæbroen, som før er sagt, „med mere forskrevne Lovhævd i sig selv videre formelder."

Anledningen til denne Lovhævd var sikkert, at nogle Folk fra V. Brønderslev havde gravet Tørv og haft anden Brugelighed i Burholts Ejendom, hvorfor de blev ransvoret.[1])

Endvidere udstedtes 1549, Lørdag næst efter Olai Regis[2]), af Jens Thomsen[3]) og Erik Skram paa *Viborg Landsting en Dom*, i Følge hvilken *Albert Skeel* til Ginderup (ↄ: Fusingø) død 1568, Lensmand paa Børglum Kl. 1540—57) paa den ene og Sandemændene i Jerslev Herred paa den anden Side havde der været udi Rette, og Albert Skeel havde kundgjort, at der var et Markskelstov mellem *Vester Brønderslev* og *Burholt*, og at „nogen af de Sten, som der var sat, skulde være af vanvittige (ↄ: uvidende) Folk opkastet og ligger dog Kul og Flint i Hullerne[4]), som (ↄ: hvor) de var optagne, og kan det redelig bevises med Sandemændsbrev, Sted fra Sted, som samme Sten standet haver, og haver han adspurgt forskrevne Sandemænd, om de vil paa kongelig Majestæts Vegne opsætte hannem samme Sten igen i deres rette Sted, som de tilforn standet haver, da bør Sandemændene, naar de lovlig tilsiges til deres Herredsting, at komme dertil og sætte samme Sten, som der tilforn standet haver, dog ikke med deres Ed."

Albert Skeel lod saa Stenene opstille igen ved Sandemænd, hvorom der Torsdag næst før nativitatis Mariæ (Vor Frues Fødselsdag 8. Sept.) 1549 paa *Jerslev Herreds Ting* blev udstedt et Tingsvidne paa Pergament, i hvilket 8 Mænd vidnede, at de af Tinget var udmeldt til at skulle være hos Sandemændene af forskrevne Herred den Fredag næst tilforn til Overværelse at rejse og sætte tvende Stene, som (ↄ: hvor) Skelstenene er nedkastet mellem *Burholt* og *Vester Brønderslev* Mark, eftersom kongelig Majestæt og Børglum Kloster har Sandemandsbrev paa og efter denne Landstingsdoms Lydelse, som der og var tilstede samme Tid paa Marken, (og) da paaviste Kongens og Børglum Klosters Foged

1) Kancelliets Brb. 10. Maj 1583. 2) Sct. Olufsdag er 29. Juli. 3) Sehested til Holmgaard, død 1579. 4) Under Skelsten lagdes Trækul og Flint eller Teglsten for at betegne dem som Skelsten.

dennem samme Skel, som Stenene var afskjødt[1]), og fandtes der Kul og gammelt Tegl derudi og særmærket, og lod der straks paa Stedet læse kongelig Majestæts og Børglum Klosters Sandemændsbrev, lydende, at „Sandemænd af Jerslev Herred havde svoret og sat de Sten i samme Sted og Huller, som Stenene var saa afskjøt og afkastet . . .“

24. Juli 1573 fik Iver Krabbes Enke *Magdalene Banner* til Krabbesholm *Burholt* med mere Gods ved Mageskifte med Kronen[2]), og nogle Aar efter begyndte igen de gamle Skelstridigheder angaaende Grænsen mellem Burholts Ejendom og V. Brønderslev Sogn.

10. Decbr. 1582 skrev Kongen til Christen Skeel til Hammelmose, at Fru Magdalene havde berettet, at hun blev paaført Trætte angaaende Burholt af Lodsejerne i V. Brønderslev, og at Brevene vedrørende Gaardens Ejendom og Markskellet mellem Gaarden og Vester Brønderslev var i Chr. Skeels Værge, og han fik derfor Befaling til at levere hende Brevene vedrørende det Gods, hun havde faaet ved Mageskiftet med Kongen[3]).

Chr. Skeel forhastede sig dog ikke med denne Sag, thi 10. Maj 1583 gentog Kongen sin Ordre, af hvilken det ses, at Chr. Skeel havde faaet Brevene efter sin Fader, Albert Skeel til Hammelmose, der havde været Lensmand i Børglum Kloster, og bl. a. skulde han levere Fru Magdalene den foran nævnte Lovhævd af 1544, Viborg Landstings ligeledes foran omtalte Dom af 1549 angaaende, at Sandemændene skulde igen opstille de borttagne Skelsten, samt et Brev af 1544 angaaende Folk fra V. Brønderslev, der var blevet voldsvoret for uretmæssig Indtrængen med Tørvegrøft og andet Brug paa Burholt Ejendom. Chr. Skeel skulde enten lade Fru Magdalene faa disse Breve og hvad han ellers maatte have angaaende Burholt mod nøjagtig Reversal — altsaa til Laan — eller han skulde give hende paalidelige Genparter deraf[4]).

Imidlertid lod Lodsejerne i V. Brønderslev opkræve Sande-

1) Jfr. at skyde noget af Vejen, af dens Plads. 2) „Kronens Skøder“ I, 135. 3) Kancellicts Brb. 4) a. St.

mænd til at sværge om Markskellet, og Torsdag 20. Juni 1583 udgav de paa Jerslev Herreds Ting et saalydende Sandemands Brev[1]):

„Tomis Pedersøn i Hjelmsted, Søren Hellisøn i Klæstrup og deres Medbrødre Sandemænd, haver standen for Tingsdom og afsagt deres Ed og Tov, som de haver været lovlig tilkrævet fra Tinge efter Loven og haver gjort om Fredagen og Lørdagen næst tilforn og haver svoren Markskel mellem *Vester Brønderslev* Mark og *Burholts* Mark og mellem *Nibstrup Odding* og *Hollumgaard* paa den ene og *Burholts* Mark og Ejendom paa den anden Side og imellem *Øster Brønderslev* Mark og Ejendom og forskrevne *Burholts* Mark og Ejendom paa den anden Side, alle fire Vegne til alle fire Markemode[2]), hvor Sandemænd ikke tilforn Markeskel svoret haver, som stander ved sin Fuldmagt, og de haver begyndt deres Ed og Tov først *synderst i Vester Brønderslev Riebroffs Vad*, og der satte de den første Sten synderst i *Fævad* imellem forskrevne *Vester Brønderslev* Mark og *Burholts* Mark. Siden øster og noget nør i *Bækken* ad Midtstrøm, saa længe (til) *Hollumgaards* Eng vedtog, som Christen Jensen i Hollumgaard vedkendtes og Clemen Jensen i Burholt paa den anden Side; der satte de en Sten og en Pæl i Bækken. Siden østerad til *Øster Brønderslev* Mark vedtog som (ɔ: hvor) de satte en Sten i Digesgroben, siden Digesgroben synder ad til *Burholt Spang* østen for Burholt, som de satte en Sten, og siden *Sigen* ad Digesgroben i Sydvest til *Lille Engbæk*, som de satte en Sten. Siden Bækken ad Midtstrøm til den Eng, som ligger til en Gaard i Øster Brønderslev, som er til Aastrup (Len), som de satte en Pæl midt i Lille Engbæk; siden synder ad, som de satte endda en Sten og en Pæl. Siden fra den Sten og Pæl og neder ad Østen til *Vester Dretteshollum*, som dennem syntes at have standen en gammel Pæl; der satte de en Sten og en Pæl midt i en stor Sig. Siden østen omkring *Vester Dretteshollum*, som de satte en Sten og en Pæl i Sydvest. Siden vester ad satte de en Sten og en Pæl, som dennem syntes var synden for den Eng, som kaldes *Bertels Eng*, som deres Lovhævd paalyder[3]). Siden vester ud i *Gabriels Skiør*

1) Jerslev H. Tgb. 18. Maj 1648. 2) Hvor Ejendommene mødtes. 3) Den 1544 tagne Lovhævd, se foran.

(ɔ: Skiver, Grøft), som de satte en Sten og en Pæl i samme Skiør. Siden nør ad op til en Fuord[1]) til *Gabriels Røgel*[2]) og siden nør med samme Fuord til en stor Sten, og satte de en Sten hos samme Sten, og siden fra den Sten og om østre Ende af nogen fuorskodden[3]) Jord og saa nør ad en Høj. Siden nør fra samme Høj til den Sten, som de begyndte deres Tov ved i søndre Ende af *Fæbrovad*, og der endte de deres Tov og Ed og svor forskrevne Burholts Mark ind til alle fire Markemode, dog undtog de i deres Ed alle Stuf[4]) og Særkøb og alle, hvis (ɔ: hvad) andre Ejendomme, som nogen er der ind tilfalden udi Arv. Og desligeste haver de undtaget, om nogen der kan komme med gamle Breve og Bevisning, end som for dennem haver været i Rette og kunde sig lovligen indvinde dermed i forskrevne Ejendom paa enten (ɔ: en af) Side over forskrevne Markskel med Lov og Ret."

Dette Sandemandstov var Fru Magdalene Banner ikke tilfreds med, og da hun mente, at det stred mod de gamle Breve fra 1491, 1494, 1544 og 1549 samt Kong Hans' Stadfæstelse af Sandemændsbrevet 1494 (se foran), fik hun 1585 Kongen til at udnævne Ridemænd (Kommissarier) til at afsige Kendelser, hvad de gjorde Tirsdag før St. Hansdag 1585 ved et Brev udstedt paa Burholt. Brevet lyder bl. a. saaledes:

„Vi efterskrevne *Jørgen Rosenkrantz* til Rosenholm, *Malte Jensen (Sehested)* til Holmgaard, tiltagen udi Jørgen Skrams Sted, *Jørgen Friis* til Krastrup, tiltagen udi Albret Friis' Sted, og *Niels Joensen (Viffert)* til Torstedlund gør vitterligt, at vi haver bekommet kongelig Majestæts Befaling[5]) en Trætte og Uenighed, som sig begav imellem ærlig og velbyrdig Fru *Magdalene Banner* til Krabbesholm, Iver Krabbes Efterleverske, paa hvis Ejendoms Vegne, som med Rette skulde høre til hendes Gaard *Burholt*, paa den ene og Lodsejerne, som haver Gods og Ejendom udi *Vester Brønderslev*, *Nibstrup*, *Hollumgaard* og *Øster Brønderslev* Sogn og By, paa den anden Side om et Markskel, som Sandemænd udi Jerslev Herred nu nyligen (ɔ: 20. Juni 1583) gjort haver imellem forskrevne Magdalene Banners Gods og Ejendom til Burholt og Vester Brønderslev,

1) Forte = Markvej, Drivvej. 2) Røgel = langstrakt Banke. 3) fureskaaret? = pløjet. 4) Stuf = et med Sten, Stabel eller Grøft særligt afskilt Jordstykke. 5) Den findes ikke i Kancelliets Brevbøger 1582—85.

Nibstrup, Hollumgaard og Øster Brønderslev Mark og Ejendom paa den anden Side, udi hvilket Markeskel Fru Magdalene Banner mener sig at være sket Uret og Forkort paa hvis (ɔ: hvad) Ejendom, hende med Rette burde, og tilholder højbemeldte kongelig Majestæts Befaling og os Fuldmagt giver, at vi med det første skal begive os til forskrevne Aasteder, som omtvistes, granske og grangivelig forfare, om der findes saa retfærdigt og kristeligt Skel gjort at være imellem forskrevne Burholt, Vester Brønderslev, Nibstrup, Hollumgaard og Øster Brønderslev, at det bør ved Magt at blive eller ikke, og dersom der ikke findes ret Skel at være imellem forskrevne Aasteder, at vi da skal ride, gøre og udvise et retfærdeligt og kristeligt Skel her imellem, sættendes Sten og Stabel, som det sig bør, og dennem endelig uden al Forhaling at skelle, eftersom samme Befaling ydermere indeholder og udviser. Saa mødte her i Dag paa Aastederne for os udi Rette Fru *Magdalene Banner* paa den ene og ærl. og velb. Mand *Predbjørn Gyldenstjerne* til Vosborg, kgl. Majestæts Befalingsmand paa Aastrup, *Godslef Budde*, kgl. Majestæts Befalingsmand udi Børglum med mange flere af Lodsejerne, deres Fogeder og Fuldmægtige her til Vester Brønderslev, Nibstrup, Hollumgaard og Øster Brønderslev, eftersom de tilforn med vores Stævning lovlig stævnet var, (paa den anden Side) og begærede samtlige, at vi kongelig Majestæts Befaling vilde fuldgøre, og berettede forskrevne Magdalene Banner, at Sandemænd udi Jerslev Herred (for) nogen Tid siden havde været opkrævet Markeskel at sværge mellem hendes Gaard Burholt paa den ene og Vester Brønderslev, Nibstrup, Hollumgaard og Øster Brønderslev paa den anden Side, og beklagede, at forskrevne Sandemænd havde forrettet[1]) hende en stor Part af hendes Gaards Ejendom fra imod hendes Breve og Adkomst, som hun haver paa forskrevne hendes Gaard, som hun mener med Uret, og i Rette lagde hun forskrevne *Sandemændsbrev* (20. Juni 1583), se foran; „*Rigens Stadfæstelsesbrev*" 1494, se foran, i hvilket var inddraget *Sandemændstov* af 1494; *Lovhævdsbrev* af 1544, se foran; *Viborg Landstings Dom* af 1549, se foran; *Tingsvidne* af Jerslev Herreds Ting 1549 om Opsættelse af de fjernede Skelsten, se foran, og endelig et *Laasebrev*, dateret Odense 28. April 1580 lydende, at Fru Magda-

1) gjort hende Uret.

lene Banner havde ladet følge til Laas[1]) hendes Gaard *Burholt* med mere Gods med. al dets rette Tilliggende . . ."

Til det her i Rette lagte svarede Predbjørn Gyldenstjerne og de andre Lodsejeres Fuldmægtige, at da Sandemændene var opkrævet til at gøre ret Markeskel imellem forskrevne Gaarde og Byer, da havde de ikke vidst at gøre rettere Markeskel, end de gjort haver efter de Breve, som for dennem var, og mente, at de Breve, Fru Magdalene Banner nu lod læse her i Dag, var ikke alle for Sandemændene den Dag, de gjorde samme Markeskel, og mente derfor, at Sandemændene ikke havde gjort Uret.

Mikkel Skriver, der var Foged paa Lerbæk, som i sin Tid havde tilhørt Mourids Nielsen Gyldenstjerne paa Aagaard og som nu tilhørte Mourids Podebusk, fremlagde det Lovhævdsbrev, som Mourids Gyldenstjerne havde taget paa Jerslev Herreds Ting 13. Febr. 1494, se foran, og dernæst fremlagde han et 24 Mands *Tingsvidne* af Jerslev Herreds Ting 10. Maj 1583, i hvilket der vidnedes, at nogle af Vidnerne mindedes i 60 Aar, somme i 50, somme i 40, somme i 30, somme i 20, somme mere og ingen mindre, og i saa lang Tid haver al den Ejendom sønder og vester fra *Vester Brønderslev Fævad* og saa vesten *Munkelykke* sønder ad *Fævads Høj* og saa sønder ad vesten om *Gabriels Røgel* og *Gabriels Skiør* (ɔ: Skiver) sønder i *Aaen*, denne forskrevne Ejendom haver altid været brugt til forskrevne *Vester Brønderslev* og *Nibstrup* med Engbjerring, Fædrift og Tørvegrøft og er forskrevne Vester Brønderslev Bys rette Grund og Ejendom og haver fulgt Mourids Podebusks (der skulde vel staa Mourids Nielsens) Lovhævd og velb. Hr. Henrik Knudsens (Gyldenstjerne) Lovhævd til deres Gaarde og Bol i forskrevne Vester Brønderslev, som kan bevises med, at forskrevne Vester Brønderslev haver altid fulgt *Vester Brønderslev* aarligen nævnte Ejendom haver altid fulgt *Vester Brønderslev* aarligen ulæst og uklaget, og forskrevne 24 Mænd havde vidnet, at aldrig de, som i *Burholt* haver boet, haver haft nogen Engbjerring eller Brug vesten *Gabriels Skiør* førend nu det sidst

1) Forbud mod at andre havde Brug dér.

forgangne Aar, og de Vester Brønderslev Mænd haver paaklaget, at *Clemen Jensen* i Burholt haver slaget og bjerget 3 Høstakke i Vester Brønderslev Fællig, som de ikke kunde drive for Bløde og den store Vande vesten for Gabriels Skiør, og indenfor de gode Lodsejeres Lovhævd og gamle Breve paa forskrevne Vester Brønderslev og Nibstrup Ejendom.

Brønderslev Lodsejere begærede af Kommissarierne, at de vilde drage hen paa forskrevne Markeskel og forfare Lejligheden derom, saa skulde de vel befinde, at Sandemændene ikke havde gjort Uret, som der var klaget over. Hertil svarede Fru Magdalene Banner, at de Breve, som hun i Dag havde ladet læse for Ridemændene, ogsaa blev læst paa Marken for Sandemændene — undtagen et — den Dag, før de gjorde deres Tov; men Sandemændene havde ikke villet agte eller anse hendes Breve og havde frasvoret hende en stor Part af hendes Gaards Ejendom, og hun krævede dette Sandemandstov kendt magtesløst, og heri fulgte Kommissarierne hendes Krav, da Brevet var imod det gamle Sandemændsbrev.

I Henhold til den kongelige Befaling skulde Kommissarierne afsætte Skel, hvor der ikke fandtes ret Markeskel, men paa Grund af Vand og Uføre kunde de ikke komme derud og besé Lejligheden, og ved et Aktstykke dateret Burholt Tirsdag før Sct. Hansdag 1585 godkendte de Skellet efter det gamle Sandemandstov.

Ogsaa senere var der Strid om Skellet, i hvilken Anledning den daværende Ejer af Burholt, Steen Bille til Bangsbo, fremlagde de her nævnte Aktstykker paa Jerslev Herreds Ting 18. Maj 1648.

Anledningen til denne Strid var, at Fru Johanne Kaas til Nibstrup havde ladet tage Syn over en stor Grøft, som er gravet fra nordre Ende af den *Vase*[1]), som „ligger ud" mellem *Burholts Endelsmark* og Vester Brønderslev Fælled, og til Fru Johanne Kaas' Enge sønder i Kæret[2]), og det er vist den samme Lokalitet, der omtales i en Proces imellem

1) ɔ: Vej over Eng eller Kær. 2) Tgb. a. St.

2

Ejerne af Burholt og Lodsejerne i V. Brønderslev 1735[1]) angaaende et Dige mellem Burholts hegnede Mark og V. Brønderslev Fælled. Diget var da fælles for begge Parterne, og til dets Vedligeholdelse gravedes der Tørv paa begge Sider af det saavel af Burholts Folk som af V. Brønderslev Mænd. Vedligeholdelsen blev nu ordnet saaledes, at V. Brønderslev Mænd skulde holde Diget fra *Fævadet* og sønder paa, vest om Burholts Mark til 2 store Kampesten, og fra disse Sten til Enden af en *Vase*, som gik ud til „Fruens Eng“[2]), skulde Burholt holde Diget.

Maaske er det dette Dige, som Niels Chr. Larsen Bundgaard, født 1808, død 1881? omtaler, at han husker fra ca. 1820[3]). Han fortæller, at der paa *Sønderhede* var Spor af en Grøft og et Dige over Heden, hvilket gik i Retning Nordøst-Sydvest, men det var næsten „nedgroet“, og der var ingen af de Gamle, der kunde huske noget om dette Hegn, men nogle af dem havde hørt et Sagn om, at det skulde have været Gaarden *Burholt*, som havde ladet Hegnet kaste, — og det skulde være kastet om Natten, thi hvad Burholt med sine egne Folk og Bønder kunde indkaste fra Solnedgang til Solopgang, skulde være Burholts Ejendom. Hegnet skulde have været sat fra *Løkkebækken* ved Burholts Ejendom og i Sydvest til *Ryesbæk*, men da Natten blev for kort, maatte man afbryde Arbejdet. Naar man udelader den sædvanlige fantasifulde Tildigtning eller Omdigtning, peger denne Tradition utvivlsomt tilbage paa de aarhundredlange Skelstridigheder om Sognegrænserne.

Ogsaa Skellet mellem *V. Brønderslev Mark* og *Ø. Hjermeslev Mark* i Tolstrup Sogn har givet Anledning til Trætte, thi det ses, at der 1504 gik Sandemandstov angaaende dette Skel[4]), hvilken Forretning antagelig er foretaget paa Engene sydøst for Hjermeslevgaards Mølle (Sønder Mølle), hvor Østeraa ikke danner Sogneskel paa en Strækning syd om „Møllehaven“.

* * *

1) Tgb. April og Maj 1735. 2) Nibstrup Eng. 3) Hans Optegnelser om V. Brønderslev paa Udskiftningstiden ejes 1942 af Fru Thyra Larsen, Ø. Brønderslev Kær, der velvilligst har ladet mig benytte dem. 4) Æ. d. A. III 91; Børglum Klosters Breve.

Vester Brønderslev nævnes første Gang i de bevarede historiske Aktstykker 1305, da Fru *Cecilia, Ingvar Torstensens*, udstedte Brev om noget Gods i Sognet[1]). 1426 blev Fru *Inger Hermandsdatter (Pennow)*, Enke efter *Niels Vognsen Juel* til Højgaard i Nørvang Herred ved Vejle, efter kongelig Ordre indført i en Gaard[2]) i V. Brønderslev af Claus Nielsen, Foged paa Aastrup, Henrik Smalsted til Villerup, Thomas Thordsen (Vognsen) til Hørbylund og Christen Jensen, antagelig en Selvejer[3]). Fru Inger blev senere Nonne i Birgittinerklosteret i Maribo og tilskrev ca. 1464 Herreds- og Bygdemændene i Vendsyssel og i Jerslev Herred om en Retstrætte om Gods i Vester Brønderslev. Efter sine Børns Død skænkede hun det Gods, hun havde arvet efter dem, til Helligaandshuset i Aalborg[4]), og det er vel fra den Tid, Aalborg Stiftshospital havde Gods her, bl. a. *Østergaard* i V. Brønderslev By, der var Byens største Gaard.

Af det Gods, *Mourits Nielsen Gyldenstjerne* til Aagaard, (død 1504) ejede i V. Brønderslev, kom 2 Gaarde til hans Datter *Anne*, gift med *Oluf Krognos* til Aagaard, og deres Søn *Mourits Olsen Krognos* (død 1550) arvede disse 2 Gaarde samt 1 Gadehus, som 1552 ejedes af han Enke *Eline Gøye*[5]).

18. Juni 1578 fik Fru *Karen Krabbe* og hendes Datter, Fru *Ingeborg Skeel* til Voergaard, Skøde af *Kronen* paa dens Rettighed (ɔ: Herligheden) af 4 Kirkegaard i V. Brønderslev, og 30. Juli 1579 fik de samme Skøde af Kronen paa 1 Gaard her og nogle Huse, der var sat paa dens Grund[6]).

14. Okt. 1599 fik *Enevold Kruse* til Hjermeslevgaard Skøde af *Kronen* paa 1 Gaard her i Byen og 6 Gadehuse, der var sat paa dens Grund, og hvoraf de 3 stod øde[7]).

Ifølge Præsteindberetningen 1553[8]) udgjorde V. Brønderslev Sogn 21 Gaarde og 6 Bol, Husene nævnes ikke.

1568 var her 23 Gaarde, 7 Bol og 21 Huse, hvis Ejendomsforhold var saaledes:

Kornumgaards Selvejergods	3 G.	0 B.	2 H.
Aalborg Hospital	2 -	1 -	2 -

1) Æ. d. A. III, 16. 2) ɔ: fik Gaarden udlagt som Kreditor eller Partsejer. 3) Erslevs Repertorium III 363. 4) Repert. 2. VII, Nr. 12, 824. 5) A. Thiset: Eline Gøyes Jordebog S. 28. 6) Kronens Skøder. 7) a. St. 8) Bispearkivet i Landsarkivet i Viborg.

Gjord Thomsen Vognsens Børn[1]	1 G.	0 B.	0 H.
Anders Thomsen Vognsen, Stensbæk ..	1 -	0 -	0 -
Hjermeslevgaard	2 -	3 -	0 -
Anders Banner, Gesingholm	1 -	0 -	2 -
Frands Banner, Kokkedal	3 -	1 -	3 -
Gabriel Gyldenstjerne, Restrup	1 -	0 -	1 -
Jomfru Rotfeld, Bratskov	1 -	0 -	0 -
Bjørn Kaas til Vangkær	2 -	0 -	0 -
Holger Rosenkrantz, Boller	1 -	1 -	3 -
Hundslund Kloster (Dronningl.)	1 -	0 -	0 -
Voergaard Len	3 -	1 -	3 -
Aastrup Len	1 -	0 -	2 -
Anders Skriver i Hals	0 -	0 -	3 -
Ialt	23 G.	7 B.	21 H.

Gaar vi til Matrikelbogen fra 1662, ser vi, at der da til *V. Brønderslev By* henregnedes 17 Gaarde 8 Bol og 36 Huse, af hvilke Flertallet laa under Hjermeslevgaard; 5 Gaarde til Kornumgaards Selvejergods, og Resten under Aalborg Hospital, Nibstrup, Burholt, Vraa (Gl.) og Børglum Kloster.

I Følge Matriklen 1688 hørte der til *V. Brønderslev By* 27 Gaarde og Bol[2]) samt 46 Huse med Jord; dens dyrkede Areal var 617 Tdr. Land, og *hele Sognet* havde 39 Gaarde og 49 Huse med Jord, dyrket Areal 1450 Tdr. Land.

Af disse 88 Ejendomme laa 1717 de

29 under Stamhuset Birkelse (Hjermeslevgaard)
28 under Kornumgaards Selvejergods
10 under Nibstrup
8 under Aalborg Hospital
6 til Præsten Jens Olufsen Vang, Flade
3 under Asdal
2 under Burholt
1 under Vraa (Gl.)
1 under Børglum Kloster

Ialt 88 Ejendomme

1) Han havde vist selv boet her, men hans Enke Fru Gisel boede i Sønder Lie i Vrejlev.
2) Steder med over 1 Td. Hk.

Ved Matrikuleringen 1844 havde *V. Brønderslev By* 40 Gaarde og 76 Huse; *hele Sognet* havde 56 Gaarde og 91 Huse med Jord, og Sognet blev skyldsat for 257 Tdr. Hk.

1941 fandtes der 46 Gaarde, 198 Husmandsbrug og 1015 andre Huse.

Indbyggerantallet i V. Brønderslev Sogn var:

1801: 666
1850: 981
1875: 1454
1890: 2202
1901: 3176
1921: 5160
$^1/_1$ 1942: 6649

Indtil henimod Midten af 1800erne laa V. Brønderslev Sogn og da særlig Byen saa langt fra *Hovedfærdselsaaren gennem Vendsyssel* fra Færgestedet i Nørresundby til Hjørring, at Vejen ikke havde nogen Betydning for den erhvervsmæssige Udvikling her i Sognet.

Denne Vej gik nemlig nordøst paa fra Nørresundby over Loftbroen og drejede derefter mod Nord over Hammer Bakker, Skarvad, Jerslev Broer, Hvilshøjgaard, øst om Ø. Brønderslev By og til Jerslev Herreds Tingsted og Galgehøj nord for Mosbak. Her kom den ind i V. Brønderslev Sogn og gik mod Nordvest lige vest om Gaarden „Bøgen“ og videre til Vrangbæk Bro, ogsaa kaldet „Hellevadet“, hvor den atter forlod V. Brønderslev Sogn[1]). Fra Ø. Brønderslev gik en Vej over Nibstrup, hvor den drejede i Nordvest og gik op til Sogneskellet ved Gunders Mølle efter at have sendt en Udløber ned til V. Brønderslev By, hvorfra den fortsattes vestpaa til Saltum og „Vesterhav“.

Saaledes havde Vejforholdene været fra Middelalderen; men efter at Regeringen i 1820erne begyndte at sætte Kraft ind paa Anlæg af nye Veje og Forbedring af de bestaaende, androg Hjørring og Aalborg Amter 1825 Rentekammeret om Anlæg af en ny Vej mellem Hjørring og Sundby, saaledes,

1) Jfr. C. Klitgaard: „Vendsysselske Veje“, S. 7 ff.

at den blev ført i lige Linje over Øster Brønderslev Enge. En saadan Vej blev ogsaa 1827 afstukket og paabegyndt anlagt i 18 Alens Bredde mellem Serreslev Kirke og „Bovet" øst for Nørresundby og for „Den almindelige Vejkasse", Statens, Regning, men 1820erne var paa Grund af Landbrugskrisen efter Statsbankerotten 1813 en fattig Tid, og Arbejdet trak i Langdrag. Imidlertid kom man 1832 saa vidt, at Vejen over de sumpede Enge syd for V. Brønderslev blev anlagt, og Ryaa blev kanaliseret i 5 Alens Bredde mod Vest fra Vejbroen, der førte over Aaen, til Ø. Hjermeslev Enge for at forbedre Afløbet. Men da den nye Vej derefter flere Gange blev bortskyllet ved søndre Ende af Ø. Brønderslev Enge, mellem Broen og Nejst, hvor Ryaa dels var meget bugtet og dels spaltet i to Løb, gravedes ogsaa her 1840 en lige, 6 Alen bred Kanal i Sydøst, og Kanalen mod Vest blev derefter udvidet og forlænget[1]). Vejen vedblev dog at være for blød til visse Tider af Aaret, og ved 1853 blev den derfor chausséret.

Syd for den sydligste af de tre saakaldte *Vrangbæk Broer* (ɔ: Broen over Vrangbæk, kaldet *Hellevadet*[2]), Broen over Østeraa, ogsaa kaldet Stade Bro, og Broen over Stade Bæk) fandtes ved Aar 1700 den saakaldte *Bækkens Kro*, der i hvert Fald 1711 var privilegeret, men som antagelig har eksisteret længe før som uprivilegeret, idet disse tre Broer eller Vadesteder ofte var vanskelige at komme over, og ved de to sydligste skulde der erlægges Bropenge. Denne Kro, der fik nye Bevillinger 1731 og 1772, laa under Nibstrup Gods, men var næppe synderlig anset, thi Provst Frederik Nielsen i Aasted, der som ung Latinskolediscipel ca. 1835 kørte fra Nørresundby til Hjørring ad den gamle Landevej og ofte væltede, skriver, at der ikke var andet at faa for de Rejsende i Bækkens Kro end godt Vand af Bækken, og „Krokonen var af en meget arrig og stridbar Natur, altid i Skænderi med Gæsterne, hvis Fordringer hun hverken kunde eller vilde tilfredsstille[3]). Da vi traadte ind, hørte vi et stort Spek-

1) Kanalen blev 1865 gjort 7 Alen bred. 1842 blev Kornumgaards Enge afvandet til denne Kanal. (Se iøvrigt under Nibstrup.) 2) Hellevadet betyder det sumpede Vad. 3) „Vendsyssel og Vendelboerne for et halvt Hundredaar siden", S. 17, f.

takel af Træsko mod en Dør. Hun var kommet ind i Spisekammeret, der var saa lille, at hun hverken kunde vride eller vende sig derinde, og en Spøgefugl havde sat Krogen for Døren til stor Morskab for os Skolediscipler." Pastor Niels Blicher, der besøgte Kroen 1824 beklager sig over, at der hverken her eller eller ved de andre Kroer mellem N. Sundby og Hjørring var nogen Retirade til de Rejsendes Afbenyttelse[1]).

Da den nye Vej var blevet anlagt, byggedes der øst for V. Brønderslev By en *Landevejskro*, og til den flyttedes Vrangbæk Kros Privilegier ca. 1836 og Markedet ved Vrangbæk Kro 1843, og her opstod i den følgende Snes Aar en Del Bebyggelse, hvorom mere siden.

Der er ingen Tvivl om, at V. Brønderslev Sogn led meget under de *fjendtlige Indfald* i Jylland 1627—29, 1644—45 og 1657—58; men der er ikke bevaret meget herom udover, hvad der senere meddeles under Nibstrup.

Saavel Nibstrup Hovedgaard som den øvrige Del af V. Brønderslev Sogn blev 1627 udlagt til Underhold for den kejserlige Stab under Oberstløjtnant Melchior v. Hatzfeldt, men i Marts 1628 kom Nibstrup under Oberstvagtmester v. Dehns' Rytterkompagni, hvorimod V. Brønderslev Sogn iøvrigt forblev under Staben, og da Hatzfeldt var en brav og alvorlig Mand, som ikke taalte Udskejelser fra sine Folks Side, er der næppe Tvivl om, at Forholdene i V. Brønderslev var taaleligere end mange andre Steder, hvortil hans Arme ikke saa let kunde række.

Om Krigen 1644—45 ved vi næsten intet for denne Egns Vedkommende; men efter at Svenskerne 18. Jan. 1644 var gaaet over Isen mellem Aalborg og Nørresundby og havde nedsablet den vendsysselske Bondehær under Anførsel af bl. a. *Lars Dyrskjøt* fra Aagaard i Ørum, kom de 19. Jan. til *V. Brønderslev*, hvor de blandt andet plyndrede paa Nibstrup, tog Korn, Kreaturer og andet, trak Klæderne af Gaardens Ejer Mogens Kaas og jog ham fra Gaarden, og ved Juletid 1644 kom der atter et Parti Svenskere, som plyndrede her[2]).

1) Elmquists Læsefrugter, II Bind. 2) Jerslev H. Tgb. 24. Febr. 1653.

I Krigen 1657—58 kom Svenskerne til Vendsyssel i Oktober 1657, og 22. Oktober udskrev den svenske Overkrigskommissær i Aalborg, Albert Siltmann, en Brandskat i Vendsyssel, hvorefter der af Nibstrup skulde betales 100 Rdl. og af V. Brønderslev Sogn 400 Rdl. Senere blev udskrevet til Hoser og Vanter 31 Rdl., forskellige Leverancer til Hals Skanse, Udgifter til Indkvartering af Obersterne Putkammers og Heides Folk m. m,, og Oberstemes Folk røvede 13 Heste og 4 Vogne fra Sognet.

I Penge og Varer leverede Sognet til Svenskerne 1114 Rdl.[1]), men dertil kom Provision (Fortæring), Heste og Vogne[2]).

I Maj 1658 drog Svenskerne bort, men kom igen i August og blev her indtil i Oktober, da Kurfyrsten af Brandenburg rykkede op i Jylland med en stærk Hær af Brandenburgere og Polakker og fordrev dem; men disse vore Allierede huserede langt værre, end Svenskerne havde gjort og havde langtfra Svenskernes Kultur eller Moral, saa Jyderne kom af Asken i Ilden.

* * *

V. Brønderslev Sogn bestod i ældre Tid af *3 Ejerlav* foruden *Kornumgaard* og *Nibstrup*, og disse Ejerlav havde da Markfællesskab og fælles Overdrev, saaledes som Tilfældet var for *V. Brønderslev Bys* Vedkommende, medens de øvrige to Ejerlav bestod af spredte Gaarde, der havde Endelsmark og kun fælles Overdrev, ɔ: udyrket Hede og Græsningsjord.

Det *ene Ejerlav* bestod af *V. Brønderslev By*[3]), hvor *Østergaard* dog havde nogen Endelsmark; det *andet Ejerlav* bestod af Vrangdrup, Grinsted, Bøgen og Vrangbæk Kro[4]), altsaa Sognets østlige Del, Nibstrup fraregnet, og det *tredje Ejerlav* bestod af Thorsmark, Agdrup, V. Hedegaard, Pythuset og V. Kornum[5]).

1) Svarer til lige saa mange Tønder Rug. 2) Jyske Samlinger 1, IX 150. 3) Ved Matrikuleringen 1844 var her 40 Gaarde og 76 Huse med ialt 129 Matrikel-Numre. 4) I dette Ejerlav var 1844 (Matriklen) 5 Gaarde og 12 Huse. 5) 1844 var i Ejerlavet 8 Gaarde og 3 Huse.

Af Markbogen og Modelbogen samt Eng- og Græsningstaksationen til Matriklen 1688 ses, at *Byejerlavets Mark* bestod af følgende Agre: Gavllangs Toft 34 Agre, Gavllangs Agre 42, Nørre Oplang 18, Stensagre 30, Kræmerhøjs Agre 65, Fallens Agre 18, Faldet ved Langhøj 20, en inddiget Have kaldet Holmen 2, Agrene norden Sigen 21, Agre norden Sigen og vesten Dumers Knøs 23, Agre norden Mellemsig 12, Møllehøjs Fald 18, Brunhedens Agre og Fald 17, Agrene mellem Vejene 7, Staktoft 17, Kalvevejs Agre 48, Kirkebrønds Agre, Ladeagre 37 og Agrene mod Bakken østen for Vrangdrup Vej.

Ejerlavet havde følgende *Enge:* Vandkrogen, Stareng, ved Ryaa, Ryet[1]), Gungen, Reneng, Torneng, Klostereng og Søndereng.

For Landmaalingskommissarierne blev derhos oplyst, at Jørgen Kruse til Hjermeslevgaard havde taget en *Reneng* fra Jens Laursens Gaard i Brønderslev og derfor taget et Engskifte, *Klostereng*, fra en af sine andre Gaarde og lagt til den; men da denne Eng er daarligere end Reneng, blev der yderligere tillagt Jens Laursens Gaard et Engstykke paa 18 Favne af Hjermeslevgaards Enge, nemlig første Eng i 3. Reb (ɔ: Rebseng); men da Jørgen Arenfeldt blev Ejer af Hjermeslev (1678), tog han atter denne Eng fra Jens Laursens Gaard uden Vederlag, skønt Jens Laursen og hans Gaardsmand (ɔ: Medbruger af Gaarden) vedblev at skatte og skylde af den, hvilket Forhold henstilledes til Kommissariernes Paakendelse.

Ejerlavets Overdrev blev takseret til 130 Høveders Græsning. *Bygningstømmer* købtes i Aalborg eller ved Vesterstrand (ɔ: Skallerup og Løkken) og *Hjultømmer* i Hundslund (ɔ: Dronninglund) eller Hellevad Sogne. *Markgærderne* var Tørvediger, og der var intet Tørveskær til Ejerlavet bortset fra i en vag og tør Hede.

Om Ejerlavets indre Forhold giver efterfølgende Vedtægter en Del Oplysning.

1) Et Ry, Ryd = en sumpet Eng bevokset med Buske. Ryaa = Aaen, som løber gennem saadan et Ry.

V. BRØNDERSLEV GRANDEBREV 1682.

Paa Jerslev Herredsting 20. Juli 1643 blev læst V. Brønderslev Bys Grandebrev, dateret 20. Juni 1639, og Bymændene forpligtede sig til at overholde det; det maa vel antages, at det har haft nogen Lighed med det nedennævnte,[1]) der tinglæstes 18. Maj 1683, og som her meddeles i moderniseret Form[2]).

„Saasom vi i Dag har været forsamlet i Vester Brønderslev Skole at lade skrive vores Grandebrev, som kan være Byen til Nytte, om Hegn, Særhjorde, Marklukke og andet udi efterskrevne Poster, som følger:

1. Først skal alle *Marklukker* være lukket til Sct. Volborgdag (ɔ: 1. Maj) i det seneste, som forsvarligt kan være og Byen til Nytte. Hvo sig derimod forsér, skal være falden til Granderne $^1/_2$ Td. Øl, til Husbonden 3 Mark.

2. Alle *Englukker* skal være lukket otte Dage efter Sct. Volborgdag, som forsvarligt kan være. Hvo herimod gør, giver til Granderne $^1/_2$ Td. Øl og til Husbonden 3 Mark.

3. Hvo, som slaar *Grandehjorden* løs, før han faar afvogtet alt Kreter, han har antaget, som menige Mænd samtykker at holde af, da skal han pantes for $^1/_2$ Td. Øl og til Husbonden 3 Mark.

4. Ingen *Heste* eller *Plage*, som er 2 Aar gamle, maa gaa i Kæret ugildet, uden han (ɔ: Hesten) kan gælde 20 Sletdaler[3]). Hvo saadanne ejer, skal være falden til Granderne $^1/_2$ Td. Øl og til Husbonden 3 Mark.

5. Hvo, som tager *Egtsvin eller noget Kvæg*[4]) og lader dem gaa i Kæret eller i Fælleden, skal give til Granderne 1 Td. Øl for hver Gang, han herimod gør, og til Husbonden 3 Mark.

6. Naar Grandefogeden tilsiger menige Grander til at lade *kaste Skiver*[5]), Grøfter eller Bækbroer at ferde[6]) og sidder overhørig, naar han bliver tilsagt, skal han give til Granderne $^1/_2$ Td. Øl og til Husbonden 3 Mark.

1) Herpaa tyder, at Bøderne skal erlægges i Øl, hvad man dengang andre Steder var ved at gaa bort fra, for i Stedet at anvende dem til det almene Vel. 2) Jfr. Bjerge og Søegaard: „Danske Vider og Vedtægter" II, 26. 3) Det skulde være gode Hingste. 4) Fremmede Svin og Kreaturer. Egt = Tegt, maaske Fejlskrift. 5) Vandløb. 6) Lave, istandsætte.

7. Hvo, som bliver først „*falden til Vide*"[1]), da skal menige Grander være forpligtet at gaa med Grandefogeden til samme Hus, hvor Brøsten findes, og pante fra ham for saa meget, han er falden for, og dermed hverken Hærværk, Hus- eller Gaardfred (at gøre). Og dersom samme Mand griber til Vaaben eller Værge og ikke vil lade sig pante, ej heller godvilligen vil udlægge, og han faar nogen Skade deraf, da har han Skade for Hjemgæld. Og dersom han gør nogen Skade enten med Hug eller Slag eller i andre Maader, da skal han betale Skaden efter 4 Mænds Tykke, og da pantes fra ham til Granderne for $^1/_2$ Td. Øl og Husbonden 3 Mark.

8. Ingen *Gadehusmand* maa have mere paa Fælleden end 2 Øg og 2 Køer. Hvo her imod bryder, skal pantes for $^1/_2$ Td. Øl og Husbonden 3 Mark.

9. Ingen *Gaardsmand, Boelsmand* skal bruge fælles Ejendom videre, end hans Fællig kan taale efter menige Mænds Tykke. Hvo her imod gør, giver til Granderne for hvert Høved 4 Kander Øl og Husbonden 3 Mark.

10. Ingen Gaardsmand, Boelsmand eller Gadehusmand maa grave *Brændetørv* enten norden eller sønden *Pudsletbæk* i Græsning eller Grønjord, ikke heller *Fladtørv*[2]) i Gaden, Græsning eller Grønjord, ikke heller i Kæret, ikke heller Fladtørv i Kæret. Hvo herimod bryder, skal pantes for hver 3 Læs $^1/_2$ Td. Øl til Granderne og Husbonden 3 Mark.

11. Ingen Gaardsmand, Boelsmand eller Gadehusmand maa grave *Splittørv*[3]) i Marken, i Græsning eller Grønjord, ej heller *Digetørv*, ikke heller i *Sigen* norden *Krogen*. Hvo herimod gør, skal give for hver 6 Læs $^1/_2$ Td. Øl til sine Grander og Husbonden 3 Mark.

12. Skal ingen Gaardsmand, Boelsmand eller Gadehusmand grave *Knubtørv*[4]) eller *Brændetørv* før menige Grander samtykker det at grave under samme Straf, som næst forrige Artikel forklarer.

1) Dømt til Bøde. 2) ɔ: Græstørv. 3) Hedetørv, vist her = Møntørv. 4) Vist Tuetørv til at komme i Møddingen.

13. Der maa ingen Gaardsmand, Boelsmand eller Gadehusmand indhegne mere *Jord til Tørv* enten med Knubtørv eller Brændetørv videre, end de kan grave samme Dag og udføre. Hvem, som her udi sig forsér, giver til Granderne en Fjerding Øl.

14. Ingen Gaardsmand, Boelsmand eller Gadehusmand maa slaa *Græs* i Fælled eller i Marken enten halve Læs eller hele. Hvor herimod gør, skal give til Granderne 1 Td. Øl og Husbonden 3 Mark.

15. Den, som af menige Grander tilsiges at være *Grandefoged*, skal til sig tage Grandebrevet og holde det i god Forvaring et Aar omkring, og dersom Grandefogeden dølger eller undslaar med nogen, og det kan ham overbevises, at det er ham tilkendegivet, at nogen er brøstfalden, da skal han give Granderne ½ Td. Øl og Husbonden 3 Mark.

16. De som graver *Knubtørv*, skal igen skyde Brinker og Bredderne ned paa Graven.

17. Hvo, som Granderne tillægger, og han ikke vil være *Grandefoged* det Aar, skal give Granderne 1 Td. Øl.

18. Hvo, som bliver *pantet*, og Granderne sætter hans Pant ud for Øl, og den, som ikke vil løse sit Pant inden 14 Dage, da maa det Pant sælges, endog det er bedre end ½ Td. Øl.

19. Skal Granderne nævne *4 Mænd*, førend de panter, og hvad de 4 Mænd siger, eftersom Brøden er, skal staa for fulde (ɔ: gælde).

20. Ingen Mand, som bor i Byen eller paa Byens Fælled, maa indhævde eller indtage enten i Kæret eller i Gaden eller af Byens Fælled, som ikke har været indkastet før. Om saa sker, da skal menige Grander være forpligtet at følge med Grandefogeden og samme Kast nedskyde og endda pante fra ham til Granderne 1 Td. Øl og til Husbonden 3 Mark.

21. Ingen maa opkaste eller indtage de Kast eller Indtægter[1]), som nu nedlagt er, men skal ligge under *Hov* og *Horn* (ɔ: som Overdrev). Hvo har imod bryder, skal menige Grander pante for 1 Td. Øl og til Husbonden 3 Mark, endog samme Kast eller Indtægter igen at nedskydes.

1) ɔ: Indhegninger.

22. Skal ingen Mand opbryde *Jord nord i Heden*, Byen til Skade, undtagen han kan bevise, at det er hans Gaards Jord. Hvo sig herimod fordrister at gøre, skal være falden til Granderne 1 Td. Øl og Husbonden 3 Mark og endda samme Jord at nedlægge.

23. Hvo som *pløjer Jord fra hinanden* udi Marken eller kaster sine Furer paa en andens Korn, den skal nedlægge samme Jord og være falden til Granderne 1 Fjerding Øl og til Husbonden 3 Mark.

24. Hvo som *tøjrer paa andens Baarer*, før han faar sin Stub revet, skal være falden til Granderne 1 Fjerding Øl.

25. Ingen maa have *Øg i Marken med Føl*, uden han kan have det paa sit eget og hver Mand uden Skade, undtagen i Høst. Hvo her imod gør, skal være falden til Granderne 1 Fjerding Øl.

26. Ingen maa drive med *Særhjord i Byens Indmark* eller have Køer i Tøjr, om de er saa „ferdig" (ɔ: er i Stand til), at de kan følge med Hjorden, uden han kan have noget paa sit eget, andre uden Skade. Hvo her imod gør, bøde Granderne ½ Td. Øl og Husbonden 3 Mark.

27. Hvo som graver i andens Jord, som Granderne ham har tilskiftet, *Knubtørv*, han skal give den skadelidende efter 4 Mænds Sigelse og være falden til Granderne ½ Td. Øl.

28. Ingen maa fordriste sig til at grave *Knubtørv* i uskiftet Jord i Indmarken eller i, hvad menige Grander lyser i Fred. Hvor her imod gør, betaler til Granderne ½ Td. Øl for hvert Læs.

29. Ingen maa gaa til *Grandestævne* med *Vaaben eller Værge* eller nogen Lommekniv. Ikke heller skal nogen give hinanden Skændsord eller Ukvemsord. Hvo herimod bryder, skal give for hver Gang, han findes brøstfældig, at han gør Grandefogeden eller Granderne Ulyd, 1 Td. Øl og Husbonden 3 Mark.

30. Hvo som lader sine *Svin gaa i Byens Enge* og ikke lader følge Hyrde og Hjord og holde hver Mand uden

Skade, da skal han give Granderne for hver Gang, hans Brøst findes, ½ Td. Øl og Husbonden 3 Mark.

31. Hvis *Kvæg, som findes løst* i Marken eller Engene i Hegnstid, Fæ, Svin eller andet, giver til Granderne for hvert Kreatur, hver Gang saa findes, 1 Kande Øl.

32. Hvo som bliver *„falden til Vide“* (ɔ: dømt til Bøde), skal Grandefogederne og Granderne pante inden 14 Dage efter, han bliver sagt Vide. Og dersom nogen lukker eller laaser sine Døre, da skal Grandefogederne dem opbryde og gøre menige Grander Fyldest og forbryder dermed ingen Lovmaal (ɔ: bliver ikke straffældig).

33. Hvo som vægrer sig og ikke vil gaa med og ferde (ɔ: istandsætte) *Diger og Marklukker* og andet Byens Gavn og Bedste, som Grandefogederne ham tilsiger at skulle gøre, da skal han give Granderne en Fjerding Øl.

34. Hvo som gaar paa Grandestævne og gør *Grandefogederne eller Granderne Ulyd* eller andre Steder, hvor Granderne er forsamlet til Byens Bedste, skal give hver Gang ½ Td. Øl.

35. Hvo som huser eller hæler *Løsgængere* eller *Kæltringer* (ɔ: Rakkere), *Horer* eller *løse Kvinder* over én Nat, som ikke er født i Sognet eller har rigtigt Bevis, da skal samme Mand pantes for hver Gang, hans Brøst saa findes, for 1 Td. Øl og falden til Husbonden 3 Mark.

36. Skal ingen Gaardsmand eller Boelsmand eller Gadehusmand, som bor i Byen eller paa Byens Fælled, have mere end ét *Jordhus*[1]) i sin Gaard eller ved sin Væring, dog ikke længere end 15 Alen lang. Hvo herimod gør, skal pantes for 1 Td. Øl til sine Grander og Husbonden 3 Mark, hver Gang hans Brøst saa findes, og endda, hvis det er længere end 15 Alen, skal saa vidt nedbrydes, hvad det er længere.

37. Ingen *Jordhuse* maa opsættes til nogen Husfolk, og de Jordhuse, som er opbygget, skal nedlægges.

38. Skal der ingen Gadehusmand grave nogen *Tørv* nord

1) Jordhuse var endnu ret almindelige i 1660erne, og Forbud mod dem skyldtes, at der til saadanne Huse krævedes mange Græstørv.

i Heden i Byens Endelsmark. Hvo her imod gør, skal pantes for 1 Td. Øl til sine Grander og falden til Husbonden 3 Mark for hver Gang, Brøst saa findes.

39. Der maa ingen, som bor i Byen eller paa Byens Fælled, *sælge Tørv*, enten i Læssetal eller Favnetal. Hvo herimod bryder, skal pantes for hvert Læs 4 Kander Øl til Granderne og Husbonden 3 Mark for hver Gang, hans Forseelse herimod befindes.

40. Ingen Gadehusmand maa grave flere *Tørv* et Aar end 6 Læs. Hvo herimod bryder, bøder for hver Gang til Granderne 1 Td. Øl og til Husbonden 3 Mark.

41. Ingen, som bor i Byen eller paa Byens Fælled, maa holde noget *Kroer eller Ølsalg*. Hvo herimod bryder, skal for hver Gang det sker, bøde til Granderne 1 Td. Øl og til Husbonden 3 Mark. Dog ikke ment enten Hel- eller Halvgaardsmænd at lade brygge og brænde[1]) til menige Granders Fornødenhed, som de til Nødtørft kan have fornøden, hvilket de andre[2]) skal være forment (jfr. Punkt 48).

42. Ingen, som bor i Byen eller paa Byens Fælled, maa tage noget *Tægtefæ*[3]), ej heller nogen *Pebersvende*[4]) maa have nogen Brugelighed paa Byens Fælled i nogen Maade. Forbryder nogen Pebersvend sig herimod, da skal den Mand, som huser samme Pebersvend, pantes for 1 Td. Øl til Granderne og til sin Husbond 3 Mark for hver Gang, deres Brøst saa findes.

43. Dersom nogen derover faar *Skade i sit Korn*, da skal Grandefogederne med menige Grander gøre den Mand Fyldest, som Skaden faar, af deres Bo, som Kvæget ejer, efter 4 Mands Tykke. Og dersom Grandefogederne vægrer sig og vil ikke gøre den Fyldest, som Skaden faar, af dens Bo, som Kvæget ejer, da skal menige Grander pante samme Pantefoged for 1 Td. Øl og til Husbonden 3 Mark.

44. Ingen Mand, som bor i Byen eller paa Byens Fælled, maa *grave i Gaden* vester igennem enten *Digetørv*, *Hugtørv*[5]) eller *Fladtørv* eller Hængetørv[6]) over den lille *Bro*,

1) Lave Brændevin. 2) Vel Boelsmændene og Husmændene. 3) Fremmede Kreaturer. 4) Kræmmere og andre Folk, der levede af Handel eller af at udleje Køer m. v., og som lejede sig ind hos andre. 5) Firkantede store Tørv, en halv til trekvart Alen lange, lidt smallere og et Par Tommer tykke, der skrælles af Mosen til Brændsel. 6) Til Tækning af Stakke.

som ligger norden for Anders Jensens, videre end til sine Marklukker, alene om Vaaren. Hvo herimod gør, giver til Granderne 1 Td. Øl og Husbonden 3 Mark.

45. Hvo som bor i Byen eller paa Byens Fælled, som slaar nogens *Led* op og lader det staa aabent paa Marken i Hegnstid, skal for hver Gang, det befindes, være falden til Granderne ½ Td. Øl og Husbonden 3 Mark.

46. Skal der ingen maa have *Ildgrave*[1]) eller *Tørvedees* (ɔ: Tørvestakke) udenfor deres Havedige. Hvo herimod bryder, og der bliver nogens Kreaturer eller faar nogen Skade deri, da skal han betale Skaden efter 4 Mænds Tykke og endda pantes for 1 Td. Øl og til Husbonden 3 Mark. Og de, som bor ved derefter[2]) og holder *løse Hunde*, eller som graver *Lergrave* i Alfarveje, Høveje eller Tørveveje, skal være under lige samme Straf.

47. Kommer der nogen *Trætter paa Byen* formedelst ulovlige Indtægter[3]) eller nye Indhævd eller i nogen anden Maade, Byen til Skade eller Brøst med Penges Udgift, da skal menige Grander være forpligtet til at udlægge af samme Penge, enhver efter sin Evne og Formue efter 4 Mænds Tykke. Hvo, som vægrer sig herimod og vil med Vilje ikke udlægge, da skal menige Grander pante ham for ½ Td. Øl og til Husbonden 3 Mark og endda sin Anpart udlægge.

48. Ingen maa holde *Kro*, som bor paa Byens Fælled, Gadehusfolk eller Husfolk, Byen til Skade eller Forargelse. Hvo sig herimod forsér, skal give til Granderne 1 Td. Øl, Husbonden 3 Mark. (Jfr. Punkt 41.)

49. Der maa ingen, som bor paa Byens Fælled, grave *Knubtørv* fra *Burholts Dige*[4]) norden og sønden Bækken og vester ud i *Rævkær*, sønden Søren Skræders Mark og til vestre *Bækkebro*, ej heller i *Follersig*. Hvo herimod gør, giver, for hver Gang det befindes, Granderne 1 Td. Øl og Husbonden 3 Mark.

50. Ingen, som bor paa Byens Fælled, maa grave *Huller* eller *Lergrave* i Fædriften og i Høvejen. Hvo sig herimod forsér, giver til Granderne 1 Td. Øl og Husbonden 3 Mark.

1) Til Pottemagervirksomhed. 2) Uforstaaeligt og vel fejlskrevet. 3) Indtaget Jord. 4) Mellem Burholt Endelsmark og V. Brønderslev Fælled var et Dige (Tgb. 20. Maj 1653.)

51. Der maa ingen fordriste sig til at grave Fladtørv sønden *Bækkebroen* enten i Kaster[1]) eller i Landkæret. Hvem herimod bryder, skal pantes for 1 Td. Øl til Granderne og til Husbonden 3 Mark.

52. Fordrister nogen sig til at grave *Knubtørv* i vort fælles Kær sønden *Hedegaard*[2]), bøder til Granderne 1 Td. Øl og til Husbonden 3 Mark.

53. Ingen Gaardsmand eller Boelsmand[3]), som bor i Byen eller paa Byens Fællig, maa brænde eller lade brænde *Gryder* eller *Kakkeler*, formedelst Tørvebjergningen er ringe, ogsaa for Fares Skyld for Ildebrand. Hvo herimod gør, for hver Gang, de brænder Gryder, giver til Granderne ½ Td. Øl, til Husbonden 3 Mark.

54. Ingen maa drive eller lade deres *Kreaturer* komme ad Marken om Høsten, før menige Mænd faar deres Kærver og Drøs, uden hver Mand giver sit Minde dertil. Hvo herimod bryder, skal give Granderne 1 Td. Øl og Husbonden 3 Mark.

55. Hvad menige Grander samtykker, som ikke er indskrevet i samme Grandebrev og bliver indskrevet, skal staa for fulde og pantes, som tilforn er indskrevet. Og dersom der bliver noget bortstjaalet i Byen, da maa den, som Kosten (ɔ: Tyvekosten) mister, frivillig, uden sine 3 Mark[4]), tage 2 eller 4 med sig og ransage hos den, han „misfejler" paa, og forbryder dermed ingen Lovmaal (ɔ: skal være sagesløs).

Alt dette, som forskrevet staar i alle sine Ord og Punkter, lover vi ubrødelig at holde og fuldkomme, Hans kgl. Majestæts naadigste Ret i alle Maader uforkrænket, saa som vi samtligen har vedtaget og samtykt, paa det (vi) vort Grandebrev til Herredsting og Landsting og ydermere, hvor Behov gøres, vil være gestændig ved alle Ord og Artikler, som det lyder og indeholder. Og til ydermere Vidnesbyrd haver (vi) trykket vore Signeter og Hænder her nedenfor og yd-

1) Indhegninger. 2) ɔ: Øster Hedegaard, som hørte til Byen. 3) Det var altsaa Husmænd, der drev Pottemageri og ved købt Brændsel. 4) Bøde for Ran.

mygeligst ombedes vore kære Husbonder eller deres Fuldmægtige dette med os vil stadfæste og underskrive.

Datum Vester Brønderslev Skole, den 18. Juni 1682.

(52 Navne.)“

* * *

Foruden almindelig Landbrugssyssel, der var det aldeles overvejende Erhverv, dreves der i ældre Tid en ret betydelig *Pottemagerindustri* i V. Brønderslev, hvortil der hentedes Ler syd for Byen.

Denne Industri nævnes i Tingbogen 20. Maj 1653, da en Mand havde taget 3 Læs Tørv i Burholt og var kørt til „Grydefolkene“ Anders Sørensen i V. Brønderslev med dem, hvorfor han tiltaltes, og det var antagelig ogsaa Pottefolk (Bertel Olesen, Peder Madsen, Andreas Mogensen, Anders Nielsen og Maren Jensdatter), for hvem der 1639 i V. Brønderslev blev forkyndt Forbud mod, at de handlede paa Hjørring Marked før rette Markedsdag[1]).

1767 var der tilført Hundslund Marked (nu Hjallerup Marked) 12 Læs sorte Potter fra V. Brønderslev.

1828 skriver L. C. Brinck-Seidelin i sin Beskrivelse af Hjørring Amt, at „i V. Brønderslev ernærer 10 Familier sig tildels ved Brænding af sorte Kar eller Gryder, men har ikke selv Ler“[2]). Dette Ler toges ude ved Døvling syd for Byen og paa Dammens Hede, og „Grydefolkene“ boede særlig i den sydøstlige Del af Byen, hvor der er fundet Rester af deres Pottemagerier. Gryder, Potter og Kakler brændtes i Ildgrave udenfor Husene, og denne Hjemmeindustri bestod til i 1860—70erne, da Jerngryder og Jernkakkelovne blev almindelige.

Ogsaa her som saa mange andre Steder forsøgte Folk at tjene lidt ved *Krohold*. 21. Maj 1674 rejste Amtsskriver Mogens Villumsen saaledes Tiltale mod Lars Jensen og Niels Jensen i V. Brønderslev for ulovligt Krohold og Ølsalg[3]); men slige Smugkroer var der i hin Tid i saa at sige alle Landsbyer, og i Vrensted var der en halv Snes, medens der 1711 i Jerslev By var 4 lovlige Krohuse og 1 i Sterup.

1) Hjørring Tingbog, 24. Sept. 1639. 2) Side 311. 3) Jerslev H. Tgb.

Den foran, Side 26, nævnte Niels Chr. Larsen Bundgaard, f. 1808, der huskede Forholdene i V. Brønderslev By paa Udskiftningstiden (1816) og før Udflytning fra Byen i de følgende Aar fandt Sted, giver i sine Optegnelser en Skildring af Forholdene her, der, selv om de i adskillige Henseender ikke adskiller sig fra Forholdene i andre Landsbyer, dog for en Del er af Interesse for Nutidslæsere, og nogle Uddrag af Optegnelserne skal derfor meddeles.

Om Byens *Bygninger* fortæller Larsen Bundgaard, at Vaaningshusene var af Bindingsværk og med Udskud paa nordre Side samt klinede Vægge. I Forgangen var Gulvet af Kampesten, og Stuerne bestod af Dagligstue og Storstue. *Dagligstuen* havde Lergulv, og her stod Sengene ind under Udskudets skraa Loft. Det var Alkovesenge med Døre for. Stuens „Boskab“[1]) var et Madskab samt et Bord med Bænke, hvis Siddefjæl hvilede paa Pæle, der var gravet ned i Jorden. Under Loftet var der slaaet Fjæl mellem Bjælkerne som Hylder til Tallerkener, Sytøj med mere[2]). I *Storstuen* var ligeledes Lergulv, og her stod Folks „Boskab“, ɔ: Kister og Skabe.

I *Køkkenet* var en „Pal“ af Kampesten og Ler — *Arnestedet* — hvor man tilberedte Maden. *Skorstenen* var af raa (ɔ: ubrændte) Sten op til Loftet, og derfra til Taget bestod den af klinede Vægge mellem 4 Stolper, og ovenpaa var en Skorstenspibe af Træ, som kaldtes „Lyret“[3]). Husmændene havde ingen Skorsten over deres Arne, men kun en Skillevæg ved den ene Side af Ildstedet, hvilken naaede op til Loftet, og undertiden var der end ikke en saadan Væg til at lede Røgen bort fra den aabne Arneild.

Ovenpaa Taget havde Husmændene som Skorsten en bundløs Lergryde, der ogsaa kaldtes „Lyret“. *Skorstensgaarden* skal have været den første Gaard i V. Brønderslev, som fik rigtig Skorsten[4]), og Bundgaard mindedes ikke andre fra sin Ungdom. Gaardmændenes Ovne og Kedler stod midt

1) Møblement. 2) Antagelig ogsaa Mælkefadene. 3) Den oprindelige „Lyre“ bestod kun af et Hul i Taget; men senere brugte man at sætte en Træhat, der kunde drejes efter Vinden, over Taghullet, og gennem denne eller under den slap Røgen bort. 4) Den nævntes allerede 1. April 1723 (Tingbogen).

i *Bryggerset*, der ikke havde Skorsten, men kun et Røghul i Mønningen af Taget. Husmændene havde almindeligvis deres *Svinesti* ved Siden af Forgangen, og Svinetruget stod da i Gangen; efter gamle Folks Udsagn, havde Gaardmændene tidligere haft det paa samme Maade.

Husmændenes *Kakkelovne* var sædvanligvis af Kakkelgryder, der vendte Hulsiden ud mod Stuen; de var røde og undertiden glasseret og var nok lavet i Brønderslev[1]).

Naar Kaklerne var muret op og dækket foroven, lagde man en høj Krans af Ler ovenpaa, og deri var indstukket Faareben med Ledenden til Stuen. Paa disse Knage hængte man saa salt Kød til Tørring, og indenfor Lerrammen tørrede man Malt. Husmændene brugte undertiden en revnet Jerngryde som Kakkelovn; de havde ikke Stueure, men nogle af dem fik efterhaanden lavet et „Viserværk" hos Chr. Urmager i Øster Brønderslev[2]).

Sognets Ejendomme var før Udskiftningen — foruden Kornumgaard og Nibstrup — saa at sige delt i to Dele: 1. Bøgen, Vrangbæk, Grinsted, Vrangdrup, Thorsmark, Agdrup m. fl.[3]), og dette Ejerlav[4]) var ikke i Fællesskab med Byens Ejerlav.

2. *Byens Ejerlav* var i Markfællesskab, og hver Gaard havde 1 à 2 Agre paa de forskellige Steder (Fald) i Marken. *Husmændene* boede i søndre Side af Byen og havde deres særlige Jord, som mest var indhegnet med Diger, thi der var mange Sumpe og Damme i Byen, som laa i Fællesskab, og hvor Svin og Smaakræ tumlede sig. Enhver Bymand havde sine *Englodder*, men *Nørrehede* var fælles for alle Byens Beboere, og her gravede man Sandtørv og hentede Foldjord til at blande i Møddingerne. Her gik Faarene også om Vinteren. Den anden *Fælled* var sønden for Byen og brugtes om Sommeren til Græsning for Kreaturerne.

Denne Fælled gik fra *Nibstrup* Ejendom og Bæk og i Vest sønden om Østergaards Mark og tæt sønden om *Østergaar-*

1) Da Brønderslev Potter var sorte, er det maaske tvivlsomt, om man har lavet røde Kakler her. 2) „Viserværkerne" havde kun een Viser, Timeviser, og Værket var af Træ. Jeg har endnu ved Aar 1900 set et saadant i Brug i Blokhus. C. K. 3) V. Hedegaard og V. Kornum. 4) Det var dog 2 forskellige Ejerlav, se Side 32.

dene og *Ladefogedgaarden* og i Vest langs *Gadevejen* til *Bundgaards* og *Skorstensgaards Gyde*, hvor Vejen den Gang gik i Syd tæt forbi „*Pokelgaard*" (ɔ: Paukergaard) og over et Vad kaldet *Bækkevadet*. Derfra i Vest langs Bækken til *Faksholms* Mark, *Galskyts* Mark, *Kongestedets* Mark og op til Huset *Gaden*, derfra i Vest sønden om *Gjøl* og hen til *Døvling* og *Kornumgaards* Ejendom, hvor Skellet gik sønder ad *Klosterengen* til *Ryet* og de *søndre Enge*. Herfra gik Skellet i Øst forbi de *søndre Enge* og *Fruens Eng* (Nibstrup Eng) til *Nyengene* (Burholts Eng) og derfra i Nord langs *Burholts* Skel til den saakaldte *Lygtebæk* (ɔ: Løkkebæk), som der dengang var en Stente over, som de Gamle kaldte *Lygteledet*, hvorfra Skellet fulgte Lygtebækken i Øst og Nord til *Nibstrups* Ejendom.

I hele dette Omraade laa 3 Gaarde, kaldet Kærboerne: *Østerkærs* og *Mellemkærs* Beboere, som dengang havde deres Mark indhegnet med Diger.

Navnene paa den østre Del af Fælleden nærmest Byen var: 1: *Gaden*, *Hjoreng*, *Hestmogvaden (?)*, *Slejen*, *Gungerne* og ved *Nibstrup*. 2: Fra „Pokelgaard" (ɔ: Paukergaard) i Øst den saakaldte *Luushede*, *Bredevande*, *Bløden* og *Gungerne til Bækken*. 3: Fra *Bækkevadet* sønden Pokelgaarden kaldet *Bækkekæret*, hvor Bækken gik i *Lygtens Bæk* ved *Burholts* Ejendom. 4: Fra *Østerkærs* Mark til *Burholts* Ejendom kaldtes *Sønderhede* med *Landbakken*; dér i nordvest Hjørne laa *Rævkæret*. 5: Sønden for *Landbakken* kaldtes *Kæret* og stødte mod *Nyeng*, *Fruens Eng* og *Sønder Enge*.

Den *vestre* Del af Fælleden til Byen kaldtes *Dybens Kær*. *Dammens Hede*, hvor Pottemagerne i Byen tog deres Ler, den *vestre Hede* fra *Kornumgaards* Mark i Øst til *Faksholm* og med søndre Side mod *Kærstedernes* Mark.

Dér sønden for var Kær eller Fælled ud til de *søndre Enge*, *Ryet* og *Klosterengen*.

Fælleden var saa at sige indhegnet med Diger undtagen „*Lygtebæk*", der var Skel mellem Burholt og Vester Brønderslev. Hegnet blev vedligeholdt af vedkommende Beboere.

V. Brønderslev By var delt i to *Hyrdelav*, det østre og

det vestre. Det *østre* var fra Østerenden af Byen til Præstegaarden (ɔ: Anneksgaarden) og havde Vej og Drift til dets Enge og Kær over et Vad over Bækken sønden for „Pokelgaard“ og noget vest for den nuværende Vej. Der var ingen Broer eller Vaser, men man kørte over Fælleden, hvor man lystede.

Det *vestre Hyrdelav* havde Drift og Vej omtrent, hvor de nu (o. 1880) har den, og de maatte ikke slippe deres Kreaturer løse, før de var visse paa, at Dyrene vilde drive ind i Kæret.

I dette Fælled var alle Byens Kreaturer: Øg, Fæ, Faar og Gæs. Enhver Gaardmands eller Husmands Kone havde i Reglen en mærket Gaas i Kæret, og Gæssene havde om Natten deres Plads ved *Kærstederne*, hvor de søgte op om Aftenen og gjorde en forfærdelig Alarm, saa Ræven kunde skrækkes[2]).

Hvert Hyrdelav havde sine egne *Hyrder*, en Øghyrde, en Fæhyrde og en Faarehyrde. Øghyrdens Tjenestetid var fra Maj til Mikkelsdag[3]), Fæhyrdens fra Maj til November.

Øghyrden holdt ogsaa Vagt om Natten, og han havde en Jordhytte at ligge i; den østre Øghyrdes Hytte laa ved Burholts Ejendom mellem Heden og Kæret, og den vestre Øghyrde havde sin Jordhytte ved Klosterengen. Øghyrdernes Vaaben var en Kæp, en Skralde og en Visk tørre „Sivier“. Skralden brugtes om Aftenen, naar Øgene skulde drives fra Engen op i Kæret for Natten, og „Sivierne“ brugtes til at rasle med, naar Hyrden patrouillerede om Natten[4]).

Hyrderne fik Kosten hos Bønderne og i Forhold til disses Dyrehold. Om Middagen skulde *Fæhyrden* drive Køerne paa *Malkepladsen*, der for det østre Hyrdelavs Vedkommende var ved det øverste af Kæret ved Heden ved den Dam, hvor Jernbanen nu gaar. Den vestre Malkeplads var ved Mellemkær. Paa disse Pladser mødte Beboerne for at malke deres Køer og havde saa tillige Hyrdens Middagsgrød med, som han fortærede under Malkningen.

1) Fælleden sønden for Byen. 2) Ræven lod sig dog næppe skrække af Gaaseskrig. 3) 29. September. 4) Hvad skulde denne Raslen gøre godt for?

Der skal ogsaa i gammel Tid have været Malkeplads østen og norden for „Pokelgaard“ (ɔ: Paukergaard).

Byens Markjord dreves næsten altsammen som *Alsædjord*, der aldrig hvilede; Udsæden var almindeligvis Vaarrug, Byg og Havre; blandet Rug og Havre kaldtes Blandingskorn, og det saaedes der meget af. Saa kom dansk Vinterrug paa Gang, og saa blev Avlen noget bedre, da man hørte op med Vaarrug og Blandsæd.

Gødningen var ringe, da der var for meget Hedejord blandet deri.

Faarene gik i Heden og paa Marken, til man skulde saa Byg, og Vinterrugen var da saa optraadt og afgnavet, at man ikke kunde se den.

Marken var meget uren i de Tider: Brandenborger, Blaamænd, Kivser, Agerkaal og Knob[1]).

Vejene over Byens Mark var: *Kirkevejen* fra Krogen til Kirken, *Præstevejen* fra Kirken til Vrangbæk, hvorfra den gik videre til Jerslev, *Grinstedvejen* fra Kirken op over Heden til Grinsted, *Driftens Vej* fra Kirkebrøndene og i Nordøst op til Heden, *Fruens Vej* fra Kirken i Øst til Nibstrup, *Agersigs Vej* fra Skorstensgaarden i Øst til Agersig[2]).

Disse Veje var fælles for den østre Bydel, og det var Hulveje med kun et Spor, saa man ofte døjede med at komme forbi hinanden.

Byens *Grander* (ɔ: Bymænd) havde i det østre Hyrdelav deres Samlingsplads hos en Husmand, Niels Blæs, og paa *Grandestævnet* buddedes der til at møde hos denne Mand, naar Hyrderne skulde fæstes eller have Løn. Her mødte ogsaa de Mænd, der skulde bøde til Grandelavet, og Bøderne blev almindeligvis drukket op. Undertiden skillingede man ogsaa sammen til Brændevin.

De fleste af Beboerne i Brønderslev var (o. 1820) Fæstere og gjorde *Hoveri* med Undtagelse af Anneksgaarden, Grinsted, Vrangbæk og Thorsmark. Fæsterne hørte under Hjermeslevgaard, Nibstrup og Kornumgaard, til hvilke Gaarde

1) Gul Okseøje, Scabiosa, blaa Kornblomst, Agerkaal og Kiddike. 2) o. 1750 laa her et Hus kaldet Agersig. Manden var Fæster til Nibstrup.

de gjorde Hoveri baade i Mark og Eng, gravede Tørv og kørte dem hjem, tærskede og kørte Korn til Købstæderne (og Løkken).

Der var mange *Pottemagere* i Byen, og Fortælleren husker 11 af dem ved Navn; det var almindeligvis Husmændenes Koner, der lavede Potter, og mange „Grydepiger“ kom i Lære hos dem. Det var sorte Kar de lavede, og de kørte til Markederne med store Læs. Lerkarrene brændtes ved Sandtørv paa fri Mark ved Pottemagernes Huse, hvor de havde Ildgrave,

Det var altsaa Larsen Bundgaards Barndomserindringer.

* * *

Aarene henimod 1800 var jo de store Landboreformers Tid med Stavnsbaandets Løsning 1788, Forordningerne om Udskiftning af Markfællesskabet, Udflytning m. v.

Denne Reformbevægelse naaede selvfølgelig ogsaa Brønderslev, og vi ser, at Kornumgaards Jord blev opmaalt Aar 1800 af Gregersen, Nibstrups 1803 af J. Lundbye, V. Brønderslev Bys 1804 af G. Winther, Grinsted, Vrangdrup m. fl. Ejerlavs Jord 1812 og Thorsmark, Agdrup m. fl. Ejerlavs Jord 1812; de to sidstnævnte Opmaalinger blev foretaget af Landinspektør Didrik E. Bluhme.

1802—03 solgte Chr. Brønnum til Kornumgaard det meste af Gaardens Fæstegods og 1803 selve Kornumgaard med kun 9 Tdr. Hk. Fæstegods (se under Kornumgaard)[1]). Køberen af Kornumgaard og en stor Del af Fæstegodset i V. Brønderslev By var Jens Nielsen Graven fra Bagterp i Vrensted, som ligesom saa mange andre i hin Tid var Spekulant i Jordegods. Som Medinteressent i en Del af Gaardene havde han en Jens Jensen Langbak, og de fik 1809 Rentekammerets Bevilling til at udstykke begge Skorstensgaardene, Holmgaard og Drejergaard.

Jens Graven og flere Selvejere i V. Brønderslev saa imidlertid, at det vilde være en Vinding for dem at faa Byens Jord udskiftet af Fællesskabet, og 1805 fik de nedsat en

1) Fæstegodset her til Nibstrup solgtes i 1830erne og til Hjermeslevgaard 1856—59.

Landvæsenskommission til at fastsætte det udvendige Skel om V. Brønderslev Bys Jord, men baade Stamhuset Birkelse og Ejeren af Nibstrup, der var tilstødende Lodsejere, fremsatte „saa urimelige Paastande“, at der ikke kunde blive Enighed om Skellene. Ejeren af Nibstrup gav dog senere efter og frafaldt sine Krav, men Stamhuset fastholdt sine, og Jens Graven tilbød for at faa Udskiftningen fremmet at godtgøre Stamhuset af sin egen Jord, hvilket Tilbud ogsaa afsloges.

1812 ansøgte Jens Graven og 28 Selvejere saa om at faa Byens Ager og Eng udskiftet[1]), og Amtmand E. Blom udtalte i sin Følgeskrivelse, at det var Godsforvalteren ved Stamhuset Birkelse, Kancelliassessor Møller[2]), der af al Magt modsatte sig Udskiftningen, og at det nok var den eneste sande Grund til den opstaaede Uenighed derom, men da der ikke kunde være Tvivl om det vigtigste, nemlig Ager og Eng, og da det er til uberegnelig Skade for Byens Beboere, at de forbliver i Fællesskab, indstiller han, at der gives Tilladelse til Udskiftningen af Ager og Eng, medens Overdrevet og Heden, der var af mindre Betydning, ja, ikke af megen Vigtighed, saa kunde henligge til den svævende Uenighed paa en eller anden Maade blev afgjort[3]). Amtmanden afgav sin Erklæring 29. Marts, og allerede 7. April resolverede „Jyske Landvæsens Kontor[4]), at „forsaavidt der kun er Spørgsmaal om Ager- og Engjordens Udskiftning og derved ingen Skeltvist er, kan Udskiftningen gaa for sig“.

Der blev saa af Landinspektør, Løjtnant Fønss udarbejdet en Plan til Deling af Byens Jord, og en Landvæsenskommission afgav Kendelse herom, men mod denne Kendelse protesterede Godsforvalter N. W. Møller 1813 i en Skrivelse til Landvæsenskontoret, hvilken Amtmanden indsendte, og da dette Kontor henlagde Skrivelsen, indsendte Møller en ny Protest[5]). Byens Ager og Eng blev først tak-

1) Bilag til Landvæsenskontorets Journal 1825|2350. 2) Niels Wrigsted Møller, f. 1772, var 1797 Godsforvalter ved Birkelse og Birkedommer ved Oksholm Birk. Blev 1817 dømt ved Overretten for Besvigelser mod Stamhuset og tog sig af Dage 28. April paa Agersø i Storebælt, som han havde købt 1812. Møller modsatte sig ogsaa Udskiftningen af Tise Sogn, saa den først fandt Sted 1821—22. 3) Bilag til Landvæsenskontorets Journal 1825|2350. 4) Journal 1812|790. 5) „Jyske Landvæsens Kontor“s Journal 1813|254 og 1251.

seret under ét 1814, og efter Udskiftningen blev Taksterne fordelt paa de enkelte Ejendomme (1816) og Ejendommene nummereret ca. 1820. Som man kunde vente, medførte Godsforvalter Møllers Modstand mod Udskiftningen, at den ogsaa mødte Modstand fra adskillige andre, navnlig da Fæsterne under Birkelse (Hjermeslevgaard), og 1814 protesterede Anders Christensen Østberg m. fl. af Brønderslev Bys Beboere mod den af Fønss udarbejdede Plan[1]). Det blev saa efter Amtmand Bloms Ønske overdraget Landinspektør P. L. Birk fra Vadumtorp at foretage Udskiftningen; men da han 1816 udførte Arbejdet, mødte det ogsaa Utilfredshed hos adskillige, bl. a. ovennævnte Østberg, der i Skrivelse til Landvæsenskontoret begærede Udskiftningen undersøgt[2]). En anden misfornøjet var Niels Christensen Overgaard i Døvling, som 1820 rejste til København og fik Audiens hos Frederik VI, overfor hvem han besværede sig over, at han var blevet forurettet ved Byens Udskiftning, og Kongen gav da Rentekammeret Ordre til at undersøge Klagen[3]). Da Niels Døvling ingen Tilfredsstillelse fik af denne Klage, indleverede han en Ansøgning til „Danske Kancelli", om at faa en eller flere sagkyndige Mænd udnævnt til at undersøge Udskiftningen af hans tidligere Jord i Brønderslev By. Danske Kancelli videresendte Ansøgningen til Rentekammeret, der dog ikke vilde imødekomme Niels Døvlings Ønske, da Udskiftningen var afgjort og tilendebragt. I April 1825 indsendte han derefter Forespørgsel, om Landvæsenskommissionsforretningen i Anledning af Udskiftningen skulde staa ved Magt, men denne Forespørgsel naaede kun at blive „henlagt"[4]).

Da Niels Døvling intet Svar fik, rejste han i Efteraaret 1825 paany til København med en Klage over at være blevet forurettet ved Udskiftningen.

Rentekammeret sendte denne Gang Klagen til Amtmand Bloms Erklæring, og Amtmanden udtalte, at det var ham bekendt, at Niels Døvling havde købt „hans forhen ejende

1) a. St. 1814|1592, 1815|154 og 437. 2) a. St. 1815|593, 835, 1816|1487, 1488. 3) a. St. 1820|873. 4) a. St. 1824|958, 1825|991.

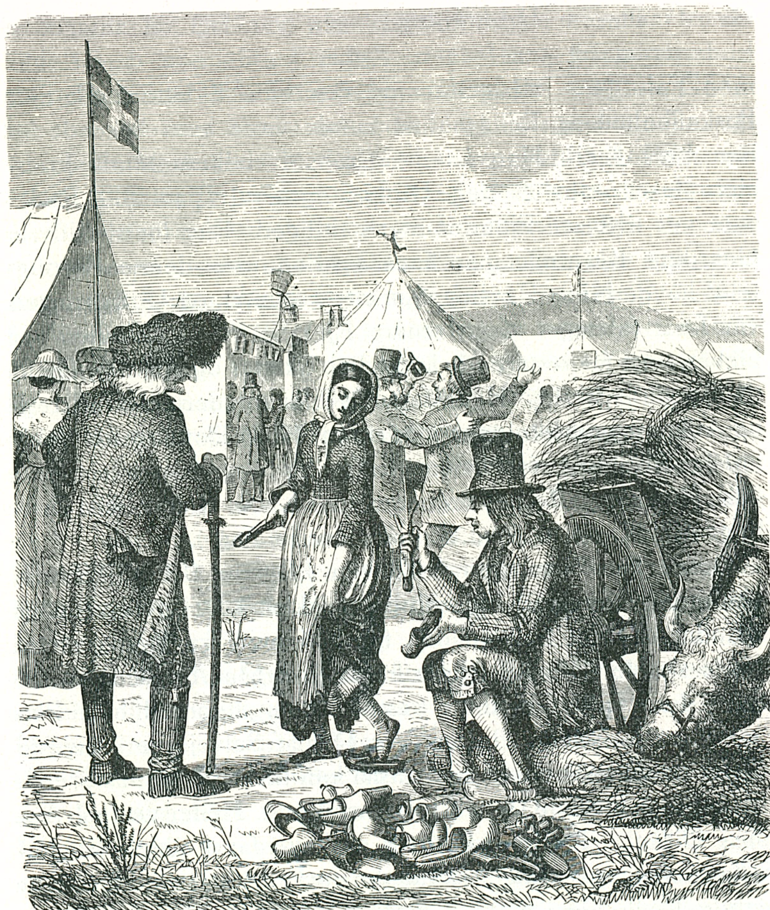
Gaard" efter at Udskiftningsplanen var lagt og antaget af Lodsejerne, og som senere Køber kunde han derfor ikke med Føje gøre Indsigelse mod den ham tildelte Lod, hvis Beskaffenhed og Beliggenhed kunde være ham bekendt før han blev Ejer. Han havde ogsaa af vedkommende Lodsejere faaet udbetalt den Udflytningshjælp paa 200 Rbdl., som var tilstaaet Ejendommens tidligere Ejer for at udflytte Gaardens Bygninger paa hans Jordlod, men denne Forpligtelse havde Niels Døvling ikke efterkommet, og Udflytningen var først foretaget af en senere Ejer, til hvem Gaarden var blevet solgt for resterende kongelige Skatter og Afgifter, Gæld til Børglum-Jerslev Herreders Overformynderi samt Arrest- og Auktionsomkostninger i en mod Niels Døvling for Falsk anlagt Justitssag, for hvilke Krav der dog ikke var blevet fuld Dækning. Rentekammeret afviste saa atter Niels Døvlings Klage, og hermed sluttede denne Sag[1]).

Ogsaa Jens Thomsen i Krogen klagede 1817 til Rentekammeret over, at Udskiftningen ikke var foretaget efter Planen, i Følge hvilken den fjerde Gaard fra Byens vestre Ende skulde udflyttes og saa fremdeles. Man havde derimod taget den tredje Gaard fra vestre Ende, „hvorved hele Planen blev kuldkastet, og en stor Del af Selvejerne i højeste Grad forarmet, hvilket man altsaa kan tilskrive Inspektøren". Endvidere klagede Jens Christensen i Ø. Hedegaard og Anders Olsen i Mellemkær over at have faaet tildelt Englod i Kornumgaards Enge, skønt de ønskede at beholde deres gamle Englodder, men til disse Klager tog Rentekammeret intet Hensyn[2]).

Udskiftningen var nu afsluttet, og ogsaa Overdrev og Hede var blevet udskiftet.

Side 31 er nævnt, at med Anlæg af den nye Vej til Nørresundby og Oprettelse af Brønderslev Kro ca. 1836[3]) foregik der en Forandring med V. Brønderslev By, idet den nu fik den vendsysselske Hovedvej ind over sine Jorder. Der er ogsaa

1) a. St. 1825|2194, 2350; Bilag til Landvæsenskontorets Journal 1825|2350. 2) a. St. 1825|2350. 3) Niels Bjørnstrup Christensen fik 21. Maj 1836 Skøde af Kammerraad Riber til Nibstrup paa Matr. Nr. 16a af V. Brønderslev By, hvor Kroen byggedes.

V. Brønderslev Marked
Tegning af Vilh. Rosentand i „Illustr. Tidende“, 1863, Nr. 185

foran nævnt, at det *Efteraarsmarked*, som hidtil havde været holdt ved „Bækkens Kro“, blev flyttet til Brønderslev Kro og afholdtes dér første Gang i September 1843. Efterhaanden blev det Sædvane, at der Dagen efter de store Oktobermarkeder i Hjørring og Løkken samlede sig Handelsfolk og andre Markedsgæster ved *Brønderslev Kro* for at handle her, og ligeledes blev det Skik, at der hver Onsdag fra September til Jul mødte en Mængde Mennesker ved Kroen for at

drive Kreaturhandel, og til disse selvgjorte Markeder, der ogsaa fremstod ved andre Kroer i Hjørring Amt, kom der ofte flere Markedsgæster end til de autoriserede Markeder. Hjørring Amtsraad havde sin Opmærksomhed henledt paa disse Forhold og mente, at Markederne optog mere af Befolkningens Tid, end gavnligt var for Landbruget, og da der hverken var Politi eller Sognefogeder tilstede ved de selvgjorte Markeder, forefaldt der adskillige Uordener og Beskadigelser af Folks Marker samt Hindring af den frie Passage paa Landevejen, hvor Folk og Fæ stimlede sammen ved Kroerne. Amtsraadet — oprettet 1841 — havde oftere Forhandling om, hvad der kunde gøres med Hensyn til disse Markeder, men først da nogle Beboere i V. Brønderslev androg om at faa de selvgjorte Markeder afskaffet, foretog det sig et afgørende Skridt, idet det tog Emnet op til Behandling paa sit Møde 31. Maj 1858 efter at have hørt Sogneforstanderskabets Mening. Dette erklærede, at de to Oktobermarkeder efter Markederne i Hjørring og Løkken var gunstige for Egnens Beboere, og Forstanderskabet androg om Tilladelse til at holde dem, hvad Herredsfogeden dog fraraadede. Det var ofte en Aftale, at de Kreaturer, der solgtes paa Markederne i Hjørring og Løkken, skulde leveres i V. Brønderslev Kro Dagen efter. Ved Afstemning i Amtsraadet stemte 5 Medlemmer for, at de to Oktobermarkeder blev autoriseret, medens 4 stemte imod, men de øvrige selvgjorte Markeder her skulde afskaffes. 28. Febr. 1859 vedtog Raadet endvidere, at Kroejeren i V. Brønderslev, *Niels Bjørnstrup Christensen*, maatte opkræve Stadepenge ved disse to Markeder imod, at han forpligtede sig til at ombygge Kroen efter en approberet Tegning, og 7. Marts 1861 autoriserede Ministeriet saa Markederne[1]).

Brønderslev Septembermarked, „*Store Brønderslev Marked*“, som det kaldes i daglig Tale, og som afholdes 1. Mandag i September, blev snart meget stort og toneangivende for Kreaturpriserne. Ligesom Hjallerup Hestemarked i Juni blev Landets største Marked paa sit Omraade, blev Brønderslev

1) Jfr. „Vendsysselske Aarbøger“ 1917, S. 146 ff.

V. Brønderslev Marked
Tegning af Vilh. Rosenstand i „Illustr. Tidende", 1863, Nr. 185

Septembermarked i hvert Fald et af Landets største. Der var altsaa efter 1860 tre Efteraarsmarkeder i Brønderslev, hvortil senere kom et Foraarsmarked og fra 1897 Maanedsmarkeder. Markederne holdtes ved Kroen indtil 1921, da de flyttedes ind til Byen.

Kroen, Markederne og den tiltagende Landevejstrafik medførte, at der lidt efter lidt bosatte sig forskellige Næringsdrivende ude ved Landevejen i 1850erne, og efterat vi 1856 havde faaet den saakaldte „Høkerlov" og fra 1. Jan. 1862 den store Næringslov, som gjorde Handelen til fri Næring, opstod der Handelsvirksomheder i Brønderslev, saaledes inde i Byen S. M. Christensens og Christen Jensens, der vist nærmest var Høkerforretninger, og ude ved Landevejen, hvor Vejen fra Byen stødte til Chausséen, en større Forretning, hvis Ejer, Henning Henningsen, ogsaa drev Tømmerhandel og Opkøb af Landbrugsprodukter, ligesom han 1874 udvidede Virksomheden med et Ølbryggeri[1]).

1) 1884 flyttede han sin Købmandsforretning til sit nybyggede Hus i Bredgade, hvor hans Tømmerplads var, hvor „Hotel Phønix" senere blev bygget.

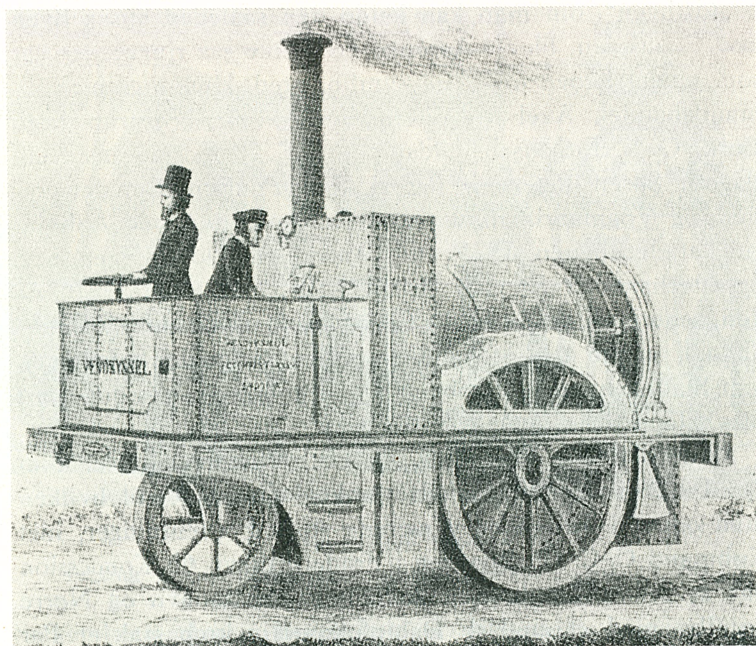
„Østbyen", om man kan kalde den saaledes, altsaa Byen ved Chausséen, blev i Aarenes Løb ikke saa ringe; her var som nævnt Kroen med Brevsamlingssted, Henningsens Købmandshandel, Axel Mikkelsens Jernstøberi, Nibstrup Teglværk, O. C. Jørgensens Uldspinderi, K. R. Kristensens Rebslageri, Søren Petersens Bageri, Sev. Poulsens Smedeværksted og Vognfabrik m. v.; men saa kom der med Aabningen af Jernbanen 1871 en Bremse paa Udviklingen her, og efterhaanden gik den ganske istaa; men endnu 1876, da den senere Boghandler P. Christensen oprettede en Papirhandel, mente han at handle klogt i at lægge den midt imellem Stationsbyen og Krobyen[1]), en Fejltagelse, han dog snart blev klar over.

Medens denne Udvikling af „Østbyen" foregik, fremkom der 1862 en Nyhed paa det trafikale Omraade, til hvilken man ogsaa i Brønderslev nærede store Forventninger, idet Købmand C. C. Christiansen i Frederikshavn fik Koncession paa at befare Landevejen mellem Frederikshavn og Nørre Sundby med et engelsk Damplokomotiv, som trak et Par tilkoblede Vogne med Passagerer og Gods. Lokomotivet, der vejede 12.000 kg, fik Navnet „Vendsyssel", men populært blev kaldt „*Dampelefanten*", foretog kun et Par Ture, der forløb ret uheldigt, saa Passagererne to Gange maatte overnatte i Brønderslev Kro, fordi Maskinen ikke maatte køre om Natten, og den ene Gang maatte de blive der i 24 Timer, fordi man skulde have Kul hentet i Hjørring, hvorfra Turen til Brønderslev havde taget 9 Timer.

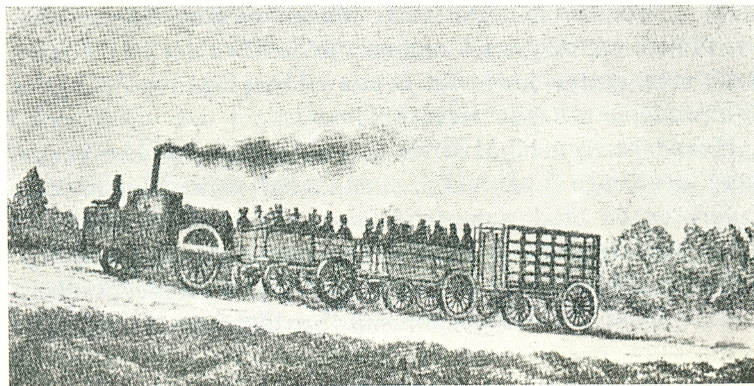
Hovedaarsagen til Miséren var, at Landevejen ikke kunde bære det tunge Lokomotiv, som ideligt sank gennem Vejbanen, og de Stød, som dette foraarsagede, kunde Maskineriet heller ikke taale, saa Lokomotivet blev ganske ubrugeligt og blev sendt tilbage til England, og Vittighedsbladet „Folkets Nisse" fik et godt Emne for sine Spydigheder.

Forinden vi forlader Emnet Kroen og Markedet, skal der mindes om, at det var her, der i den politiske Uvejrstid paa

1) Ved Vejen, der gaar mod Syd fra Østre Mølle og derefter drejer mod Øst til Bryggerivej

Lokomotivet „Vendsyssel"
Efter „Illustr. Tidende" 1862, Nr. 158

Landevejstoget
Efter „Illustr. Tidende" 1862, Nr. 158

Markedet 6. Sept. 1886 udkæmpedes det saakaldte „*Slaget ved Brønderslev*", som gav Genlyd over det hele Land[1]). „Slaget" begyndte med, at en beruset Tjenestekarl fra Gl. Vraa lavede Spektakler i et Telt og derfor blev anholdt af en Gendarm, der assisterede Politiet sammen med 5 andre Gendarmer. Som Følge af, at Gendarmerikorpset var oprettet 1885 ved provisorisk Lov for at holde den politisk ophidsede Befolkning i Ave, var det almindelig forhadt af denne, og da en Gendarm nu anholdt den berusede Karl, gik Folkemængden imod Gendarmen. 3 beredne Gendarmer og 4 tilfods kom nu til, trak blank og huggede om sig samt foretog nogle flere Anholdelser, men nu blev Folkemængden helt rasende og vilde befri de anholdte, og Stillingen saa meget truende ud. Højskoleforstander Terkelsen, Stenum, raadede Politimester Gulstad til at lade Gendarmerne forlade Markedet, da der saa nok vilde blive Ro, men Politimesteren nøjedes med at lade dem trække sig tilbage til Kroen, hvor de tog Opstilling, medens over 1000 Mennesker styrtede sig imod dem, bevæbnet med Stokke, Slagler, Sten o. s. v. og under Raab og uartikulerede Brøl. Gendarmerne trak Sablerne, og flere af dem saavel som af Folkemængden blev saaret, men saa gav Politimesteren endelig Ordre til, at Gendarmerne skulde trække sig helt tilbage til deres Kvarter, der var paa Nibstrup, og hertil blev de forfulgt af en Del af Angriberne.

Den 8. September udstedte Politimester Gulstad en Bekendtgørelse, hvorefter alle Beværtningssteder i Brønderslev herefter skulde lukkes Kl. 9 Aften, al Sammenstimlen paa offentlig Plads, Gade eller Vej i Brønderslev By blev forbudt, og efter Kl. 10 Aften maatte ikke flere end 4 Personer færdes sammen paa offentlig Plads, Gade eller Vej i V. Brønderslev By.

Samtidig blev Byen besat af 30 Gendarmer, der med dragne Sabler patrouillerede i Gaderne.

Der blev 9. September nedsat en kgl. Kommission til Undersøgelse, og en Mængde Mennesker blev arresteret,

1) Se nærmere herom i Thomas Larsen: En Gennembrudstid II, 481 ff.

blandt dem mange af Egnens ansete Gaardejere. Først i Juni Maaned 1887 faldt Dommen, der omfatter 28 Personer, blandt hvilke 3 Sognefogeder og 8 andre Gaardejere. 26 af de tiltalte blev straffet med Fængsel paa Vand og Brød, og kun 2 slap med Bøder paa 50 Kr. Kommissionsdommen blev ikke appelleret, men efterhaanden som Straffene var afsonet, og de fængslede Personer slap løs, blev de selvfølgelig fejret som Martyrer for Demokratiets Sag.

* * *

Allerede i 1850erne fremkom Planer om at bygge en Jernbane fra Flensborg op gennem Jylland til Frederikshavn, og der fremkom i Aarenes Løb en Mængde Pjecer og Avisartikler om Emnet, men ved Jernbaneloven 1861 nøjedes man dog med at vedtage et sukcessivt Anlæg af Jernbane fra Aarhus over Langaa til Randers og fra Langaa over Struer til Holstebro; men saa kom Krigen, og først 1869 blev Jernbanen ført op til Aalborg. 1867 vedtog Rigsdagen, at Banen skulde føres videre fra Nørresundby i lige Linie til Hjørring og derfra til Frederikshavn, og at Anlæget skulde være færdigt i Juli 1871, hvad det ogsaa blev, og Jernbanen aabnedes for offentlig Trafik 16. August.

Denne Bane førtes jo igennem den gamle Brønderslev By, hvor der blev *Station* paa Vestergaards Mark, og lige overfor Stationen opførtes en Gæstgivergaard, senere ombygget til det nuværende „*Hotel Brønderslev*".

Byens gammeldags Bønder, der hidtil havde levet i Ro, var langt fra glade over den nye Tid, som nu brød ind over dem; Jernbanen skar deres Marker over, og Støjen fra Togene vilde naturligvis skræmme deres Heste og Køer fordærvet, mente de. Faktisk er det da ogsaa, at Vestergaardenes Ejer ca. 1870 solgte Gaardene til Bendt Madsen fra Hune Kro, som opførte den nye Gæstgivergaard og ogsaa 1871 opførte en Købmandsgaard, nu efter Ombygning kaldet „Dyrlægegaarden", i hvilken Torben Holm samme Aar begyndte Forretning, men ikke kunde begaa sig, hvorefter Axel Stau-

gaard tog fat her. Hele Terrænet ved Jernbanestationen hørte til Vestergaardene, og efterhaanden, som det blev bebygget, gav det Bendt Madsens Søn, Dyrlæge A. Bendtzen, der en Tid boede i den paa Marken nord for Byen genopførte Vestergaard, stor Indtægt. Han døde 1883, men hans Enke først 1919.

Medens Jernbanen var under Bygning, opførte Manufakturhandler H. P. Hansen 1870 en Forretningsbygning[1]) paa den senere navngivne *Algade*, og Købmand Anders Pedersen Mejlsted byggede først i 1870erne en Købmandsgaard paa Hjørnet af Algade og Mejlstedgade, hvilken han 1875 solgte til Garver Conrad Winther, som sammen med Lars Andersen 1. Okt. 1875 under Firmanavn „Winther & Andersen" begyndte en Forretning, der omfattede Købmandshandel, Foderstoffer, Tømmer m. v. samt Garveri; Gaardens anselige Stuehus ud til Algade blev først opført 1884. I Algade opførte Farver Nicolai Christensen ogsaa 1873 en Farveribygning, nu Carstensens Fabrik.

I *Nørregade* opførte Teglværksejer Mads Jakobsen, Døvling, et langt étetages Hus med stor Gaardsplads, hvor Sønnen, Jacob Madsen, drev Maltgøreri, og hvor der o. 1880 var Afholdsrestauration (Peder Møller) m. v., og fra 1884 Købmand Svend Larsens Forretning.

Af andre Bygninger fra Stationsbyens tidligste Aar kan nævnes Urmager Peder Thomsens to Huse i *Bredgade*[2]), Rebslager Lehms Hus paa Hjørnet af Bredgade og Mejlstedgade og vest derfor Drejer Hollesens og Gæstgivergaardens store Kørestald, nu Bazarbygningen.

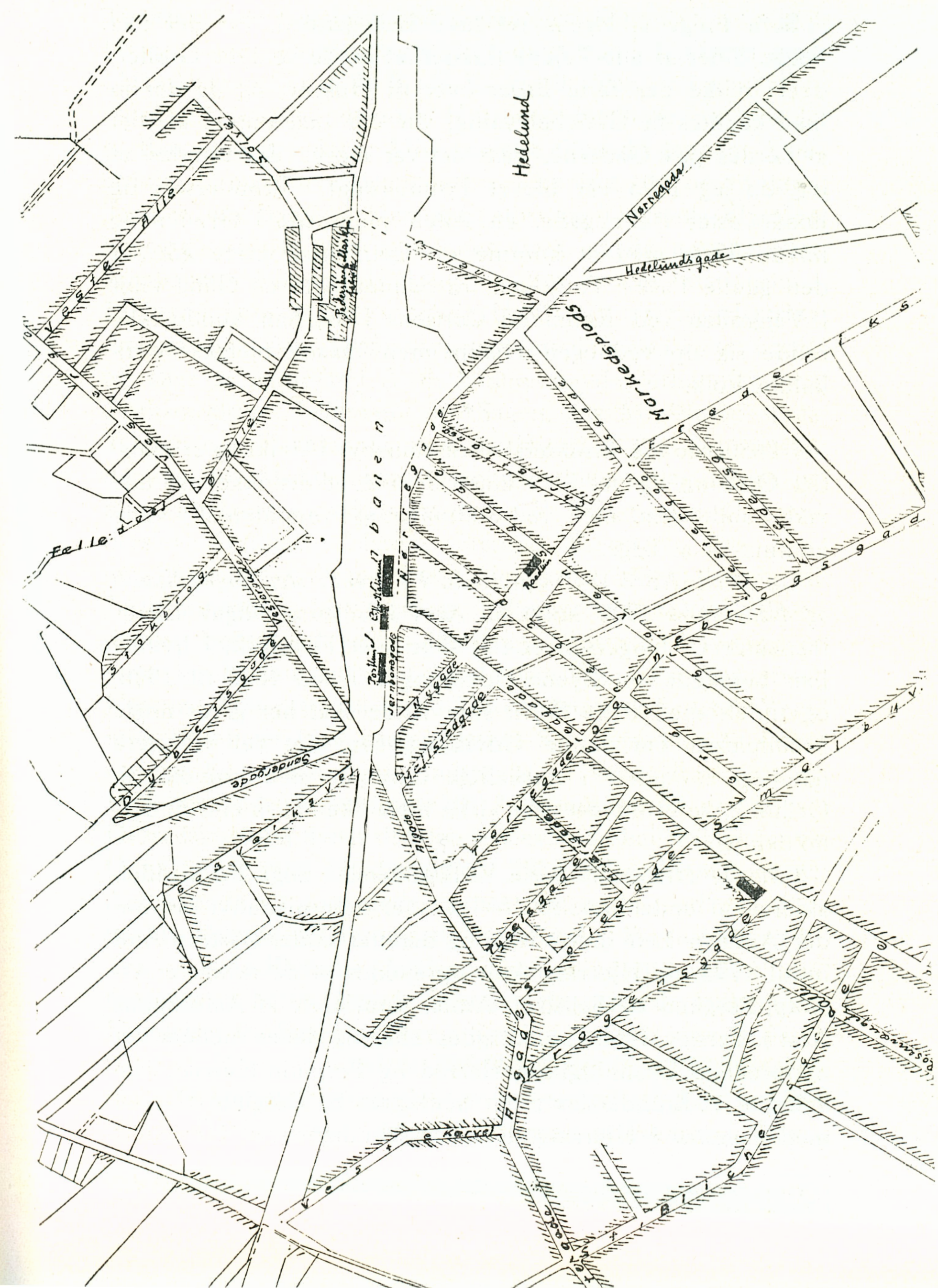
I *Jernbanegade*, tidligere kaldet „Stationsvejen", laa Buntmager Sørensens lille Hus, hvor nu Sparekassens Bygning ligger, og syd derfor i Algade en énetages Bygning, nu Frk. Hassings Ejendom. Ved den af Amtet anlagte Saltumvej, nu *Vestergade*, laa nogle mindre Huse, hovedsagelig beboet af Haandværkere[2]) og endelig laa i *Østergade* den 1869 op-

1) Her laa tidligere „Hospitalet", et Fattighus. 2) Nu Konditoriet Maskot og Andelsbanken. Gaden kaldtes tidligere Jerslevvejen og var anlagt af Amtet fra Jernbanestationen til Chausséen. 3) Først i 1870erne drev Emil Struntze Farveri her i „Vasen", men flyttede fra Byen ca. 1872.

førte *Højskole*, hvor Huset „Graven“ tidligere laa, samt nogle Smaahuse.

Som jeg husker Brønderslev fra 1883—85, da jeg gik i Skole i Hjørring og ofte kom gennem Byen, var der ingen brolagte Gader; i *Vestergade* (Saltumvejen[1]) var der kun mindre Huse, af hvilke kan nævnes Læge Budtz' senere forlængede Hus paa nordre Side, Apoteket og Edv. Pedersens Bageri paa samme Side, Ølhandler Niels Nielsens, Smed Chr. Jensens og T. C. Nielsens Maskinværksted paa søndre Side. I *Jernbanegade* var paa østre Side Buntmager Sørensens Hus og Have, en Mudderdam (nu Jernbanegade 3) og Brønderslev Gæstgivergaard med Have, hvor nu Teatersalen ligger. Paa Gadens vestre Side var kun Jernbanestationen med Have mod Syd til Overkørselen. I *Nørregade* (Tolstrupvej) mindes jeg kun 2 Huse: Nørregade 4 og 6, i *Algade* var paa nordre Side Manufakturhandler Cortsens Ejendom, Nr. 1, Winther & Andersens lave Gaard, Nr. 5, H. P. Hansens Manufakturforretning, Nr. 7, og Glarmester Bertelsen, Nr. 9. Paa søndre Side af Gaden laa Vilh. Ehrenreichs Isenkramforretning, Nic. Christensens Farveri (nu Carstensens Fabrik) og Chr. Jensens Høkerforretning, og længere øst paa laa paa nordre Side af Vejen bl. a. Højskolen. I *Bredgade* laa paa nordre Side af Vejen (Jerslevvejen) Urmager P. Thomsens (Nr. 3) og Snedker Olsens (Nr. 5) Bygninger, hvortil 1884—85 kom P. Christensens Boghandel (Nr. 1) og Henning Henningsens Købmandsforretning (Nr. 7) med stor Tømmerplads, hvor 1906 Hotel Phønix (Nr. 9) blev opført. Paa søndre Side af Gaden laa først Gæstgivergaardens Rejsestald (nu Bazarbygningen), derefter den Bygning, som nu ejes af Papirhandler M. S. Madsen og derefter et lavt Hus, hvor nu Carl Lauritzens store Forretning ligger (Nr. 4), og øst herfor Rebslager Lehms Hus (Nr. 6). Længere mod Øst var Gaarden *Rostok*, paa en Parcel af hvilken Brønderslev Bank nu ligger. I den senere *Nygade* var kun et Par Huse, sydligst Axel Staugaards Købmandsgaard, nu „Dyrlægegaarden“.

1) Denne Vej gik før Jernbanens Anlæg fra Stedet „Vasen“ nord om den nuværende Vestergade og den Grund, hvor Stationsbygningen ligger, til den nuværende Bredgade.

Som Følge af Byens ret lave Beliggenhed, var der paa begge Sider af alle Vejene (Gaderne) brede og dybe Grøfter, over hvilke der førte Broer over til Husene, og da der jo ikke kendtes til Gadebelysning, var det ingenlunde ufarligt at færdes paa Gaderne, naar det var mørkt. Jeg mindes, at jeg, da jeg 1893 var blevet Postassistent i Brønderslev og boede øster i Bredgade, en Aften plumpede i Grøften og havde Møje med at komme op igen, men værre gik det den gamle Pastor Tønnesen fra Saltum, som en Gang faldt i Vejgrøften ved Købmand Cortsens Hus; han kunde ikke redde sig op ved egen Hjælp, men maatte bjerges af tilkaldte Folk.

* * *

I 1880erne tog Brønderslev Stationsbys Udvikling et mægtigt Opsving, og det blev klart for alle, at det ikke var ude ved Landevejen, men ved Stationen, at Fremtidens By vilde komme til at ligge.

Da den 1. April 1870 oprettede *V. Brønderslev Sogns Spare- og Laanekasse* 1920 holdt 50 Aars Jubilæum, udgav Landinspektør C. Jungersen et rigt illustreret Festskrift, i hvilket han berettede om Byens Udvikling i Tiden 1870 til 1920, og tildels med dette Skrift som Kilde skal her gives nogle Meddelelser om denne Udvikling, som det vel vil være naturligt at opdele i forskellige Grupper med kronologisk Ordning, selv om det kan virke mere skematisk end underholdende.

I *retslig Henseende* hørte V. Brønderslev Sogn fra Middelalderen af under *Jerslev Herred*, som administrativt laa under Aastrup Len indtil 1660 og derefter under Aastrup Amt indtil 1793, da Hjørring Amt oprettedes af de tidligere Aastrup, Børglum og Sejlstrup Amter samt Dele af Aalborghus Amt[1]). Jerslev Herred nedlagdes 1825 og deltes mellem det nyoprettede Dronninglund Herred og Børglum Herred, saaledes, at V. Brønderslev Sogn henlagdes til Børglum Herred med *Tingsted* i Hjørring. Den Omstændighed, at Herredets

1) Tingsted nord for Ø. Brønderslev Kirke indtil 1688, derefter til 1753 paa Aarup Hede i Vrejlev Sogn og 1753—1825 i Sæby.

Tingsted blev lagt i en helt anden Jurisdiktion (Vennebjerg Herred) end den, det hørte til, hvilket var i Modstrid med „Danske Lov“, der 1. B., 5. K., § 19 siger, at ingen Herredsfoged maa bo udenfor Herredet, medførte ret hurtigt, at Beboerne gav deres Misfornøjelse tilkende gennem Avisartikler[1]), men selvfølgelig uden Virkning. Af og til kom Tanken om Børglum Herredskontors og Tingsteds Flytning længere syd paa i Jurisdiktionen frem, og da navnlig efter Jernbanens Aabning 1871, og da Brønderslev Stationsby i 1880erne kom ind i en frodig Udvikling, vedtog Hjørring Amtsraad 31. Aug. 1885 at søge nævnte Tingsted flyttet hertil, og efter at Amtmand A. F. Moltke havde forhandlet med Justitsminister Nellemann om Sagen, gav Ministeren ogsaa Tilsagn om Flytningen; men fra Hjørring Bys Side rejstes der saa stor Modstand, at Flytningen blev stillet i Bero, og et Andragende, som Sogneraadene i V. Brønderslev, Ø. Brønderslev—Hallund, Tolstrup—Stenum, Vrensted—Tise, Jerslev, Serreslev og Vraa—Em i November 1885 indsendte til Justitsministeriet, blev henlagt. I Januar 1894 søgte V. Brønderslev Sogneraad at faa Hjørring Amtsraad til paany at virke for Flytningen, og i April søgte Vraa—Em Sogneraad Hjørring Amtsraad om at faa Herredskontoret flyttet til Vraa, men Resultatet blev atter negativt. Saa indsendte de ovennævnte Sogneraad med Undtagelse af Vraa—Em 1904 og 1909 fornyede Ansøgninger til Justitsministeriet om at faa Herredskontoret flyttet til Brønderslev, men heller ikke denne Gang havde man Held med sig. 1914 indsendte man et nyt Andragende og anmodede derhos om, at der ved den paatænkte Retsplejereform maatte blive truffet Foranstaltning til den ønskede Flytning. Justitsministeren indsatte ogsaa i Lovforslaget en hertil sigtende Bestemmelse, men da indhentede Udtalelser fra Sogneraadene i Børglum Herred viste, at Flertallet af *Herredets samlede Befolkning* var imod Flytningen, tog Ministeriet Flytningsbestemmelsen ud af Lovforslaget igen[2]). Derimod blev der 1920 oprettet et *Bitingsted* i Brøn-

1) F. Eks. „Aalborg Stiftstidende“ Nr. 255, 1841. 2) Pjecen „Sagen om Børglum Herreds Dommerkontors Flytning til Brønderslev“ (Brønderslev 1924).

derslev, hvor der holdtes fast Retsdag den 1. og 3. Mandag i hver Maaned og de andre Mandage efter Behov. Denne Ordning tilfredsstillede dog ikke Brønderslev, og i Januar 1924 fornyede Byraadet Arbejdet for Tingstedets Flytning, men vedvarende uden Held.

Endelig lykkedes det 1940 at faa oprettet en ny Retskreds af Dele af Børglum og Dronninglund Herreder, for hvilken *Tingstedet* blev i Brønderslev, hvor der paa Bredgade opførtes en Bygning til Dommerkontorer og Dommerbolig, medens Tingstedet forblev i Byens Administrationsbygning, hvor Bitingstedet hidtil havde været. Til den nye Retskreds henlagdes fra Børglum Herred: *Brønderslev Købstad* og Sognene *Jerslev, Ø. Brønderslev, Serreslev, Tolstrup, Stenum, Vrensted* og *Tise* og fra Droninglund Herred Sognene *Hellum* og *Hallund*, og til Dommer udnævntes tidligere Dommerfuldmægtig i Roskilde *Johannes Jensen*.

I denne „Dommergaard“, der ejes af Kommunen, er Kontorer og Bolig for Dommeren samt nogle Kontorlokaler for Private.

Ved Oprettelse af *Sogneforstanderskabet* 1842 i Medfør af Forordning af 13. Aug. 1841 fik V. Brønderslev Sogn, som da var Anneks til Jerslev Sogn et Forstanderskab, for hvilket Pastor Riber var første Formand. Da V. Brønderslev 1859 blev Anneks til Serreslev, blev det Sognepræsten her, først J. Rasbech og senere O. F. H. Münster, som var Formand for V. Brønderslev Sogneforstanderskab, men Sognepræsternes ledende Stilling i Kommunalvæsenet ophørte, da Landkommunalloven af 6. Juni 1867 traadte i Kraft 1. Jan. 1868 og Sognet fik et *Sogneraad* paa 7 Medlemmer, hvoraf de 4 valgtes af den højstbeskattede Vælgerklasse. 1904 forhøjedes Medlemstallet til 9 og 1917 til 13, og dette Tal bibeholdtes til Brønderslev *1. April 1921 blev Købstad* og fik et *Byraad* paa 13 Medlemmer. Indtil 1897 havde Landboerne Flertal i Sogneraadet, hvad der undertiden medførte ret stærke Brydninger mellem dem og Stationsbyens Beboere, som mente, at den opvoksende Bys Interesser ikke blev behørigt varetaget, men ved de højstbeskattedes Valg 1897 valgtes 4 Bymænd, og dermed havde Byen erobret Flertallet i Sogneraadet.

Ved Lov af 20. April 1908 ophævedes som bekendt den højstbeskattede Vælgerklasse, og der indførtes Forholdstalsvalg. Ved det første Valg 1909 var der 5 Valglister, og Socialdemokraternes Liste, der havde 277 Stemmer, fik 4 Kandidater valgt, medens to andre Lister fik tilsammen 358 Stemmer og 5 Kandidater valgt. Det af dette Sogneraad vedtagne Budget foranledigede, at der 1911 foretoges et nyt Valg, ved hvilket Socialdemokraterne kun fik 2 Kandidater valgt, Tilhængere af Opløsningsvalget 6 og en Særliste 1. Ved Valget 7. Marts 1917 fik Socialdemokraternes Liste 352 Stemmer og 5 Kandidater valgt, en upolitisk Borgerliste fik 232 Stemmer og 3 Kandidater, de Radikale 211 Stemmer og 3 Kandidater, en Pedershaabliste 137 Stemmer og 1 Kandidat og Husmændene 96 Stemmer og 1 Kandidat, ialt 13[1]).

Ved Valget 1920 fik Socialdemokraterne 5 Mandater, de Radikale 3, Konservative 3, en Pedershaabliste 1 og en Husmandsliste 1, ialt 13.

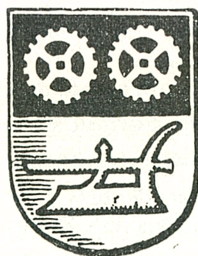
Da *Brønderslev fra 1. April 1921 blev Købstad*, afgik det siddende Sogneraad, og til Byraadsmedlemmer valgtes i Marts 6 Socialdemokrater, 3 Radikale, 2 Venstre og 2 Konservative, der til Borgmester valgte den radikale Retstatsmand Overlærer *Markus Hansen*, som 1929 afløstes af den konservative Dyrlæge *Axel Richard Møller*. Ved Valget 1937 erobrede Socialdemokraterne Flertallet i Byraadet (7 af 13 Mandater) og Redaktør *Jacob Sørensen* blev Borgmester. Efter hans Død i Marts 1942 er Bogtrykker *Thorvald Jensen* Borgmester.

I April 1913 oprettedes *Kæmnerkontor* og Kæmneren blev tillige Sogneraads-Sekretær, fra 1921 Byraadssekretær. Kæmner: *P. Dalgas Hansen*, fra 1913.

Da V. Brønderslev 1921 fik Købstadrettigheder under Navn *Brønderslev*, kom hele Sognet ind under Købstadordningen.

* * *

1) Se nærmere C. Jungersen: „V. Brønderslev Sogns Spare- og Laanekasse“, S. 54 ff.

BRØNDERSLEV BYVAABEN

Byens Vaaben, hvis Motiver Tandhjul og Plov hentyder til Købstadens Industri og Landbrug, er tegnet af Heraldikeren, Arkivar Poul Bredo Grandjean og er godkendt af Indenrigsministeriet 9. Maj 1928.

Det viser 2 Tandhjul i Sølv paa sort Grund og en Plov i Sort paa Sølvgrund.

BYENS OFFENTLIGE INSTITUTIONER

Foran er Side 64 nævnt *Dommergaarden*, og i efterfølgende Afsnit vil blive omtalt *Kirkerne* og *Skolevæsenet*, men desuden skal nævnes følgende Stats- eller kommunale Institutioner og Tiden for deres Oprettelse m. v.

Fattigforsørgelsen

Allerede i 1820erne havde Brønderslev et Fattighus kaldet „Hospitalet", der antagelig var oprettet i Medfør af Reglement af 5. Juli 1803 om Fattigvæsenets Ordning paa Landet i Danmark, ved hvilken Forordning der oprettedes Fattigkommissioner med Sognepræsten som Formand. „Hospitalet" i Brønderslev laa i den nuværende Algade, hvor H. P. Hansen 1870 byggede sin Manufakturforretning. I 1860erne blev det almindeligt at oprette Fattiggaarde i Kommunerne for gennem Alumnernes Arbejde at vænne dem til Orden og ogsaa at udnytte de arbejdsdygtiges Kræfter ved det til Fattiggaarden knyttede Landbrug. V. Brønderslev Kommune købte i dette Øjemed *Østergaard* i Vrangdrup og indrettede den til Fattiggaard.

Her var, som paa andre Anstalter af samme Art, samlet Mennesker af alle Slags, hæderlige og mindre hæderlige, Børn og Gamle, Mænd og Kvinder, sindsyge Personer o.s.v., og Forholdene her var vel i og for sig saa gode, som de kunde være efter hin Tids Anskuelser om offentlig Forsorg, hvad man jo ogsaa faar Indtrykket af ved Læsning af Forfatteren Peder Jensen Kjærgaards Bog „De fattiges Paradis", hvis paa en Gang lysbetonede, men alligevel ret triste Stof er hentet fra denne Fattiggaard.

Med Alderdomsforsørgelsesloven af 1891 aflastedes Fattiggaarden i nogen Grad, medens samtidig et andet Syn paa offentlig Forsorg efterhaanden gjorde sig gældende, og 1897 blev Fattiggaarden i Vrangdrup nedlagt som saadan og Ejendommen afhændet af Kommunen, som 1900 opførte et *Fattighus* med 3 Lejligheder i Brønderslev By.

Jernbanestationen

Denne er opført af Statsbanerne 1871 og ombygget og udvidet 1916.

Stationsforstandere:

P. S. Bahner, 1871—75, derefter Postmester i Skive.
J. C. Hansen, 1875—1907, død.
F. J. E. A. Müller, 1907—1913, forflyttet til Varde.
J. F. E. Eriksen, 1914—1918, forflyttet til Struer.
C. C. G. Hansen, 1918—1922, forflyttet til Vejle.
E. M. Eriksen, 1923—1929, forflyttet til Grenaa.
A. J. F. Holm, 1929—1936, Afsked.
Axel Fischer-Jørgensen, 1936— .

Postkontoret og Telegrafstationen

Postbygningen er opført 1888—89, og 1889 blev Postkontoret, hvor der ogsaa etableredes Telegrafstation, udskilt fra Jernbanestationen. Som noget særegent kan tilføjes, at der siden Bygningens Opførelse har boet Storke paa dens Tag, skønt Posthuset ligger op til Perronen, hvor Togene holder.

Postmestre:

H. Chr. Kampmann, 1889—1894, forflytttet til Kalundborg.
O. Chr. Holm, 1894—1905, forflyttet til Tisted.
C. J. Jørgensen, 1905—1918, forflyttet til Herning.
Chr. Hansen, 1918—1921, død.
C. Klitgaard, 1921—1929, forflyttet til Hjørring.
J. G. Faurschou, 1929—1933, forflyttet til Tisted.

P. C. C. Henriksen, 1933—1941, død.
E. Loldrup, 1941— .

Toldkontoret

Bygningen er opført 1937 af Kommunen paa en af Statsbanerne lejet Grund.

Ekspeditionen sorterer under Toldembedet i Hjørring og betjenes herfra. Toldbehandling finder normalt Sted Mandag og Torsdag.

Sygehuset

1894 opførte Hjørring Amt et Sygehus og et Epidemihus, der toges i Brug 1895; det havde 20 Senge paa den almindelige Afdeling og 16 paa Epidemiafdelingen. 1902 blev det udvidet, men blev dog snart atter for lille, og da det tillige generedes af Naboskabet med Fabriken „Pedershaab", opførte Amtet 1913—14 et nyt Sygehus paa Øster Hedegaards Mark ved Tolstrupvej. Det bestod af en medicinsk-kirurgisk Afdeling med 31 Senge, en Hudafdeling med 7 Senge og et særligt Epidemihus med 12 Senge samt endvidere en Sindssygecelle.

1934—35 er Sygehuset atter udvidet og har nu 67 Senge paa medicinsk-kirurgisk Afdeling og 14 paa epidemisk Afdeling samt Plads til ca. 20 Ekstrasenge. Der er ingen særlig Hudafdeling eller Sindssygecelle.

Det ejes af Hjørring Amt med $^2/_3$ og af Brønderslev Købstad med $^1/_3$.

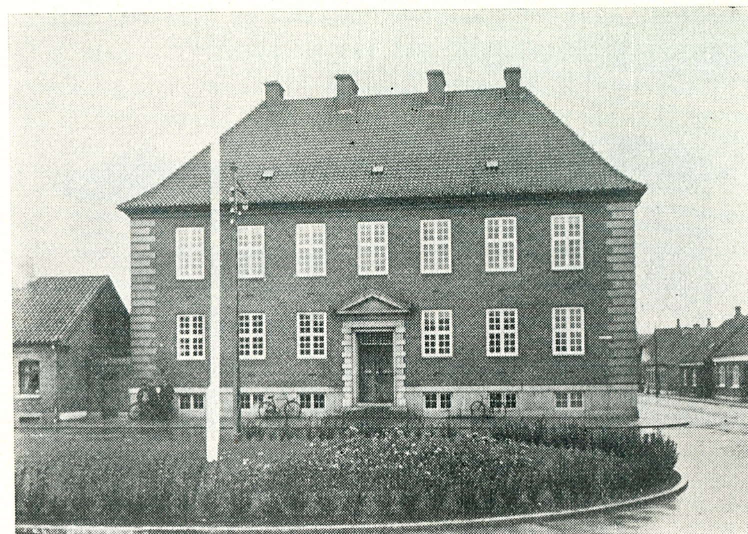
Overlæger: *N. E. Tuxen*, 1895—1928.
Thorv. Pedersen, 1928— .

Raadhuset

Er opført 1920. I Stueetagen er Kommunens Administrationslokaler saasom Kæmnerkontor m.v., paa 1. Sal er Byraadssal og Udvalgsværelser og desuden Retssal og Lokaler for Sagførere og Forligskommissionen. I nordre Ende af Bygningen er Politistation[1]) og i Kælderen Detentionslokaler.

Bygningen ejes af Kommunen.

1) Byens Politivæsen sorterer under Politimester-Embedet i Hjørring.

Raadhuset

Gasværket

Er opført 1905 og ejes af Kommunen.

Vandværket

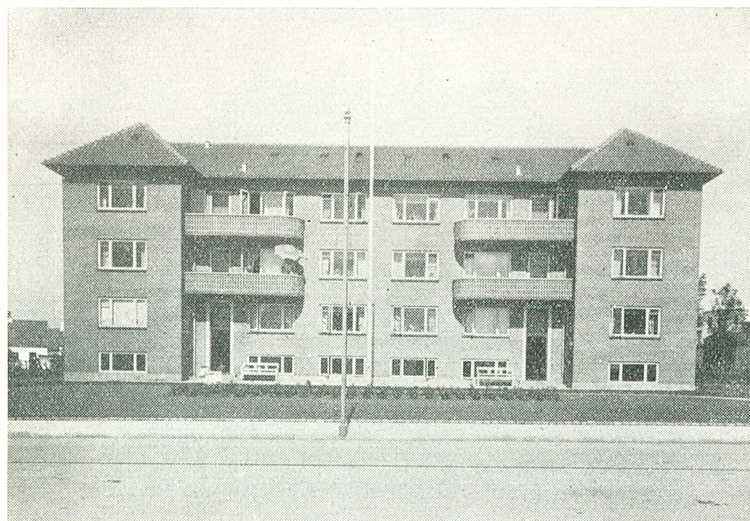
Er anlagt 1911 med Pumpestation, der drives fra Elektricitetsværket. Højdebeholderen ligger 1,3 km nord for Byen. Værket ejes af Kommunen.

Elektricitetsværket

Er opført 1911 og udvidet med Højspændingsanlæg 1921 og senere. Det ejes af Kommunen og forsyner et stort Opland med elektrisk Strøm.

Alderdomshjemmet

Dette kommunale Hjem ved Bredgade, der bærer Navnet „De gamles Hjem", er opført 1916 og havde Plads til 14 Personer. 1942 blev det udvidet og har nu Plads til 30 Personer. I Hjemmet er der 2 Sygeværelser.

Aldersrenteboligen

Aldersrenteboligen

Ejes af Kommunen og er opført 1938-39 med 12 Etværelseslejligheder og 6 Toværelsers. Det ligger ved Søndergade.

Markedspavillonen

Ejes af Kommunen og er opført 1920 ved Markedspladsen. Indeholder Restaurationslokaler, der er udlejet.

Brandvæsenet

1901 vedtog Sogneraadet en Vedtægt for Brandvæsenet i V. Brønderslev Sogns Bykreds, og medens man tidligere i H. t. Brandpolitiloven for Landdistrikter havde nøjedes med Brandfogeder og en Sprøjte, der næsten altid var i Uorden, naar der var Brug for den, blev Brandvæsenet nu overdraget til en Brandkommission med en Brandinspektør som Leder. Alle Mænd mellem 18 og 50 Aar indenfor Bydistriktet var pligtige til at gøre Tjeneste i Brandvæsenet, men denne Ordning var utilfredsstillende, og 1904 oprettedes et fast Brandkorps paa 16 Mand, og der anskaffedes en ny Sprøjte.

Paa Grund af en Lønkonflikt ophævedes dette Brandkorps dog igen 1906, men et nyt fast Brandkorps genoprettedes 1909, og det bestaar af 1 Brandinspektør, 2 Brandmestre og 14 Mand. Brandredskaberne har Plads i et Sprøjtehus.

1886 oprettedes en *Sundhedsvedtægt* og en *Sundhedskommission* for V. Brønderslev By og 1899 et *Bygningsreglement* for Byen og en Bygningskommission. *Kødkontrol* indførtes 1904.

Kloaker, Gadebrolægning og Belysning

Først i 1890erne tog Sogneraadet fat paa Anlæg af *Kloaker* og Gangstier i Algade, hvor Grøfterne langs Vejen blev dækket, og enkelte Beboere kloakerede ogsaa smaa Strækninger langs Amtsvejene mod Øst (til Chausséen) og mod Vest (Saltumvejen), men noget egentlig System i dette Kloakvæsen var der ikke, og C. Jungersen fortæller i sin foran nævnte Bog, at samtlige Beboere i den nuværende Vestergade blev mulkteret 1889, fordi de havde ledet deres Spildevand til Amtets Kloak langs Saltumvejen.

Paa Foranledning af den daværende initiativrige Sogneraadsformand, Blikkenslager N. Pedersen, lod Sogneraadet 1907 Stadsingeniør Knudsen, Hjørring, udarbejde en samlet Plan for Kloakanlæg i Byen, og denne Plan, der danner Grundlaget for de senere Kloakeringer, udførtes med en Bekostning af 30.000 Kr. for Hovedledningerne.

De første *Brolægningsarbejder* i Brønderslev udførtes af Amtet paa en Del af Bredgade, Jernbanegade og Vestergade henimod Aar 1900, og 1901 brolagde Kommunen Algade fra Jernbanegade til Træhandler J. P. Karnøes Ejendom. En Del af Udgiften udrededes af Beboerne. 1906 blev Resten af Algade hen til Skolegade brolagt, og Gadens Beboere betalte ca. Halvdelen af de godt 6000 Kr., det kostede.

Samme Aar brolagdes Torvegade og Nygade, til hvilke Arbejder Beboerne yder henholdsvis $^3/_4$ og $^1/_2$ af Udgiften. 1908 blev Nørregade brolagt, 1916 Gravensgade, og senere er Brolægningen udvidet saavel af Amtet som af Kommunen, efterhaanden som Byens Udvikling er skredet frem.

Jernbanegade o. 1895

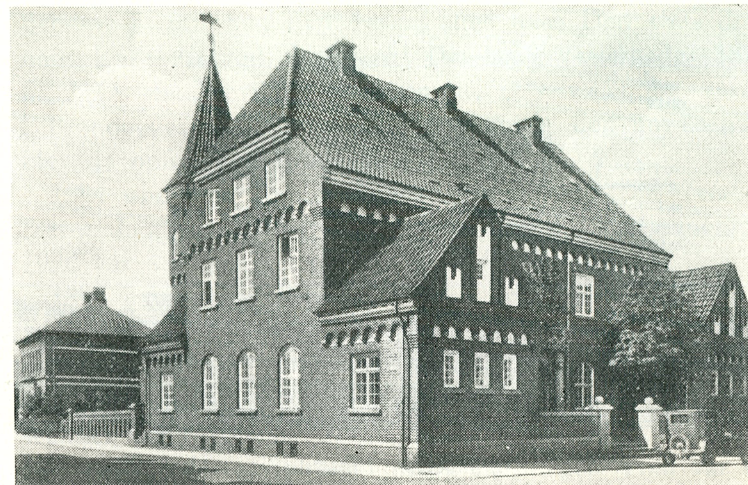
Med Hensyn til *Gadebelysning* skete den første Begyndelse 1901, da Kommunen lod opsætte Petroleumslygter i Hovedgaderne. Da Byen 1905 fik Gasværk, gik man over til Gasbelysning i Gaderne, og 1919 afløstes Gaslygterne af elektriske Lamper.

PRIVATE INSTITUTIONER OG VIRKSOMHEDER

Teknisk Skole og Handelsskole

1889 stiftedes et „Teknisk Selskab" med det Formaal at bibringe Ungdommen udvidede Kundskaber i de almindelige Skolefag samt Tegning og Bogføring.

Indtil 1907 undervistes i Kommuneskolens Lokaler, men 1906 opførtes i Torvegade en særlig Teknisk Skolebygning, til hvilken Staten bidrog med 12.000 Kr., og i denne Bygning har ogsaa den 1906 oprettede *Handelsskole* Undervisningslokaler.

Brønderslev Bank

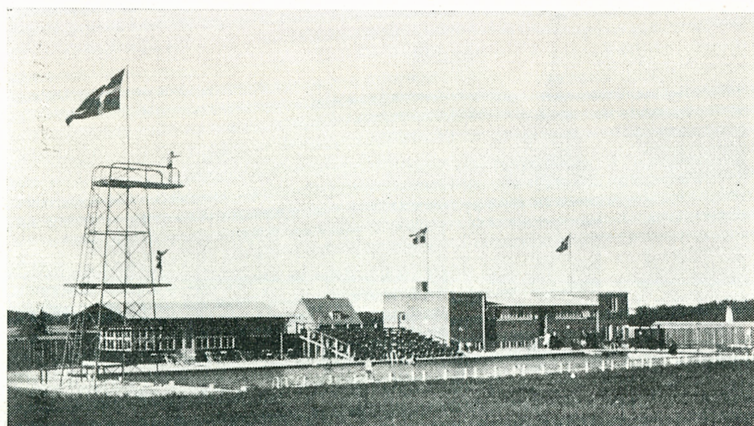
Folkebiblioteket

1898 oprettedes en *Folkebogsamling*, som 1921 fik Plads paa Raadhuset, hvor der var Læsesal. 1936 overgik denne Bogsamling til *Biblioteket for Brønderslev og Omegn*, der fra 1925 har Lokaler i Bredgade 23, og ved hvilket er ansat Bibliotekar *C. G. Elberling*. Biblioteket er selvejende, og Midlerne til dets Opretholdelse udredes af Staten, Amtet, Kommunen, nogle Oplandskommuner og Private. Indtægten var 1941 godt 15.000 Kr. og Bogbestanden ca. 11.000 Bind, Udlaanet godt 45.000 Bind til ca. 1.600 Laanere.

Brønderslev Bank

Denne oprettedes 1896 med en Aktiekapital paa 50.000 Kr. og begyndte sin Virksomhed 1. Decbr. i Algade, hvor Sagfører A. St. Kjær, der blev Bankens administrerende Direktør, havde Kontorlokaler. 1899 flyttedes disse tillige med Banken til Vestergade, men 1918 til Bankens nyopførte, anselige Bygning paa Bredgade. 1907 forhøjedes Aktiekapitalen til 100.000 Kr., 1914 til 220.000 Kr. og 1919 til 500.000 Kr.

I Højkonjunkturerne under og efter Verdenskrigen fik Banken for stor Kapital investeret i forskellige Foretagender, navnlig Landejendomme, og 1921, da den havde bestaaet

Brønderslev Friluftsbad

i 25 Aar, maatte den standse, idet ikke alene dens Reservefond, men ogsaa 60 pCt. af Aktiekapitalen var tabt. Det lykkedes imidlertid at skaffe ny Kapital, saa Banken kunde fortsætte under ny Ledelse.

Andelsbanken

1918 oprettedes her en Filial af Andelsbanken, som imidlertid maatte ophøre 1925 ved Hovedbankens Sammenbrud. 1940 er der atter oprettet en Filial af Andelsbanken.

Brønderslev Friluftsbad

Er opført 1936/37 for Midler, der er ydet ad privat Vej (Andele), men Kommunen yder betydelig Støtte til dets Drift.

* * *

Allerede 1876 kom der praktiserende *Læge* til Brønderslev, nemlig først Læge Neergaard og derefter Læge H. C. Sørensen, men de kunde ikke skabe sig Eksistensmuligheder her, og først fra 1882, da Læge N. P. Budtz bosatte sig i Brønderslev, var her uafbrudt Læger.

Derimod har her siden 1871 til Stadighed været *Dyrlæger* og endvidere fra 1877 en *Landinspektør* og fra 1878 *Sagførere*.

1883 fik den daværende Indehaver af Apoteket i Hallund, J. S. Malling, Bevilling til at oprette et *Hjælpeapotek* i Brønderslev, hvortil han flyttede, og efter hans Død 1893 drev hans Enke det ved Bestyrere. Det laa i Vestergade. 1898 fik J. O. Moe Bevilling til at oprette et selvstændigt *Apotek* i Brønderslev, og en ny Apoteksbygning, den nuværende, blev da opført ved Bredgade.

1884 oprettede „Jydsk Telefon-Aktieselskab" en *Telefoncentral* her i Byen, hvilken begyndte med 12 Abonnenter; 1920 var Tallet steget til 380 og 1942 til 470.

1894 erhvervede Boghandler P. Christensen Bevilling til at oprette et *Bogtrykkeri*, og han startede derefter Dagbladet „*Brønderslev Avis*", hvis første Nummer udkom 20. September 1894. Christensen var en stor Idealist og i mange Henseender en særpræget Mand, hvorfor hans Blad, som han selv redigerede, ogsaa blev meget særpræget. Han var en varm Bypatriot, og han tvivlede ikke om, at hans Blad nok skulde vinde frem som Byens Talerør, selv om det havde de store og i Egnen stærkt udbredte Blade i Hjørring og Aalborg at konkurrere med, men Aarene gik, uden at Avisen bragte ham andet end Pengetab og møjsommeligt Arbejde, og han maatte omsider give op og søge Bladet afhændet til et Aktieselskab, bestaaende af Folk fra Byen og Omegnen. Dette lykkedes ogsaa for ham, og 1. Okt. 1901 udkom Avisen under Navn „*Vendsyssel Folkeblad*" og med en journalistisk uddannet Redaktør samt med Boghandler Christensen som Hovedaktionær.

Med det Befolkningselement, der havde tegnet Aktier i Foretagendet, skulde Bladet vel nærmest være moderat Venstre uden dog at være særlig politisk; men i Stedet for at være den lokale Befolknings Organ og nøjes dermed, blandede Redaktionen sig i politiske Stridigheder i andre Egne af Vendsyssel, og Bladet fik mere og mere en radikal Farve og blev omsider udset til at være de Radikales Partiorgan for Vendsyssel, hvad ikke behagede mange af dets tidligere Støtter. 1912 ønskede det radikale Parti Bladet flyttet til Hjørring, og da dette blev forkastet paa en Generalforsamling i Brønderslev, faldt Partiets Støtte til „Vendsyssel Folkeblad" bort, og det maatte saa atter kæmpe for Tilværelsen, snart som Agrarblad, snart som Retsstatsblad

m. v. og under vekslende Navne, indtil det endelig ophørte at udkomme som Dagblad 1936, „forladt af Guder og Mennesker“, som man siger, og senere har Brønderslev ikke haft noget Dagblad med Hjemstavn dér, men vel Aflæggere af andre Byers Blade.

Fabrikant Peder Nielsen

Naar Brønderslev Købstad fører 2 Tandhjul i sit Byvaaben, er dette — som foran nævnt — en Hentydning til at *Jern- og Maskinindustri* i over et halvt Aarhundrede har spillet en dominerende Rolle indenfor Byens Erhvervsliv og har gjort dens Navn fordelagtigt kendt viden om.

Begyndelsen til denne Industri blev gjort 1886, da Smed *Peder Nielsen* (1854—1936) flyttede sin lille Fabrik for Bygningsbeslag fra Tylstrup til Brønderslev, hvor han nord for Stationspladsen opførte en Bygning til Fabrik og Beboelse og begyndte Virksomheden med 4 Mand foruden sig selv[1]). Virksomheden fik Navnet „*Pedershaab*“. Fra denne ringe Begyndelse arbejdede Nielsen sig ved stor Flid og Nøjsomhed op, saa han 1899, da Fabriken med dens senere Tilbygninger brændte, beskæftigede 45 Mand. Han opførte nu en større Fabriksbygning, hvor han 1915 beskæftigede 119 Mand. Samme Aar opførte han vest for Banen et Kompleks af Fabriksbygninger, som overdroges til et Familie-Aktieselskab med Navn „*Pedershaab Cementindustri, Maskinfabrik A/S*“, hvor der fabrikeredes Blandemaskiner, Forme til Cementvarer, Kartoffeloptagere m.v., som efterhaanden vandt stort Indpas, ikke alene her i Landet men ogsaa i Norge, Sverige, Finland, Rusland, Holland og England samt oversøiske Lande som Kina, Brasilien, Argentina og Sydafrika.

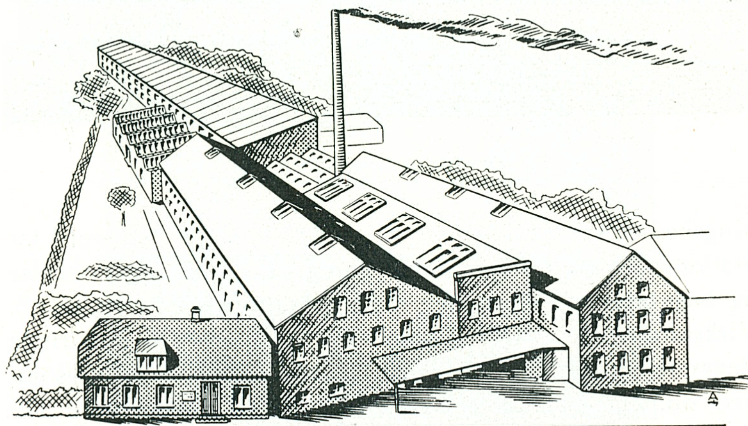
Det ældste „Pedershaab“

Verdenskrigen og dens Følger i forskellige Lande bragte vel stor Forstyrrelse i Eksportforholdene, men senere er Bedriften meget udvidet og har fundet nye Markeder til Erstatning for de tabte, og Virksomheden har optaget Fabrikation af en Mængde Artikler som Staalvinduer, Gravemaskiner,

1) Se nærmere Peder Nielsen: „Pedershaab“, Brønderslev, 1934—35.

Vejtromler, Snerydningsmaskiner, Tørvepressere, Lokomotiver m. m.

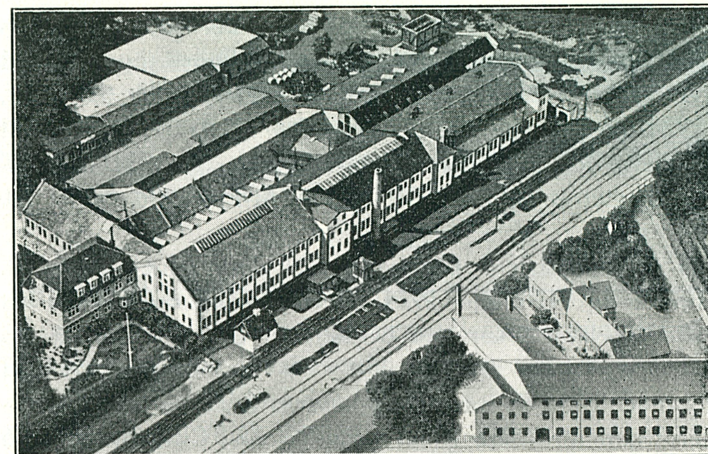
Den oprindelige Fabrik for Bygningsbeslag, der ogsaa 1918 overgik til et Familie-Aktieselskab med Navn „*A/S Peder Nielsen, Pedershaab*", beskæftiger 100—150 Personer, medens „Pedershaab Cementindustri, Maskinfabrik A/S", som 1933 fik Navneforandring til „*Pedershaab Maskinfabrik A/S*", for Tiden beskæftiger ca. 500 Personer.

„A/S Peder Nielsen, Pedershaab" 1942

Begge Virksomheder, der ledes af Stifteren Peder Nielsens tre Sønner, Direktørerne N. Juul Nielsen, P. J. Nielsen og Oskar Nielsen, har været og er af fundamental Betydning for Byens Erhvervsliv.

Af andre Virksomheder indenfor Jernindustrien skal anføres, at Fabrikant Th. C. Nielsen, Hjørring, allerede 1876 oprettede et *Maskinudsalg* og *Reparationsværksted* ved Saltumvejen som Filial af Hovedvirksomheden i Hjørring, med hvilken den senere overgik til Fabrikant W. Brüel, som afhændede den ca. 1905 til Fabrikant N. K. Olsen, der udvidede den med *Maskinfabrik* og under Verdenskrigen afstod den til et Aktieselskab „Thorshøj", som anlagde et *Jernstøberi* i Forbindelse med den øvrige Bedrift. 1922 maatte Andelsbanken overtage Virksomheden, som den 1923 solgte til Brødrene Laurits og Aage F. Andersen, der senere overdrog Jernstøberiet til Direktør N. Juul Nielsen, „Pedershaab", og 1942 Maskinfabriken til „*Pedershaab Maskinfabrik A/S*", som nu har omdannet hele Virksomheden til en særlig Afdeling af denne, idet dog Jernstøberiet er nedlagt.

„Pedershaab"-Fabrikerne 1942

1913 oprettede Fabrikanterne Barslund og Brevig et *Jernstøberi* ved Grønnegade, hvilket 1918 beskæftigede 60 Mand og da overgik til et Aktieselskab ved Navn „Nordjyllands Jernstøberi". Dette afhændede 1933 Værket til Ingeniørerne Brødrene Sørensen fra Aalborg, som nu ejer det, og som har *Klokkestøbning* til Speciale. Virksomhedens Navn er „*Jysk Jernstøberi & Maskinfabrik*", og den beskæftiger ca. 50 Mand.

1882 begyndte Smedemester Niels Nielsen en Smedeforretning i Mejlstedgade, hvilken senere flyttedes til Nygade og bl. a. optog Fabrikation af *Plove*, der blev kendt over hele Landet under Navn „Brønderslevploven".

1918 begyndte Smed Nielsen og Søn Fabrikation af *Ankerkæder*, i hvilket Øjemed der opførtes en Fabriksbygning ved Gravensgade. 1923 maatte dette Foretagende dog likvidere, og 1924 blev Bygningerne afhændet af Andelsbanken til Anvendelse for et privat *Eksportslagteri*, der 1931 blev offentlig Slagtehus og fra 1933 ejes af A. Frederiksen.

Paa Jernindustriens Omraade skal endnu nævnes, at C. Tipsmark og N. Høgh 1924 oprettede „*Cementstøberiernes Redskabsforsyning*", som nu beskæftiger ca. 25 Personer.

Foran er Side 59 nævnt *Carstensens Klædefabrik*, hvis Oprindelse kan føres tilbage til et af Nicolai Christensen 1876 oprettet Farveri, der 1884 overtoges af Farver H. Th. Carstensen, som udvidede det 1890 med Uldspinderi og senere med en Klædefabrik. Virksomheden gik senere over til et Familie-Aktieselskab med Sønnen Jens Carstensen som Driftsleder, og efter hans Død blev den overtaget af Søsteren Frk. Elisabeth Carstensen, død 1942. Fabriken beskæftiger ca. 50 Personer og er flere Gange blevet stærkt udvidet.

* * *

Af større industrielle Foretagender maa ogsaa nævnes *Brønderslev Andelsslagteri*, der oprettedes 1911, og som fra Oprettelsen af har været ledet af Direktør Laurits Madsen. Slagteriet beskæftiger normalt ca. 45 Personer.

Ved Midten af forrige Aarhundrede var der i Brønderslev 2 smaa *Teglværker*, nemlig *Nibstrup Teglværk* og *Døvlings Teglværk*. Det førstnævnte blev nedlagt 1874 og det andet lidt senere. 1883 anlagde Gerh. Poulsen et Teglværk paa Pladsen, hvor Nibstrup Teglværk laa, og 1899 flyttede han det hen til Aalborg-Chausséen og omdannede det til et Ringovnsteglværk, hvilket senere er forandret til et Dampteglværk. Paa Stedet, hvor Døvlings Teglværk laa, opførte Gaardejer Morten Dam 1903 et nyt Teglværk, der 1907 solgtes til Fabrikant Jens Christensen, som forandrede det til et Ringovnsteglværk og senere til et Dampteglværk. Begge disse Teglværker overgik 1919 til et Aktieselskab „*Brønderslev Teglværker*", som nu driver dem.

I første Halvdel af forrige Aarhundrede havde *Kornumgaard* ogsaa et Teglværk, som antagelig var anlagt af Jens Nielsen Graven o. 1820, men som var nedlagt før Aar 1900; det laa et Stykke vest for Gaarden.

* * *

Blandt de mange Plantager, der i 1890erne og senere er anlagt nord for Byen og har forvandlet de brune Heders og Bakkers Udseende, skal særligt nævnes det smukke Anlæg „*Hedelund*", som overvejende har Løvtræer. Anlæget ligger paa en Parcel af Ø. Hedegaard og hidrører fra 1882, da Højskoleforstander N. C. Nielsen og Gaardejerne Joh. Chr. Pedersen og Anders Pedersen Mejlsted købte ca. 5 Tdr. Land og lod Arealet beplante.

1890 overgik Plantagen til et Aktieselskab af Byens Folk, og 1895 blev den udvidet med ca. 3 Tdr. Land og fik Karakter af et Parkanlæg efter Plan af Landskabsgartner Glæsel, København, men senere er et Stykke af den sidst købte Jord indtaget af Statsbanerne, saa Anlæget nu omfatter ca. 7 Tdr. Land.

I Plantagen findes en stor Pavillon med Sommerrestauration, og ved Indgangen er 1920 rejst en *Genforeningssten*, der er taget fra det gamle Kirkegaardsdige.

* * *

Brønderslev gamle Kirke

KIRKERNE

I *kirkelig Henseende* var V. Brønderslev Sogn fra Reformationen til 1859[1]) Anneks til Jerslev Sogn, men var derefter Anneks til Serreslev Sogn indtil 1886[2]), da Brønderslev blev Hovedsogn med Serreslev som Anneks, hvilket Forhold endnu bestaar.

Da Anneksgaarden i Brønderslev tidligt var solgt fra Præstekaldet, blev der 1886 opført en *Præstebolig* ved Jerslevvejen lidt vest for Kirken (den gamle).

Som Følge af Stationsbyens stærke Vækst blev der 1919 ansat en Andenpræst til Betjening af begge Sognene.

Efter at Sognepræsten fik Bolig i Brønderslev, har Embedet været beklædt af følgende Præster:

1. *Jørgen Peter Melby*, 1886—1888, forflyttet til Vejle.
2. *Valdemar Alexander Edvard Victor Andresen*, 1888—1894, forflyttet til Tjæreby paa Sjælland.
3. *Henrik Nicolaj Kemp*, 1894—1904, død.
4. *Hans Christian Mathias Krarup*, 1905—13, Provst i Børglum-Hvetbo Herreder, død.

1) Reskript af 7. Sept. 1856. 2) Kgl. Resol. af 9. Nov. 1885.

5. *Frederik Laurentius Fabricius Dahl*, 1913—1924, tog Afsked.
6. *Carl Christian Marinus Noring*, 1924—1936, forflyttet til Viborg Domkirke og Stiftsprovstembede.
7. *Jeppe Thorvald Jepsen Krogholt*, 1936— .

Brønderslev gamle Kirke, der siden 1. April 1922 benyttes som Ligkapel, er antagelig for de ældste Deles Vedkommende opført ca. 1150 og af Granitkvadre paa en profileret Sokkel. Ældst er *Koret* med Korbue og den østlige Del af *Skibet* samt *Apsis*, der er bygget i romansk Stil (Rundbuestil), og her er bevaret flere tildels tilmurede *Vinduer*, samt begge *Kirkedøre*, af hvilke den nordre (Kvindernes Indgang) senere er tilmuret.

I den senere Middelalder forlængedes Skibet og tilføjedes et *Taarn* ligeledes af Granit, men i gotisk Stil, og Apsis, der senere blev adskilt fra Koret med en Skillemur, fik indbygget Halvkuppelhvælving, medens der ligeledes indbyggedes otteribbede Hvælvinger i Koret og Skibet, og imellem Skibet og Taarnet anbragtes en Mur med Spidsbue. Paa Kirkens Sydside byggedes et Vaabenhus.

Foruden selve Kirkebygningen er der ikke andet her, der kan henføres til *Middelalderen*, end en i Kirkens Vestmur senere indsat Kvadersten med et *Relikviegemme* samt *Kirkeklokken*. Stenen med Relikviegemmet har utvivlsomt i katolsk Tid dannet en Del af Alterets Overflade og er vel fjernet derfra ved Taarnets Ombygning en Gang efter Reformationen. Præsten Henrik Klein indberettede 1728 til Forfatteren Albert Thura, at Stenen, som ogsaa da sad nederst paa Taarnet, havde en Udgravning af „Form som et lidet Fad", og han mente, at den i katolsk Tid havde været brugt til Vievand[1]), men der er ingen Tvivl om, at Fordybningen i Stenen har været et Relikviegemme; vi ved dog ikke, hvem der var Kirkens Værnehelgen og kan følgelig heller ikke formode noget om, hvilken Helgenlevering, der har været nedlagt i Gemmet.

1) Vends. Aarbøger 1923, S. 259.

Den gamle Kirkes Indre

Kirkeklokken, der vist siden Kirketaarnets Fornyelse 1653 har hængt i et Stillads paa Kirkens Vestgavl, er 88 cm høj og 82 cm bred. Den har en latinsk Indskrift, som paa Grund af daarlig Støbning er ret uklar, men som i Uldalls „Danmarks middelalderlige Kirkeklokker“ oversættes saaledes: „I Herrens Aar 1418. Medens jeg drages, hører I ved Arnen, kommer til Gudstjenesten“. Cand. mag. Erik Horskjær oversætter derimod Indskriften saaledes[1]): „I Herrens Aar 1418, naar jeg trækkes, hører! Jeg kalder Eder, kom til Helligdommen“.

Foruden denne Klokke havde Kirken i Middelalderen endnu en *stor Klokke*, der vejede 160 kg, og som 1529 blev afgivet til Kongen til Kanonstøbning, samt en lille Klokke, vist en saakaldt *Primklokke*, med hvilken der ringedes i Koret, naar i katolsk Tid Messen og Altergangen var endt. Denne lille Klokke blev 1611 solgt for 1 Daler til Sognepræsten Thomas Christensen Mumme i Jerslev.

1) Vends. Aarbøger 1936, S. 347.

Fra katolsk Tid var antagelig ogsaa det *Kors*, vist et Krusifiks, som hang i Kirken 1671 og da blev oppudset og opmalet, men som senere synes at være gaaet til Grunde.

Kirken tilhørte i Middelalderen og senere *Kongen*, som 9. Nov. 1686 skødede den med Kaldsret og Kirketiende 25 Tdr. Hk. samt Landgilde af 1 Gaard og 2 Bol i V. Brønderslev By og 2 Agre i Vrangdrup Mark[1]), Hk. 19-2-0-0, ialt Hk. 44-2-0-0 til Stiftsbefalingsmand i Aalborg *Steen Hohendorf*[2]), der døde 1687, og hans Enke *Margrethe Grubbe* solgte kort efter Kirken og Kirkegodset til *Otte Skeel* til Birkelse, og senere kom dette Gods under Stamhuset Birkelse, der ejede Kirken, indtil den 1912 blev selvejende.

Kirketienden, 12 Tdr. Rug, 12 Tdr. Byg, 2 Tdr. Havre, var 1624—66 bortfæstet til *Jørgen Kruse* til Hjermeslevgaard, og 1676 ses Præsten *Hans Pedersen Saltum* i Jelstrup at have den i Fæste.

I Præsteindberetningen 1553 siges, at Kirken har haft *2 Agre*, der var taget fra den til en Bondegaard, Øster Kornum; men i Tingbogen 22. Dec. 1636 anføres, at Kirken har 2 Agre mellem V. Kornum Mark og Agdrup Mark; maaske er de blevet bortbyttet med de to Agre i Vrangdrup Mark, der nævnes i Skødet 1686, hvis da ikke Vrangdrup deri er Fejlskrift for Agdrup.

Kirkens Regnskaber er bevaret for Tiden 1609—1686[3]), og fra 1700—1820 haves en Del Kirkesynsakter. Gennem disse Dokumenter kan Kirkens Forhold følges i et Par Hundrede Aar, og vi skal her fremsætte nogle Uddrag.

1623 blev det gamle *Vaabenhus* brudt ned, og *Niels Murmester* i Manna opførte et nyt af Mursten paa Kampestens Sokkel. Til denne Bygning købtes 500 Mursten hos *Knud Thomsen Holst*, Ridefoged til Vrejlev Kloster[4]), 200 af Fru *Sofie Brahe* paa Sæbygaard, og 300 Tagsten købtes hos Borgmester *Laurids Hansen Skriver* i Aalborg. Vaabenhuset fik 2 Vinduer, som *Mikkel Glarmester* i Hallund satte Ruder i. Der købtes til Arbejdet 9 Tdr. Kalk i Sæby. Vaabenhuset havde 1638 Panel paa de indvendige Vægge.

1) Maaske Fejlskrift for Agdrup Mark. 2) Kronens Skøder. 3) Landsarkivet i Viborg. 4) 1629 Ridefoged til Sejlstrup Len og 1637 Købmand i Sæby. (C. Klitgaard: „Embedsmænd i Sæby“, S. 44.)

Under „Kejserkrigen" 1627—29 led de fleste Kirker Overlast, og i et Synsvidne af 14. April 1631[1]), som Lensmanden Otte Skeel paa Aalborghus lod tage, siges der, at Vaabenhusloftet var bortstjaalet, Kirkedøren var forfalden, og Muren bag ved den stod paa Fald, ligesom Muren mellem Koret og Langskibet var forfalden foroven. Kirkekammene samt 3 Piller op til vestre Ende af Kirken var ganske forfaldne tilligemed Kirkens Blytag og Murene paa Porten og Stenterne. Der synes dog ikke at være blevet foretaget nogen større Udbedring af Kirken før i Regnskabsaaret 1638-39. 28. Marts 1639 lod Lensmanden paa Aalborghus ligeledes tage Synsvidne[2]), og i Følge det skulde Kirkens østre Ende tages helt ned og opmures igen, hvilket dog først synes at være sket 1645, og *Vaabenhuset* skulde tækkes med Bly. Til søndre Stente skulde laves en Jernrist[3]). Paa Kølskegaard købtes der 900 Mursten, og der købtes 63 Tdr. Kalk i Aalborg og Sæby, 13 Tylter Deller (Brædder) ved Vesterstrand og 14 Fyrretræer ved Fureby Strand. *Christoffer Blytækker* fra Vrensted lagde Bly paa Vaabenhuset, i hvilket Øjemed der var indkøbt 5 Skippund eller 800 kg. Endvidere blev der lagt Gulv over nogle Grave i Koret, hvilke formodentlig var sunket sammen. Det følgende Aar (1640) blev Kirkens Blytag lagt om, hvortil der anvendtes 18 Skippund Bly. 1642 fik Kirken nyt Glas og Bly i Vinduerne, Stolene og Loftet istandsattes, og Kirkegaardsdiget forhøjedes. 1649 begyndte man at træffe Forberedelser til at forhøje Kirkens Taarn med et Spir, i hvilken Anledning der købtes 5500 Mursten, og 1650 akkorderedes med *Jens Spirhugger* i Grinsted om at hugge Tømmerværket. Der købtes 17 store Egestolper, som hentedes i Nørresundby, 1 Egetræ paa 8 Alen og 3 Skippund Jern til Ankere og Stænger i Spiret. Det følgende Aar hentede 30 Vogne 2000 Mursten i Nørresundby, hvor de var leveret fra Teglgaarden i Aalborg, og 1652 købtes i Aalborg 13 store Bjælker, der skulde udsaves til Remme og Opstandere paa Spirets øverste Ottekant. I Sommeren

1) Jerslev H. Tgb. 2) a. St. 3) Kirkeristene bestod af en Ramme, der lagdes over en Udgravning foran Aabningen i Kirkegaardsdiget, og som var udfyldt med Jernstænger med ret store Mellemrum, saa Dyr ikke kunde gaa over Risten og ind paa Kirkegaarden.

1653 antoges Murer *Hans Brandenborg* til at nedbryde Taarnet indtil Kirkeloftet og opmure det igen med Spiret og gennembryde Muren, hvor Trappen til Spiret skulde laves. Ligeledes skulde han tage Kirkeklokken ned og igen besørge den ophængt, og den synes da at være blevet hængt i et Stillads paa Kirkens Vestgavl. Det blev ikke den foran nævnte Jens Spirhugger, som kom til at hugge Tømmeret til, men derimod en *Otto Tømmermand*, og der blev nu yderligere i Aalborg, Sæby og ved Vesterstrand indkøbt en Del Egetømmer. En *Christen Snedker* omlagde det nederste Loft i Taarnet, lavede 4 Gavle i Spiret og Loft af Egetræ i den øverste Ottekant af det samt Trappe og Døre. 6 Karle arbejdede i 2 Dage sammen med Tømmermanden med at lægge de store Bjælker op under Spirkonstruktionen. 1850 var der endnu i vestre Ende af Kirken *2 fritstaaende runde Søjler*, som naaede fra Gulv til Loft[1]); det ligger vel nærmest at antage, at de har været lavet senere som Støttepunkter for Spiret, der øverst bar en *Vindfløj* af forgyldt Kobber og i en Engels Skikkelse. Under Engelen var en „Molding", ɔ: en stor Skaal, vel med Bunden i Vejret, som hvilede paa 4 „Kander"[2]). Fløjen var lavet af Klejnsmed *Simon Andersen* i Viborg og var blevet forgyldt af *Albert Andersen Kontrafejer* i Aalborg.

Taarnets underste Del synes imidlertid ikke at have været stærkt nok til at bære Spiret; 1664 maatte der sættes et dobbelt Muranker over Taarndøren. 19. April 1666 tog Regnskabsprovstens Fuldmægtig, forhenværende Rektor i Sæby, Claus Nielsen, Synsvidne. Træværket i Taarnet var da foraadnet, og Murene var baade revnet og hældede. Saavel Kirken som Vaabenhuset manglede Bly. Forholdet var utvivlsomt, at Kirken havde lidt en Del i Krigsaarene 1657—60, og i Regnskabet for 1664—65 siges, at tyvagtige Mennesker Tid efter anden havde bortstjaalet en stor Del af Vaabenhusets Blytag, hvorfor Resten blev taget ned, og 6 Skippund 7 Lispund (ɔ: 1016 kg) blev omstøbt til Brug for Kirken,

1) Niels Hanckes Samlinger i Universitetsbiblioteket. 2) Maaske tøndeformede Kobberstykker om Midtstangen, Fløjstangen.

medens Vaabenhuset nu fik Tegltag, der lavedes af Murmester *Niels Jensen* fra Øster Brønderslev og *Jens Tømmermand*.

1669 købtes der 3 Egebjælker til at lægge under Taarnet, antagelig under Spiret, der 1670 blev bundet i Kanten med Jernbaand, men atter 1675 og 1680 blev der af *Lars Knudsen* fra Jerslev udført en hel Del Tømrerarbejde paa Spiret og indsat store Bjælker, medens der 1675 tillige blev udført en Del Murerarbejde saavel i Taarnet som i Skibet og Vaabenhuset, efter at der 1672 var blevet indsat et nyt Vindue i Kirken. 1675 købtes 28 Tdr. Kalk i Geraa.

1677 blev Kirkens østre Gavl atter opmuret fra Loftet, og der blev lagt nyt Blytag paa Skibet, men allerede 1683, da en stor Del af Blyet var blæst af, maatte *Thomas Blymester* fra Vrensted oplægge 14 Skippund Bly paa Kirkens nordre Side og 5 Skippund paa søndre Side.

1682 var en *Grav* i Kirkegulvet nedsunket og blev opfyldt.

1685 købtes der Mur- og Tagsten i *Linderumgaard*.

Da Otte Skeel 1687 købte Kirken, blev der 10. Nov. paa Herredstinget afhjemlet Syn over dens Tilstand. I Synsvidnet hedder det, at *Taarnet* stod paa Fald og var til Fare for Kirken, hvorfor det skulde fornyes. Kirkens søndre *Mur* var i østre Ende saa medtaget i 6 Alens Længde og 6 Alen i Højden, at den stod paa Fald og skulde omsættes. *Porte* og *Stenter* var ganske forfaldne ligesom Blytaget over Sakristiet (Apsis), og der udkrævedes til Istandsættelsen 240 Tdr. Kalk, 4000 Mursten, 500 Tagsten, Tømmer, Bly m. m. 1721 skulde Træværket i *Taarnet* istandsættes[1]).

Taarnet med Spiret stod antagelig til sidste Del af 1700erne (før 1803)[2]), da flere andre af Birkelses Kirker her i Egnen mistede deres Taarne, fordi Godsforvalteren, Kancelliassessor Niels Vrigsted Møller, efter Sigende fandt dem for dyre at vedligeholde. Taarnet blev nedbrudt i Højde med Skibet, og Underrummet har fladt Træloft.

1805—08 døbtes Børn stadig i Skolen, saa Kirken er mu-

1) Aalborg Bispearkivs Kirkesyn, Pakke 316. 2) a. St., Pakke 314.

ligvis da undergaaet en større Reparation, men Efterretning herom har ikke været til at finde i Bispearkivet.

Paa Kirkens Nordside har der tidligere staaet et *Gravkapel*, til hvilket der synes at have været Indgang fra Skibet gennem den nu tilmurede nordre Kirkedør. Paa Kirkemuren ses endnu Mærker af Kapellets spidse Tag.

Da *Peder Thomsen Galskyt* til Kornumgaard døde 1678, fik hans Enke *Kirsten Pedersdatter Kjærulf* Bevilling af Stiftsøvrigheden til „et Begravelsessted" mod at betale 20 Rdl., hvilket Beløb er ført til Indtægt i Kirkeregnskabet for 1679. Begravelsesstedet var i Følge Skødet 6 Alen langt og saa bredt, at der kunde staa 4 store Kister i det. Kirsten Kjærulf døde 1688, og for sin egen og sine Børns Begravelse i Gravkapellet skødede hun og hendes Søn Helmik Galskyt Herligheden af en Gaard i V. Brønderslev til Kirken, der i Forvejen ejede Landgilden af den. I Følge Skødet skulde Kirken fremtidig vedligeholde „det udbyggede Begravelsessted"[1]), men kort efter blev denne Vedligeholdelsespligt annuleret, og Familien Galskyt fik Pligten, medens Kirken beholdt Refusionen. Pligten til at holde Bygningen i Stand hvilede derefter som Hæftelse paa Kornumgaard[2]). 1765 blev Bygningen istandsat, og 11. Juni 1803 foretog Murmester Hans Feddersen og Tømmermand C. Thøgersen Besigtigelse af Begravelselseskapellet, om hvilken det oplyses, at Bygningens Grund bestod af Kampesten og hugne Sten i 3 Alens Dybde og derfra op til Taget af Mursten, og den var tækket med Tegl. Saavel under Gulvet som ovenpaa var der aaben Begravelse. Kapellet trængte til Hovedreparation, da Kampestenene dels var udfaldne og dels udskredne, saa Muren var revnet. Tag, Loft og Tømmerværk trængte ogsaa til Istandsættelse[3]). 1840 blev Bygningen istandsat paa Danske Kancellis Forlangende, men ca. 1855 blev den nedbrudt og Kisterne begravet paa Kirkegaarden. Af Fliserne fra Gulvbelægningen laa 1910 en Del i Svinestien paa Kornumgaard.

I Kapellet var antagelig foruden Medlemmer af Familien Galskyt nedsat Ligene af *Lars Jensen*, død 1709, *Jes Dyt-*

1) Kronens Skøder. 2) Kirkens Regnskabsbog 27. Juni 1689 og Kirkesyn i Bispearkivet. Pakke 319. 3) Kirkesyn i Bispearkivet.

schou, død 1775, *Christen Brøndlund*, død 1769, og *Helene Winde*, død 1782, samt *Søren Pedersen Thorup*, død 1791, alle af Kornumgaard. Naar „Danske Atlas", V 290 (1769) siger, at Kancelliraad Ermandinger til Nibstrup er hensat her, er det næppe rigtigt, da han er begravet i Vrejlev Kirke.

INVENTAR

Kirkens *Klokker* er foran omtalt ligesom dens *Kors*.

I Regnskabsbogen findes *Kirkens Inventar* 1619 angivet saaledes og Fortegnelsen underskrevet af Regnskabsprovstens Fuldmægtig Christen Munch i Gettrup i Ulsted Sogn: 1 rødblommet Fløjls *Messehagel*, *1 Messesærk* dertil[1]), 1 rød, slidt Fløjls *Messehagel* og *1 Messesærk*, forgyldt *Kalk* og *Disk*, *1 Tinflaske*, *1 Egeskab* med 2 Døre, 1 *Alterklæde* af sort og brunt Fløjl, *2 Vokslys*, *1 Klokke* i Taarnet, *2 Pengeblokke* med Jernbeslag, *1 Ligbaare*, *1 Bibel*, *1 Manual* (Noteringsbog), *1 Gradual* (Messebog) og en stor *Luthers Postille*.

I et Synsvidne af 14. April 1631[2]) anføres, at *Alterklædet* var aldeles utjenligt, *Messehagelen* og *Messesærken* havde ikke været brugelig i flere Aar, og *Gradualen*, *Manualen* og de to *Pengeblokke* var ligeledes ubrugelige, medens *Kirkestolene* var forfaldne. Der skulde laves en lille *Kalk* og *Disk* til Sygebesøg, og i Fællesskab med Jerslev Kirke fik Kirken 1635 et saadant Sæt. 1638 blev der købt et tredobbelt *Timeglas* (for at Præsten ved Hjælp af det kunde afpasse Længden af sin Prædiken). Samme Aar købtes en ny *Bibel* for 14 Daler 1 Mk.; den var vel til Afløsning for den 1619 nævnte Bibel. Et Eksemplar af Chr. III.s illustrede Bibeludgave, der har tilhørt V. Brønderslev Kirke, kom ved Aar 1700 til Skoleholderen i Ø. Brønderslev og senere til Linderupgaard og videre til Vestergaard i Hvilshøj, hvor den nu er[3]).

Alteret er bræddeklædt, og 1671 fik en Snedker Betaling for at forny „Alterbordet", der var ganske brøstfældigt. 1665 fik Kirken en ny Drejls Alterdug med silkesyet Kappe om.

Altertavlen er i Renæssancestil og fra kort efter Aar 1600;

1) 1679 gav en af Peder Thomsen Galskyts Døtre fra Kornumgaard en Messesærk til Kirken.
2) Tingbogen. 3) Meddelt af Lærer P. M. Rørsig, Hallund.

den har et samtidigt Maleri af den korsfæstede Kristus; 1671 blev den „renoveret og stafferet" (oppudset og malet).

I Nationalmuseet findes et Indskriftbræt af Eg,[1]) der har siddet som Frisefelt paa Midterpartiet af en Storgesims over Altertavlen, og som blev nedtaget, da Maler H. P. Simonsen, Hjørring, for en Del Aar siden istandsatte Tavlen.

Med gylden Frakturskrift (gotiske Bogstaver) paa sort Bund findes den treliniede Indskrift:

„*Saa Elskte gud verden at hand gaff sin Enbaarne søn paa det at alle de som Troer paa hannem Icke skulle fortabis, Men haffue det Evige Liff. Joh. 3.*"

Brættet er i Renæssancestil fra kort efter Aar 1600, altsaa fra samme Tid som selve Altertavlen. Ovenpaa Indskriften ses Rester af hvid og rød Maling, vel fra Oppudsningen 1671.

Alterstagerne er af Messing og anselige; de er givet af Herredsfoged *Jens Andersen Kjærulf* i Kornumgaard og Hustru *Anne Nielsdatter Griis*[2]), og hver af dem bærer følgende Indskrift med Versalbogstaver: DISE . LIVSE . STAGER . GAF . IENS . KERVLF . I . KVORNVM . OCH . ANNE . GRIS . TIL . WESTER . BRØNDERSLØF . KIERK . 1596. Paa Stagerne er graveret Jens Kjærulfs og Anne Griis' „Vaabener": En til højre gaaende Hanulv og en Vildbasse.

Kalk og Disk, der 1922 er overført til Byens nye Kirke, er af ret ny Tilvirkning og lavet af Firmaet P. Ørsnes i Aalborg, antagelig o. 1860. De har ingen Indskrift.

Døbefonten er fra Kirkens ældste Tid — romansk Stil — og er af Granit. *Daabsfadet*, der ogsaa er overflyttet til den nye Kirke, er af Messing og uden Indskrift eller Figurer.

Prædikestolen med Udskærerarbejde i Renæssancestil er fra Begyndelsen af 1600erne. I Kirkens Regnskab for 1669 er opført en Udgift paa 2 Daler 2 Mk. for Prædikestolen og Himmelen derover at „færdige", men det ringe Beløb viser, at det kun kan have været en Reparation. 1671 blev den „renoveret og stafferet" sammen med Altertavlen.

I Kirkens Vestende var der et *Pulpitur* („Kor"); det omtales i Regnskabet 1661, da nogle Stole dér blev repareret; 1671 blev der lavet en ny Trappe til det, og 1672 blev Koret

1) D. 8277. 2) Om dem, se Kornumgaard.

fornyet, og der blev i Kirkemuren indsat et Vindue med 4 Ruder for at give mere Lys deroppe.

Kirkestolene, af hvilke de to øverste tidligere skal have baaret Jens Kjærulfs og Anne Griis' Vaabener, har selvsagt i Tidens Løb ofte været Genstand for Istandsættelser og Fornyelser. De omtales saaledes som forfaldne i Synsvidne af 14. April 1631, og i Synsvidne af 19. April 1666 siges, at en Del af Stolene i Kirken og paa *Pulpituret* var næsten øde, medens det i Synsvidne af 10. Nov. 1687 hedder, at 16 Kirkestole skulde fornyes. 1721 var 12 Stole øde.

Ligbaare. Kirken havde 1653 en Ligbaare, 1721 ubrugelig.

2 Lysekroner i Kirken er uden Indskrift.

Ligklæde. Kirken havde 1659 et Ligklæde, som *Anna*, salig *Peder Christoffersens* Enke, havde givet til den for hendes Mands Begravelse i Kirken. Det gav Kirken nogen Indtægt ved Udlejning, saaledes 1659 til Præsten i Vrensted. 1682 gav *Helmik Galskyt* til Kornumgaard et Ligklæde med Kors paa til Kirken mod vedvarende at beholde de 2 Stole i Kirken, som fra Arildstid havde ligget til Kornumgaard. 1886 skænkede Enkefru *Gertrud Ane Møller* i Enggaarden et *Orgel* til Kirken, hvilket 1905 blev erstattet med et nyt for Bidrag indsamlet blandt Sognets Beboere.

Begravelser i Kirken. Ved Indlæggelse af *Varmeapparat* i Kirken 1917 blev der i Kirkens Kor og Skibets Midtgang afdækket flere Grave, hvor Kister og Ben var næsten opløst[1]). Antagelig er *Jens Andersen Kjærulf* og Hustru *Anne Griis* samt flere af denne fremragende Slægt fra Kornumgaard begravet i Koret. 1669 gav *Peder Galskyt* til Kornumgaard 2 store Vokslys for en *Søns* Begravelse i Kirken, antagelig ogsaa i Koret. Indtil 1917, da den blev opsat mod den sydlige Korvæg, laa i Koret en meget stor Gravsten med følgende delvis udslidte Indskrift:

„Vandringsmand / Lær / at ære Livet, at elske og øve Dyden / saa Nyder du sand Ære i Livet / glædes i Døden og / Belønnes efter Døden (ved Livet) / Saaledes levede og vandrede / Den i Livet velædle, i Døden Salige / Hr. *Peder Sørensen Thorup* / til Nibstrup / Hans Liv begyndte i (.....) 26. Oktober 1712 / En Gud helliget Ungdom, en fornuftig Manddom / Blev kronet med (......)ang Ægteskab / Begyndt A° 1738 med / (....) og dydsirede / Jomfru *Anna Jørgensdatter* / Fød i (....) den 12. Juni A° 1710 / Denne Forening blev med 7 Børn, 2 Sønner og / 5 Døtre velsignet og / I uafbrudt (....) og Glæde hendraget i 33 Aar / indtil Gud (....) en salig Død bortkaldte / ham paa Nibstrup d. 10. April A° 1771 / Hans Alder var 59 Aar og 6 Maaneder / Efter 4 Aar og 8 Maaneder (....) bestandig Troe / et levende Haab (....) Tillid / Hensov hun paa Nibstrup d. 21. Decbr. A° 1776 / I hendes Alders 66 Aar 6 Maaneder 9 Dage / og (.........) / I en glædelig Opstandelseshaab.

Vor jordiske Tabernakkels Huus
Er her nedlagt blandt Støv og Gruus
Til Roe og Hviles Sæde.
Vor Jesus god, Dommer, Ven,
Opreiser os af Støv igien
Forklart til ævig Glæde."

1) Aalborg Amtstidende, 26|1917.

Ved nordre Side af Kirken laa indtil for kort Tid siden en groft hugget Granitsten, som antagelig engang har ligget i Kirkens Skib. Den er nu blevet anvendt som Underlag i Jorden for et andet Monument. Paa Stenen stod med Versal-Bogstaver:

„Her vnder / hviler den / (sl?) Mand / *Anders Jensen* / som boede / (i?) Grindsted oc / døde der / den 21. August(i?) / Anno 1671."

I Skibet er vel ogsaa begravet den forannævnte *Peder Christoffersen* (se Side 92) og Forvalter *Peder Sørensen* fra Thorsmark, hvis Gravsten staar op ad den nordre Væg i Skibet og bærer følgende Indskrift:

„Herunder hviler / Sr. *Peder Søfrensen*, fordum forvalter ved / Birkelse Stamhus saa og Arreskov og / Mullerup i Fyen, som er født i Mostrup / i Moesbjerg Sogn A° 1670, d. 2. Juni og / boede i Toersmark i Vester Brøndislef / Sogn og døde i Gudum Præstegaard / 26. Okt. 1712, Blef begrafvet i / Vester Brøndislef Kiercke 7. Novem/ber 1712 i sin Alders 42. Aar. / Gud gifve

hannem og alle tro / Christne en glædelig Opstandelse / paa Dommens Dag."

Kirken overgik 1. Januar 1912 til *Selveje*.

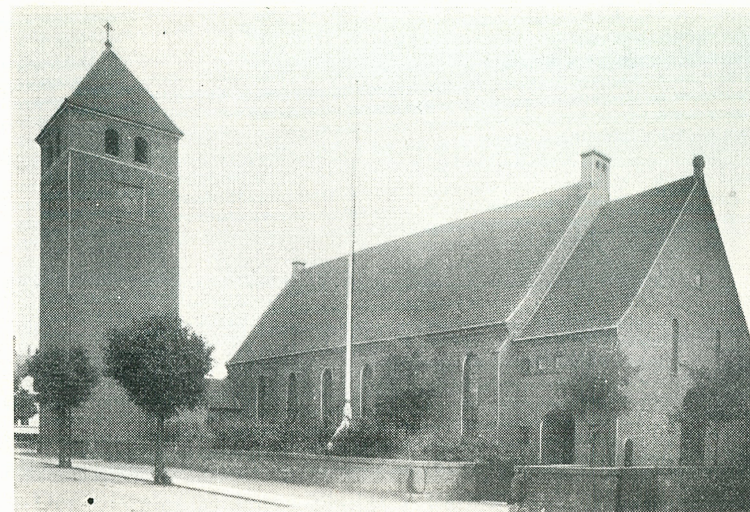
Den sidste ordinære Gudstjeneste afholdtes i den *gamle Kirke* 19. Marts 1922, og Søndag d. 26. Marts 1922 toges den *nye Kirke* inde i Byen i Brug efter en højtidelig Indvielse samme Dag[1]). Den gamle Kirke bruges herefter ved Begravelser, idet *Kirkegaarden*, paa hvilken der 1913 opførtes et *Ligkapel*, ligger omkring denne.

* * *

Brønderslev Bys stærke Vækst i 1880erne medførte, at den gamle Kirke øst for Byen med sine ca. 200 Siddepladser efterhaanden blev altfor lille, ligesom det var en Ulempe for Byboerne, at den laa saa afsides, og Kirkesynet udsatte allerede 1898 Kirken til Ombygning og Udvidelse. Herpaa vilde Kirkeejeren, Stamhuset Birkelse, dog ikke indlade sig og hævdede, at da Kirketienden ikke voksede med det stærkt stigende Folketal i en By som Brønderslev, kunde det ikke billigvis kræves, at Stamhuset skulde bekoste en ny Kirke eller Udvidelse af den gamle, og Spørgsmaalet blev saa Genstand for en Retssag, der afgjordes 1907 ved Højesteret, som gav Kirkeejeren Medhold.

Menigheden tog derefter selv Sagen i sin Haand, og i Aarene 1907—08 indsamledes ca. 16.000 Kr. i frivillige Bidrag til en *ny Kirke*, til hvilken der blev købt Grund inde i Byen og Bygningstegning og Overslag udarbejdet. Den daværende Sognepræst, Provst H. C. M. Krarup, var mest stemt for en Udvidelse af den gamle Kirke og fik udarbejdet Tegning til en saadan, men denne Meningsforskel medførte, at Arbejdet med Kirkesagen gik i Staa og først genoptoges efter Krarups Død 1913, da Fr. Fabricius Dahl var blevet Sognepræst. Saa kom 1914 Verdenskrigen med de stigende Materialepriser, og Kirkearbejdet blev udsat, men da Krigen trak i Langdrag, og Savnet af tilstrækkeligt Kirkerum blev større og større, tog man atter fat 1917 paa Tegning af Bidrag til

1) „Vendsyssel Tidende", 73|1922.

Den nye Kirke

en ny Kirke, og i forholdsvis kort Tid tegnedes der ca. 70.000 Kr. Dernæst bevilgede Staten 100.000 Kr. fordelt paa 3 Aar, og Sogneraadet tiltraadte Garanti for et Laan paa 50.000 Kr., saa man ialt havde 220.000 Kr. at bygge for.

Arkitekt Valdemar Schmidt gav Tegning til en Kirke, der efter Overslag af 27. Maj 1919 vilde koste 250.000 Kr.; men Priserne paa Materialer og Arbejdsløn steg stadig, saa man forudsaa, at Overslaget ikke vilde kunne holde.

Ministeriet stillede imidlertid i Udsigt, at Staten vilde betale Halvdelen af Opførelsessummen, og i Sommeren 1920 begyndte Byggeriet, efter at man havde besluttet at opføre Kirken i to Tempi og først senere bygge det projekterede fritstaaende Taarn, en Campanile. Herved regnede man med at kunne spare 60—70.000 Kr. i første Omgang, og Arbejdet skred derefter hurtigt frem, efter at Grundstenen var nedlagt 20. Aug. 1920, saa Kirken kunde indvies 26. Marts 1922.

Den herskende Dyrtid havde medført, at Udgiften til Bygning, Inventar og en Vedligeholdelsessum blev ca. 400.000 Kr.[1]), heri indbefattet *Taarnet*, der først blev opført 1927.

1) „Vendsyssel Tidende", 31|3 1921.

Den nye Kirkes Indre

Kirken bestaar af *Skib* og *Kor* i ét Rum samt *Taarn*. Dens Ydermure er af røde, haandstrøgne Mursten paa hugget Granitsokkel og har mod Nord og Syd kraftige Stræbepiller af glasserede Mursten. Kirken har rødt Tegltag, og dens Indre har murede Krydshvælvinger, der understøttes af 12 slanke Granitsøjler af 5 m Højde. Langs Siderne er *Pulpiturer*. Kirken har 540 Siddepladser. Paa *Alteret* er anbragt et stort forgyldt *Kors* i Stedet for Altertavle.

Prædikestolen er ny og af Egetræ, og *Døbefonten*, der ligeledes er ny, er af Kalksten.

Daabsfadet samt *Kalk* og *Disk* er fra den gamle Kirke, se Side 91.

Alterstagerne er nye og anskaffet af Kirken.

Orgelet er bygget af Frobenius, Kbh.

En *Lysekrone* er skænket af Købmand *Chr. Hansen og Hustru* til Minde om deres Datter *Kirsten Marie Hansen*, f. 1911, d. 1919. De øvrige er anskaffet af Kirken.

Kirkeklokkerne. Den ene er støbt 1931 af „Jysk Jernstøberi", Brønderslev, og bærer Indskriften: „Støbt af H. C. Gamst, København, 1904, omstøbt af A/S Jysk Jernstøberi og Maskinfabrik, Brønderslev, 1931." Den anden og mindre er fra „De Smithske Jernstøberier, Aalborg", og bærer et Baand med Paaskrift: „Jeg varer ved Morgen, jeg varer ved Kvæld og bed og tænk paa din Sjæl." Paa nordre Side af Klokken staar: „De Smithske Jernstøberier i Aalborg / gjorde mig / i Aaret 1925 / til Brønderslev Kirke.

SKOLEVÆSENET

Det vendsysselske Skolevæsen er af gammel Oprindelse, og i det Hele gælder det, at Aalborg Stift var det af Landets Stifter, der var bedst forsynet med Skoler, inden Christian VI ved Forordn. af 23. Jan. 1739 paabød Oprettelse af Sogneskoler over hele Landet.[1])

Der omtales saaledes Skoler i Vadum 1612, i Tise 1626, i Ø. Brønderslev o. 1630 og i *V. Brønderslev* ved samme Tid.

Nogen egentlig Skolebygning var der dog næppe i V. Brønderslev før noget senere i Tiden, thi den første Skoleholder, vi hører om, boede i en Ejendom, som tilhørte Jørgen Grubbe til Vedbygaard. 1640 omtales *Skolehuset*, der laa ved Kirken og vist blev bygget 1638.

Skoleholderne i V. Brønderslev var antagelig hverken værre eller bedre end Skoleholderne andre Steder, og selv om man maaske kunde fristes til at antage, at de set som Helhed var værre, tør vi dog vist tro, at vi har et Gennemsnitsbillede af Standen, som den var før Skoleordningen af 29. Juli 1814.

I 1634 var her en Skolemester *Niels Hansen*, der antagelig var kommet hertil fra Em 1626. Han havde 1616 opholdt sig paa Stougaard, antagelig Herregaarden i Tørring Sogn vest for Horsens, og dernæst havde han opholdt sig paa Rosenholm, hvorfra han 1618 fik Afskedspas af Holger Rosenkrantz. Saa tjente han Kaptajn Abraham Bierring paa Kongsgaard ved Ebeltoft i $1^1/_2$ Aar og havde Afskedspas derfra 30. Decbr. 1620; endvidere havde han Afskedspas fra velb. Hans Skade paa Rolsegaard i samme Egn, dateret

1) Kirkeh. Saml. 5. VI, 361. Jvf. P. M. Rørsig i „Vendsysselske Aarbøger" 1921, S. 116.

25. Maj 1624, og fra Sognepræsten i Knebel, Hr. Albret Jensen, 23. Maj 1625, samt Vidnesbyrd af Sognemændene i Em Sogn, hvor han havde opholdt sig nogen Tid, dateret Em 9. Okt. 1626. Antagelig har han været Skriver paa de forskellige Herregaarde, og han synes at have været en ret bemidlet Mand, hvad der just ikke var almindeligt for Skoleholdernes Vedkommende; af en Registrering i hans Bo ses han saaledes at have haft følgende Gældsbreve: Gert Bryske til Margaard og Vedø[1]) 34 Daler, Christen Jensen i Tise $6^1/_2$ Dlr., Thomas Christensen i Sulsted 14 Mark, Niels Nielsen i V. Brønderslev $5^1/_2$ Dlr., Thomas Nielsen i Klæstrup 8 Sldlr. og 3 Skp. Byg og Christen Sørensen i V. Brønderslev 5 Sldlr. I Boet var ogsaa 2 Sølvskeer, og endvidere havde han en Del Stude udstationeret i Omegnen, saaledes 1 i Lørslev i Ugilt Sogn, 1 i Svennum i Jerslev Sogn, 1 i Tise Sogn, 1 i Nørgaard i Vrensted S., 1 i Kalsensgaard i Jetsmark Sogn og 1 Kvie hos Hans Skræder i V. Brønderslev[2]).

Niels Hansen, der tillige var Foged over Jørgen Grubbes Gods her i Egnen, hørte altsaa næppe til den Kategori af Skoleholdere, der var Murer om Sommeren og Skolemester om Vinteren; men trods de tilsyneladende gode økonomiske Kaar, hvorunder han og hans Hustru *Maren Thomasdatter* levede, ramte Ulykken dem dog ved et Tilfælde, thi „naar Uheld være skal o. s. v.", som Fader Holberg siger.

St. Steffensdag 1634 kom en Karl, Peder Jensen, som tjente hos Herredsfoged Peder Selgensen (Kjærulfs) Enke, Inger Hansdatter Mørk, i Saltumgaard[3]) ind til Maren Mortensdatter, der holdt Krohus i V. Brønderslev, og noget efter kom Skolemester Niels Hansen derind og fik sig en Kande Øl. Sandsynligvis blev det ikke ved den ene Kande, og da Peder Jensen spurgte Skolemesteren, om de skulde brydes, tog denne i ham, satte ham ovenfor sig ved Bordet, skænkede for ham i et Stob og bad ham drikke med sig, i modsat Fald skulde han slide Kanden itu paa ham. Peder Jen-

1) Satte hele sin Formue over Styr og blev 1624 umyndiggjort 2) Jerslev H. Tgb. 19. Februar 1632. 3) Se C. Klitgaard: Kjærulfske Studier, S. 363.

sen vilde ikke lade sig lumpe af Skolemesteren, og saa røg de sammen paa Gulvet og fik hinanden i Haaret; men pludselig faldt Karlen om uden at nogen havde set, at Skolemesteren havde gjort ham nogen Skade. Skolemesterens Hustru kom nu til, og da hun løste den døde Karls Klæder op, saa man, at han havde faaet et Knivstik i Bugen, og der blev saa taget Syn over Liget, og paa første Retsdag derefter blev der paa Jerslev Herreds Ting, hvor Lars Dyrskjøt i Aagaard i Ørum som Fuldmægtig for Fru Birthe Lindenov til Bangsbo forfulgte Sagen, opkrævet Sandemænd til ved Landstinget 17. Febr. at sværge deres Tov over Skolemesteren, som var blevet sat i Fængsel paa Hjermeslevgaard.[1]) Niels Hansen tilstod sin Forbrydelse baade for Præsten, der besøgte ham, og paa Tinget, og Sandemændene kendte ham skyldig, saa Udsigterne til at bjerge Livet var ikke gode. Men han gjorde dog Forsøg derpaa. Hans Hustru gik op til Thorsmark, hvor Ridefogeden til Hjermeslevgaard Christen Hansen boede, og hun gav denne indflydelsesrige Mands Hustru Anne Jensdatter et Sølvstob, for at hun skulde faa sin Mand til at hjælpe Skolemesteren til sin Fred igen.[2]) Endvidere lod Skolemesteren sig 3. Juledag syne af 4 ansete Mænd — Niels Baggesen Kjærulf til Kornumgaard, Christen Jensen i Burholt, Jens Nielsen og Oluf Sørensen i V. Brønderslev — for at de skulde se den Skade, som han foregav, at salig Peder Jensen havde gjort ham i Slagsmaalet, og da saa de, at der blandt andet var revet en Lok af hans Haar, og at han havde 2 Saar paa venstre Haand.[3]) Og endelig tog Skolemesteren Stokkenævn af 24 Dannemænd tillige med de Mænd, som den Dag Tinget søgte, om hvorledes han havde skikket sig „i By og uden By, til Kirke, til Ting, til Stævne, i Forsamling og uden, og hvorledes han havde omgaaedes dem" i den Tid, han havde været hos dem. Og da svarede først Stokkenævningerne af V. Brønderslev og senere de andre, at saa meget Niels Hansen havde været i deres Omgængelse . . . „havde han forholdt sig mod dennem, som en ærlig, trofast Danne-

1) Jerslev H. Tgb. 8. Jan og 19. Febr. 1635. 2) a. St. 24. Decbr. 1635. 3) a. St. 22. Jan. 1635.

mand sømmer og burde at gøre, og forholdt sig mod dennem uden Oprør, Perlament, Klammeri eller Trætte, troligen og vel . . . . . før end nu en kort Tid siden den ulykkelige Tilfald, som omvundet er, sig haver paa St. Steffensdag (disver) tildragen imellem ham og en Dreng af Saltum".[1]) Paa Tinget 8. Jan. fremkom endvidere Christen Pedersen i Hobro og tilbød paa Niels Hansens Vegne Sølv, Penge, Bod og Bedring for Manddrabet.[2])

17. Februar svor Sandemændene fra Jerslev Herred altsaa deres Tov over Niels Hansen paa Viborg Landsting, og 19. Februar faldt Dommen i Henhold hertil paa Jerslev Herredsting, hvor Herredsfogeden Peder Jensen Kjærulf tog 8 Meddomsmænd til sig (Peder Thomsen Galskyt i Kornumgaard, Lars Dyrskjøt i Aagaard, Niels Madsen i Musted, Niels Nielsen paa Nejst, Lars Moustsen i Hjermeslev, Søren Sørensen i Pajhede, Chr. Nielsen i Vrensted og Jesper Christensen i Østergaard), og de dømte Niels Hansen til at straffes paa sin Hals.[3])

Før Domfældelsen skete, gav Skolemesteren til Kende paa Tinget, at han skyldte Niels Baggesen Kjærulf i Kornumgaard 7 Daler i Rest paa en Hest samt Niels Brask i Aalborg Betaling for $^1/_2$ Tønde Byg og 2 Slettemark. Endvidere fremstod, før Dommen blev afsagt, Jens Madsen i Binderup paa sin Husbond Jørgen Grubbes Vegne og spurgte Skolemesteren, om han ikke havde oppebaaret mere af Jørgen Grubbes Tjenere end hans Regnskab viste, samt om han skyldte den gode Mands Fogeder eller Fuldmægtige mere, end Opskriften viste, i saa Fald skulde han bekende det, nu da den visse Død var ham saa nær. Skolemesteren bekendte da, at han havde et Par Klædesbukser med 3 Lag Snore paa og saa gode som 8 Daler samt en kort Laas liggende hos Christen Pedersen i Hobro, men den Sadel paa den sorte Hest, som var anholdet, var Lars Nielsens i V. Brønderslev; han havde forsøgt at flygte efter Drabet.

Da Skolemesteren var en bemidlet Mand, blev der nedlagt Paastand om, at der forlods af hans Bo skulde udredes

1) a. St. 29. Jan. 1635. 2) a. St. 8. Jan. 1635. 3) a. St. 19. Febr. 1635.

Omkostningerne ved hans Domfældelse ved Herredstinget, Sandemandstovet i Viborg og til Skarpretteren for hans Henrettelse; men Jens Madsen i Binderup, der skulde varetage Jørgen Grubbes Interesse i Niels Hansens Boslod, protesterede imod, at Skarpretteren fik mere Betaling, end han skulde have i Følge den mellem ham og Herredsmændene sluttede Kontrakt, og denne Paastand godkendte Dommeren.

Skolemesteren blev saa halshugget, og Jørgen Grubbe fik den Del af Fællesboet, der tilkom ham, deriblandt en Lovbog vurderet til 10 Mark[1]); i Slutningen af April holdtes der Skifte efter ham.[2]) Imidlertid havde Christen Sørensen i Krogen stævnet hans Enke for hendes Anpart af Niels Hansens Gæld til ham for 1 Hørlagen, barket Læder til et Par Sko og 2 Dages Møgagen.[3]) Forøvrigt sørgede Enken *Maren Thomasdatter* ikke længe; Henrettelsen fandt Sted sidst i Marts Maaned, og før 25. Juni samme Aar var hun gift med *Niels Mortensen* i V. Brønderslev, der i December gjorde Krav paa Tilbagelevering af det Sølvstob, som Maren havde givet Chr. Hansens Hustru i Thorsmark paa Betingelse af, at hun skaffede hendes Mand sin Fred igen.[4])

Hans Eftermand i Skoleholdet blev antagelig *Lars Sørensen*, Søn af Søren Nielsen i Sterup i Jerslev Sogn, der var Skoleholder i V. Brønderslev 1640, og som sidstnævnte Aar blev gift med *Karen Andersdatter*, Datter af Anders Ludvigsen i V. Brønderslev, med hvem han ikke var beslægtet nærmere end i 4. Led.[5])

16. Juli 1638 oprettedes en Kontrakt mellem Skolemesteren og Sognemændene,[6]) men en enkelt af Gaardmændene vilde, som det ses af nedenstaaende Aktstykke, ikke efterkomme den. Paa samme Tid var der antagelig blevet bygget en *Skole* ved Kirken.

„Lars Nielsen i V. Brønderslev stævnede Christen Jensen i Vrangdrup for Dom, at eftersom Vester Brønderslev Sognemænd efter Kgl. Majestæts og Øvrighe-

1) Jerslev H. Tgb. Juli 1635. (Datum mangler.) 2) a. St. sidst i April. (Datum mangler.) 3) a. St. 19. Marts 1635. 4) a. St. 24. Decbr. 1635. 5) a. St. 25. Juni 1640. 6) Jerslev H. Tgb. 25. Juni 1640.

dens Befaling først Gud til Ære og deres Ungdom til Forfremmelse og Forbedring udi deres Salighedssag der i Sognet og By holder en almindelig Skole og en Skolemester, som kan lære og undervise deres Børn udi deres Katekismus, Børnelærdom og andet, hvis (ɔ: hvad) der tilhører, da til samme Skoles Ophold haver de samtlig i Sognet vedtaget en aarlig Genant (ɔ: Ydelse) og Vished til Skolemesteren at udlægge, som af Sognemændene er indlagt paa hver Gaard 2 Skp. Rug, paa hvert Bol 1 Skp. Rug aarlig at udgive til Skolemesteren til Allehelgens Dag. Nok af Sognemændene er hannem samtykt i Tørvebjerring 1 Læs Tørv til Vintervarme af saa mange, der haver Heste og Vogn, efter som den skriftlige Kontrakt dateret 1638 den 16. Juli omformelder, og som i Dag er læst inden Tinge og paaskrevet, som er af Sognepræsten og af Sognemændene underskrevet og forseglet; og iblandt andre findes Christen Jensen i Vrangdrup lagt for 2 Skp. Rug til aarlig Udgift, eftersom Kontrakten videre bemelder".

Og derfor mente Lars Nielsen, at Christen Jensen burde dømmes til at betale. Herimod indvendte Christen Christoffersen i Hedegaard paa Christen Jensens Vegne, at da Chr. Jensens Husbond, Mogens Kaas til Nibstrup, som var den bedste Sognemand (ɔ: største Jordejer), ikke havde samtykt Kontrakten, kunde Chr. Jensen heller ikke anses for pligtig til at betale Ydelsen. Saa blev Sognemændene paaraabt første, anden og tredje Gang, om nogen af dem ikke vilde samtykke i Vedtægten, men der fremkom ingen andre end Chr. Jensen, og i Henhold til Recessens 46. Kapitel om, at Vedtægter til det almene Bedste ikke kan kuldkastes af en eller to, blev Christen Jensen dømt til at betale Ydelsen til Skolemesteren.

Lars Sørensen var her ikke længe som Skolemester, thi i Sommeren 1642 beklædtes Stillingen af en *Niels Pedersen*, der ikke hørte til de „gode Børn".

30. Septbr. 1642[1]) havde Christen Hansen i Thorsmark indstævnet Skolemesteren med Landstingsstævning for at

1) Jerslev H. Tgb.

paahøre Vidneudsagn, og til samme Tid var indstævnet en Mængde Personer for at aflægge Vidne. Vester Brønderslev Mænd erklærede sig da over følgende Spørgsmaal:

„Om deres Skolemester Niels Pedersen har skikket sig saa udi samme sin Bestilling med Lærdom og Undervisning, Skriven og Læsen, saavel som i Regnekunsten, som det sig en god, from, læragtig Skolemester egner, bør og vel anstaar, saa at han Skolen og Sognemændenes Børn fremdeles kan betjene eller ej, saavel og ringet Fredsens Klokke, som han sin Løn for optaget haver, og om i Skolehuset er befunden Drik og Sværmeri, Perlament og Slagsmaal." Mændene svarede, at Skolemesteren var borte fra Skolen hele Uger, og han holdt Drik og Sværmeri og førte Trætte til Herredsting og Landsting, hvorfor en Del af Sognemændene havde taget deres Børn af Skolen og holdt Skolemester til dem i deres Huse. Ligeledes havde han forsømt Klokkeringningen, naar han var borte, og han drev Prokuratorvirksomhed.

Samme Dag indstævnedes han for Dom angaaende, om han ikke burde ryddeliggøre Skolen, efterat det var bevist, at han ikke passede Skolegerningen, og endvidere indstævnedes han for Dom angaaende, at han havde ladet sig forlyde med, at han havde slaaet en Karl ihjel i Skaane, hvorfor han burde fremvise Sandemandsed for, at han var svoret til sin Fred og havde betalt Sonebod. Skolemesteren mødte ikke paa Tinget, hvorfor Sagen opsattes i 3 Uger, men i den meget defekte Tingbog kommer den ikke igen senere. Af Tingbogen for 12. Jan. 1643 ses, at Skolemesteren havde klaget til Lensmanden Jørgen Orning paa Aastrup Slot over de Beskyldninger, som Chr. Hansen i Thorsmark havde fremsat mod ham, og 9. Marts 1643 indstævnede Lensmanden saa Chr. Hansen til at bevise Klagemaalenes Rigtighed paa Tinget. Niels Jensen Mørk i Hellum Vestergaard mødte paa Lensmandens Vegne og fremlagde Jørgen Ornings Brev, dat. Aastrup 30. Nov. 1642, saalydende: „Hilsen med Gud! Vide maa I, Niels Jensen i Hellum, at Chr. Hansen i Thorsmark har været hos mig og beklaget, at der skal være en Karl i V. Brønderslev ved Navn Niels Pedersen, som skal

have gjort et Manddrab i Skaane og siden kommen her og opbaaret en Bod af hans Slægtninge,[1]) og beretter Chr. Hansen, at han ikke skal være svoren til nogen Bod, som (ɔ: hvor) Gerningen er sket. Tilmed har den forskrevne Niels Pedersen tjent i forskrevne Brønderslev for en Skolemester, og nu, han skal være kommen af Tjenesten, skal han have truet og undsagt Chr. Hansen paa hans Liv, hvorfor I skal lade ham stævne til Tinge med hvis (ɔ: hvad) Breve, han kan have sig udi saa Maade med at befri, at saadant maa straffes, om han ikke haver rigtig Besked, at han skal være svoren til Bod . . ." Chr. Hansen mødte ikke paa Tinget, men 20. April 1643 havde Jørgen Orning indstævnet Skolemesteren for Dom angaaende et Manddrab, som han havde begaaet i Skaane, og angaaende hvilket han ikke havde fremlagt Bevis for, at han i H. t. „Skaanske Lov" var blevet af 15 Mand til sin Fred og til Bod. Han burde derdømt for paagribes og føres til Stedet, hvor Drabet var begaaet og straffes paa sin Hals. Niels Pedersen mødte ikke paa Tinget, og Sagen opsattes i 14 Dage, hvorpaa 11 Mænd 4. Maj vidnede, at Niels Pedersen, fordum Skolemester i V. Brønderslev, havde krævet Bod hos sine Frænder og tigget til Bod af Fremmede for det Manddrab. Han mødte heller ikke denne Gang i Retten og udeblev ligeledes 1. Juni s. A., da han domfældtes for sit Falskneri med Bodspengene; sandsynligvis er Jorden i denne Egn da blevet ham for hed. Han var gift med *Karen Christensdatter*, der nævnes i Tingbogen 4. Maj 1643, men hvis senere Skæbne er ukendt.

Den følgende Skolemester var *Peder Poulsen*, der 14. September 1643 af en Pige i V. Brønderslev blev udlagt som Fader til det Barn, hun redte til Barsel med,[2]) og han er maaske i den Anledning afgaaet fra Stillingen, hvorefter vi ikke hører noget om Skolemestere før 1648; i Mellemtiden var der jo Krig.

31. August 1648 stævnede Morten Skolemester i V. Brønderslev en Mand for Betaling for $^1/_2$ Td. Øl, saa han har

1) Niels Pedersen synes altsaa at have været fra denne Egn. Slægtninge skulde efter Loven deltage i Sonebod. 2) Tgb.

maaske som saa mange andre — ogsaa Degne — søgt at bøde paa de smaa Indkomster ved at holde Ølsalg. Hans Navn var *Morten Pedersen*, og han virkede her i en lang Aarrække baade som Skoleholder, Ringer og Kirkebetjent. 23. Aug. 1649 toges der Syn over Skolehuset, hvor der var brudt Hul paa Taget over hans Vindue saa stort, at et Menneske kunde krybe igennem det. To Kvinder fra Himmerland tiltaltes i den Anledning og tilstod, at de havde stjaalet Brød fra Skolemesteren, hvorefter de forvistes fra Vendsyssel under Straf af deres Hals' Fortabelse.[1]) 24. Marts 1653 stævnedes han for Brohavre og 26. Okt. 1654 for en Bog i 3 Bind, som han havde laant af Chr. Nielsen i Gunders Mølle i Tolstrup Sogn; 1659 solgte han en Tønde saltet Kød,[2]) og 17. Maj 1660 stævnede han Sognemændene for resterende Skoleholderløn; det var jo i den fattige Tid efter Svenskekrigen, da Krig, Misvækst og Kvægpest havde ruineret mange af Beboerne. 1677 fik han 1 Dlr. 3 Mk. for at renholde Kirken, Messeklæderne m. v. og „i anden Maade Kirken at opvarte". (Kirkens Regnskabsbog.) Han nævnes endvidere i Stillingen 1678, men døde antagelig inden 1684, da Kirkebogen begynder. Hans Hustrus Navn er ikke fundet; muligt er hun død tidligt, thi 28. April 1653 stævnes Maren Nielsdatter, „tilholdende" i V. Brønderslev Skole, for Barnefødsel udenfor Ægteskab, og 27. Maj 1675 nævnes en Peder Christensen og Hustru Johanne Mogensdatter i Skolehuset.[3])

25. Jan. 1683 var der en *Laurids Mortensen* i Skolen, som paa Tinget forligtes med en Mand, med hvem han i Drukkenskab havde haft Klammeri; det var antagelig Morten Pedersens Søn.

Den almindelige Forarmelse i sidste Del af det 17. Aarhundrede indvirkede ogsaa paa Skoleholdet rundt om, og for V. Brønderslevs Vedkommende udtaler Sognepræsten 1690, at der kun var et ringe Skolehus, thi Skoleholderen nød intet videre, end hvad Sognefolkene frivilligt vilde give ham, hvorfor der da heller ikke holdtes Skole om Sommeren,

1) Tgb. 2) Tgb. 12. Jan. 1660. 3) Tgb.

da Skoleholderen paa Grund af manglende Underhold selv maatte være om sin Næring, og under saadanne Forhold har der næppe været fast Skoleholder.

1694 boede en *Dorte Olufsdatter* i Skolen, men nærmere om hende vides ikke.

9. Marts 1710 blev Skolemesteren *Christen Nielsen* begravet, 53 Aar gl. 14. Maj 1709 indberettede Sognepræsten Henrik Klein til Biskoppen, at Skolen i V. Brønderslev var i slet Tilstand, om Vinteren faa Børn, om Sommeren ingen, og kun de, der havde Børn, bidrog til Skoleholderens Løn. Men hvis der blev paalagt Sognemændene at yde noget, kunde Skolen nok komme i Stand.[1])

Chr. Nielsen efterfulgtes af *Jens Skoleholder*, der 1711 havde lidt Penge tilgode i Boet efter Degnen Søren Pedersen Baj i Jerslev, fordi han havde udført Kirkesangertjeneste under Degnens Sygdom og under Vakancen efter hans Død.[2]) Det vides ikke, hvornaar han afgik fra Skoleholdertjenesten.

26. December 1719 blev Skolemester *Henrik Jørgensen* i V. Brønderslev begravet, 50 Aar gammel.

Han efterfulgtes 1720 af *Hans Willumsen Wium*, der var født o. 1687 og blev begravet i V. Brønderslev 27. Marts 1768, 81 Aar gammel.

1737 indberettede Sognepræsten i Jerslev-V. Brønderslev, Jakob Holm til Biskop Broder Brorson, der var meget skoleinteresseret, at der i V. Brønderslev Sogn er et gammelt, forfaldent Skolehus uden Inventar, og Skolen havde intet Beneficium.[3]) Naar Huset blev istandsat eller næsten af nyt opbygget, hvad der vilde koste ca. 70 Rdl., kunde Sognet nøjes med den ene Skole. Naar den gamle Skoleholder blev eksamineret, var han nærmest til at nyde Skolen, og andre duelige Personer fandtes heller ikke i Sognet.[4]) Af samme

1) Aalborg Bispearkiv, Pakke 412. 2) Meddelt af Lærer P. M. Rørsig. 3) ɔ: fast Indtægt. 4) Aalborg Bispearkiv, Pakke 407.

Præsts Indberetning 1735 ses, at Sognefolkene vedligeholdt Skolehuset, og at Skoleholderens Løn bestod af $^1/_2$ Skæppe Korn af hver Hel- eller Halvgaard samt frit Tørveskær. Skoleholderen skulde uden Betaling læse med de fattige Børn, men af de andre nyde 1 Skilling om Ugen i Skoleløn. Præsten mente, at Sognet kunde behjælpe sig med den ene Skole og Skoleholderen leve af Lønnen, naar han fik det fastsatte Korn, men nogle, især Boelsmændene, var efterladende i saa Henseende.[1]) Hans Willumsen omtales 1740 af Biskoppen som en duelig Skoleholder og ligeledes 1751 for „Flid og Ustraffelighed", men det tilføjes, at han nu var blevet gammel.

Da der i Henhold til Christian VIs Forordning af 23. Jan. 1739 skulde oprettes offentlige Skoler over hele Landet, hvilken Foranstaltning iværksattes i de nærmest følgende Aar med større eller mindre Held, fik V. Brønderslev ingen egentlig Skolefundats, hvad ellers var almindeligt, men 28. Febr. 1742 lod Skolepatronen Holger Skeel til Birkelse ved sin Godsforvalter Thomas Thomsen paa Hjermeslevgaard affatte en Designation vedrørende V. Brønderslev Skoleholders Aflønning, og denne Bestemmelse blev 8. Nov. 1742 approberet af Stiftsøvrigheden.[2])

I Følge Designationen skulde *Skoleholderlønnen* være 5 Rdl. 12 Skill. aarlig i Penge samt 3 Tdr. 6 Skp. Rug og 1 Td. $2^2/_3$ Skp. Byg, hvilket skulde betales med Halvdelen til Paaske og Halvdelen til Mikkelsdag.

I *Introduktionspenge* af formuende Folks Børn skulde betales 4 Skill. af hvert, og i Skoleløn af disse Folks Børn skulde betales 1 Skill. ugentlig, indtil de lærte at regne og skrive og derefter 2 Skill. Skoleholderen fik fornødent *Ildebrændsel* til Skolen, *Offer* til de tre Højtider og ved Bryllupper, Barnedaab og Kvinders Kirkegang efter Barnefødsel, hvilke Ofre han skulde modtage i Degnestolen. Endelig skulde han i en Kasse modtage *Tavlepenge* til Underhold og Bøger for Sognets fattige Børn, medens de gik i Skole, samt aarlig 4 Skill. af hver Tjenestekarl og 2 Skill. af hver Tjenestepige.

1) Vendsysselske Aarbøger 1925, S. 30 f. 2) Aalborg Bispearkiv, Pakke 410.

1760 havde Hans Wium sin Søn *Hans Hansen Wium*, f. V. Brønderslev 1727, begr. sst. 26. Jan. 1777, til Medhjælper, og Biskoppen fandt ham „dertil vel oplagt".

Imidlertid var Beboerne i Brønderslev langt fra saa tilfredse med Skoleholderen og hans Søn, som Biskop Brorson synes at have været, og 1767 klagede de saavel til Skolepatronen Anders Skeel til Birkelse som til Sognepræsten Jacob Holm i Jerslev og forlangte den gamle Hans Wium afskediget. De skrev i Klagen, at han fra Ungdommen havde været stærkt hengiven til Nydelse af Brændevin, og at denne Last havde taget Overhaand med Aarene. Dels formedelst Alderdom, men fornemmelig for sin liderlige og strafværdige Levemaade havde han ikke, „saaledes som ske bør, nu i nogle Aar har været i Stand til at undervise vore Børn, men har ladet det komme an paa en sin, ikke fra Faderen vanslægtet Søn, da den rette og gamle Skolemester jo snart altid, naar han har en Skilling i Hænde, søger sin Fornøjelse i umaadelig Brændevinsdrikken, til hvilken han altid har været og endnu særlig i sin Alderdom er saa hengiven, at hans elendige Krop formedelst umaadelig Drik maa lade sig nøje med Pjalter til Skjul. Deres Velbyrdighed og Deres Velærværdighed har selv set, i hvilken sælsom Dragt han har mødt i Kirken, den var jo som Betlerens, hvorfor vi beder, at den gamle Skoleholder maa vorde afsat, og ydmygelig bede vi, at han af Skolens Indtægter maa nyde en aarlig Pension, saa han ikke i sin høje Alderdom skal lide for stor Mangel." Klagen blev indsendt til Biskoppen, der beordrede Provsteretten i Jerslev Herred til at afsige Dom i Sagen; Retten blev i August sat paa Nibstrup, og den gamle Skoleholder mødte her og bad om Naade for sine Forseelser og sin ofte imod Kammerherre Skeel udviste Trodsighed og Tværhed, og han tilbød at afstaa Embedet og lovede Bod og Bedring. Hans Skolegerning var dermed til Ende, men Kammerherre Skeel, der havde Medlidenhed med Staklen, gav ham frit Husly i et Hus i Brønderslev for Resten af hans Levetid.[1]) Han var gift med *Inger Hansdatter*, med hvem han i Aarene 1721—29 havde 6 Børn døbt i V. Brønderslev.

1) Jerslev H. gejstl. Justitsprotokol 1767.

1767 lod Stamhusbesidder Anders Skeel bygge et nyt *Skolehus* ved Brønderslev Kirke og gav 150 Rdl. til Skoleholderløn, hvilket Beløb prioriteredes i Nibstrup til 5 pCt.

Sognefolkene skulde vedligeholde den Del af Huset, som benyttedes til Skole, og den øvrige Del skulde Skoleholderen vedligeholde.

Skulde Vinteren blive saa streng, at V. Brønderslev Børn ikke kunde komme i Skole, skulde Skoleholderen være pligtig til, om Beboerne forlangte det, at læse for Børnene i en Stue, som Skeel vilde anvise ham i Byen, men som Sognefolkene skulde forsyne med Ildebrændsel.[1])

Hans Wium efterfulgtes saa 1767 af *Jørgen Thomsen Wedsted*, der var født i Vedsted i Aaby Sogn 1745 som Søn af Thomas Pedersen og Karen Simonsdatter, og som døde som Aftægtsmand hos sin Søn og Efterfølger i V. Brønderslev Skole 26. Juli 1825. Han var antagelig Broder til Degnen Christen Thomsen Wedsted i Tolstrup-Stenum, senere i Jetsmark, der havde været Lakaj hos Anders Skeel til Birkelse og rejst med denne i Udlandet. Jørgen Wedsted blev 1675 Skoleholder i Ø. Hjermeslev, hvorfra han kom hertil, og var 1769—72 Skoleholder i Vedsted, men kom saa tilbage til Brønderslev. 11. Decbr. 1778 blev han i V. Brønderslev gift med *Maren Andersdatter*, f. ca. 1739, med hvem han havde flere Børn.

Medens Wedsted var i Vedsted, var den senere Degn i Tolstrup, *Palæmon Fix*, Skoleholder i Brønderslev. Fix, der var født i Elling 1743 som Søn af Degnen dér, Peder Fix og Karen Laursdatter, blev 1766 Student fra Aalborg og blev 1769 viet i V. Brønderslev til *Maren Engelbrechtsdatter Riber*. De havde det følgende Aar en Søn, Peder, til Daab i V. Brønderslev og 1775 en Søn, Andreas, døbt i Tolstrup. Palæmon Fix døde i Tolstrup 1814 og hans Enke i Høgsted 1825, 92 Aar.

Om Jørgen Wedsted skrev hans Sognepræst, Jacob Holm i Jerslev, 1782 til Biskop Studsgaard, at han regnede og skrev

1) Birkelse Arkiv i Landsarkivet.

vel og var ulastelig i sin Opførsel, men han havde ikke Indsigt i eller Gaver til at katekisere.[1])

Han efterfulgtes af sin Søn *Jens Christian Wedsted*, f. her 1777, død 7. Jan. 1844 af Brystsyge, ugift. Han var 1799 Hjælpelærer hos Faderen og blev 1814 ved den nye Skolelov Lærer her, Afsked 1841. I hans Tid (1828) indførtes den „Indbyrdes Undervisning" efter Indstilling af Amtmanden og Provsten.[2])

1. Nov. 1838 havde han faaet sin Efterfølger *Ove Larsen Grønborg* til Medhjælper, idet et Andenlærerembede da oprettedes. Denne var født i Gaarden Grønborg i Tise Sogn 7. Jan. 1815 som Søn af Lars Ovesen og Johanne Pedersdatter, og 1835 blev han Elev paa Snedsted Seminarium, hvorfra han dimitterede 1837. Han var derefter Huslærer hos Proprietær Klingenberg paa Klitgaard i Nørholm Sogn, indtil han blev Hjælpelærer i V. Brønderslev, hvor han 1841 blev kaldet til Lærer og Kirkesanger,[3]) og virkede som saadan, idet han dog 1849—52 midlertidigt maatte overdrage Embedet til andre, medens han var Folketingsmand for Hjørring Amts 4. Valgkreds (Vrejlev).

Grønborg var en meget dygtig Lærer og stærkt paavirket af Grundtvig; han var dertil en Mand, som holdt fast ved sine Meninger, og som kunde være stejl i sin Optræden. Dette i Forbindelse med, at han helst talte Bondemaal og gik bondeklædt gjorde, at han næppe var yndet af alle, og 1855 søgte han bort og blev Lærer paa Øland. Her følte han sig heller ikke tilfreds med Forholdene, og 1860 blev han saa Lærer i Serreslev. Da Biskop P. Chr. Kierkegaard 1869 visiterede i Serreslev Skole, følte Grønborg sig saa fornærmet af Biskoppens Optræden, at han 1870 søgte Afsked med Pension, og da han ikke kunde opnaa det, tog han 1871 sin Afsked uden Pension og flyttede til Øster Svenstrup,

1) Bispearkivet, Pakke 320. 2) Collegialtidende 1828, S. 789. 3) Naar Ludvig Bøgeskov i sin Biografi af Grønborg i „Tre Gennembrudsmænd", Side 13, siger, at han blev Hjælpelærer hos den gamle Lærer Ditz, er det en Fejlskrift for Wedsted, og naar han Side 36 tolker „Gryde-Lauget" som et Stednavn, er det utvivlsomt urigtigt; det er sikkert Brønderslevboerne, som Grønborg ironisk kalder „Gryde-Lauget", vel med Henblik paa dens Mangel paa aandelig Interesse og paa „Grydefolkenes" Erhverv.

hvor han oprettede en lille Privatskole og Højskole og desuden drev Landbrug. Hans økonomiske Forhold her blev imidlertid saa kummerlige, at han 1872 maatte bekvemme sig til paany at søge om Pension eller en livsvarig aarlig Understøttelse, og 1875 lykkedes det ham at opnaa Pension i Forhold til hans Tjenestetid. Samme Aar fik han tilbudt en Friskole i Brønderslev, men han følte sig for gammel til at holde Børneskole og blev derfor boende i Ø. Svenstrup indtil 1880, da han flyttede til V. Brønderslev, hvor han efter et Par Maaneders Forløb døde af Kræft 30. Nov. 1880.

Som Politiker var han, hvad man nu vilde kalde radikal Venstremand; men Rigsdagsarbejdet med dets Tovtrækkeri mellem Partierne og indenfor Partierne vandt ikke hans Interesse, saa han søgte ikke Genvalg, da Valgperioden 1852 var udløbet.

Fra sine unge Dage af interesserede han sig for Vendelbomaalets Lyd- og Formlære og arbejdede i saa Henseende med en Sproglære og en Ordbog, som han dog ikke naaede at fuldføre; derimod efterlod han sig ved sin Død et større Manuskript med „Optegnelser paa Vendelbomaal", som 1884 blev udgivet af „Universitets-Jubilæets danske Samfund".[1])

Grønborg blev 29. April 1842 gift i V. Brønderslev med *Johanne Jensdatter*, f. i Tise 2. Maj 1816, d. i Frederikshavn 6. Febr. 1896,[2]) D. af Gaardfæster Jens Christensen og Mette Sørensdatter.

Medens den 1841 afskedigede Lærer Jens Chr. Wedsted som Følge af, at han var ugift ikke havde Brug for større Lejlighed end der var i den gamle Skolebygning, blev Forholdet et andet, da Lærer Grønborg 1842 blev gift og efterhaanden fik Familie. Skolen blev 1838 ombygget, og der indrettedes et Værelse til en ugift 2. Lærer, og en saadan ansattes 1848,

Førstelærerembedets Reguleringssum var i Grønborgs Tid 287 Rdl. 14 Skill., og til Embedet hørte en Jordlod paa

1) Om Ove L. Grønborg henvises iøvrigt til „Dansk biografisk Leksikon." 2) Det er ikke rigtigt, naar L. Bøgeskov i foran citerede Bog skriver (Side 125), at hun døde faa Aar efter Grønborg.

$3^1/_2$ Td. Land med Hk. 3 Skp., saa Læreren kunde holde 2 Køer. Reguleringssummen for *Andenlærerembedet* var 160 Rdl., og til hans „Kammer" hørte frit Brændsel.

Skolen laa da og vist ogsaa tidligere ved Kirken, og Skolelodden, Matr. Nr. 1, laa nord for Kirken og er nu delvis indtaget af Kirkegaarden.

Som *Andenlærer* ansattes 30. Marts 1848 *Peder Christensen*, der var født 10. Maj 1823 i Grurup i Bedsted Sogn i Ty, Søn af Gaardmand Chr. Hansen i Skyum, og som 1845 blev Seminarist fra Snedsted. Han blev 2. Jan. 1848 Lærer i Try i Torslev S. men altsaa efter 3 Maaneders Forløb her og fra 1850 til 1855 i Karmisholt i Skæve. Han efterfulgte 1855 Ove Grønborg som *Førstelærer* og virkede i Embedet til 1888. Død i V. Brønderslev som Pensionist 28. Nov. 1889.

Gift 25. Jan. 1848 i Ø. Brønderslev med *Johanne Kirstine Christensensdatter*, f. 29. Jan. 1826.

I P. Christensens Tid forefaldt et pinligt Tilfælde, idet Christensen en Gang indelukkede Peder Vibsigs Søn, som ikke kunde sin Lektie, i Kirken, hvor Drengen raabte og skreg, da de andre Børn gik hjem. Drengen kom ikke senere i Skole, men blev kort efter syg og døde af Hjernebetændelse[1]).

I 1850erne var der ca. 125 Børn i Skolen.[2])

Som Andenlærer virkede 1854—60 den ueksaminerede *Peder Christian Thomsen* og 1864—71 Seminarist *Niels Jensen Kristensen*, senere Skolelærer i Sønder Saltum. Han var født i Børglum 19. Aug. 1840, S. af Husmand Chr. Nielsen og dimitteret Ranum 1864. Gift 1865 med *Mette Marie Nielsen*, f. Vrensted 1844.

De senere 2. Lærere skiftede hyppigt, og i det følgende skal kun anføres *Førstelærerne* (Overlærerne) med Angivelse af deres Virketid.

Det i Forhold til Lærerkræfterne store Børneantal i Almueskolen og en mangelfuld Klasseinddeling bevirkede, at

1) Meddelt af Lærer P. M. Rørsig. 2) J. Bering: „Beskrivelse over Landsbyskolens offentlige Lærerembeder" II, 20 (1859).

der i 1860erne fremstod flere *Privatskoler* i Brønderslev; saaledes havde den senere Boghandler *P. Christensen* en saadan, oprettet 1869, og hans senere Hustru *Fanny Rasbech* havde en lignende; de blev ved Indehavernes Ægteskab 1870 slaaet sammen, og der var da over 40 Elever, men denne Skole nedlagdes atter 1876. Senere var der flere smaa private Skoler, som virkede under trange Kaar og ikke i væsentlig Grad aflastede Kommuneskolen.

Da Førstelærer ved Almueskolen Peder Christensen søgte Afsked 1887, tog Sogneraadet Tanken op om at bygge en ny og mere tidssvarende Skole inde i Byen i Stedet for den gamle Skole ved Kirken. Denne Plan mødte stærk Modstand hos en Del af Sogneboerne, der vilde ofre mindst muligt paa Skolevæsenet, og Bølgerne gik ogsaa højt indenfor Sogneraadet, men Tilhængerne af Flytningen og udvidet Skolevæsen gik af med Sejren, og 1888 opførtes den ældste Fløj af den nuværende Skolebygning, der kostede henimod 26.000 Kr. Kommunens Skoleudgifter, der 1887 var 1362 Kr. foruden fri Bolig til Førstelæreren og Brug af Jordlodden til Skolen ved Kirken, steg ved den nye Ordning til godt 5.500 Kr. i 1889, idet der foruden Førstelæreren ansattes 2 Lærere og 1 Lærerinde. En ny Skolefløj opførtes 1903 tillige med Gymnastikhus.

Imidlertid var Byen da i en stærk Udvikling, og blandt en Del af Beboerne optoges 1890 et Arbejde for at faa oprettet en eksamensberettiget *Realskole*, og der dannedes et Aktieselskab, som 1891 opførte en saadan, hvilken begyndte sin Virksomhed 1. Sept. 1891, og fra 11. Nov. s. A. toges en nyopført Realskole i Brug. Bestyrer blev cand. phil. *H. P. Neisig*, og som Realskolelærer ansattes *H. P. Jepsen*.

Trods Tilskud fra Stat, Amt og Kommune kæmpede Realskolen, der efterhaanden fik 6 Lærere og Lærerinder og 117 Elever (1909), med økonomiske Vanskeligheder, og 1911 købte Kommunen den og lagde den sammen med Kommuneskolen som kommunal Realskole.

1908 var der efter megen Splid sket stor Forandring med det kommunale Skolevæsen; allerede 1890 var der blevet

opført en Kommuneskole i *Grinsted*, som 1909 besøgtes af ca. 50 Børn, men desuagtet søgtes Kommuneskolen i Byen af ca. 550 Børn, og der undervistes af 11 Lærere og Lærerinder. Den daværende Sogneraadsformand, Blikkenslager N. Pedersen, en i kommunal Henseende dygtig, men meget særpræget Mand, forelagde uden forudgaaende Forhandling med de øvrige Sogneraadsmedlemmer eller med Skolekommissionen i Sogneraadsmødet 26. Sept. 1908 et Forslag om, at der ved Skolen indførtes *Købstadsordning* og oprettedes Mellemskoleklasser; fra 1911 ogsaa Realskoleklasse. Dette Forslag virkede som en Bombe og medførte megen Strid blandt saavel Skolens Folk som Skatteyderne, men en Maanedstid senere blev det vedtaget og derefter approberet af Ministeriet. Samtidigt vedtog Sogneraadet paa Formandens Initiativ, at fremtidigt skulde alt Skolemateriel, Bøger o. s. v., udleveres gratis til Børnene. Som *Overlærer* udnævntes hidtilværende Førstelærer *Svend Rasmussen* og efter hans Død 1910 Lærer *Markus Hansen*, der 1905 var blevet Skoleinspektør, fordi der var opstaaet stærke Konflikter mellem Førstelærer Rasmussen og en Del af Lærerpersonalet.

Markus Hansen, der 1921 blev Byens første Borgmester, døde 1934 og efterfulgtes som Overlærer af *Johannes Sørensen*, der er Embedets nuværende Indehaver.

1920 var Børneantallet i *Brønderslev Skole* 975 og i *Grinsted Skole* 43; Lærerstyrken bestod af 27 Lærere og Lærerinder i Brønderslev og 1 Lærer i Grinsted.

31. Marts 1942 er Børneantallet i Brønderslev Skole 836[1]) og Lærerstyrken 1 Overlærer, 2 Viceinspektører og 23 Lærere og Lærerinder; i Grinsted Skole 24 Børn, der undervises af 1 Lærer.

Kommunens *Skoleudgifter* var 1940/41 godt 121.000 Kr.

Til Brønderslev Skolevæsen kan vel ogsaa henregnes den *Højskole*, der tidligere var her i Byen. Lærer *Jens Peter Grønborg*, f. i Tise 1822, Broder til Ove Larsen Grønborg (se Side 110), begyndte 1852 en Højskole i Brønderslev, hvilken dog ikke fik nogen Fremgang og atter ophørte 1854, da han blev Skolelærer i Tise. Derefter oprettedes 1868 en Aktiehøjskole med *Niels Christian Nielsen* som Forstander, og 1869 opførtes en Højskolebygning i Østergade. Aktiekapitalen var paa 2240 Rdl. fordelt paa 224 Aktier, hvis Indehavere var spredt over hele Vendsyssel, og Selskabet drev Højskolen til 1880, da Forstander N. C. Nielsen købte den; den var da besøgt af 70 Elever. Nielsen havde i sin Tid været paa Thomas Bjørnbaks Højskole i Smidstrup og var paavirket af dennes Syn paa Højskole, som væsentlig afveg fra Grundtvigianernes med Hensyn til Kundskabsmeddelelse. Hertil kom, at Nielsen var Højremand, og i de politisk bevægede Aar i 1880erne kom han i Modsætning til Hovedmængden af Befolkningen i Vendsyssel, hvad der medførte Højskolens Tilbagegang, saa han 1904 maatte nedlægge den.

1) Antallet har været dalende siden 1924, da det var 985.

Samme Aar oprettede Førstelærer *Sv. Rasmussen* et *Forskolelærerinde-Seminarium*, som dog paa Grund af Mangel paa Søgning kun virkede i faa Aar.

* *
*

Nibstrup

NIBSTRUP

Hovedgaarden Nibstrups Navn indeholder antagelig i første Led Mandsnavnet Neb, og Gaarden skulde derefter være det af ham oprettede Torp = Udflyttergaard, vel i Aarene 800—1000 udflyttet fra Brønderslev.

I Middelalderen og indtil ca. Aar 1600 synes Nibstrup ikke at have spillet nogen Rolle som Hovedgaard eller som Residens for Adelspersoner, idet de Mænd, der brugte den, vist alle var Bønder, saaledes nævnes 1470 Mikkel, 1494 *Niels Mikkelsen* i „Nebstrup" og o. 1610 *Peder Jensen Kjærulf*.

1470 mageskiftede *Aksel Lagesen Brok* til Klausholm en Gaard i *Nibstrup* med Skyld 1 Øre Korn til sin Halvbroder *Mourids Nielsen Gyldenstjerne* til Aagaard,[1]) og 1494 tog de i Forening Tingsvidne om, at de i ca. 40 Aar havde haft Gods i Nibstrup ukæret, hvorefter Mourids Gyldenstjerne 13. Febr. s. A. indværgede Gaarden med Lovhævd (se senere). Fra ham kom den til hans Svigersøn *Predbjørn Podebusk* til Vosborg, død 1541, hvis Enke *Anne Mouridsdatter Gyldenstjerne* derefter ejede den til sin Død 1545. Den tilfaldt vist derefter hendes Søn af 1. Ægteskab *Mourids Olsen Krognos*

1) W. Christensen: Repertorium diplom. 2 II Nr. 2723. 1 Øre = 3 Ørtug = 3 Tønder Byg à 12 Skp.

til Aagaard m. v., død 1550, og efter ham hans Enke *Eline Mogensdatter Gøye*, død 1563; derefter er den muligt kommet til *Jens Rodsten* til Lengsholm og med hans Datter *Anne*, som 1584 blev gift paa Skavange i Torslev Sogn til *Knud Olufsen Brockenhus*, der skrev sig til Nibstrup 1591 og 1592 til Krageskov i Elling Sogn. Han døde barnløs 1599. Den næste Ejer var *Erik Mogensen Kaas* til Aas 1567, til Nibstrup 1604. Han var gift anden Gang med *Johanne Enevoldsdatter Stygge*, og deres Søn *Mogens Eriksen Kaas* arvede Nibstrup, som han, da han 1606 havde købt Tidemandsholm i Taars Sogn, vistnok solgte eller pantsatte til *Kristoffer Lunov*, der nævnes til Nibstrup 1609, efter at han 1608 havde solgt sin Halvpart af Rugaard. Han er bekendt for sit løsagtige Levned med andre Mænds Hustruer, men da han næppe har haft varigt Ophold paa Nibstrup, som 1606 og 1614 var bortforpagtet til *Peder Jensen Kjærulf* af Kornumgaard, skal han ikke omtales nærmere her. 1624 havde Fru *Magdalene Ahlefeldt* formodentlig Nibstrup som brugeligt Pant, og *Mogens Kaas* til Tidemandsholm havde den i Forpagtning af hende, og han blev senere paany Ejer af den og boede her, efter at han 1634 havde solgt Tidemandsholm til sin Søn.

I „Kejserkrigen" 1627—29 blev Nibstrup sammen med det øvrige af V. Brønderslev Sogn udlagt til Underhold for den kejserlige Stab, men i Marts 1628 til Oberstvagtmester v. Dehns Rytterkompagni, hvorimod Staben under den retsindige Oberstløjtnant Melchior von Hatzfeldt beholdt den øvrige Del af Sognet. De fjendtlige Tropper drog først ud af Landet i Pinsen 1629.

Vi ser, at Mogens Kaas til Nibstrup 1634 købte 2000 Mursten paa Høgholt af Jokum Beck til Gladsakse, der 1636 stævnede ham for Betalingen 20 Rdl.[1]) Han tiltaltes ogsaa 26. Nov. 1635 af Fru Birte Lindenov, Enke efter Otte Skeel til Hammelmose, fordi han og hans Skytte Erik havde været paa Jagt paa Øster Gerndrups Mark og taget 2 Ræve med deres Hunde.[2]) Da Svenskerne 18. Jan. 1644 havde besejret de vendsysselske Bønder under Lars Dyrskjøts Anførsel i

1) Jerslev H. Tgb. 11. Febr. 1636. 2) Tgb.

Slaget ved Nørresundby, idet de stormede frem over Isen paa Fjorden, kom de den følgende Dag til Nibstrup, hvor de plyndrede, trak Klæderne af Mogens Kaas, tog hans Korn, Kreaturer og hvad andet, som fandtes paa Gaarden, og jog Mogens Kaas bort. Ved Juletid 1644 kom atter en Afdeling Svenskere til Nibstrup og plyndrede paany.[1]) Han boede endnu 1653 paa Gaarden, og førte da Proces angaaende Dvergetvedholm i Tolne Sogn, som Lisbet Rodsten beboede.[2]) I sit første Ægteskab med *Anne Pedersdatter Juel*, hvem han ægtede paa Voergaard 1660, og som døde paa Aas 1602, havde han kun Datteren *Johanne Mogensdatter Kaas*, f. paa Aas 1602, som 18 Uger gammel kom til den bekendte Fru Ingeborg Skeel paa Voergaard og efter hendes Død til sin Mormoder Margrethe Ulfstand til Alsted i Vejle Amt, og senere til andre.[3]) Johanne Kaas arvede Nibstrup efter Faderen og boede her i en lang Aarrække, og hun synes at have været en ualmindelig selvstændig og driftig Kvinde. Herom vidner det ogsaa, at hun 1630 ovre i Skaane lod sig vie af Sognepræsten i Vemmelev, Henrik Poulsen, til *Lage Urne* til Bontofte imod sin Faders Vilje og efter, at hun nogle Dage i Forvejen havde ladet sig bortføre fra Nyborg. 15. Juli 1631 udgik der kongeligt Brev til Lensmanden i Christiansstad Len, Jørgen Urne om at rejse Tiltale mod Præsten og tage Dom over ham i den Anledning,[4]) og Lage Urne maatte for sin Forseelse rømme Landet. Han var født i Skien i Norge 1601, og da der ikke høres noget til ham efter 1632, er han sikkert død i Udlandet, han var i hvert Fald død før 1658.

Som Mødrenearv fik Johanne Kaas 1634 udlagt Søndergaard i Terpet i Taars Sogn.

Da den svenske Hær 1657 besatte Jylland, maatte Johanne Kaas udrede 100 Rdl. i Brandskat, og straks derefter maatte hun udgive 85 Rdl. i den paalagte Proviantskat. Senere fik hun Indkvartering paa Nibstrup af en Rytter med en Knægt (ɔ: Oppasser) og 3 Heste, som var der i 20 Uger, og som

1) a. St. 24. Febr. 1653. 2) Landst. Dombog A 1653, Bl. 121. 3) Har efterladt sig Familieoptegnelser fra 1660. (Personalh. Tidsskr. 5 I, 57 ff.) 4) Kancelliets Brb.

blev munderet med Klæder og Tøj og desuden fik 10 Rdl. Endvidere laa der paa Gaarden 2 Ryttere med 5 Heste i 5 Uger; de hørte til Oberst Aschenbergs Rytteri, og Fru Johanne udstod megen daglig Spolering „eftersom Gaarden ligger paa en Alfarvej til Købstaden“.[1]) Efter den svenske Krigskommissær Heinrik Gaus Ordre udlagde hun 5 Heste vurderet til ialt 100 Rdl. til det svenske Artilleri, og en svensk Regimentskvartermester laa paa Nibstrup fra 24. Marts til 7. Maj 1657 med 16 Personer og 24 Heste, og da de rejste, medtog de alt Løsøre fra Gaarden, for saa vidt det egnede sig til at medføres, og i Forvejen havde de i Aalborg og andetsteds solgt det Korn, der var paa Nibstrup udover, hvad de opfodrede eller medtog. Fru Johanne kunde ikke saa nøje opgive Værdien deraf, men Tabet forvoldte, at hun 1657 kun fik ganske lidt saaet og derfor ogsaa fik en lille Avl. Da Fjenden i August 1658 kom igen for en kort Periode, betalte hun $^1/_5$ af Brandskatten i Sognet med 20 Rdl., og Oberst Heide, hvis Kvarter hun var underlagt, fik 20 Rdl. og stor Fortæring for, at han skulde lade hende være fri for virkelig Indkvartering. Han lagde en Rytter som Salvegarde (ɔ: Sikkerhedsvagt), og ham maatte Fruen skaffe Klæder, Gevær og anden Mundering for 20 Rdl.[2])

1663 købte Fru Johanne Kaas Vester Mellerup i Jerslev Sogn af Jomfru Ide Juel til Vrejlevkloster og Fru Anne Stygge til Tidemandsholm. V. Mellerup bestod da af 1 Enestegaard og 1 Bol, og i Gaarden boede 2 Mænd, men de var saa forarmet, og deres Kreaturer var bortdøde, saa de evnede ikke at drive Gaarden helt, og 40 Tdr. Land Sædejord var ikke blevet brugt i lang Tid. Ogsaa for Manden i Bolet var Kreaturerne bortdøde,[3]) det var jo kort efter Svenskekrigen 1657—60, da alt var i Forfald. Johanne Kaas overlod V. Mellerup til sin Svigersøn, Kaptajn Hans Wulff v. Myhlheim, gift med hendes Datter Tale Urne.

Om Nibstrup hedder det i Matrikelsbogen 1662, at den i Søskendeskifte var takseret til Hk. 16-4-2-2; dens Udsæd

1) Hjørring-Aalborgvejen gik da lidt øst om Nibstrup og Ø. Brønderslev. 2) Jyske Saml. 1 IX, 143. 3) Matr. 1662.

var 12 Tdr. Rug, 7½ Td. Byg, 30 Tdr. Havre, og Høavlen var 90 Læs. Der var ingen Herlighed til Gaarden, men en skarp Hede til Fædrift og ondt Tørveskær.

Det ses, at Fru Johanne Kaas ogsaa 1662 ejede Vester Sterup Vandmølle samt nogle Gaarde i V. Brønderslev By og Gaardene Vrangdrup, Grinsted, V. Hedegaard og Bøgen i V. Brønderslev Sogn, 2 Gaarde i Øster Linderup i Ø. Brønderslev Sogn og endvidere Holmgaard, hvis Mark dels laa i V. Brønderslev Sogn og dels i Ø. Brønderslev, men som vist var nedlagt som selvstændigt Brug af Johanne Kaas, thi 24. Febr. 1641 vidnes, at den Ager og Eng, som kaldes Holmgaards Mark, bruges og bjerges til Nibstrup og ligger i Ø. Brønderslev Sogn.[1])

Fru Johanne værgede med Nidkærhed det Jordegods, som laa til Nibstrup, hvad vi bl. a. ser af et Forbud, som hun 7. Juni 1660 lod læse paa Herredstinget, og som støttede sig til gamle Lovhævd. Aktstykker herom lyder saaledes:

Fru Johanne Kaas til Nibstrup lader indstævne Folk i V. Brønderslev, Burholt og Ø. Brønderslev (alle Bymænd i begge Byer) for *Forbud*, som hun vilde lade gøre angaaende sin Agerjord, Indmark, Fædrift og Grøfter og usædvanlige Veje og Stier, som ikke havde været af Arildstid, saa og over hendes Hede med Tørvegrøft og Lyngslet udi Hede og Moser eller Lyngdræt, saa og paa hendes Enge med nogen Drift eller Brugelighed eller nogen Rishug enten Vinter eller Sommer paa nogen af fornævnte Aasteder, saa vidt som hendes Skøde og Lovhævder tilholder hendes Endel at være til Nibstrup og hendes Gods. Endvidere forbød hun *Fiskeri*, saa vidt hendes Grund og Ejendom sig strækker. Bymændenes Repræsentanter havde paa tidligere Ting ment, at Forbudet ikke burde udstedes, før det lovlig var bevist, at Fru Johannes Endel var gjort med ret Skel efter Loven med Stabel, Sten, Grøft eller Sandemænds Tov.

Fru Johannes Fuldmægtig lader saa læse en Vidisse af Viborg Landsting 15. Aug. 1638, som *Jens Laursen* i *Brødland* havde forhvervet, og som indeholdt, at han samme Dag for Landsdommerne lod læse et *aabent Pergamentsbrev* med 8 hængende Segl, lydende som følger:

1) Jfr. Tingsvidne af 1. Juli 1652, da der angives, at der var 2 Boelsmænd i Ø. Brønderslev, som gjorde Hoveri til Holmgaard, der dreves af Johanne Kaas.

„Alle Mænd, dette Brev ser eller hører læse, hilse vi *Clemen Slagi*, Foged paa Jerslev Herredsting, *Jens Axelsen*, Kapellan til Ø. Brønderslev, Niels Laursen af Hjelmsted, Peder Jensen af Kalum, Jens Star, Anders Tømmermand, Peder Hansen og Anders Olufsen evindelig med Gud og kundgøre vi for alle med dette vort aabne Brev, at Aar efter Guds Byrd MCDLXXX tertio (1483) den Torsdag næst efter Sct. Bodels Dag, da var skikket for os og for mange Dannemænd flere, som den Dag forskrevne Ting søgte, hæderlig og velbyrdige Mand Hr. *Anders Nielsen (Banner)*, Ridder af Asdal, hvilken som lovlig æskede og fik et fuldt Tingsvidne af 8 uvildige Dannemænd, som var Niels Laursen af Hjelmsted, Jens Star, Anders Bertelsen, Gunde Pedersen, Peder Troelsen, Bertel Laursen, Jens Uggerby og Thomes Gydsen, hvilke forskrevne 8 Dannemænd alle endrægteligen vunde paa deres rette Tov og Sanden, at dennem fuldt vitterligt var, at forskrevne Hr. Anders Nielsen vorte (ɔ: indværgede) med Lovhævd *Grinsted* og *Vrangdrup* sønden for Aaen, Skelsigen op til *Tinghollen* (ɔ: Bøgen), saa fra Tinghollen til de sønderste Veje, som løber til *Gunders Mølle* og saa vesten ind til *Stendys* og saa nord *Skelsigen* neder ind i *Dammen* og saa *Aaen* øster op til *Skelsigen* midtstrøms, som hun løber, for sit rette Gods og Endel, og kendes han, ingen Mand at have Ret der udi med sig og sine Børn undertagen to Agre, som ligger mellem Grinsted og Vrangdrup, som hører til V. Brønderslev Kirke, og kender sig fuld Fang og Fællig at have i andre Udmarker til forskrevne Gods.

Fremdeles vorte han *Hiegaard*[1]) med alle sine Tilliggelser, Endel og Fællig, intet undtaget. Item vorte han og *Abildgaard*[2]) med alt hans Gods i *Hvilshøj*[3]) og *Suderholme* Endel og Fællig, intet undtaget, for sit rette Gods og Ejendom og sine Børns.

Item vunde de forskrevne Dannemænd, at de saa hans Lovhøringer, som var Las Jepsen i Arup[4]) og Jes Andersen, som kundgjorde hans Lovhævd stadfæst at blive. Item vunde de ogsaa, at hans Lovhævd var

1) Vist V. Hedegaard i V. Brønderslev Sogn. 2) Abildgaard i Jerslev Sogn. 3) Hvilshøj i Ø. Brønderslev Sogn. 4) Aarup i Vrejlev Sogn?

lovlig tilbøden 3 samfælde Ting og lovlig tilfunden af Kongens Foged og menige Herredsmænd. Det de saa vunde for os, som forskrevet staar, og os selv fuld vitterligt er, det vinde vi med vores Indsegle hængende for dette Brev. Datum, Anno Die ut supra."

Fremdeles i Rette lagde Fru Johannes Fuldmægtig en anden Vidisse paa Pergament af Viborg Landsting Anno MDXCI (1591) paa Snapslandsting,[1]) Niels Winter i Biltoft paa sin Husbonds, ærlige og velb. Mand *Knud Brockenhus'*, Vegne forhvervet haver, indeholdende, at han samme Dag for de gode Mænd Landsdommere lod læse et *aabent Pergamentsbrev* med 4 hængende Segl, de første Segl velforseglede og det sidste noget brødet, lydende Ord for Ord, som efterfølger:

„Alle Mænd dette ser eller hører læse, kundgør vi *Clemen Slagi*, Foged til Jerslev Herreds Ting, *Marquar Jensen*, Foged paa Sejlstrup, *Josef Eriksen*, Foged paa Restrup, *Jens Smed* i Elkiær, *Hans Bunde* i Øster Gerndrup. *Anders Bunde* i Tylstrup og *Anders Laursen* i Østerkornum med dette vort aabne Brev Aar efter Guds Byrd MCDXCIIII (1494) den Torsdag næst efter Fastelavns Søndag (ɔ: 13. Febr.) var skikket for os og flere Dannemænd inden alle fire Stokke paa forskrevne Ting hæderlig og velbyrdige Mand *Mourits Nielsen*[2]) paa Aagaard, (som) lovlig æskede, bedis og fik et fuldt Tingsvidne af 8 lovfaste og tro Dannemænd, som er *Niels Mikkelsen i Nibstrup*, Gunde Pedersen i V. Brønderslev, Niels Poulsen ibm, Lars Jensen ibm, Niels Olufsen i Vrangdrup, Oluf Gris, Mathias Thomsen og Jes Madsen i Grinsted, hvilke forskrevne 8 Dannemænd (vidnede, at de saa og hørte o. s. v.) at forskrevne Mourits Nielsen var her inden alle fire Stokke samme Dag paa forskrevne Ting og havde med sig sine Lovhævdshøringer, som er Bertel Laursen i V. Brønderslev og Anders Bertelsen ibm, hvilke da kundgjorde og fuldkommelig tilstod, at forskrevne Mourits Nielsen haver lovlig indvort (indværget) med Lovhævd disse efterskrevne Gaarde og Gods: Først en *Gaard i V. Brønderslev*, som Clemen Gundesen iboer, med al forskrevne Gaards rette Tilliggelse, besynderlig en Eng norden til *Risvad*, item

1) Første Ting efter Julehelg. 2) Gyldenstjerne.

en Eng paa *Gongern*, item en anden Eng ibm; item 2 Enge i *Pudtslett*, den ene østen ved *Skiørden* (ɔ: Skiveren, Vandløb) og den anden vesten, item en Eng ved *Ry-Aa*. Item indvorde han et *Bol* i forskrevne Brønderslev med sin rette Tilliggelse og en Eng i *Pudtslett* og en Eng norden til *Rye Aa*. Item indvorde han *Nebstrup* med alle sin rette Tilliggelse og en Eng i *Pudtslett* og en Eng østen til *Vintervejen*. Item indvorde han sig i forskrevne Mark i Forte og i Fællig fra, som *Fæbroen* vedtager og sønder ad en Høj, og saa sønder ad *Gaberaffns Skiør* (ɔ: Gabriels Skiver) og udi Aaen og saa i øster, saa langt som til Markeskel kan findes med Rette.

Item indvorde han et Byggested i *Øster Brønderslev* og tre Agre i *Øster Brønderslev Mark* med anden Rettighed i forskrevne Mark, som findes kan med Rette. Det forskrevne Gods indvorde han med gode Riddermændsmænd og Selvejere, som Fogeden og gode Mænd funde hannem til med Rette, og var forskrevne Lovhævd lovlig tilbøden, fæst og funden og gjort „lougtiddags" (ɔ: til behørig Tid), og forskrevne Lovhøringer meldte hans Lovhævd stadig fast og ved sin Fuldmagt at blive . . . . ."[1])

I Markbogen 1683 anføres, at Nibstrup takseres for Hk. 20-2-2-2, hvad den ogsaa fik ved Matriklen af 1688, da dens dyrkede Areal var ca. 144 Tdr. Land.

I Markbogen og Eng- og Græsningstaksationen 1683 anføres følgende Jorder til Nibstrup,

Faldet østen Gaarden, 48 Agre, der løb i Syd og Nord.

Faldet vesten Gaarden, 54 Agre, der løb i Syd og Nord.

Agrene sønden Stien, 23 Agre, der løb i Syd og Nord.

Øster Holmgaards Mark, 6 Agre, løb i Øst og Vest.

Vester Holmgaards Mark, 23 Agre, der løb i Øst og Vest.

Hedefaldet norden Kirkevejen, 59 Agre, der løb i Øst og Vest, og 8 af de norderste var opbrudt af Heden.

Vesten Refsdal, 5 Agre, løb i Øst og Vest.

Agersigsblokker, 10 Stykker i V. Brønderslev Mark, løb i Syd og Nord.

Engbunden til Nibstrup var tildels bløde, mosgroede Tuer og Trapper og vanskelig at bjerge, takseret til 56 Læs godt

1) Jfr. W. Christensen: Repertorium diplom. 2 IV, 435 f.

Hø. Engen bestod af en Eng sønder ved Ryaa, en Engkrog ved Hesteledsbro, Holmgaards Eng, tilsammen takseret til 50 Læs Hø, samt en Eng i østre og søndre Side af V. Brønderslev Kær, 6 Læs Hø.

Græsning i Hede og Indmark takseret til 25 Høveder.

Til Gaarden var fornøden *Ildingsbjerring* af skarp *Splittørv* (Hedetørv); men der var kun *Knop-* eller *Skudtørv* (Mosetørv) til ca. 6 Aar, da Mosen var næsten opskaaret. Vesten for Gaarden var en *Lysthave* med nogle faa Kirsebærtræer og „liden Hessel". Der var ingen *Skov* til Gaarden, og *Bygningstømmer* købtes ved Fureby Strand eller Skallerup Strand, Hjultømmer og Brændeved i langtfra liggende Skove.

I Fru Johanne Kaas' sidste Tid laa til Nibstrup foruden de Side 119 f. nævnte Gaarde 3 Gd. i Ø. Brønderslev By, 17 Steder i Klæstrup samt Svarrebak, Rumpen, Hvidsig, 2 Steder i Svennum og 3 Steder i Øster Mellerup, alt i Jerslev Sogn, og 1684 købte hun af Fru Anne Stygge til Tidemandsholm 2 Steder i Sterup, 2 i Krattet, 2 i Bondesholt og 1 i Melgren, ligeledes altsammen i Jerslev Sogn.[1])

Fru Johanne døde 1684 og blev bisat i Taars Kirke, og Nibstrup tilfaldt hendes Søn *Johan Urne*, f. 1632 paa Bontofte, død ugift 1699 efter 5 Aars Svagelighed, bisat i Taars Kirke. Han havde 1690—91 udkøbt sine Medarvinger efter hans Morbroder, Markvor Kaas, af deres Medejerskab til Tidemandsholm, og 1691 flyttede han hertil og gav sig i Forbindelse med den bekendte lærde Bonde Peder Larsen Dyrskjøt af med historiske Studier.

Foruden denne Søn havde Fru Johanne Datteren *Thale Urne*, der var født paa Bontofte 1631, tre Maaneder efter Forældrenes Ægteskab, saa Fru Johannes Ægteskab med Lave Urne havde altsaa været paakrævet. Hun døde 5. Marts 1688 paa Vester Mellerup i Jerslev Sogn, begravet i Jerslev Kirke 26. Marts, og hun var gift med Kaptajn *Hans Wolf v. Mühlheim*,[2]) antagelig født o. 1620, thi 4. Maj 1635 fik Just Høg, der var Forstander for Sorø Skole, kgl. Ordre til

1) Jerslev H. Tgb. 10. Jan. 1684. 2) Søn af Baltzer v. Mühlheim til Stensgaard paa Fyn, hvis Gæld han 1647 dømtes til at betale (Jerslev H. Tgb. 17. August 1665).

at indtage ham og hans Broder Baltzer Levin v. Mühlheim i Skolen, naar der blev Plads ledig.[1]) Mühlheim og Hustru boede 1661 i Grinsted, der hørte under Nibstrup, men 1662 flyttede de til Nibstrup, og 1678 gik han ud af Militærtjenesten, død 3. Dec. 1701 og antagelig begravet i Jerslev Kirke, hvor hans og hendes fædrene og mødrene Vaabener er afmalet paa Pulpituret.

Dette Ægtepar havde 8 Døtre, der efter Moderen og Morbroderen arvede Nibstrup, Tidemandsholm, Vester Mellerup m. m. Døtrene var:

1. *Margrethe v. Mühlheim*, f. 9. Sept. 1661 paa Grinsted, d. 1702 paa Tidemandsholm, kom 1670 til sin Mormoder paa Nibstrup og 1684 til Morbroderen Johan Urne paa Tidemandsholm, hvor hun 22. April 1700 ægtede Kaptajn *Henrik Unger* til Egebjerg og Tidemandsholm, f. 1666, d. 1742 efter 1703 at være blevet gift anden Gang med Ide Marie Below af Frøstrup.

2. *Anne Sofie v. Mühlheim*, f. 166., d. Nov. 1731 paa Kølskegaard, gift paa Nibstrup 4. Maj 1704 med Major *Peder Nikolaj Motzfeldt*, se senere.

3. *Anne Stygge v. Mühlheim*, f. 166., d. efter 1747; boede 1748 paa Defle i Størdalen i Norge, gift 20. Dec. 1698 i Jerslev Kirke med Kaptajn, senere Oberstløjtnant *Axel Jørgensen Arenfeldt* til Rugaard og Tidemandsholm, f. 1676, d. 1745, der boede paa Nibstrup 1699—1706, og med hvem hun havde en Søn, *Erik*, før Ægteskabet, f. 1697.[2])

4. *Anne Johanne v. Mühlheim*, født 166., d. 1702—1708, ugift, ejede Jordegods i Svennum.[3])

5. *Bente v. Mühlheim*, f. 1669, d. 19. Marts 1700 paa V. Mellerup, begr. 2. April i Jerslev Kirke, ugift.

6. *Thale v. Mühlheim*, f. 16.., levede 1700, ugift.

7. *Magdalene v. Mühlheim*, født 16.., d. 17.., gift 169.? med en uadelig Mand, *Christen Andersen Rosholm* eller *Brøger*, antagelig fra Hanstholm. De boede 1703 og 1706 i Vester Mellerup, af hvilken de solgte Halvdelen samt noget Gods til Svogeren Major Motzfeldt mod at faa en aarlig Afgift

1) Kancelliets Brb. 2) Jyske Saml. 1 IX, 309. 3) Tgb. 29. Jan. 1711.

deraf. 1710 boede de i Snabheden i Hellum Sogn, og senere i København.[1]) Deres eneste Barn *Kirstine Marie Rosholm*, f. 1693, d. 1739, blev 1732 gift med Pastor Peder Klein i Ø. Brønderslev.

8. *Lene v. Mühlheim* var antagelig født 1671 og døde i Svennum 1744 „over 70 Aar gl.", antagelig 73. Hun var ugift og opholdt sig 1710 paa Tidemandsholm, af hvilken hun sammen med sine Søstre fik udlagt Part i Arv efter Morbroderen Johan Urne, efter 1713 boede hun i Svennum, hvor hun ejede 1 Gaard og vilde 1719 lade holde Auktion over noget Løsøre, en Kariol med Hest m. m. Hun havde Prioritet i Rugaard og Gods og i V. Mellerup Gods, og 1737 holdt hun 2 Karle og 2 Piger paa Gaarden i Svennum,[2]) men 1744 betegnes hun som umyndig og fattig og logerende hos Præsten Johan Lessows Enke i Svennum, hvor hun betalte for sin Kost og holdt en Pige til sin Opvartning.[3])

I Aarene 1692—1698 var Nibstrup bortforpagtet til en *Hans Hansen*, der i disse Aar havde Sønnerne Hans, Nikolaj, Hans, Søren og Holger døbt i V. Brønderslev Kirke, og som hørte til Egnens „Honoratiores", men fra 1699 boede Kaptajn *Axel Arenfeldt* og Fru *Anne Stygge v. Mühlheim* paa Gaarden, af hvilken Arenfeldt 1701—06 udkøbte sine Medarvinger. De havde 6 Børn til Daab i V. Brønderslev[4]):

1. *Thale Marie Arenfeldt*, f. 1700, d. 1742 paa Kølskegaard, gift 1727 med senere Generalmajor *Peder Jacob Motzfeldt*, f. 1699, d. 1791, Søn af Major Peter Motzfeldt til Nibstrup og 1. Hustru.
2. *Hans Wolf Johan Arenfeldt*, f. 1700, d. 1771, Oberstløjtnant.
3. *Jørgen Arenfeldt* f. 1702, d. 1772, Major, ugift.
4. *Ellen Kirstine Arenfeldt*, f. 1703, d. 1703.
5. *Niels Trolle Arenfeldt*, f. 1704, d. 1704.
6. *Johanne Benedikta Arenfeldt*, f. 1705, d. 1741.

Efter at være flyttet fra Nibstrup fik Ægteparret endnu 2 Sønner og 2 Døtre.

1) Tgb. 16. Febr. 1710, 1. Decbr. 1712, 26. Jan. 1713. 2) Folkeskatregisteret. 3) Mandtal til Ekstraskatten 1744. 4) Den ældste Søn Erik, født før Forældrenes Ægteskab, er ikke døbt her.

28. Juni 1702 holdt *Frederik IV* Taffel paa Nibstrup om Middagen og mønstrede derpaa 4 Kompagnier af Oberst Rosenauers Regiment — vel paa Mønstringspladsen ved Ø. Brønderslev Kirke — hvorefter Kongen tog til Dronninglund. (Bircherods Dagbog.)

1706 solgte Axel Arenfeldt Nibstrup af Hk. 20 Tdr. samt 114 Tdr. Hk. Fæstegods til sin Svoger, Major *Peder Nikolaj Motzfeldt*, der vist havde boet her fra sit Ægteskab 1704 med *Anne Sofie v. Mühlheim*, for saa vidt han ikke var indkaldt i Militærtjenesten. Han var f. o. 1660 som Søn af Raadmand og Vintapper i Kbh., Stadskaptajn Peter Motzfeldt, d. 1702, der var Broder til Griffenfelds Moder Marie M.

Peter Nikolaj Motzfeldt blev 1713 Oberst og var 1718—30 Chef for nordenfjeldske Dragonregiment, som han 1718 førte i Krigen mod Sverige, og han blev senere Generalmajor. 1701—05 ejede han Egebjerg i Ugilt Sogn, som han havde købt af sin Svoger Kaptajn Henrik Unger, se foran, S. 125.

Han var gift første Gang med *Kirsten Hansdatter Skade*, f. 1660, d. 8. Febr. 1700 i Barselseng i Bundgaard i Sønder Vraa, 40 Aar gammel, Datter af Rektor i Roskilde Hans Skade og Bodil Danckertsdatter Holte, og med hende havde han Sønnen Peter Jacob Motzfeldt, f. 1699, d. 1791, der var Dragonofficer i Norge og døde paa Inderøen som Generalmajor. I to Ægteskaber, først med Thale Marie Arenfeldt, se foran, havde han 23 Børn, af hvilke 13 blev voksne.[1]) I Følge Skiftet efter Faderen[2]) var han eneste efterlevende Barn, og det var antagelig for ham, at Faderen 1705 holdt en Samuel Friis som Huslærer[3]) og ligeledes 1707 den senere Kapellan i Sæby Frederik Frederiksen Wilsbech. 1708 havde P. N. Motzfeldt den Ærgrelse, at hans Ridefoged Søren Jensen Steen fra Vraa, Broder til Historikeren Peder Dyrskjøts Hustru, rømte fra Nibstrup med en Hest og 500 Rdl. indsamlede Skattepenge.[4]) Fra 1. Maj 1708 til 1. Maj 1710 bortforpagtede han Nibstrup og Vester Mellerup, som han ogsaa havde købt sin Hustrus Medarvinger ud af, til *Mathias*

1) E. Motzfeldt: Stamtavle over Familien Motzfeldt, Kristiania 1883. 2) Aalborghus m. fl. A, Skiftebreve 1732. 3) Tgb. 22. Maj 1710. 4) a. St. 26. April 1708.

Pedersen, der ogsaa 1709—12 var Forpagter af Sæbygaard. Hans Moder, Mette Mathiasdatter, boede 1710 paa Nibstrup. Han var gift med Tolder i Fladstrand Peter Wisbergs Enke *Katrine Christensdatter Elling* fra Elling Præstegaard. Hun og hendes eneste Datter arvede den betydelige Sum af 13—1400 Rdl. efter Wisberg,[1]) men Mathias Pedersen satte Pengene over Styr, og 1712 holdtes Tvangsauktion over hans Bo, hvorpaa Familien flyttede til København. Han havde ogsaa undladt at indbetale de indkrævede Skatter fra Nibstrup og V. Mellerup til Amtsstuen, ialt 105 Rdl.

Da Major Motzfeldt 1708 bortforpagtede Nibstrup og V. Mellerup, reserverede han sig Bopæl paa sidstnævnte Gaard, men den brændte om Aftenen 16. Juli s. A., og alle dens 3 Huse nedbrændte. Motzfeldt med Frue og Børn var nær indebrændt og undkom i Nattøj, medens alt deres Indbo og Gaardens Besætning brændte.[2]) De flyttede saa til den lille Gaard Bredningen i Jerslev Sogn, hvor de opholdt sig 1710, da deres Kreditorer faldt over dem.[3]) 1711 solgte Motzfeldt Nibstrup med 206 Tdr. Hk. Bøndergods til Jesper Jespersen til Høgholt og flyttede derefter til København, antagelig i Anledning af den store nordiske Krig, men han og Hustru Anne Sofie v. Mühlheim, med hvem han vist ikke havde Børn, i hvert Fald ikke efterlevende, kom dog atter til Vendsyssel og boede til Leje paa Kølskegaard i Hallund Sogn, hvor hun døde i Novbr. 1731 og han 7. Maj 1732, og begge blev begravet i Jerslev Kirke.

Jesper Jespersen, der 1711 blev Ejer af Nibstrup, var født i Aalborg 1673 som Søn af Dr. med. Niels Jespersen og Kirsten Hansdatter, og 1697 ægtede han *Karen Holm*, Datter af den rige Ejler Ejlersen Holm til Eskær og Høgholt, med hvem han fik Høgholt, hvor han boede. Karen Holm døde 1707, og Jespersen, der 1718 blev adlet med Navnet de Jespersen, ægtede saa 1708 *Johanne Kjærulf*, f. 1688, Datter af den rige Laurids Kjærulf til Wiffertsholm. Jespersen, der

1) Var født i Holsten 1647 og døde i Fladstrand (Frederikshavn) 1704. Havde været Overkirurg i Flaaden før han blev Tolder. Var Broder til Kammerraad, Landkommissær Jens Wisberg, Forpagter paa Østeraagaard i Hals S. (Vends. Folk og Land 1917, S. 95). 2) Tgb. 19. Juli 1708. 3) a. St. 22. Maj 1710.

efterhaanden blev Kancelliraad, Justitsraad og Assessor i Højesteret, var stor Godsspekulant og ejede en Tid Høgholt, Nibstrup, Sejlstrup og Hvidstedgaard, alt med underliggende Bøndergods og Tiender, men under de daarlige Landboforhold i første Halvdel af 1700erne svandt hans store Midler bort, og han døde 1746 efter i en Aarrække at have kæmpet for sin Eksistens. 1748 skrev Præsten i Mosbjerg-Hørmested, at hans Enke og Børn „ingen Middel eller Udvej ser til nødtørftig Underholdning", og Johanne Kjærulf døde 1771, „i ringe Omstændigheder" hos en Søn i Mariager. Hun havde haft 13 Børn, og i første Ægteskab havde Jespersen 5.

Jespersen købte Øster Brønderslev, Jerslev og Hellevad Kirketiender og lagde dem under Nibstrup, men solgte senere de to førstnævnte.

1713—15 var *Thomas Andersen Vestrup* Forpagter paa Nibstrup; han var født paa Vestrupgaard i Saltum Sogn som Søn af Herredsskriver Anders Sørensen (Kjærulf) og Maren Pedersdatter, og blev efter at have været Forpagter af Nibstrup Forpagter af Fuglsig, men døde ret ung og efterlod sig Enke *Maren Kjeldsdatter*, med hvem han havde 6 Børn.[1])

Efter Thomas Vestrup fulgte som Forpagter af Nibstrup og tillige Ridefoged (Godsforvalter) her Jespersens hidtidige Ridefoged paa Høgholt *Hans Ottosen Wilsbech*, der var her til 1726, da han forpagtede Lundergaard i Jetsmark Sogn.

Han var født i Mosbjerg 1679, Søn af Sognepræst Otto Wilsbech og Ingeborg Hansdatter Horne, og efter at have været Forpagter af Lundergaard, blev han Forpagter af Havrholm i Vrejlev Sogn (1740) og var 1745—56 Prokurator i Hjørring. Han døde 1760 paa Rønnovsholm og blev bisat i Vrejlev Kirke. Hans første Hustru, *Margrethe Elisabeth Kruse*, døde paa Nibstrup 1718; hans anden Hustru var hendes Søster *Inger Katrine Kruse*, f. o. 1690, d. 1756, Døtre af Købmand Kay Ammundsen Kruse i Arendal. Wilsbech havde ialt 9 Børn, deraf 2 i første Ægteskab, og en Søn af ham var den senere Justitsraad *Erik Wilsbech* til Hæstrupgaard, Sejlstrup og Rønnovsholm, f. 1727, d. 1810.[2])

1) C. Klitgaard: Hvetbo Herred II, 196. 2) Personalh. Tidsskr. 10 III, 146.

Hans Wilsbech efterfulgtes 1726 som Forpagter af Nibstrup og Ridefoged dér af *Niels Knudsen Bugge*, der 1728 blev afskediget paa Grund af økonomiske Forhold; derefter fulgte 1728—29 *Anders Pedersen Brønsdorph*, der dog vist kun bestyrede Nibstrup for sin Svoger[1]) Justitsraad Jespersen. Han var gift anden Gang med *Beate Sofie Hansdatter Holst*, Enke efter Henrik Bugge til Linderumgaard, d. 1693, og havde tidligere været Ejer af Linderumgaard, Nørre Elkær, Egebjerg og Estvadgaard, men var gaaet i Armod ca. 1725 og boede derefter forskellige Steder, bl. a. ogsaa i Grinsted (1729), og kom sidst til Vandsted i Sct. Hans Sogn, hvor han døde 1733 og hans Enke det følgende Aar.[2])

1729—45 var *Peder Jørgensen* Forpagter af Nibstrup og havde tillige Grinsted i Fæste af Jesper de Jespersen, men han var ikke Ridefoged til Godset, idet denne Stilling beklædtes 1733—37 af *Jørgen Nielsen Birch*, der boede paa V. Mellerup. Birch var født o. 1675, Søn af Niels Jensen Birch, Forpagter paa Odden, og Magdalene Albrechtsdatter Fog. Han var 1720 Forvalter paa Knudseje og blev ca. 1723 Forpagter af Hjermeslevgaard, hvor han da ægtede *Magdalene Henriksdatter Hemmer*, f. o. 1672, der var Enke efter Forpagter Peder Thomsen Kjærulf, der døde 1717 paa Hjermeslevgaard. Birch blev 1730 Forpagter paa Hæstrupgaard og 1733 paa V. Mellerup, men hans økonomiske Forhold blev daarlige, og 1737 maatte han sælge Hvilshøjgaard, hvor han ogsaa havde boet en Tid, og som han havde faaet med sin Hustru. Han flyttede derefter til Hjørring, hvor han var Sagfører, og hvor baade han og Hustru døde 1756, begr. i Tolstrup Kirke. Deres Bo var fallit.

Som Ridefoged til Nibstrup efterfulgtes han 1737 af *Jakob Jørgensen Lorch*, der var født i København 1682. Han havde 1719—25 været Ridefoged til Kølskegaard efter tidligere at have boet i Fladkær i Skæve. 1725 forpagtede han Klavsholm i Hellevad Sogn, 1728—37 var han Forpagter paa Hvilshøjgaard, og 1737—41 boede han paa V. Mellerup. Der-

1) Brønsdorph var gift første Gang med en Søster til Jespersens første Hustru. 2) Jyske Saml. 3 III, 174 ff.

efter var han Forpagter paa Knivholt, hvor han døde 1743. Han blev gift første Gang 1707 med *Anne Andersdatter* og anden Gang o. 1715 med „velfornemme Matrone" *Margrete Andersdatter*, der døde i Hjørring 1757. Hun var 1715 Enke efter Mads Christensen i Høngaard i Torslev, med hvem hun havde Sønnerne Henrik Madsen[1]) og Mads Madsen, der var Forpagtere af V. Mellerup medens Lorch var Ridefoged til Nibstrup.

Ved 1720 laa følgende Fæstegods til Nibstrup, hvis Hovedgaardstakst efter Matriklen 1688 var Hk. 20-2-2-2: Grinsted, Vrangbæk, Hølstedet, Vrangdrupgaarde, Bøgen, Agersig, V. Hedegaard, Pythuset, Holmgaard, Østergaard, Skabet, Spelten, Sigen, Mors, Vasen samt 2 Gaarde uden Navn, alt i V. Brønderslev Sogn; 1 Gd. i Ø. Linderup og 8 Gd. i Ø. Brønderslev By; 1 Gd. i Jerslev By, 2 Huse i Bondesholt, 2 Gd. og 2 Huse i Svennum, 1 Gd. i Ø. Mellerup, V. Mellerup, 1 Gd. og 3 Huse ved V. Mellerup, 1 Gd. Meldal, Øster og Vester Mølle, 2 Gd. i Sterup, 3 Gd. i Klæstrup, Huset Rumpen, 9 Huse paa Svarrebak, 7 Gd. paa Løt samt Hovsager, alt i Jerslev Sogn; 1 Gd. 2 Huse i Kalum, 4 Gd. 1 Hus i Holte, alt i Serreslev Sogn; Mølgaard og 2 Gd. i Holte i Tolstrup Sogn; Hellumlund, Kibsdal, Kræmmerhede samt 1 Gd. og 1 Hus, alt i Hellum Sogn.

Foran er Side 130 nævnt, at *Peder Jørgensen* 1729 blev Forpagter af Nibstrup og Fæster af Grinsted. Det er ikke lykkedes at komme til Klarhed over, hvor han var fra, men han var født ca. 1686 og blev begravet 25. Nov. 1745 i V. Brønderslev, 59 Aar gl.[2]) 1744 ejede han V. Mellerup i Jerslev Sogn.

Han var gift første Gang med *N . . . N . . . .*, der tidligere havde været gift og i det Ægteskab havde en Søn Hans Kjærgaard, som 1771 var paa Odden. Med hende havde Peder Jørgensen følgende Børn:

1. *Kirstine Marie Pedersdatter*, f. 17.., der blev gift første Gang i V. Brønderslev 4. Okt. 1741 med *Jens Pedersen Hortulan*, død 1746, Degn i Saltum, og anden Gang med *Peder Thorning*, Degn i Aaby.

1) Se Grinsted. 2) Aalborghus m. fl. A. Skiftebreve. Nr. 141. 3) a. St. Nr. 486.

2. *Ulrikke Augusta Pedersdatter*, f. o. 1720, var 1771 Enke efter *Morten Høyer*, Fuldmægtig ved Frøslevgaard paa Mors.

3. *Anne Bloch Pedersdatter*, f. o. 1720, d. 1771 paa Odden, ugift. Hun var 1745 Husjomfru paa Høgholt og fik 1746 et Barn med Ridefogeden dér, Frederik Laulund, men Barnet døde før hende. (Aalborghus Skiftebreve Nr. 486.)

Peder Jørgensen paa Nibstrup blev gift anden Gang med *Rise Andersdatter Toustrup*,[1]) Datter af Præsten Anders Knuddene Toustrup i Aarslev-Tilst ved Aarhus, og Else Jørgensdatter Seidelin. I dette Ægteskab havde Peder Jørgensen følgende Børn:

4. *Anders Jørgen Pedersen*, f. o. 1726, han kom 1737 til sin Morfader i Aarslev for at denne „kunde erfare, om han egnede sig til at studere“; han blev Student fra Horsens, og Præsten gav ham 150 Rdl. til Studiernes Fortsættelse, hvilket Beløb betaltes til hans Forældre (Børglum-Jerslev H. Sk. & Pb. 1740, Bl. 46), men han døde før 1771 uden Livsarvinger.

5. *Hans Pedersen*, f. paa Nibstrup 1729, var 1745 hos Pastor Jens Seidelin i Ulsted.

6. *Else Johanne Seidelin Pedersdatter*, f. paa Nibstrup 1732, død i Aalborg 1809, gift første Gang med *Niels Hansen Winde*, d. 1766, anden Gang med *Christoffer Thøgersen Rugtved*, d. 1773, og tredie Gang med *Pors Munk Bastholm*, d. 1807, alle tre Ejere af Odden i Mygdal Sogn.[2])

Justitsraad Jesper de Jespersens økonomiske Forhold forværredes stadig, og 1729 maatte han give Geheimeraadinde Edel Krag til Stensballegaard Panteobligation i 1 Gaard i Ø. Brønderslev, 3 Gaarde i V. Brønderslev, V. Vrangdrup, Ø. Vrangdrup, Grinsted, 2 Gaarde i Vrensted m. m., hvilke hun 30. Nov. 1736 fik udlagt for sit Krav,[3]) og endelig maatte han 1744 lade sine Kreditorer sælge *Nibstrup* med Tiender og Gods, henholdsvis 20, 34 og 267 Tdr. Hk., ved Auktion. Den blev købt af *Claus Edvard Ermandinger*, til Kornum-

1) Hendes Søster Sofie Toustrup blev 1734 paa Nibstrup gift med Chr, Nielsen Mejling, Forpagter paa Hessel, og hendes Søster Ide Toustrup, der 1737 blev Enke efter Pastor Hans Kjærgaard i Haverslev-Bejstrup, døde 1740 paa Nibstrup, 45 Aar. 2) Vends. Aarbøger I, 265 f. og IX 147 ff. 3) Tgb. 28 Feb. 1737.

gaard (se under Kornumgaard),[1]) som 1751 solgte den med 228 Tdr. Hk. Fæstegods, men uden Tiender til *Laurs Sørensen Møller*, da Forpagter paa Linderupgaard i Ø. Brønderslev Sogn og 1742—48 Ridefoged paa Vrejlev Kloster.

I hans Tid forefaldt paa Nibstrup en Forskrivelse til Fanden, der antoges at være det sidste Eksempel paa slige Forskrivelser,[2]) hvad den dog ikke er, idet en saadan kendes fra Aalborg 1803, da 3 Haandværkerlærlinge lavede en saadan Forskrivning.[3])

En Nat i Sommeren 1753 stjal en Landsoldat Søren Larsen Galtrup, der tjente paa Nibstrup, en Flok Gæs i Brønderslev By og drev dem til Jerslev, hvor han — vel af Frygt for Opdagelse — lod dem gaa og derefter gik hjem igen. Efter nogen Tids Forløb fik Ejerne deres Gæs igen, og der blev ikke paalagt Soldaten anden Straf, end at han skulde staa aabenbart Skrifte i Kirken. Han vægrede sig i nogen Tid derved, men omsider bad han Pastor Jacob Holm i Jerslev og V. Brønderslev om det maatte ske Søndag d. 17. Marts 1754. Onsdagen forud var han til Fastegudstjeneste, og da han kom fra Kirke, spurgte Laurs Møllers Hustru ham, om han nu vidste, hvad der forestod ham, og sagde, at han skulde bede Gud om Naade. Hertil svarede han: „Gud bedre mig, jeg har ingen Nytte af, at jeg gaar til Alters, jeg har tvende Gange været der, og ingen Nytte haft deraf“, og da hun spurgte om Aarsagen, sagde han, at han havde sluttet Pagt med Fanden og havde lovet ham at foragte Guds Ord og Sakramenterne. Madam Møller fortalte dette til sin Mand, som et Par Gange forhørte Soldaten, hvis Bekendelser blev underskrevet af ham selv, og derefter blev de sendt til Stiftamtmand Iver Holck med Forespørgsel om, hvad der skulde foretages. Holck fandt, at Bekendelserne mere røbede Sindsforvirring end virkelig Sandhed, og han bad Biskop Brorson om at nedsætte en gejstlig Ret, som kunde undersøge, „om der i Bekendelserne var Sandhed eller modvilligt Bedrageri, sælsomme Fantasier og Fristelser“. Denne

1) I hans Ejertid rasede Kvægpesten 1746—48, saa der paa hans Gods døde: Vrejlevkloster ca. 1000 Høveder, Kornumgaard 514 og Nibstrup 271. I hele Vendsyssel døde ca. 39.000 Høveder. 2) Jyske Saml. 1 IV, 92 ff. 3) a. St. 4 IV, 124 ff.

Provsteret blev saa nedsat 28. Marts, og den bestod af Herredsprovsten, Pastor P. K. Paludan i Hellevad, Pastor Svend Muhle i Ø. Brønderslev og Pastor Jens Lassen Jessen i Tolstrup, der mødtes i Ø. Brønderslev Kirke, og her bekendte Soldaten, at han for at blive rig og fri for at bestille noget havde besluttet sig til at forskrive sig til Fanden, og for at komme ham i Tale havde han brugt en Fremgangsmaade, som han havde hørt flere omtale, i Særdeleshed Niels Hesteskærers Enke i Jerslev. Efter hendes Anvisning var han Juleaften 1752 Kl. 11 gaaet op til Jerslev Kirke, var 3 Gange gaaet baglæns omkring den, og hver Gang, han kom til Vaabenhusdøren, havde han blæst ind ad Nøglehullet og havde raabt: „Satan! luk op i Djævelens Navn." Da han havde raabt tredje Gang, var Døren sprunget op, og Fanden havde vist sig for ham i menneskelig Skikkelse og iført Støvler, rød Kjole og pudret Paryk,[1]) paa Hovedet havde han en sort Kasket og paa Fingrene lange Kløer. Kirken blev oplyst af et Lys, som stod paa en Stol lige overfor Kirkedøren; det var 1 Kvarter langt, men om det var af Tælle eller Voks havde han ikke set. Fanden spurgte ham om, hvad han vilde, hvortil han svarede, at Fanden skulde tjene ham, men denne mente, at det var bedre, at Søren tjente ham, og da han ikke vilde det, foreslog Fanden, at de skulde akkordere om Lønnen, hvis Søren vilde tjene ham. Soldaten forlangte derpaa 20 Sldlr.[1]) om Aaret, men Fanden bød kun 6, og omsider blev de enige om 8. Derpaa skrev de i en Bog, der var saa stor som „en almindelig Spørgsmaalsbog" og hvori der tidligere var skrevet med røde Bogstaver, en Kontrakt, hvorved Fanden lovede Søren 8 Sldlr. om Aaret, til han var blevet 60 Aar gammel — for før skulde han ikke dø, med mindre han selv forkortede sit Liv — og forpligtede sig til at hjælpe ham med alt, hvad han foretog sig. Til Gengæld skulde Søren saa tilhøre Fanden, naar han blev 60 Aar, og han skulde imidlertid forsage Gud og alle hans Gerninger og spytte, naar Kristi Navn blev nævnt. Paa dette svor Søren en Ed, som Fanden foresagde ham, men dens

1) Datidens Officersdragt. 2) 1 Sldlr. = 2 Kr. 67 Øre.

Ordlyd kunde han ikke huske. Derefter tog Fanden en Pen af sin Lomme, krystede Blod af Sørens Haand paa den og lod ham skrive sit Navn i Bogen. Da de var færdige, ledsagede Fanden ham til udenfor Kirkegaardsstenten, gav ham 3 Sldlr. paa Haanden og satte ham Stævne til næste Juleaften paa samme Sted, og da fik han de øvrige 5 Sldlr i 24-Skillinger og 8-Skillinger. Fanden bad ham tælle Pengene efter, hvad han gjorde i Maaneskinnet, og saa snart han havde faaet dem, satte han dem til i Spil og Drik i Jensgaarden i Jerslev. Efter at have forskrevet sig til Fanden havde han to Gange været til Alters, men ikke kunnet synke Sakramentet, hvorfor han beholdt det i Munden, til han atter var kommet ned i Kirkestolen, og der spyttede han det ud og skrabte Sand paa det, for at ingen skulde se det og spørge om Aarsagen dertil. Endvidere tilstod han, at Fanden ofte var kommet til ham i en Hunds Skikkelse med Menneskehoved, men „sortrøget" paa Kroppen og med lange Kløer paa Fødderne, og han var især kommet hyppigt, efter at Søren de to Gange havde udspyttet Sakramentet. Sidste Gang, Fanden var hos ham, var et Par Dage efter det første Forhør, altsaa i Sommeren 1753; da var han ligeledes kommet i en Hunds Skikkelse og havde skændt, fordi Søren havde røbet deres Forhold, og havde truet med at ville rive ham i Stykker, hvis han ikke tilbagekaldte det, han havde fortalt, men Soldaten havde spyttet ad Fanden og vendt ham Ryggen.

Den Gang, han havde stjaalet Gæssene, og hans Fader havde bebrejdet ham den Skam, han bragte over sin Familie, fristede Fanden ham til at dræbe Faderen, og han vilde ogsaa have slaaet ham ihjel med en Spade, men Faderen havde tilfældigvis laaset Døren efter sig. Søren tilstod endvidere, at han af Skam over Tyveriet fire Gange havde besluttet at tage Livet af sig; de to Gange havde han villet hænge sig og havde bedt Faderen om et Stykke Reb, men da han ikke vilde sige, hvad han skulde bruge det til, fik han intet. Han tog da selv et Stykke og havde bundet det om en Bjælke i Faderens Lade, men saa kom Faderen og

tog det fra ham. De andre to Gange havde han villet drukne sig i en Dam østen for Jerslev By, men var saa kommet paa andre Tanker. Da han blev tilspurgt, om Fanden havde hjulpet ham med Tyverier, svarede han, at da han stjal Gæssene, var Fanden med ham i et Menneskes Skikkelse og drev dem op af Dammen, hvorpaa de sammen drev dem gennem begge Bodelsgaardene[1]) i V. Brønderslev, til de lidt før Dag kom til Jerslev, hvor de lod dem gaa.

Nogen Frygt for at tilhøre Fanden havde han aldrig følt — det var jo ogsaa først, naar han var 60 Aar — og Fanden havde lovet ham ikke at gøre ham Fortræd, og at han skulde faa det lige saa godt hos ham som hos Gud.

Pastor Jacob Holm i Jerslev afgav som Vidne den Erklæring, at der ved Mikkelsdagstid 1753 kom Bud efter ham fra Sørens Forældre, fordi deres Søn var blevet saa urolig, og da han kom der, bad Sønnen ham om at tage sig til Alters, da han var saa ængstet, og det havde han ogsaa lovet, naar Søren oprigtigt havde angret sit Tyveri.

Provsteretten afgav saa sin Betænkning i Sagen, i hvilken de blandt andet udtalte, at de ikke skønnede, at Soldaten fejlede noget paa Forstanden, hvad verdslige Ting angik, men snarere var klogere end Hjemmets andre Børn, da Folk, som kendte ham, havde sagt, at naar han vilde stjæle Høns, gav han dem Byg, som var udblødt i Brændevin, hvoraf de blev svimle. Han havde fra Barnsben haft Ord for at være en skalkagtig og skarnvoren Dreng, der tidligt begyndte med Smaatyverier, og han havde kun haft lidt Lyst til at undervises i Kristendomskundskab, ligesom han endnu var daarligt oplyst i Katekismus og Børnelærdom. Retsmedlemmerne ansaa ikke Kontrakten med Fanden for Bedrageri, Indbildning og Fantasi, idet de henpegede paa, hvad baade Luther og Schriwer havde skrevet om Djævelens Aabenbaring, og de maatte „efter sine Omstændigheder“ anse Kontrakten for et Faktum.

Folk, som Søren havde tjent for et Par Aar siden, kunde ogsaa fortælle, at han overfor dem havde rost sig af at staa

1) Øster i V. Brønderslev By.

i Pagt med Fanden, men de havde sagt, at han skulde bede Gud bevare sig for saadanne Tanker.

„Naar vi nu ret skulle give vores Betænkning over denne Delinkvent“, hedder det i Provsterettens Betænkning, „saa kunne vi, efterdi han fra Barnsben af har exerceret sig i smaa Tyverier, spillet Kort, drukket, ikke lagt sig Guds Ord paa Hjerte, men det, som Skarnsfolk kunde lære ham, gjort Pagt med Djævelen, forsvoret sin Daab og Kristendom endog i det samme Aar, som han havde været til Konfirmation i Taars Kirke, stjaalet, villet myrde sin Fader, spyttet ad Jesu Navn, hvorfor Gud ikke vilde holde ham uskyldig, profaneret hans hellige Sakramente, og han nu gaar uden Baand og Tvang baade sig selv og andre til Byrde, ja, kan gaa til Skade og Fortræd“ — saa henstilles til Øvrigheden at faa ham afstraffet efter Loven for hans Misgerninger, andre til Eksempel o. s. v. „Danske Lov“s 6. Bog, 1. Kapitel, § 7 og § 9 lyder, at for saadan Forbrydelse mod Sakramentet skal Misdæderens Tunge levende af hans Mund udskæres, hans Hoved afslaaes og tillige med Tungen sættes paa en Stage, og har Misdæderen forsvoret Gud, Daab og Kristendom og hengivet sig til Djævelen, skal han levende kastes paa Ilden og opbrændes, saa Udsigterne var jo ikke lyse for Soldaten, der nu blev sat i Forvaring paa Nibstrup, og de omboende Præster fik af Biskop Brorson Ordre til at besøge ham.

Da Biskoppen nøjere satte sig ind i Sagens Akter, var han først tilbøjelig til at tro, at Sørens Forskrivning til Fanden var rigtig, men saa opdagede han, at Maanen ikke havde været fremme paa det Tidspunkt, Søren havde berettet at have talt Pengene fra Fanden ved Maanelys, og en Maanedstid efter Forhøret i Øster Brønderslev Kirke lod Biskoppen Synderen føre til Aalborg, hvor Biskoppen i Forbindelse med Byens Præster tog ham under Behandling, og omsider lykkedes det dem at faa ham til at tilstaa, at det hele var Opspind; han havde ganske vist den nævnte Juleaften søgt at komme i Forbindelse med Fanden ved Jerslev Kirke og brugt den beskrevne Fremgangsmaade; men Fanden havde ikke ladet sig se. Aarsagen til, at han havde løjet, var, at

han ønskede at komme af med Livet, fordi han skammede sig over adskillige Tyverier, som han havde begaaet.

Sagen blev derefter indberettet til General-Kirkeinspektionskollegiet, medens Soldaten blev siddende i Fængsel i Aalborg paa Lars Sørensen Møller til Nibstrups Bekostning, og da Afgørelsen trak længe ud, klagede han over det og androg om hurtig Fremme, og endelig udgik saa 15. Novbr. 1754 kgl. Reskript om, at Soldaten Søren Larsen Galtrup skulde til Renselse og Forbedring indsættes i Viborg Tugthus til Arbejde og dér indtil videre at forblive.

Laurs Sørensen Møller, der var gift med *Anne Katrine Thomasdatter Thorup*, var Broder til Peder Sørensen Møller i Hvilshøjgaard, gift med Elisabet Hauch, men hans Herkomst og senere Skæbne er mig ikke bekendt.[1])

1757 havde Lars Møller en Søn *Severin Johan Jacob Møller* til Daab i V. Brønderslev Kirke.

Lars Møller, som tillige var Forpagter af Linderupgaard i Ø. Brønderslev Sogn 1750 og 1757, kunde ikke begaa sig økonomisk paa Nibstrup, og 1758 blev Gaarden ved Tvangsauktion solgt for 10.660 Rdl. til Gehejmeraad *Anders Holgersen Skeel* til Birkelse, der vist en Tid drev den ved Forvalter, thi 1760 nævnes paa Nibstrup en Ridefoged Msr. *Niels Thomsen Gejsing*. 1765 ses her at have været en gift Forpagter Sr. *Anders Poulsen*.

Skeel solgte 1770 Nibstrup med 282 Tdr. Hk. Fæstegods for 29.200 Rdl. kurant (à Kr. 3,20) til *Peder Sørensen Thorup*, der muligt var fra Østhimmerland og var født 26. Oktbr. 1712. Han døde paa Nibstrup 10. April 1771 og blev 29. April begravet i V. Brønderslev Kirke, hvor der er Gravsten over ham og Hustru.[2])

Peder Thorup blev 1738 gift med Jomfru *Anne Jørgensdatter*, f. 12. Juni 1710, begr. 14. Dec. 1776,[3]) og hun ejede Nibstrup, hvortil da hørte en Vejrmølle paa Møllehøj nord for Gaarden, efter Mandens Død. I Ægteskabet var der 2

1) Jomfru Anna Marie Thomsen paa Nibstrup blev 5. Nov. 1756 uden Trolovelse og Lysning gift med Peder Jensen Pedstrup, Præst i Sæby, og Anne Pedersdatter paa Nibstrup blev 17. April 1756 trolovet med Niels Markussen Zeuthen, viet i Jerslev 29. Decbr. s. A. 2) Se Side 92. 3) Kbg. Gravstenen har „død 21. Dec.“.

Sønner og 5 Døtre, af hvilke vist kun 1 Søn og 2 Døtre levede efter Forældrene.

1776 blev *Søren Pedersen Thorup* Ejer af Nibstrup efter Moderen. Hans Søskende var *Sofie Thorup*, død før 1791, der 1780 blev gift med *Jacob Glassov* paa Vorbjerggaard, og *Anne Thorup*, død før 1791, gift med Forpagter *Nikolaj Thomsen* paa Hjermeslevgaard, med hvem hun havde Døtrene *Regitze Sofie Charlotte Amalie Thomsen*, gift 1792 med Prokurator *Claus Holmer Green* til Vestrupgaard, og *Gertrud Ane Thomsen*, gift med Skudehandler m. m. *Christen Jensen Aasendrup* i Løkken.

Søren Pedersen Thorup, der var født o. 1744 og blev begravet 12. Jan. 1791, 47 Aar gammel, blev 9. Okt. 1778 gift med *Helene Hansdatter Winde*, f. 1732, d. 1782, der 1775 var blevet Enke efter Jesse Dytschou til Kornumgaard,[1]) og disse Gaarde fik nu atter for en Tid fælles Ejer.

Søren Pedersen Thorup tog efter Ægteskabet Ophold paa Kornumgaard og boede vist her til sin Død, skønt han i Kirkebogen ved Begravelsen kaldes „til Nibstrup“. En Sr. *Hans Holm* paa Nibstrup blev begravet 4. Okt. 1783, han har formodentlig været Søren Thorups Foged eller Fuldmægtig, og i Thorups Tid (1780) nævnes ogsaa de første Bebyggelser paa Nibstrup Hede. Thorup havde ingen Børn, og 1791 solgte hans Arvinger ved Auktion Nibstrup med Hovedgaardstakst ca. 21 Tdr. Hk., Mølleskyld 3 Tdr. Hk. og Fæstegods 219 Tdr. Hk. for 19.350 Rdl. kurant (à Kr. 3,20) til Ritmester *Carsten Werchmester Lassen*, f. 1762, d. 1822, Søn af Peder Thøgersen Lassen til Høstmark og Egense Kloster og Margrete Grotum Werchmester.[2])

Af Bekendtgørelsen 14. Marts 1791 om Auktion 12. April[3]) ses, at Nibstrups Fæstegods ydede Hoveri samt en aarlig Landgilde af 15 Tdr. Rug, 60 Tdr. Byg, 12 Tdr. Havre, 1 Lispund (?) Smør, 6 Gæs, 10 Høns og i Penge 238 Rdl. *Borggaarden* bestod af 3 teglhængte Fløje af Mur og Bindingsværk. *Stuehuset* var indrettet med smukke malede og

1) Se under Kornumgaard. 2) V. A. Secher: Den Grotumske Legatstamtavle. 3) Jydske Efterretninger.

NIBSTRUP MARK

tildels betrukne Værelser, og disse Bygninger hidrørte antagelig fra Søren Thorups Tid. *Ladegaarden* var ligeledes af Mur- og Bindingsværk og i god Stand med en Lade bygget 1788. Paa Gaarden kunde holdes 12—16 Heste, 54 Staldstude, 80 andre Stude og Køer samt 80 Faar. Der var god Have og en Fiskedam til Gaarden, paa hvis Enge, der kunde avles 200 Læs Hø. Endvidere hørte til Gaarden den priviligerede Kro i Vrangbæk og 2 Broer,[1]) hvor der betaltes Bropenge for Passagen.

Ritmester Lassen var gift med *Ide Helvike Birgitte Mollerup*, og deres Datter *Anne Petrine Margrete Lassen* var født paa Nibstrup 1798 og døde dér 1801.

1) ɔ: Vrangbæk Broer.

Ritmesterens Enke solgte 1830 Nibstrup med 207 Tdr. Hk. Fæstegods for 24.000 Rbdl. Sedler (à 2 Kr.) til Distriktskirurg, Kammerraad *Bertel Friis Thorbjørn Riber* i Aalborg, f. Sdr. Næraa ved Odense 1791, d. Nyborg 1865, der som Skibslæge ved Asiatisk Kompagni havde tjent nogen Formue ved Handel i Kina og senere vandt den største Gevinst i Klasselotteriet. Han boede ikke paa Nibstrup og blev 1832 udnævnt til Distriktskirurg i København og 1842 i Nyborg, men i de Aar, han ejede Nibstrup (1830—36), bortsolgtes Halvdelen af dens Bøndergods. Han var gift med *Dorthea Sofie Hjort*, f. o. 1795, d. 1840.[1]) 22. Dec. 1836 solgte han Nibstrup med 111 Tdr. Hk. Fæstegods for 18.300 Rbdl. Sølv (à 2 Kr.) til Landmaaler (1818), exam. juris (1826), Kammerraad *Carl Christian v. Støcken*, der da var Forvalter paa det af Staten overtagne Gods Kokkedal i Ø. Han-Herred. Han fortsatte Salget af Nibstrups Fæstegods, og det var antagelig ham, der anlagde et Teglværk til Gaarden.

Da v. Støcken havde faaet Nibstrup, hvor han boede, tog han fat paa at forbedre de ca. 150 Tdr. Land Eng, som Nibstrup havde liggende i nogenlunde kvadratisk Form med Sydsiden mod Ryaa.[2]) Herom beretter han i „Tidsskrift for Landøkonomi", 1844, VI 167: „Efter Undersøgelse befandtes, at naar Aaen gaves lige Retning, kunde Vandet opstemmes 7 Tommer over Engens højeste Punkt og 27 Tommer over det laveste Punkt." Der lavedes saa 1840 en Kanal ved Siden af Aaen, 6 Alen bred, 2 Alen dyb, og med begge Ender udmundende i Aaen. Da Vandet derved fik hastigere Løb, blev det nødvendigt for de nedenfor (vestligere) liggende Enges Ejere at fortsætte med Kanalen for ikke at risikere Oversvømmelse, og derved blev dannet en ca. 2 Mil lang Kanal, hvorved flere Tusinde Tdr. Land Eng blev forbedret. Støckens Arbejde blev ledet af to Hannoveranere, der fik fri Rejse og 4 Mark (=1 Kr. 33 Øre) daglig i Arbejdsløn. Til Assistance havde de 16—20 Mand à 2 Mark daglig paa egen Kost, og Arbejdet, der varede fra 18. April til 31. Juli, kostede ialt 900 Rbdl. (= 1800 Kr.).

1) A. H. Nielsen: Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg, S. 310; K. Carøe: Den danske Lægestanden 1786—1838, S. 167. 2) „Fruens Eng".

Hvad Støckens Personalia angaar, da var han født i Holstebro 12. Maj 1799 som Søn af Konsumtionsforvalter Carl Hartvig v. Støcken og Anne Poulsen, der 1839 døde hos ham paa Nibstrup. 1842—48 var han Medlem af Viborg Stænderforsamling, valgt af de mindre Landejendomsbesiddere i 2. Valgdistrikt og var 3 Gange Sekretær i Forsamlingerne; 1842—56 var han Medlem af Hjørring Amtsraad og 1843—56 Landvæsens- og Tiendekommissær, Medlem af Bestyrelsen for Hjørring Amts Landboforening, Landstingsmand for 7. Kreds 1855—63, Statsrevisor, 1856 Justitsraad. 1856 flyttede han til København, hvor han 1863 blev Formand for „Bikubens" Repræsentantskab, og hvor han døde 19. Jan. 1874.[1]) Gift 1829 med *Helene Cecilia Jespersen*, f. 1797, d. 1879, Datter af Amtmand i Rønne Chr. Jespersen og Elisabet Cathrine Smith Heiberg.

1856 (Skøde 22. Juli 1858) solgte v. Støcken Nibstrup uden Gods for 110.000 Rbdl. (220.000 Kr.) til Købmand og Konsul *Geert Geelmuyden* i Helsingør, f. o. 1791, d. 1882, men da denne 1863 gik fallit, maatte v. Støcken atter overtage Gaarden af Hk. $22\frac{1}{2}$ Td., som han saa i Novbr. 1873 solgte for 72.000 Rbdl. til *Hans Peter Høyer* i Lille Rævdal i Dronninglund, der skulde overtage den fra 1. Novbr. 1874, og som fik Skøde paa den af v. Støckens Enke 22. Dec. 1874. Nibstrups Areal var da ca. 600 Tdr. Land, af hvilke 150 Tdr. Land Eng, og Besætningen var 12 Heste, 80 Køer m. v. Fra 1866 til 1874 var Landbruget paa Nibstrup bortforpagtet til *Rudolf Poulsen Kyø*, og Gaardens Mejeri til forskellige.

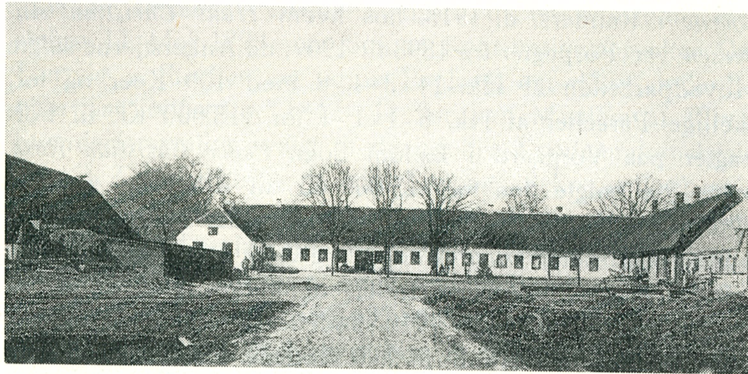
Høyer, der var Søn af Proprietær Hans Høyer til Gærumgaard, d. 1844, og Henriette Flindt, d. 1870, var født 1826 og døde i V. Brønderslev 11. Febr. 1895. Han var gift med *Karen Marie Bertelsen*, Datter af Gaardejer og Gæstgiver i Nørresundby Bertel Larsen Holt[2]) og Christiane Sindalsdatter.

Fra Høyers Konkursbo overtoges Nibstrup 1892 for 95.823 Kr. af Grosserer, Etatsraad *Johan Martin Christian Ankerstjerne* i Randers, d. 1913, hos hvem *Hans Christian Andersen* var Forpagter fra 1898 til 1907, da Ankerstjerne solgte Hovedparcellen af Hk. 14-3-1-0 med 100 Køer og forskellige Parceller af Hk. 8-1-1-1 for 115.000 Kr. til Forpagter paa Vorgaard i Bælum Sogn *Peder Christian Rask*, som 1909 solgte den for 125.000 Kr. til Brødrene *A.* og *C. Andersen*, der udstykkede Nibstrup, saa der paa dens Mark opstod Gaardene *Øster Nibstrup* og *Lille Nibstrup* samt flere mindre Steder. Brødrene Andersen fik dog ikke Skøde paa Ejendommen, som Rask 1910 skødede til forskellige, og Hovedparcellen med Hk. 8-5-3-0 skødede han for 90.000 Kr. (heraf 10.000 for Løsøre) til *Mikkel Mikkelsen*, som under Verdenskrigens Højkonjunktur 1919 afhændede den for 387.000 Kr. (heraf 200.000 for Løsøre) til Amtsraadsmedlem *Laurids Jensen*, Gl. Kirk, og Brygger *Christen Jensen*, Dronninglund, der 1920 solgte $\frac{1}{3}$ af Hovedparcellen for 50.000 Kr. og $\frac{1}{3}$ af Løsøret for 50.000 Kr. til *Jens Jensen*, Vesterheden. Ved Tvangsauktion 1927 overtog *Nørresundby Bank* Ejendommen som ufyldestgjort Panthaver og solgte den samme Aar for ca. 156.000 Kr. (heraf for den faste Ejendom 117.000 Kr.) til forannævnte *Laurids Jensen*, fra hvem den 1933 ved Tvangsauktion blev overtaget af *„Aalborg Bys og Omegns Sparekasse"* som ufyldestgjort Panthaver. Hovedparcellen havde da Hk. 6-2-3-$1\frac{1}{2}$ og nogle medfølgende Parceller havde Hk. ca. $1\frac{1}{2}$ Td.

Sparekassen lod samme Aar Fogedretten udstede Udlægsskøde til *Jacob Chr. Jensen*, Stenum, Købesum for fast Ejendom 100.000 Kr. og for Løsøre 17.500 Kr., og fra sidstnævnte Ejer blev den ved Skøde 1934 afhændet for 127.500 Kr. (deraf for den faste Ejendom 93.000 Kr.) til *Otto Pedersen* af Vester Neisig i Øster Hassing Sogn, der er Nibstrups nuværende Ejer.

* * *

1) Dansk biogr. Leksikon. 2) Broder til den bekendte Otto Larsen i Holtegaard i Dronninglund Sogn.

Kornumgaard set fra Indkørselsporten 1910

KORNUMGAARD

Kornumgaard eller Øster Kornum, som Gaarden som oftest tidligere kaldtes til Adskillelse fra Vester Kornum, betyder maaske paa Nydansk Korngaarden, idet —um som oftest er en afslebet Form af heim, hém, en Endelse, som maaske gaar tilbage til før vor Tidsregning? men vistnok snarest til Folkevandringstiden i de nærmeste Aarhundreder e. K.[1])

Gaarden[2]) synes i Middelalderen at have dannet Centrum i et større Selvejer-Bondegaards Kompleks, og 1446 og 1459 blev den besiddet af Herredsfogeden i Jerslev Herred *Anders Bonde* (ↄ: Anders Selvejer),[3]) der utvivlsomt er identisk med Herredsfogeden *Anders Eg (Jeg)*, som nævnes 1470[4]); Anders Bonde var 1470 sammen med flere Selvejere Udsteder af et Tingsvidne af Hjortdal Kirkegaard angaaende Anders Griis til Slettes Korn, og af Tingsvidne om Tolstrup[5]), og han er sikkert ogsaa den samme som *Anders Laursen* i Øster Kornum, der endnu nævnes 1494, da han var Medudsteder af Tingsvidne af Jerslev Herreds Ting, men ikke længer Herredsfoged.[6])

1) Kristian Hald: De danske Stednavne paa -um; Stednavneregisteret. 2) Se iøvrigt min Afhandling i Jyske Saml, 4 I, 466 ff. 3) Æ. d. A. III 14, 16, 88. 4) Ny kgl. Saml. 4., 746. 5) Nyt hist. Tidsskr. V. 241; og Repert. diplom. 2 IV, 175, 6) Tgb. 7. Juli 1660 og Repert. diplom. 2 IV 435 f.

Han var formodentlig Fader til:

1. *Lars Eg (Jegh)*, som 1520 boede i Hallund (V. Hebelstrup?) og 1532 i Musted[1]) og hørte til Herredets mest ansete Bønder.

2. *Hans Andersen Bonde*; se nedenfor.

Hans Andersen Bonde, se ovenfor, boede 1494 i Øster Gerndrup, men 1506 i Kornumgaard. Han var Herredsfoged 1491, 1492, 1500,[2]) og 1506 erkendte han, at han af Mester Anders Falkendrup, Prior i Børglum Kloster, havde den Jord øst for Vejen, som løb øster og vester ad V. Brønderslev.[3]) Maaske er det de 2 Agre, som omtales i Præsteindberetning 1553, hvor Præsten udtaler, at de er taget fra Kirken til en Bondegaard, hedder Øster Kornum,[4]) og disse Agre laa vist mellem V. Kornums Mark og Agdrup Mark.[5])

Hans Bonde synes at have haft følgende Børn:

1. *Peder Hansen* i Kornumgaard, der 1520 var Dommer til Jerslev Herreds Ting og 1532 blandt Rebsmændene til Lendums Mark,[6]) samt 1546 indstævnes for Kongen i en Arvesag med Godske Lauridsen i Outved angaaende Arv efter Godskes Hustrus Fader Jesper Steffensen.

2. *Anders Hansen* i Kornumgaard o. 1520, 1525;[7]) antagelig Fader til *Hans Andersen* i Ø. Gerndrup 1546.

3. . . . . *Hansdatter*, gift med *Jens Andersen Kjærulf* i Kornumgaard (se nedenfor).

Jens Andersen Kjærulf var Søn af Herredsfogeden i Kjær Herred Anders Andersen Kjærulf i Fogedgaard i Vadum, og Peder Dyrskjøt siger om ham, at „han ejede stort Gods i Jerslev Herred i V. Brønderslev og flere Sogne. Hans Hustrus Navn ved jeg ikke, dog var hun Edelstand[8]) og beholdt deres Gods fri.“ Sandsynligvis har hun siddet Enke under Klemensfejden 1534 og saaledes bevaret Godset fra

1) Pergamentsvidisse ang. Hundslund Klosters Gods, i Museet i Hjørring; Erslev og Mollerup: Fred. Is d. Reg., S. 485. 2) Repert. Diplom. 2 IV, 201, 278, 2 V, 297, 362. 3) Æ. d. A. III. 88. 4) Wulff: Stat. Bidrag Vendelbo Stift, 155. 5) Tgb. 22. Decbr. 1636. 6) Erslev og Mollerup: Fred. Is d. Reg., S. 442. 7) Aastrup Lens Regnskab ca. 1500 (ↄ: 1525). Ny kgl. Saml., Fol. 558. Vidisse ang. Hundslund Klosters Gods 1520, Museet i Hjørring. 8) Dyrskjøt henregner Selvejerbønder til „Edelstand“, bl. a. Kjærulferne.

Konfiskation. Dyrskjøt anfører 2 Sønner og 1 Datter af dette Ægtepar, men der har sikkert været 3 Sønner og 1 Datter, nemlig:

1. *Vogn Kjærulf*, om hvem kun vides, at han havde Børn.
2. *Hans Kjærulf*, der 1568 anføres som Ejer af en Gaard i V. Brønderslev, og hvis Datter *Anne* var gift med *Søren Rasmussen* i Brødland i Hammer Sogn, der med hende fik Bondegods i V. Brønderslev, som han solgte 1604.[1])
3. . . . . *Jensdtr. Kjærulf*, blev gift i Hundslund (Dronninglund) og efterlod sig stort og anset Afkom.
4. *Anders Jensen Kjærulf*, se nedenfor.

Anders Jensen Kjærulf, Søn af forrige Ejer, nævnes 1534 og var ca. 1540 Herredsfoged. Han boede først i Børglum Klosters Gaard Kølskegaard, men omkring 1550 i Kornumgaard, og 1543 fik han kgl. Bevilling til at beholde sin Halvdel af V. Hebelstrup i Hallund Sogn for samme Afgift som før Klemensfejden.[2]) Synes afgaaet som Herredsfoged før 1554, muligvis død. Hans *Hustru*, hvis Navn ikke kendes, var antagelig Datter af Peder Jensen i Burholt og Anne Nielsdtr. Mørk af Kølskegaard.

Af Anders Kjærulfs Børn kendes følgende:

1. *En Datter* gift med *Anders Thomsen* i Kongensgaard i V. Brønderslev,[3]) der 1568 var Ejer af en Selvejer-Bondegaard her, og som vist er identisk med Anders Thomsen (Vognsen) til Stensbæk. Sluttede 1574 Forlig med sin Hustrus Broder Jens Kjærulf i Ø. Kornum.
2. *En Datter*, der i Præsteindberetningen 1568 betegnes som Jens Kjærulfs Søster, og som var Ejer af en Gaard i V. Brønderslev. Hun blev antagelig gift med *Peder Mørk* i Musted, der før 1580 solgte en Søsterlod i Kornumgaard til Admiral Peder Munk.[4])
3. *Anne Andersdtr. Kjærulf*, f. 15.., død i Kjærsgaard i Hellevad S. 1625,[5]) hvor hun opholdt sig hos sin Datterdatter Gyde Laursdtr., gift med Niels Andersen Kjærulf.

1. Jerslev H. Tgb. 21. Maj 1674. 2) Jerslev H. Tgb. 28. April 1670. 3) Aalborghus Skiftepr. 1710, Bl. 64. 4) Jyske Tegnelser III, 125 f. 5) Jerslev H. Tgb. 1680, Bl. 120b.

Anne Kjærulf var gift med *Anders Skriver* i Hals Fogedgaard, død 1589, begravet i Hals Kirke. Om deres 2 Sønner og 2 Døtre og videre Afkom, der var Medarvinger i Kornumgaard og Gods henvises til Gaarden *Krogen*.

4. *Jens Andersen Kjærulf*, se nedenfor,

Jens Andersen Kjærulf, Søn af forrige Ejer, blev antagelig Herredsfoged 1577, men nævnes allerede 1568 som Ejer af Kornumgaard og sluttede 1574 paa Kornumgaard Forlig med Svogeren Anders Thomsen m. fl., antagelig angaaende Arvesager.

9. Maj 1576 tilskiftede Kronen Admiral *Peder Munk* til Estvadgaard m. m. Kronens Rettighed i Kornumgaard og et Par andre Selvejergaarde, d. v. s. Herlighedsafgiften, dog med det Forbehold, at Kronen kunde indløse den igen, om Kongen senere ønskede det.[1]) En af Bønderne i disse Gaarde klagede senere til Kongen over, at han blev stærkt forfulgt, fordi en Kvinde, som blev henrettet, havde beskyldt ham for at have ombragt en Pige. Pigen levede endnu, hvilket Klageren havde bevist med et Tingsvidne fra en anden Ret, da han ikke havde maattet faa det udstedt ved sit eget Værneting. Klageren, formodentlig Jens Kjærulf, mente, at hans Husbond Peder Munk ikke havde ydet ham tilbørlig Støtte i Sagen, og da Kongen ogsaa mente, at Bonden var sket Uret, ønskede han ved Brev af 12. April 1580, at Handelen med Peder Munk gik tilbage, og Kronen overtog derefter ogsaa den Del af Bondeskylden af Kornumgaard, som Peder Munk tidligere havde købt af Peder Mørk i Musted, og Gaarden blev saa lagt under Aastrup Len.[2]) 26. Nov. 1580 fik Peder Munk sit Pant i Hundslund Kloster forhøjet med 524 gl. Dalere, som var Betalingen for den nævnte Søsterlod i Kornumgaard. 14. Maj 1580 fik Jens Kjærulf Skøde af Kronen paa denne Søsterlod i Kornumgaard og Gods og betalte den straks med 500 gl. Dalere, og han fik samtidig Kongens Tilsagn om at maatte beholde Kornumgaard og Gods med samme Frihed, som hans Forældre havde haft

1) Kancelliets Brb. 2) a. St. 12. April 1580.

den, og mod at svare Kronskyld, Herlighed og Rettighed. Dette Tilsagn er indført i Skødet; men samme Dag udfærdigedes ogsaa et kongeligt aabent Brev, at Jens Kjærulf herefter maatte blive under Kronen, og at Kornumgaard med Gods ikke maatte bortskiftes til nogen; men Admiral Peder Munk fik dog 23. Maj 1589 Forleningsbrev paa Kronens Ret i Gaarden (Herligheden) uden Afgift. Peder Munk, der døde 1623, beholdt Kornumgaards Herlighed i Forlening til 1. Maj 1597, og den faldt da tilbage til Kronen og lagdes under Aastrup Len.[1]) Efter at Jens Kjærulfs Sønner 6. Marts 1607 havde faaet ny kongelig Bevilling til at blive under Kronen med samt Kornumgaard, saa Kongen lovede ikke at bortskifte den, skrev Kongen 18. Juni 1608 til Lensmanden paa Aastrup, Aksel Galt, at en Mand ved Navn Jens Kjærulf, der for nogen Tid siden var død, havde haft forskellige Selvejer-Bøndergaarde, som han havde tilholdt sig lige saa frit, som Adelen har deres Gods, og ikke svaret noget deraf til Kronen, saaledes som der ellers svares af Selvejergods.

Efter Jens Kjærulfs Død tilholdt hans Arvinger sig samme Rettigheder, efter at de havde skiftet Godset imellem sig; kun af den Gaard, Jens Kjærulf selv paaboede, (ɔ: Kornumgaard) svarede de, ligesom han før dem, den sædvanlige Afgift. Aksel Galt skulde derfor undersøge, hvor meget af dette Gods, der ikke var indført for Afgift i Lenets Jordebog, og siden paa Tinge tage Dom for, om ikke Godset for saadan, som det synes, utilbørlig Rettigheds Tilholdelse burde være forbrudt til Kronen, eller om der i alt Fald ikke burde svares Afgifter som af andet Selvejergods.[2])

Jens Kjærulf nævnes endnu i Mandtallet til Ekstraskatten 1606, men 18. Nov. 1606 holdtes der Skifte efter ham og Hustru.[3]) Han var gift med den adelige *Anna Nielsdatter Griis* af Slette i Han Herred, hvis Broder Bagge Griis paa Hjermeslevgaard blev bekendt for sit Drabsforsøg paa Skipper Klemen 1534.

1) Kancelliets Brb. 1. Maj 1597. 2) Kancelliets Brevbøger. 3) Herredagsdombog 21. November 1635.

1596 gav Jens Kjærulf og Anne Griis de Messing Alterstager til V. Brønderslev Kirke, der endnu findes, og som bærer hans og hendes Vaabenskjolde med en Ulv og en Vildbasse; Ægteparret er antagelig begravet i Kirken, hvis øverste Stolestader ogsaa skal have baaret deres „Vaabener".

Jens Kjærulf og Hustru skal have haft 9 Børn, af hvilke jeg dog kun kender de 6 eller 7.[1])

1. *Anders Jensen Kjærulf*, se nedenfor.
2. *Morten Jensen Kjærulf*, se nedenfor.
3. *Bagge Jensen Kjærulf*, se nedenfor,
4. *Vogn Jensen Kjærulf*, boede 1613 paa Kornumgaards Gods og var o. 1610 Kirkeværge. Var 1616 Fæster af Aagaard i Smidstrup og betalte 4 Daler i Bøde, fordi han uden Tilladelse havde opbrudt Gulvet i Sejlstrup Kirke og ladet sit Barn begrave der.[2]) Boede 1642 i V. Brønderslev, hvor 2 af hans Sønner *Jens* og *Thomas* blev Fæstere under Kornumgaard; men Vogn Kjærulf solgte allerede 1617 sin Broderpart i Gaarden for 900 Speciedalere til Jørgen Pedersen i Thisted, der havde været Foged paa Hjermeslevgaard.
5. *Peder Jensen Kjærulf*, se nedenfor.
6. *Dorte Jensdtr. Kjærulf*, brændt 1620 i Aalborg for Trolddom,[3]) Antagelig gift I med *Søren Olsen Vrangdrup*, d. 1588; Købmand i Aalborg og II med *Hans Jensen*, d. 1601, Tolder i Aalborg.

?7. *Niels Jensen Kjærulf*. Maaske Fader til Præsten *Svend Nielsen Kjærulf*, død 1645, Præst i Bøsarp og Simlinge i Skaane.

Allerede før Jens Kjærulfs Død 1606 synes der at have været 2 Brugere af Kornumgaard, selv om kun en maatte staa for en Selvejergaard, hvad der vedblev at være i en Aarrække, men ved Arvedeling blev Ejerforholdene meget indviklet.

Først fik Jens Kjærulfs ældste Søn *Anders Jensen Kjærulf* Gaarden. Han er utvivlsomt den Anders Kjærulf i „Katte-

1) Jfr. mine Kjærulfske Studier, S. 39 ff. 2) Sejlstrup Lens Regnskab. 3) Aalborg Amts Aarbøger II S. 134.

rup", der o. 1593 blev ihjelslaaet af Klemen Ranesøn i Vraa, hvorfor Lensmanden paa Aalborghus, Ove Lunge, 25. Juni 1593 fik Oprejsningsbrev til paany at forfølge Drabssagen, der formedelst Forfald var blevet fortiet.[1] „Katterup" er vel en Fejllæsning for Kollerup, thi i Borup i dette Sogn stod Anders Kjærulf i 1609 for et Bol med Afgift 1 Td. Smør[2]) hvilket han vel havde arvet efter Moderen, som var fra Slettegaard. Bolet, som brugtes af 3 Mænd, blev ødelagt af Sandflugt. Paa den Tid maa det altsaa have været hans Arvinger, der skulde staa for Bolet. Han var 1592—93 Fæster af Em Kirketiende, og i Regnskabet 1594 kaldes han „salig", medens Kirkeværgerne i Regnskabet for 1595 eftergiver hans Arvinger 6 Daler og hans Gæld til Kirken godt 15 Daler, fordi han havde været „retvis og god" mod Kirken, men mod denne Eftergivelse protesterede 1596 en Søren Madsen,[3])

Han var gift med *Benedikte Porsdatter Børialsen* af den adelige Slægt fra Kastrup, og hun ægtede 2. Gang *Oluf Pedersen Munk*,[4]) der 1610—23 var Fæster af den store Gaard Attrup i Hammer Sogn, hvor Benedikte Porsdatter endnu boede som Enke 1643.

Anders Jensen Kjærulf og Bendit Porsdtr. havde Sønnen *Anders Andersen Kjærulf*, der døde ung og ugift, og Datteren *Anne*, der ægtede *Anders Sørensen Kjærulf* i Holtet i Ajstrup, død 1641, og disse 2 Børn arvede efter Faderen den halve Kornumgaard og et Afbyggersted. Da saavel Benedikte Porsdtr. og Datteren Anne Kjærulf dernæst arvede henholdsvis Sønnen og Broderen Anders, og da Benedikte Porsdtr. havde 3 Døtre af sit Ægteskab med Oluf Munk, og disse ogsaa arvede hende, blev denne *Halvdel* af Kornumgaards Bondeskyld fordelt paa en Mængde Ejere.

Den *anden Halvdel* af Kornumgaard samt Halvdelen af et Afbyggersted tilfaldt ved Skiftet efter Jens Kjærulf og Anne Griis 18. Nov. 1606 Sønnen *Morten Jensen Kjærulf*.

1) Kancelliets Brb. 2) Aalborghus Lens Regnskab jfr. Jordebogen 1617. 3) Em Kirkes Regnskab. 4) Fra Hardsyssel og vist af „Vinranke" Munkerne fra Staby Kærgaard.

Han døde 1607 uden Livsarvinger, og der opstod nu Strid mellem hans Brødre *Vogn* og *Bagge* om, hvem der skulde besidde denne Halvdel, og efter Lensmanden Aksel Galts og Samfrænders Dom af 3. Marts 1608 blev det bestemt, at Bagge var nærmest til Besiddelsen.[1])

Bagge Jensen Kjærulf er vist den Søn af Jens Kjærulf, som allerede 1585 optraadte paa Scenen, og han var derfor ingen ung Mand, da han overtog Kornumgaard. Byskriver Anders Pallisen i Aalborg klagede 1585 til Kongen over, at han i Overværelse af Sognepræsten, sin og Pigens Slægt og Venner var blevet trolovet med en Pige, alt i Overensstemmelse med Forordningen om Ægteskabshandel; men Jens Kjærulf i Kornumgaard havde hos nogle af Pigens Søskende og andre erhvervet Breve og Viden om, at hun i hendes Søsters Hus havde lovet Jens Kjærulf at ægte hans Søn, og derfor vilde Jens Kjærulf nu forhindre Anders Pallisens Ægteskab med Pigen, endda Pigen nægtede at have givet ham et saadant Løfte. Anders Pallisen mente derhos, at selv om Jens Kjærulfs Angivende var rigtigt, kunde dog det af ham paaberaabte Løfte, der er sket „i Ølsmaal og Drukkenskab" og uden Nærværelse af den, som Pigen skulde troloves med, og ligeledes uden Nærværelse af Pigens ældste Broder og Lavværge og Sognepræsten, ikke være saa lovligt, at det kunde forhindre Anders Pallisens Trolovelse med hende. Sagen havde været for Tamperretten i Aalborg (Ægteskabsretten) og var blevet opsat til næste Tamperdag (ɔ: i 3 Maaneder) formedelst nogle modstridende Vidnesbyrd, men Anders Pallisen mente, at Dommerne nok af disse Vidnesbyrd kunde mærke, hvilken Trolovelse der var lovlig eller ej, og han bad derfor Kongen om at give Lensmanden paa Aalborghus, Ove Lunge til Odden, Ordre til uden Ophold at hjælpe sig, Anders Pallisen, til Rette uden vidtløftig Rettergang. Kongen gav derefter 14. Jan. 1586 Ove Lunge Ordre til, at naar Sagen paany skulde for Tamperretten, skulde han tage 3 andre Adelsmænd til sig og i For-

1) Aalborghus Skiftepr. 1710, Bl. 64.

ening med dem og Retsmedlemmerne afsige Dom om hvilken Trolovelse der skulde staa ved Magt.[1]) Dommen kendes ikke; men Anders Pallisen fik Medhold, thi den Pige, det drejede sig om, var utvivlsomt *Anne Pedersdtr. Kjærulf*, Datter af Peder Andersen Kjærulf i Øster Halne i Vadum og Karen Bertelsdatter, og hun ægtede Anders Pallisen, der døde 1602.

Bagge Kjærulf ægtede saa en anden, vist en Datter af Niels Poulsen i Søndergaard i Aasendrup i Vrensted Sogn, og med hende havde han Sønnerne *Hans*, der var død eller bortrejst før 23. August 1632,[2]) og *Niels*, f. o. 1592, død i Damsgaard i Ø. Brønderslev 1672, der ogsaa en Tid boede i Kornumgaard. Men efter sin 1. Hustrus Død før 1606, ægtede Bagge Kjærulf den ovennævnte Anders Pallisens Enke *Anne Pedersdtr. Kjærulf*, der endnu levede 1632, og med hvem han ikke havde Børn.

1621 havde Bagge Kjærulf Proces med Hospitalsforstanderen i Aalborg angaaende Penge, som hans Hustrus første Mand Anders Pallisen skyldte Hospitalet, men Bagge hævdede, at han ikke havde faaet noget af Anders Pallisens Løsøre med sin Hustru; det var blevet staaende i Revsgaard i Vadum, og ved Landstingsdom 1623 blev han frifundet.[3])

Bagge Kjærulf var en Tid Værge for V. Brønderslev Kirke, og 1615 fratraadte han Stillingen efter at være kommet til at skylde Kirken 48 Dalere.[4]) Han synes i det hele at have haft økonomiske Vanskeligheder, og det lader til, at baade han og hans Søskende var ret uformuende, hvilket dog til dels kan skyldes „Kejserkrigen" 1627—29. Dog anføres han 1630 som Kreditor i Boet efter hans Fætter, Raadmand Jens Andersen Hals i Aalborg. 1617—20 var han indblandet i en lidt delikat Sag. Niels Mikkelsen Mørk, som tjente ham, havde set, at Jens Poulsen i Mølgaard i Tolstrup og hans Broderdatter Kirsten Nielsdatter fra Søndergaard i Aasendrup i Vrensted havde ligget sammen afklædte i en Seng, hvad et andet Vidne ogsaa havde set. Bagge var Pigens Lav-

1) Kancelliets Brb. 2) Tgb. 3) Landstingsdombog 1621, Bl. 333 og 348; 1623 Bl. 43. 4) Kirkens Regnskabsbog.

værge — antagelig gift med hendes Søster, — og Bagge gjorde Forsøg paa ved Bestikkelse at faa Niels Mørk til at tilbagekalde sin Udtalelse, i saa Fald vilde Jens Poulsen belønne ham rigeligt. Niels Mørk vilde dog ikke tilbagekalde noget, og Bagge maatte med Ed fri sig for Karlens Beskyldning for Bestikkelse. Niels Mørks Udtalelse førte til, at han blev stukket med en Kniv af en anden Mand, der vel vilde have dræbt dette ubehagelige Vidne; men Sagen, der efter hin Tids Ret angik Blodskam, løb dog ud i Sandet.[1]) 1621 erkendte Bagge at skylde 400 Sletdalere til Købmand og Raadmand i Aalborg, Johan Ertmann, hvem han gav Pant i den Femtedel af Kornumgaard og Gods (bl. a. „Dammen"), som han ejede, og da Bagge ikke indfriede Pantet i rette Tid, fik Ertmann ved Dom af Jerslev Herreds Ting 27. Marts 1623 Indførsel i Pantet,[2]) som efter Ertmanns Død 1631 kom til den bekendte Aalborgkøbmand *Jens Bang*, men Bagge Kjærulf vedblev maaske dog at bruge denne Del, ligesom Indløsningsretten blev hos ham og hans Arvinger. Endvidere brugte Bagge Kjærulf en Eng til 30 Læs Hø, som for Livstid var bevilget ham forlods af Medejerne, samt sin Broder Vogns og sin Søster Dortes Parter af Gaarden.

Selv om Bagge Kjærulf var den officielle Besidder af Kornumgaard og Bruger af den ene Halvdel af Gaarden, var det dog nok hans Søn *Niels*, der drev den i 1620erne og senere. Om ham hører vi, at Vogn Kjærulfs to Sønner Jens og Thomas, der tjente paa Kornumgaard, 1627 havde været med Niels Kjærulf hos Jens Andersens i Vadumtorp,[3]) hvor Niels Baggesen Kjærulf havde købt en Fuxhoppe, om hvilken der senere blev Proces, idet Jørgen Kruse til Hjermeslevgaard vistnok havde købt den af Niels Baggesen, men ikke havde faaet den leveret, velsagtens som Følge af Fjendens Indfald; men paa Aalborg Byting 1630 havde Niels Baggesen tilbudt Jens Andersen Betaling for den.[4]) Om Niels Baggesen Kjærulf skal her iøvrigt anføres, at han i Tiden 1632—35 flyttede til Spangerhede i Ugilt Sogn, som ejedes

1) Landstingets Dombog 1620, Bl. 439. 2) Jerslev H. Tgb. 22. Sept. 1531; Herredagsdom 21. Novbr. 1635. 3) Jens Andersen var gift med Inger Pedersdatter Kjærulf af Vadumtorp. 4) Jerslev H. Tgb. 12. og 19. Jan. 1631.

af Christoffer Kaas til Overklit, og her overfaldt han 1635 Kaas' Ridefoged, Chr. Pedersen, der kom for at pante ham, og han truede med at skyde ham, men Sagen ordnedes dog i Mindelighed.[1]) Niels Baggesen Kjærulf havde i Mødrenearv faaet 200 Sldlr., der var betalt til hans Farfader, Jens Andersen Kjærulf paa Kornumgaard, og efter dennes Død stod de hos Faderen Bagge Kjærulf, der næppe vedblev at være solvent, hvorfor Niels vel heller ikke var det. 1642 flyttede han til Damsgaard i Ø. Brønderslev, og her boede han til sin Død 1672. Han var gift med *Johanne Pedersdatter Kjærulf*, Datter af hans Farbroder Peder Jensen Kjærulf paa Kornumgaard;[2]) hun var født o. 1610 og døde i Ø. Brønderslev 1688. De havde 6-7 Børn, der dels boede i Damsgaard og Hebelstrup og dels i Norge.[3])

Det tog omsider en uheldig Ende med den gamle Bagge Kjærulf. Søndag Aften 13. Maj 1632 kom han ind til sin Søn Niels paa Kornumgaard og vilde have ham med sig. Han var antagelig noget beruset, idet der gik Rygter om Drik og „Perlament"[4]) den Dag, og da Sønnen ikke var villig til at gaa med, sagde Sønnens Tjenestepige Sofie Mortensdatter til den gamle, at han hellere skulde gaa i Seng og lade Niels Baggesen i Fred. Herover blev Bagge saa rasende, at han vendte sig om mod Pigen og jog sin Kviv i venstre Side af hendes Hals, hvorpaa hun straks døde. Da det jo var Drab af en værgeløs Kvinde, som ikke havde gjort nogen Ufred, kunde Bagge være sikker paa at komme til at miste Livet for denne Bedrift, selv om hans Broder var Herredsfoged og boede i Gaarde med ham, og han flygtede derfor, forinden Sagen blev rejst, antagelig hjulpet bort af Slægt og Venner. Det vides ikke, hvor han flygtede hen, men han har antagelig søgt Tilflugt paa Agdesiden i Norge eller i Halland hos Slægtninge dér. Saavel Lensmanden som den dræbte Piges Farbroder og Eftermaalsmand, Mogens Andersen i Holte i Serreslev Sogn, tog straks fat paa Sagens

1) Vennebjerg H. Tgb. 10. Aug. 1635. 2) Et saadant Ægteskab forekommer usandsynligt paa Grund af Slægtskabet (Søskendebørn), men synes ikke desmindre at være faktisk (Jerslev H. Tgb. 17. Sept. 1663) 3) Se mine Kjærulfske Studier S. 45 f. 4) Slagsmaal. (Tgb. 7. Juni 1632.

Forfølgning ved Herredsting og Landsting, og der blev optaget Forhør over de fire Personer, der havde overværet Drabet, nemlig Niels Baggesen og Hustru og to Tjenestepiger. Ved Sandemandstov blev Bagge svoret fredløs, og de fire Vidner kom til at bøde, fordi de ikke havde forhindret ham i at flygte. Endvidere blev Bagges Hovedlod (ɔ: Ejendom) forbrudt til Kongen. Bagges Hustru blev en Tid boende paa Kornumgaard, og da Boet blev registreret, fragik hun Arv og Gæld og flyttede vist til sin Datter Anne Andersdatter Pallisen, der var gift med Lars Jensen i Rævsgaard i Vadum.

Bagge kom ikke tilbage til Kornumgaard, og i December 1634 vidste man, at han var død.[1])

Hans Broder Peder Jensen Kjærulf i Kornumgaard købte 1632 den forbrudte Halvpart af Bagges Bo for 46 Rdlr. af Lensmanden.[2])

Det er foran meddelt, at *Vogn Jensen Kjærulf* 1617 havde solgt sin Part, $^{1}/_{5}$ af Kornumgaard, til den forrige Ridefoged til Hjermeslevgaard, *Jørgen Pedersen* i Thisted, hvem han skyldte en Del Penge; men Jørgen Pedersen var som Ridefoged over Sejlstrup Len, Hjermeslevgaard og Nørholm Godser kommen til at skylde sin Husbond *Enevold Kruse* en stor Sum Penge, og da han ikke kunde betale, havde Enevold Kruse „af kristelig Medlidenhed og Fromhed" samtykt i at tage Fyldest i hans Part af Kornumgaard, som Jørgen Pedersen og hans Hustru Anne Jensdatter 1620 tilskødede ham. Denne Part kom efter Enevold Kruses Død til hans Enke *Ellen Marsvin* og Søn *Jørgen Kruse* til Hjermeslevgaard, og paa Tinget 19. Jan. 1631 tilbød Jørgen Kruse Arvingerne efter den 1620 brændte Dorte Jensdatter Kjærulf, nemlig Byskriver i Aalborg Hjeronimus Madsens Enke, Bodil Sørensdatter og hendes Børn Mads, Søren og Hans denne Part for 700 Speciedaler; men de har næppe haft Lyst eller Evne til at købe den, og Jørgen Kruse synes da at have haft Planer om selv at faa Kornumgaard samlet paa sin Haand; thi 1632 foreslog han Kongen et Mageskifte,

1) Jerslev H. Tgb. 1632, Herredagsdom 21. Nov. 1635. 2) Aastrup Lens Regnskab.

saaledes at han for noget Gods i Han Herred fik Herligheden af Selvejergodset Kornumgaard og af 1 Gaard og 1 Bol (antagelig Rostok og Dammen), der hørte til Kornumgaards Gods. Jørgen Kruse mente, at hverken Jens Kjærulfs Børn eller andre interesserede havde noget mod en saadan Ordning;[1]) men den kom dog ikke i Stand, idet Lensmanden paa Aastrup, Jørgen Orning, antagelig ikke har anbefalet Mageskiftet, da Herligheden af Kornumgaard ikke var uden Betydning for Lenet; saaledes blev Gaardens Ejere 5. Febr. 1635 tilsagt at lade Heste og Vogne møde i Sundby tidligt om Morgenen for at føre Folk og Foder til Viborg for Lensmanden.

Den Halvdel af Kornumgaard, som havde tilhørt Anders Jensen Kjærulf og derefter hans Enke Benedikte Porsdatter og Børn, blev ved hendes Ægteskab med Oluf Pedersen Munk i Attrup bortfæstet til Anders Jensen Kjærulfs yngste Broder *Peder Jensen Kjærulf*, der ikke synes at have faaet Arv udlagt i Kornumgaard, men vel i andet Jordegods, og han kan da ogsaa have solgt sin Arvepart i Kornumgaard, uden at vi nu ved noget derom, thi 5. April 1632 stævnes han sammen med de andre Partsejere. Det er antagelig ham, der 1610—11 var Forpagter af Nibstrup og Kirkeværge, og 1616, da han boede i Kornumgaard, skyldte han Kirken 34 Daler. Ved 1629 blev han Herredsfoged i Jerslev Herred efter Jens Mikkelsen i Sterup, der afgik under Kejserkrigen 1627—29, og sammen med sin Svoger Oluf Pedersen i Røgelhede, Lars Dyrskjøt i Aagaard i Ørum, Chr. Nielsen i Holmgaard i Hellum, Jens Thøgersen i Kalum og Poul Andersen Børialsen i Ø. Hebelstrup blev han i Juni 1628 fængslet af Fjenden og sat i Arrest i Sæby, hvor de „i elendigt Fængsel og gruelige Pinsler (Tortur) nogle Gange ynkelig og uskyldig blev mishandlet“, fordi en Karl fra Ravnstrup havde fortalt Fjenden, at Beboerne i Jerslev Herred vilde rejse Opstand mod de fjendtlige Tropper. De sad i Fængslet til sidst i August og kom fri mod at stille deres Formuer i Pant.[2]) 1629 fæstede Peder Kjærulf de betydelige Jerslev Broer mel-

1) Kancelliets Brb. 6. Febr. 1632. 2) Jyske Saml. 1 IX 38; jfr. „Borgervennen“ 1799.

lem Jerslev og Kjær Herreder.[1]) I Foraaret 1635 fraflyttede han Kornumgaard og tog Ophold paa Nørgaard i Sterup, der var Embedsgaard for Herredsfogderne, og her boede han til sin Død sidst i 1655 og synes i sit sidste Leveaar at have været en gammel svagelig Mand. Han var gift med *Maren Pedersdatter (Mørk)*, Datter af Peder Jensen i Røgelhede og Gertrud Sørensdatter Kjærulf, og hans Enke boede endnu 1. Sept. 1670 i Nørgaard, da Jens Pedersen i Nørgaard tilbød hendes Børn at tage hende til sig.[2]) Peder Jensen Kjærulf og Hustru havde følgende Børn:

1. *Peder Pedersen Kjærulf*, der blev udnævnt til Faderens Efterfølger som Herredsfoged 16. Febr. 1654, men døde 1655, før Faderen.
2. *Jens Pedersen Kjærulf*, der 1640 tjente hos Lensmanden Palle Rosenkrantz paa Agdesiden i Norge og da blev Foged i Mandal og Robyggelaget, 1644 tillige Stiftsskriver paa Agdesiden og 1649 midlertidig Tolder paa Flækkerø,[3]) hvor han 1655 blev Tolder og da kvitterede Fogedembedet. Han døde i Kristianssand 1658 og efterlod sig Enke *Kirsten Andersdatter Undal* og mange Børn, om hvilke henvises til mine „Kjærulfske Studier“ S. 50 f.
3. *Johanne Pedersdatter Kjærulf*, gift første Gang o. 1655 med *Claus Jørgensen* og anden Gang 1672 med *Severin Olufsen Sode*, begge Præster i Topdal i Norge.
4. *Niels Pedersen Kjærulf* boede i Svennum, var Delefoged til Aastrup Len og optraadte i 1654—55 skiftevis med Peder Pedersen Kjærulf som Dommer i Faderens Sted. Han er vist identisk med den Niels Pedersen Kjærulf, der 1664 boede paa Moss i Norge.
5. *Christen Pedersen Kjærulf*, boede 1656 og 1670 i Ø. Mellerup i Jerslev Sogn.
6. *Johanne Pedersdatter Kjærulf*, gift med *Niels Baggesen Kjærulf*, se foran, S. 154.
7. *Anne Pedersdatter Kjærulf*, blev 1643 „lokket af Faderens Karl“, var 1656 gift med *Christen Christensen* i Sterup.

1) Aastrup Lens Regnskab. 2) Tgb. Hver af Sønnerne havde arvet 160 Sldlr. efter Faderen, Døtrene 80 Sldlr. 3) Ved Kristianssand.

8. *Gertrud? Pedersdatter Kjærulf*, var 1656 gift med *Peder Christensen* i Rønnebjerg, 1670 i Mynderup, Vrejlev Sogn.

Betragter vi *Ejerforholdene* til Kornumgaard ved 1630, ser vi, at *Bagge Kjærulf* stod for Gaarden og drev den halve Gaard sammen med sin Søn *Niels Baggesen*, medens den anden Halvdel brugtes af Herredsfogeden *Peder Jensen Kjærulf*.

Ejerne af *Bondeskylden* (Herlighedsskylden tilhørte Kronen) var:

1. *Anders Jensen Kjærulfs Enke og Arvinger: Benedikte Porsdatter Børialsen* i Attrup og hendes Døtre: *Anne Andersdatter Kjærulf*, gift med Anders Sørensen Kjærulf i V. Holtet i Ajstrup Sogn, *Inger Olufdatter Munk*, gift med *Niels Christensen Kjærulf*, Havnefoged og Tolder i Buresvik paa Gulland, *Gertrud Olufdatter Munk*, 1640 ugift paa Attrup, men senere gift med Herredsfoged *Morten Laursen Kjærulf* i Vadum, *Dorte Olufdatter Munk*, da ugift, senere gift første Gang med *Hans Pedersen* i Attrup i Hammer Sogn og anden Gang med *Erik Nielsen*, Præst i Hammer-Horsens.

Disse Anders Jensen Kjærulfs Arvinger ejede den *Halvdel* af Kornumgaard, som Peder Jensen Kjærulf brugte.

2. *Bagge Jensen Kjærulf* havde ejet $^1/_5$ af Gaarden, men ved Dom 1623 var den blevet udlagt til Raadmand *Johan Ertmann* i Aalborg, fra hvis Bo den 1632 kom til Købmand *Jens Bang* i Aalborg.

3. *Vogn Jensen Kjærulf* havde ejet $^1/_5$ af Gaarden, men havde 1617 solgt den til *Jørgen Pedersen* i Thisted, som derefter 1620 havde afstaaet den til *Enevold Kruse*, død 1621, hvis Enke *Ellen Marsvin* og Søn *Jørgen Kruse* til Hjermeslevgaard ejede den 1630.

4. *Dorte Jensdatter Kjærulfs* Arvinger: *Sidsel Sørensdatter*, gift første Gang med Herredsfoged *Rasmus Jensen* i V. Thorup, død 1624, anden Gang med Herredsfoged *Jens Andersen* i V. Thorup, *Anne Sørensdatter*, gift med *Mads Sørensen*, Præst i Elleshøj, og *Bodil Sørensdatter*, gift første Gang med Byskriver *Hjeronimus Madsen* i Aalborg og anden Gang med

Bøssemager *Mads Pedersen* i Aalborg, ejede tilsammen $^1/_{10}$ af Gaarden.

15. Novbr. 1630 lovbød Jens Andersen i V. Thorup paa Han Herreds Ting sin Hustrus Part af Gaarden til hendes 2 Søstre, og ved denne Tid blev den $^1/_{10}$ af Gaarden, som tilhørte Dorte Jensdatter Kjærulfs Arvinger vist købt af *Anders Kjærulf* i V. Holtet i Ajstrup Sogn.

I Februar 1631 lovbød Benedikte Porsdatter i Attrup og hendes 2 ugifte Døtre deres Parter af Kornumgaard, som de ikke evnede at beholde, da de „formedelst ulykkeligt Tilfælde havde mistet deres Kvæg og Fæmon“ og derfor var blevet nødt til at købe nye Kreaturer for laante Penge; men saa var de i Kejserkrigen 1627—29 blevet ganske udplyndret af Landets Fjender. Da ingen af Slægten mødte for at købe Jordegodset, blev det udlagt til deres Kreditor, Købmand *Jens Bang* i Aalborg; men herimod protesterede Anders Kjærulf i Holtet 7. Marts 1631[1]) og tilbød at købe Godset eller indløse det som Pant. Benedikte Porsdatter svarede skriftligt, at da Godset havde været lovbudt til Frænder de 3 anordnede Gange, og ingen havde indfundet sig for at købe det, havde hun været nødsaget til at sælge det til fremmede.

Et halvt Aar senere (22. Sept. 1631) forlangte Fru *Else Marsvin* til Hjermeslevgaard at faa udlagt den $^1/_5$ af Gaarden, som hendes Mand, Enevold Kruse, havde købt af Jørgen Pedersen, men paa Grund af en Formalitetsfejl blev Udlæget nægtet, og først 17. Maj 1632 fik hendes Søn *Jørgen Kruse* Udlæg i Gaarden ved Dom; men da han derefter vilde have denne Femtedel af Bygninger og Jord afdelt, nedlagde Medejeren af Gaarden Anders Kjærulf i Holtet Protest, idet han gjorde gældende, at Kornumgaard var én Gaard og ét Bondeeje, og i Følge Recessen skulde én Arving og ikke flere besidde Gaarden, medens de øvrige Lodsejere skulde have Afgift af den i Forhold til deres Parters Størrelse.

Endvidere anførte han, at Jørgen Kruse ikke havde sin Part som Arving, men var indført i den som Kreditor, og

1) Kjær H. Tgb.

det var imod Haandfæstningens 21. Kapitel, hvorefter ingen Adelsmand maatte tilforhandle sig frit Bondegods uden kongelig Tilladelse, og en saadan havde Jørgen Kruse ikke fremvist, og Anders Kjærulf forlangte, at Jørgen Kruse inden Aar og Dag skulde afhænde sin Part af Gaarden for rimeligt Køb til en af Gaardens Arvinger. Ved samme Tid var Bagge Kjærulf blevet dømt fredløs for det tidligere omtalte Drab, og Anders Kjærulf forlangte derfor, at Lensmanden og 12 Samfrænder skulde afgøre, hvem der nu skulde have Besiddelsesretten til Gaarden. Resultatet blev, at Jørgen Kruse fik forevist sin Femtedel af Gaardens Bygninger og Jorder, men den blev ikke afdelt, og Besiddelsesretten blev hos Slægten Kjærulf. Den Eng til 30 Læs Hø, som Bagge Kjærulf havde faaet bevilget for Livstid, blev derimod delt i 2 Dele, saaledes, at den østre Del tilfaldt den halve Gaardspart, som Herredsfoged Peder Jensen Kjærulf brugte, medens den vestre tilfaldt den halve Gaardspart, som Vogn, Bagge og Dorte Kjærulf havde haft i Sameje. Disse indviklede Ejerforhold medførte en Uendelighed af Retssager, som det vil blive for trættende at komme nærmere ind paa; men følgende skal anføres:

Anders Sørensen Kjærulf i Holtet havde som foran omtalt arvet Part i Kornumgaard med sin Hustru *Anne Andersdatter Kjærulf*, og ligeledes erhvervede han den $^1/_{10}$, som Dorte Jensdatter Kjærulfs Døtre havde arvet, og fik Købebrev paa den $^1/_5$, som Jørgen Kruse havde faaet udlagt som Pant, men ikke kunde besidde, og 1632 ejede Anders Sørensen Kjærulf 12 Td. 7 Sk. 1 Fk. Hk. af Gaardens samlede Bondeskyld, der ved Søskendeskifte var ansat til ialt 24 Tdr. Hk., og Anders Kjærulf var altsaa nu største Lodsejer. Han overdrog 1632 med sin Hustrus Samtykke disse Gaardsparter til sin Søstersøn *Peder Thomsen Galskyt*, der dog først 17. Juli 1634 fik endeligt Skøde. Ved samme Tid købte *Peder Christensen Munk* i Gettrup den Del af Gaarden, som Købmand *Jens Bang* i Aalborg efterhaanden havde tilforhandlet sig, nemlig den $^1/_5$, som i sin Tid havde tilhørt *Bagge Kjærulf* og derefter Johan Ertmann; dernæst den Part, som havde tilhørt *Benedikte Porsdatter* i Attrup og endelig den Part, som havde tilhørt *Inger Olufsdatter Munk*, gift med Niels Christensen Kjærulf paa Gulland.

Den foran nævnte *Peder Christensen Munk* i Gettrup i Ulsted Sogn var Søn af Christen Pedersen Munk i Gettrup, død o. 1627,[1]) og N. N. Porsdatter Børialsen af Kastrup, og da Peders Fader var Broder til Oluf Munk i Attrup, og hans Moder var Søster til Benedikte Porsdatter i Attrup, stod han altsaa i nært Slægtskabsforhold til en Del af Kjærulferne.

Der opkom nu (1634) bitter Strid om, hvem der skulde have Besiddelsen af Kornumgaard. Som nævnt var Peder Galskyt blevet største Lodsejer, og han havde derfor et vist Krav paa at faa Besiddelsen. Tilmed havde Peder Munk 4. Nov. 1633 udstedt Købebrev til Peder Galskyt paa sin Andel af Gaarden, og deri erklærede han, at han aldeles solgte og afhændede den til Peder Galskyt, der havde givet ham fuld Fyldest og Værd derfor, og lovede at give ham Skøde, naar Lovbud havde fundet Sted. Men samtidigt fik Peder Munk et Genbrev af Peder Galskyt, der viser, at den ovennævnte Handel kun var sket pro forma. Peder Galskyt erklærede nemlig i Genbrevet:

„Kender jeg underskrevne Peder Galskyt, forrige Skriver paa Hagenskov Slot, og hermed for alle vitterligt gør, at eftersom ærlige og velagtede Peder Munk i Gettrup haver til mig udgivet et Købebrev paa al den Lod og Anpart, som han ved Køb er berettiget udi Øster Kornumgaard . . . ., og eftersom samme Købebrev var gjort og sluttet under et Skin, at jeg alene kunde ved samme Købs Middel erlange Besiddelsen paa forskrevne Gaard, saa skal samme gjorte, dog ugjorte, Købebrev ikke komme hannem til Hinder eller Skade i nogen Maade, men jeg være forpligtet til hannem eller hans Arvinger det at igenlevere, saa snart jeg har bekommet Besiddelsen. Dog forskrevne Peder Munk at være tilbunden at give mig et fuldkommen Fæstebrev paa forskrevne Part i Besiddelse for den aarlige Afgift, hidindtil deraf given er, om vi her forinden ikke om Købet paa samme Gaards Anpart kan forenes. Til Vitterlighed min egen Haand underskreven og venligen

1) Antagelig Søn af Peder Munk til Staby Kærgaard og Karen Christensdatter Munk.

ombedet min Fader,[1]) hæderlig og højlærde Mand, Magister Erik Nielsen i Hammer med mig til Vitterlighed at underskrive. Hammer Præstegaard, d. 18. Nov. 1633."

Peder Munk fortrød dog, at han var gaaet ind paa denne Ordning, maaske fordi Peder Galskyts økonomiske Forhold var daarlige, og Peder Munk ønskede selv at besidde sin Gaardspart, hvad Peder Galskyt ikke vilde samtykke i. 9. Aug. 1634 fik Lensmanden paa Aastrup, Jørgen Orning, kongelig Ordre til at forhandle mellem de stridende Parter: Peder Galskyt, Jens Bang i Aalborg, Peder Munk i Gettrup og Benedikte Porsdatter og hendes Døtre Dorte og Gertrud Munk i Attrup. At der blev saa mange inddraget i Striden, laa i, at Peder Galskyt bestred Gyldigheden af deres indbyrdes Skøder. Vi mangler Materiale til at følge Sagen i alle Enkeltheder, idet Tingbøgerne fra Jerslev Herred 1633—34 ikke er bevaret, men ved Dom af Jerslev Herreds Ting 18. Dec. 1634, afsagt af Peder Jensen Kjærulf, udtaltes, at Recessens 40. Kapitel vel lød, at én Arving og ikke flere skulde besidde et Bondegods, men for Retten var det ikke bevist, at Peder Munk og Peder Galskyt var beslægtet, og heller ikke havde de faaet deres Parter af Kornumgaard ved Arv, men ved Køb, og desuden var det med gamle Samfrænders Dom og Skiftebreve bevist, at der i over 20 Aar havde været 2 Besiddere paa Gaarden, som var stor nok til, at 2 Mænd kunde hjælpe sig dér og endda bortleje noget af Gaardens Ejendom, som de ikke selv kunde overkomme at bruge. Herredsfogeden dømte derfor, at Peder Munk skulde have sin Part af Gaarden til egen Besiddelse. Denne Dom indankede Peder Galskyt for Landstinget, der 17. Jan. 1635 dømte, at da det var bevist for Herredsfogeden, at Peder Galskyt var største Lodsejer, og da Peder Munk yderligere have forpligtet sig til at give ham Fæste paa sin Part, kunde Herredstingsdommen ikke staa ved Magt. Ydermere havde Herredsfogeden dømt i en Sag, som han ikke havde Myndighed til, thi Lensmanden og Samfrænder skulde afgøre, hvem der skulde have Besiddelse af Bondegods. Jens Bangs og Benedikte Porsdatters Skøder blev endvidere dømt ugyldige. Nu appellerede Peder Munk Landstingsdommen til Kongens Retterting, og paa Herredagen i Odense 21. Nov. 1635 kom Sagen til Behandling. Her blev fremlagt en stor Del Dokumenter fra ældre og nyere Tid, bl. a. en Udskrift af Skattebogen for Aastrup Len, der beviste, at medens Peder Jensen Kjærulf og Niels Baggesen Kjærulf boede i Kornumgaard, svarede de begge Afgift til Lenet af hele Gaarde, ligesom de andre Selvejerbønder i V. Brønderslev (Anders Lauridsen Kjærulf i Krogen, Simon Andersen Kjærulf i Bundgaard, Søren Andersen Kjærulf i Rostok og Jens Sørensen i Dammen?), og Herlighedsafgiften af Kornumgaard angaves aarligt at være $\frac{1}{2}$ Td. Smør, 12 Hestes Gæsteri (= 12 Rigsmark) og 12 Skill. Ledingspenge samt 2 lange Ægter om Sommeren og 2 om Vinteren. Endvidere fremgaar af Sagen, at Peder Galskyts Andel af Gaardens Bondeskyld var Hk. 12-7-1-0, Peder Munks 8-5-1-0 og Søstrene Dorte og Gertrud Munks 3-3-2-0.

[1]) ɔ: Stiffader.

Herredagen gav Landsdommerne Medhold i, at de havde underkendt Herredsfogedens Dom; men i Betragtning af de hemmelige Skinkontrakter, der var sluttet mellem Parterne, og i Betragtning af, at Gaarden for sin Storligheds Skyld i over 20 Aar havde været besiddet af 2 Mænd, og der var udgivet Skat af den som af 2 Gaarde, blev der afsagt den Dom, at Lensmanden skulde tage 8 Mænd til sig og udvise Peder Galskyt og Peder Munk hver sin Andel af Gaarden, som saa skulde besiddes af dem begge. Denne Udvisning fandt Sted 8. April 1636 af Lensmanden paa Aastrup, Jørgen Orning, og Selvejerbønderne Lars Pedersen Kjærulf, Herredsfoged i Kjær Herred, Jens Poulsen i Mølgaard i Tolstrup, Christen Mørk i Grinsted, Jens Kjærulf i Ø. Gerndrup, Christen Sørensen i Brønderslev, Simon Andersen Kjærulf i V. Brønderslev, Jep Thomsen i Knølgaard i V. Hassing og Chr. Jensen i Burholt. Disse ejede vel ikke netop de Gaarde, de boede, men andet Jordegods.

Peder Munk havde 1635 tilbudt Peder Galskyt, at vilde han give lige saa meget for hans Andel, som han havde

givet for den, han havde købt af andre, kunde han faa den, og i modsat Fald vilde Peder Munk købe Peder Galskyts Part, men denne Ordning vilde Peder Galskyt ikke tiltræde, og det endte saa med, at Peder Munk fra Paaske 1637 bortfæstede sin Gaardspart til Peder Galskyt.[1])

Det er foran omtalt, at Jens Bangs og Benedikte Porsdatters Skøder ved Landstingsdommen 1635 var blevet kendt ugyldige, og samme Aar stod Lars Dyrskjøt i Aagaard paa Benedikte Porsdatters Vegne og i Overværelse af hendes Brodersøn Jørgen Pors (Børialsen) til Kastrup og Jørgen Jørgensen Kjærulf i Gettrup og med hendes nærmeste Frænders Raad og Samtykke mageskiftede med hendes Søstersøn Peder Munk, saaledes at hun fik „Dammen" under Kornumgaards Gods, som han havde indløst fra Jens Bang i Aalborg, og som hun nu pantsatte for 200 Rdl. til Peder Munk indtil Paaske 1636, og derimod fik Peder Munk hendes Part af Kornumgaard. Derefter lovbød Peder Munk 11. Febr. 1636 paa egne og Niels Christensen Kjærulf paa Gullands Vegne deres Parter af Kornumgaard, og 17. Marts s. A. fik Jens Bang i Aalborg Skøde paa den Part, som Niels Kjærulfs Hustru Inger Munk ejede, hvilken Andel Jens Bang samme Dag tilskødede Peder Munk. Derimod fik Peder Munk ikke paany Skøde paa den Del, som var blevet tildømt Johan Ertmann fra Bagge Kjærulf for Gæld, og det ses, at Niels Baggesen ved Skøde af 21. April 1642 overdrog denne Part til Peder Galskyt, hvem han tidligere havde givet Købebrev paa den mod, at Peder Galskyt indløste den for 400 Sldl. hos Johan Ertmanns Arvinger. 1639 fik Peder Galskyt endvidere Skøde af Niels Baggesen paa et Hus, og 11. Juni 1640 fik han Skøde af Hans Pedersen i Attrup paa den Part af Kornumgaard, som tilhørte Hans Pedersens Hustru Dorte Munk. Samme Dag fremkom paa Tinget Morten Nielsen Kjærulf i Ravnstrup paa Gertrud Munks Vegne i Attrup og med hendes Frænders Samtykke og kongelig Tilladelse af 4. Febr. 1640 skødede til Peder Galskyt hendes Part af Kornumgaard og Afbyggere.

1) Tgb. 2. Juni 1642.

Paa denne Maade blev Peder Galskyt efterhaanden Ejer af $20^1/_4$ Td. Hk. af Gaardens Bondeskyld, og Peder Munk havde altsaa kun ca. $3^3/_4$ Td. Hk. af Gaarden.

Indtil 1635 havde *Peder Jensen Kjærulf* brugt den østre Halvdel af Kornumgaard, som tilhørte Benedikte Porsdatter og hendes Børn (se Side 158) og derefter Peder Munk, og medens disse Processer og Handelen foregik, stillede Peder Galskyt ogsaa Krav til ham om, at han vilde besidde denne Halvdel. Da Peder Jensen vægrede sig ved at flytte ud, lod Peder Galskyt sidst i April 1635 ved Christen Andersen Kjærulf i Fogedgaard i Vadum opkræve Sandemænd ved Jerslev Herreds Ting til at møde paa Viborg Landsting 9. Maj for at sværge Hærværk over Peder Jensen „for Kornumgaard, han imod Peder Galskyts Vilje, Minde, Forbud og Forpligt bruger og besidder". Peder Munk havde ganske vist hjemlet Peder Jensen Ret til at blive der, men for at faa en Ende paa Trætten indvilgede Peder Jensen i at fraflytte.

Ved denne Tid hørte til Kornumgaard en *Vandmølle*, der antagelig laa nord for Gaarden. 23. Juni 1636 blev der taget Syn over en Sig kaldet *Kjeldsdal* østen for Kornum Mølledam, hvor der var gravet Knubtørv. Fra Kjeldsdal løb et Dige i Nordvest og et i Sydøst, og Tørvene var gravet mellem Digerne. Østerkornum Mølledæmning nævnes ogsaa i Tingbogen 6. Juli 1648.

Peder Thomsen Galskyt, der nu var blevet Enebesidder, om end ikke Eneejer af Kornumgaard, var Søn af Præsten i Hammer-Horsens, Magister Thomas Christoffersen Galskyt, og Anne Sørensdatter Kjærulf fra V. Holtet i Ajstrup og var antagelig født ca. 1605. Han kom som ganske ung paa Sejlstrup Slots Skriverstue, hvor han tjente 1618 og følgende Aar[1]) hos Lensmanden Anders Friis, og senere blev han Skriver og Ridefoged til Hagenskov Slot paa Fyn, der ejedes af Jørgen Brahe, og i denne Stilling havde han Lejlighed til at erhverve sig den Indsigt i juridiske Forhold og Administration, der senere kom ham tilgode og bevirkede, at han

1) Jerslev H. Tgb. 23. Juni 1653.

blev en af sin Egns og Stands Forgrundsfigurer; saaledes var han 1649—52 Fuldmægtig for Regnskabsprovsten over Vendelbo Provsti, Kancellisekretær Filip Julius Bornemann, omkring 1650 var han Ridefoged til Sejlstrup Slot for Lensmanden Steen Bille[1]), 1640 paatog han sig paa Herredsmændenes Vegne at bygge et Tinghus i Ø. Brønderslev Sogn,[2]) og fra 1653 af var han i en lang Aarrække Værge for V. Brønderslev Kirke, ligesom han ofte mødte i Retten som Sagfører for andre.

Peder Galskyt var ugift i flere Aar, efter at han var kommet til Kornumgaard, og 1635 blev han stævnet for Lejermaalsbøde 12 Rdl., fordi han havde besovet en Pige, der tjente i Hallund. Han blev ca. 1639 gift med *Kirsten Pedersdatter Kjærulf*, f. i Kbh. 13. Nov. 1619, Datter af Professor, senere Præst i Sæby paa Sjælland, Peder Bertelsen Kjærulf, og Gedske Helmiksdatter (Datter af Borgmester Helmik Ottesen i Malmø).

1637 havde Peder Galskyt Proces med Lensmanden paa Aalborghus, Gunde Lange til Brejning, fordi han paa Jerslev Herreds Ting 10. Nov. 1636 havde hævdet, at Øster Kornum havde fri Færdsel over al Agdrup Mark, der da tilhørte Aalborghus Len. 16. Aug. 1637 var Peder Galskyt i den Anledning indstævnet for Viborg Landsting tillige med Jesper Christensen, Niels Pedersen og Jens Sallingbo, alle i V. Brønderslev, Mogens Nielsen i Hedegaard, Oluf Sørensen ved Dammen og Anders Pedersen i Brønderslev, der 19. Januar 1636 havde vidnet paa Jerslev Herreds Ting, at de i mange Aar — 15 til 20 Aar — havde drevet ind i Agdrup Hede om Vinteren, naar de kunde komme derover, og Peder Jensen (Kjærulf) i Nørgaard (i Sterup), erklærede, at i de 17 Aar, han boede i Øster Kornum, havde han hver Vinter sin Drift med sit Fæ over ind i Agdrup, saa tit det om Vinteren kunde komme derind.

Da Vidnerne imidlertid ikke kunde bevise deres Adkomst til en saadan Drift, dømte Landstinget Peder Galskyts paastaaede Ret til den magtesløs.[3])

1) Sæby Raadstuepr. 1650, Bl. 16. 2) Jerslev H. Tgb. 23. Jan. 1640. 3) Landstingets Dombog, A. 1637, Bl. 297.

I de første Aar, Peder Galskyt boede i Kornumgaard, synes hans økonomiske Forhold at have været mindre gode, og 21. Febr. 1639 fik Borger og Raadmand i Odense Erik Jørgensen Udlæg i 2 Tdr. Hk. af *Krogen* i V. Brønderslev for en Fordring paa ham.

Peder Galskyt ejede de 8 Tdr. Hk. Bondeskyld af denne Gaard, som han dog først 1654 fik Skøde paa og vel derfor tidligere havde som brugeligt Pant. Af Tingbogen 12. Maj 1642 ser vi, at Raadmanden i Odense havde 155 Rdl. tilgode hos Peder Galskyt, og da han ikke kunde betale, overlod han en stor Del af sit Løsøre til Kreditor efter 4 af Retten udmeldte Mænds Vurdering. For hans unge Hustru maa det sikkert have været pinligt at komme af med følgende Ting: 2 Bolsters Sengedyner, 2 Hoveddyner, 1 Dundyne, 1 Bænkedyne uden Fyld, 12 Alen lang og 18 Sldl. værd, 4 Hyndevaar, 2 Sengeomhæng, 1 Omhæng af ulden Drejl med Kapper, 2 Puder med Vaar, 4 uldne Drejels Sengeklæder, $2^1/_2$ Par Hørgarns Lagner, 1 Damask-Drejls Dug, 1 gl. flækket silkesyet Dug, 3 Hørgarns Duge, endvidere andre Duge, Fade, Tallerkener og Lysestager, alt af Tin, 1 Messingbækken, 1 udskaaret Kiste til 12 Sldr. og 6 „malede Historier i Rammer“ til 20 Sldl.

Peder Galskyt evnede maaske heller ikke at holde Kornumgaards Bygninger i saa god Stand, som han burde, i hvert Fald fik han 1640 paa ny Stridigheder med Peder Munk angaaende Vedligeholdelse af hans Part af Gaarden, og Peder Munk ønskede optaget Syn over den, som siges at være meget brøstfældig og „en Part nedfalden“. Peder Munk fik i den Anledning ved Hundslund Birketing udmeldt 24 Synsmænd fra Østvendsyssel, og sammen med en Del andre Mænd fra den Egn drog de 23. Juli ud paa Synsforretningen, som Peder Galskyt ansaa for ulovlig, saa længe hans Forpagtning af Peder Munks Gaardspart ikke var udløbet, og saa skete der noget opsigtsvækkende.[1]) Den nævnte Sommerdag, da Peder Galskyt var gaaet ud i Marken for at flytte sine Heste og se til sine Folk, der var i Arbejde

1) Jerslev H. Tgb. 6. Aug. og 19. Nov. 1640.

med Høbjergning, bemærkede han et Tog paa 11 Vogne, der ad Heden syd for Kornumgaard nærmede sig Gaarden og kørte ind paa dens Mark gennem et Køreled, hvor der ikke var offentlig Kørsel eller Vej igennem, og lidt sønden for Gaarden blev de 11 Vogne kørt i Hob, og Folkene paa dem sad af. Det var en anselig Skare, 32 Mand stærk med Peder Munk i Spidsen, og den var bevæbnet med Spyd, Forke og Værger. Imidlertid var Peder Galskyt naaet hjem og var gaaet ind i den vestre Lade, hvor hans Folk stak Hø op. De fremmede Gæster „Poul og Per", med Peder Munk som Fører begav sig ogsaa ind i Gaarden; men da de vilde gaa ind i Laden, traadte Peder Galskyt dem i Møde og spurgte om deres Ærinde, og hvor de var fra, da de kom saa mandsstærke. Hertil svarede de, at de var udmeldt ved Hundslund Birketing for at ledsage Peder Munk til Syn af Gaarden, og Peder Galskyt svarede saa, at Sagen om, hvorvidt Peder Munk kunde tilkomme et saadant Syn eller ej, endnu verserede for Jerslev Herreds Ting, og han vilde derfor ikke tilstede Synet. Saa kom Peder Munk og Peder Galskyt i Skænderi. Peder Munk raabte til Synsmændene, at de skulde syne „i Djævelens Navn", og til Peder Galskyt raabte han: „Kom ud, der fare en Djævel i Dig o. s. v." og to Gange trak han sin Degen halvt ud.

Men Peder Galskyt, hvis Folk med flere efterhaanden blev samlet om ham og ligeledes havde bevæbnet sig med Spyd, Jerntyve og Bøsser, lod sig ikke forskrække; med en Tøjrkølle, som Peder Galskyt gik med i Haanden, trak han en Streg paa Jorden og sagde bandende og truende, at hvem der overskred denne Streg, skulde „fare ilde". Han lod ogsaa en af sine Karle hente 2 Pistoler, som han truede Peder Munk med, idet han sagde: „Der skal fare en Djævel i Din Skælm, jeg skal ret nu give Dig saa meget, at Du skal grine af det."

Den fremmede Flok trak sig derefter tilbage, men da Peder Galskyt fulgte efter dem ud gennem Ageporten, løb en af Flokken efter ham med en dragen Kaarde og vilde have gennemboret ham, om Peder Galskyt ikke var retireret

og havde faaet Undsætning af en af sine Karle, der hastig holdt en Fork frem mod Angriberen. Da Peder Munks Styrke saa trak sig tilbage til deres Vogne, slængte Peder Galskyt sin Kølle efter dem, saa den fløj hen over Hovedet paa dem, og Peder Galskyts Karl Jens Jensen rettede med en Jerntyv et Slag mod Peder Munk, der ikke havde set ham, men Niels Christensen i Kærsgaard afværgede Slaget med et Spyd.

Peder Galskyt vandt Fægtningen, ligesom han ogsaa ved Retten fik Medhold i, at Ejeren ikke kunde kræve Syn saalænge Lejemaalet løb, men Striden medførte naturligvis Sag om Ærekrænkelse, hvilken Landstinget paadømte.

Landstingets Dombøger 1641—45 og Jerslev H. Tingbog 1641 er ikke bevaret, men af Jerslev H. Tgb. 14. April 1642 ser vi, at det for Landstinget var blevet bevist med 24 Mænd, at Peder Galskyt havde truet og undsagt Peder Munk, og at denne derfor havde krævet ham dømt til at stille Borgen (ɔ: Sikkerhed), hvad Herredsfogeden dog havde dømt ham fri for. Peder Galskyt havde erhvervet et Modvidne ved Børglum Birketing; men da Indstævning af Vidnerne var sket en Søndag, blev dette Tingsvidne ikke kendt gyldigt, og Landstinget dømte Peder Galskyt til at stille en saadan Borgen.

1654 havde Peder Galskyt atter Proces med Peder Munk, denne Gang angaaende det saakaldte „Kærboernes Bygge", der senere kaldtes *Vesterkær*, og Peder Galskyt beviste 28. Sept. 1654 med et 24 Mands Tingsvidne, at dette Sted var bygget paa Kornumgaards Endelsjord og ikke havde Ager, Eng eller Drift udenfor denne Gaards Enemærke; Stedet var tiendefrit og havde fra Arildstid rettet (ɔ: skattet) under Kornumgaards Takst, ligesom det havde fulgt enhver Arving og Ejer, saa vidt de var Lodsejere i Kornumgaard. Dette Vidneudsagn stadfæstedes 5. Okt. 1654 af følgende, der var født eller havde boet i Kornumgaard: Niels Baggesen Kjærulf i Damsgaard, Chr. Pedersen Kjærulf i Ø. Mellerup, Lars Nielsen i V. Brønderslev og Peder Jensen Kjærulf i Nørgaard i Sterup.

Endelig synes Peder Munk at være blevet træt af de evindelige Stridigheder om Kornumgaard, der jo ogsaa laa ret

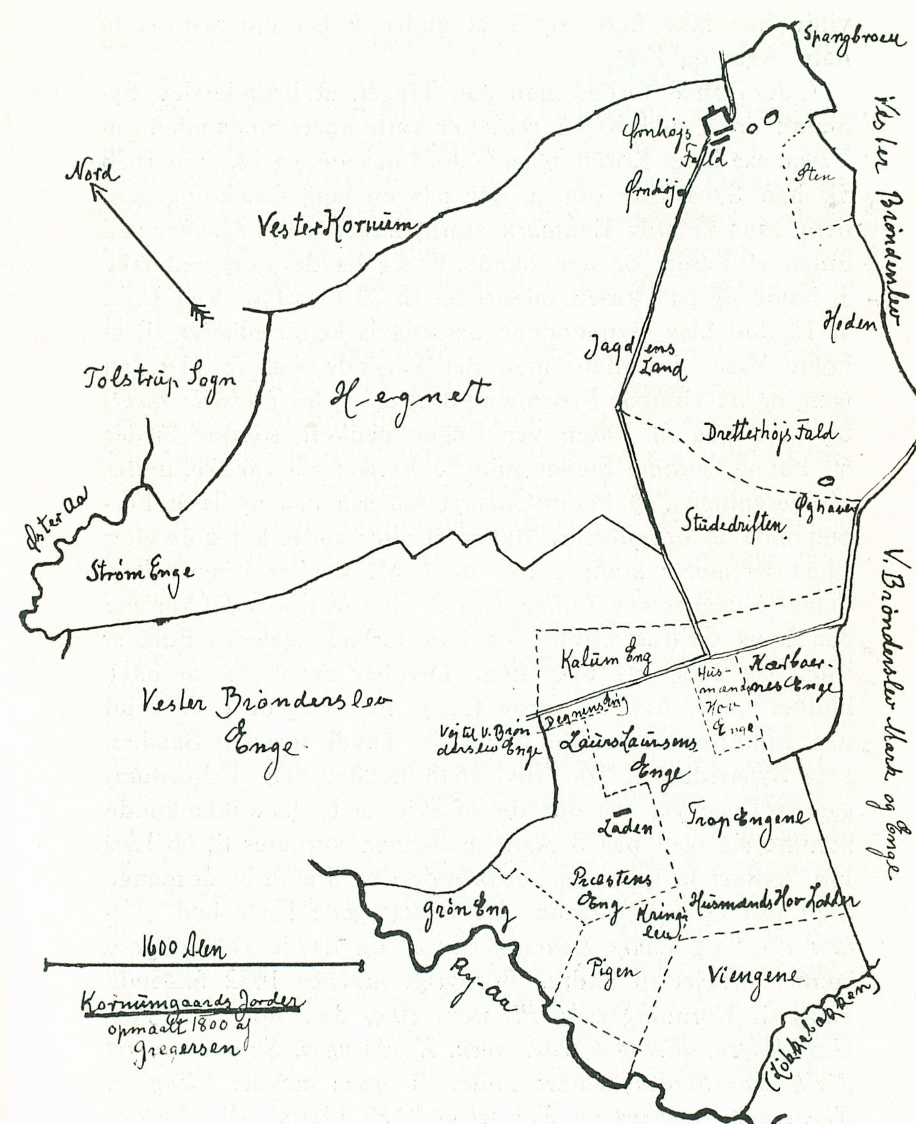
langt fra hans Hjemegn i Gettrup i Ulsted Sogn, og 2. Oktober 1656 fik Peder Galskyt Skøde af ham paa hans Part og var dermed blevet Eneejer af Gaarden, idet dog Jørgen Kruse til Hjermeslevgaard havde Pant i $^1/_5$ af den; men da Peder Galskyt 1663 havde faaet 2000 Daler tilgode hos den forarmede Herremand, fik han ogsaa erhvervet denne Gaardspart, efter at han havde faaet Indførsel hos Jørgen Kruse.[1])

I Juli 1642 døde Peder Galskyts Svigerfader, Præsten Peder Kjærulf paa Sjælland, og da Galskyts Hustrus Moder tidligere var død, arvede han vist ved denne Tid ret betydelige Midler fra sin Hustrus velstaaende Hjem.

Af Tingbogen 2. Aug. 1632 ser vi, at Kornumgaards Bygninger da bestod af en *Raaling* nordligst i Gaarden og et *Fæhus* nord i Gaarden, hvilket antagelig sammen med det *østre Fæhus* dannede en Vinkelbygning. Sydligst i Gaarden laa den *søndre Lade*, og mod Vest laa ligeledes en *Ladebygning* samt et andet *Hus med Kvist*, vest for hvilket *Kalvehaven* laa. Norden for Vaaningshuset laa *Kaalhaven* (ɔ: Haven). Vi har foran hørt, at Bygningerne var forfaldne 1640, og da Peder Galskyt nu efter Svigerfaderens Død var kommet til Penge, traf han 23. Febr. 1643 Akkord med Niels Tømmermand i Tømmerby om Bygning af et Hus vesten i Kornumgaard fra Raalingen til Høladen, med hvilken det skulde sammenbygges. Der skulde være Portrum gennem Huset, som skulde hugges i Fod, og der skulde hænges Gavl i nordre Ende, ligesom der skulde Dværgstolper i hvert nedre Tavl, altsaa en solid Bindingsværksbygning.

Nogen absolut fredelig Mand var Peder Galskyt ikke, og det varede ikke længe, inden han kom i Strid med Bymændene i Brønderslev vestre Hyrdelav, som drev deres Kreaturer og Faar ud paa det store Eng- og Kærdrag syd og sydvest for Brønderslev ad en Vase (ɔ: Vej), som med Grøfter paa begge Sider førte over Kornumgaards Markjord. Denne Vase brugtes ogsaa til Kørsel, og før Peder Galskyt kom til Kornumgaard, synes Brønderslevboerne ikke at have taget det saa nøje med at vedligeholde Vasen; men da han kom,

1) Landst. Justitspr. 1663, Bl. 210.

vilde han ikke finde sig i, at andre Folks Fæ nedtraadte hans Ager og Eng.

7. Juni 1638 forbød han paa Tinget, at Brønderslev Bymænd drev med Kvæg, red eller kørte noget Steds uden om Vasen saa langt Kornumgaards Jord naaede, og 14. Juni 1638 fik han Synsvidne om, at der paa en lang Strækning gennem hans Gaards Enemark aldrig havde været Grøfter ved Siden af Vasen, og den Skade, Kvæg havde gjort ved ikke at holde sig paa Vasen, takseredes til 20 Læs Hø. Ved Dom af 12. Juli blev Bymændene naturligvis kendt pligtige til at holde Vasen i Orden; men det følgende Aar var det galt igen, og da vidnede Synsmænd 8. Aug., at fra *Pudslets Bæk*[1]) og nord paa til Vasen var Engen nedkørt, somme Steder 60 Favne, somme Steder mindre, hvilket vel var sket under Høbjergningen, og Peder Galskyt lod saa paa ny læse Forbud mod, at Brønderslev Bymænd eller andre lod store eller smaa Kreaturer komme paa hans Mark eller i hans Eng saavel i hegnet som i uhegnet Tid, eller overhovedet komme paa hans Gaards Grund, og han forbød ligeledes Folk at ride, age eller gaa over den. Derefter synes det at have hjulpet nogle Aar, og næste Gang, han klagede over Brud paa Markfreden, var det Svin, der havde forvoldt Skaden. I et Synsvidne af 16. Nov. 1648 hedder det, at Kornumgaards Enge var saa oprodet af Svin, at Engene ikke kunde komme sig igen paa 3 Aar, og Skaden vurderes til 60 Læs Hø, hvilket jo tyder paa, at Brønderslev Mænd holdt mange Svin paa Græs i Engene. De beskadigede Enge hed „*Kalum Eng*“ og *Laurs Laursens Enge*“ og havde vel tidligere været bortlejet til andre. Forøvrigt nævnes 1632 følgende Engs til Kornumgaard: *Præstens Eng*, den store *Gungeng*, *Grundengen*, *Risengen*, *Storengen*, *Kærboengen*, *Strømengen* og *Mølledams Meden*; senere finder vi ogsaa nævnt: *Viengene*, *Klostereng*, *Grøneng* og *Kringeleng*.[2]) 29. Marts 1649 afsagdes Dom over Svinenes Ejermænd, og samme Dag gik der Dom

1) Enge i „Pudslet“ omtales allerede 1494, se Nibstrup. 2) Klostereng bestod vist af Grøneng, Kringeleng og Mølledams Eng, og Navnet Klostereng er vist fremstaaet ved Aar 1750, da Høsletten paa disse Enge — ca. 100 Læs — blev tillagt Vrejlevkloster, der da havde fælles Ejer med Kornumgaard

over nogle Mænd i Brønderslev, hvis Øg og Kvæg havde forvoldt Peder Galskyt Engskade for 12 Læs Hø.

Gennem sin Moder havde Peder Galskyt og hans Søskende arvet en Part i Selvejergaarden *Fogedgaard* i Vadum, som Familien Kjærulf havde ejet fra Middelalderen. Denne Part, der stod for en Skyld af $5^1/_2$ Td. Byg, solgte Peder Galskyt og hans Søskende 28. Maj 1650 til Herredsfogeden i Kjær Herred Morten Laursen Kjærulf,[1]) der efterhaanden blev Eneejer.

1648 laante Mogens Kaas til Nibstrup 75 Rdl. af Peder Galskyt, som herfor fik Pant i et Bol i Svennum,[2]) og 1659 laante han 100 Rdl. til Laurids Below til Kølskegaard, hvis Søn Claus Below til Kjølskegaard efter Faderens Død i Efteraaret 1663 blev krævet for Beløbet i Retten 17. Dec. s. A.

29. Marts 1666 lod Peder Galskyt paa Tinget forkynde Forbud mod, at hans Fæstere i V. Brønderslev Sogn bortlejede Ager eller Eng fra deres Gaarde. Fæsterne var Jens Pedersen i V. Brønderslev By og hans Søn Rasmus Jensen, Laurids Nielsen, Niels Jensen, gamle Lars Nielsen, Anders Nielsen, Bodil Andersdatter, Jens Olufsen, Hans Skræder, Oluf Eriksen, unge Lars Nielsen, østre Søren Andersen og hans to Sønner unge og gamle Anders, Morten Pedersen, Niels Thomsen, Niels Andersen, Jens Andersen Lieger, Søren Lauridsen ved Kæret og Anders Simonsen (i Bundgaard), ialt 17 Fæstere, og 23. April 1668 stævnede han Kornumgaards *Brydebønder* (ɔ: Afbyggere), ialt 10 og tildels de samme til Betaling af 5 Tdr. Korn og 12 Rdl. i „Diskretion“ (ɔ: Foræring) til Ridefogeden paa Aastrup i Stedet for Skriverskæpper, som man plejede at yde. Herlighedsafgiften af Kornumgaard var i Matriklen 1664 blevet forhøjet med 5 Tdr. Korn aarlig, men det blev bevist for Lensmanden, at denne Forhøjelse var urigtig.

Som foran omtalt tilhørte *Herligheden* af Kornumgaard og Gods *Kronen*, men i Kronens Pengetrang efter Krigen 1657—60 blev den 1. Maj 1662 tilskødet Landsdommer *Jens Lassen* til Dalum Kloster ved Odense. Da han 1681 igen

1) Kjær H. Tgb. 2) Landst. S. & Pb. 1648, Bl. 2.

maatte afstaa en stor Del af sit Jordegods til Kronen, kom ogsaa Herligheden af denne Gaard tilbage til *Kongen*, der 27. Jan. 1687 skødede den til Kancellisekretær *Peder Rodsten* og hans Søskende fra 1. Maj 1686 at regne for en Betaling af 1000 Rdl. Fra Familien Rodsten kom Herligheden straks efter til *Otto Skeel* til Birkelse m. v., død 1696, og den fulgte saa Stamhuset Birkelses Besiddere indtil 1756, da *Holger Skeel* solgte den for 5000 Rdl. til den daværende Ejer af Kornumgaard *Helmike Margrete Lassen* (se senere).

Af Matriklen 1664 ser vi, at Kornumgaards *Udsæd* da var 16 Tdr. Rug, 8 Tdr. Byg og 16 Tdr. Havre, og Høavlen ansloges til 300 Læs, heri indbefattet en øde Gaards Eng, som var lagt under Kornumgaard; det var en af Krogensgaardene.

1674[1]) blev Peder Galskyt tiltalt af Amtsskriver Mogens Willumsen i Aalborg, fordi han havde undladt at angive nogle i hans Hus værende Personer i Registret til Konsumtionsskatten 1672—73; Personerne var Karen Christensdatter Brun samt Peder Galskyts voksne Børn, Peder, Gedske og Johanne. Han blev for denne Udeladelse dømt til at betale en Bøde paa 500 Rdl.

Endelig skal der om ham anføres, at han 5. Febr. 1674 ved Retten tiltalte Niels Pedersen i Hallund for 12 Kobberbrikker til et Spil „Pirkentavl" (ɔ: Pilkentavl), han havde laant; vel et Brædtspil.

Peder Galskyt døde omkring 24. Sept. 1678 og blev begravet i Brønderslev Kirke, hvor hans Hustru for 20 Rdl. fik Skøde paa et Begravelsessted.[2]) Hans Enke *Kirsten Pedersdatter Kjærulf* døde paa Kornumgaard 30. Nov. 1688 og blev begravet 7. December s. A. Hun havde — vel efter sin Mands Død — ladet opføre et Gravkapel af Bindingsværk ved nordre Side af Kirkens Langskib, og i dette blev hendes Ligkiste hensat, medens det maa antages, at hendes Mands og tidligere afdøde Børns Kister er blevet nedsat under Kirkegulvet indtil en eventuel Flytning til Kapellet har fundet Sted. For dette Kapel skødede hun Herligheden af en Gaard i V. Brønderslev til Kirken, hvilken Herlighed bestod af 1 Skovsvin,

1) Tgb. Bl. 21 b og Bl. 45. 2) Kirkens Regnskabsbog 1679.

1 Gaas, 2 Høns, 1 Lam, 1 Læs Limsten (Kalksten) og 3 Tdr. Havre aarlig, og efter Skødet var Kapellet 6 Alen i Længden og saa bredt, at der kunde staa 4 store Kister deri.

Efter at den under 25. Juli 1682 nedsatte Kommission til Regulering af Kirkernes Jordegods havde afgivet Indstilling til Kongen 9. Okt. 1686, og denne var blevet approberet 13. Febr. 1688, afstod Helmik Galskyt til Kornumgaard samme Dag Herligheden af en Gaard i V. Brønderslev, som svarede Landgilde til Kirken, til Kronen imod, at Peder Galskyts Arvinger fremdeles maatte nyde det udbyggede Begravelsessted, som Kirken skulde vedligeholde paa sin Bekostning; men kort efter blev denne Ordning dog forandret saaledes, at Familien Galskyt selv skulde vedligeholde Kapellet, og Kirken dog beholde den nævnte Herlighed.[1])

Efter at Familien Galskyt var uddød her paa Egnen eller ikke længer sørgede for Vedligeholdelsen, der dog hvilede som Hæftelse paa Kornumgaard, forfaldt Kapellet; det blev 1840 istandsat paa Danske Kancellis Forlangende, men o. 1855 blev det nedbrudt og de deri henstaaende Kister begravet paa Kirkegaarden. Endnu ses Spor af det paa nordre Side af Kirken, og Fliser fra Gulvbelægningen laa for ca. 25 Aar siden i Kornumgaards Svinestald.

Peder Galskyt og Kirsten Kjærulf skal have haft 18 Børn,[2]) hvoraf en Del maa være døde unge; en Del af de andre foraarsagede paa forskellig Maade Forældrene Bekymring; men da deres Livsforhold paa en enkelt Undtagelse nær ikke vedrører Kornumgaard, skal Børnene her kun omtales i Korthed.[3])

1. *Thomas Pedersen Galskyt*, f. o. 1639, Student Aalborg 1660, vist død 1667, da hans Fader gav 2 Vokslys til Brønderslev Kirke for en Søns Begravelse.

2. *Peder Pedersen Galskyt*, f. 1640, Student Aalborg 1660, cand. theol 1661, kaldet til Sognepræst i Gentofte 1670, men tiltraadte ikke og var 1672—73 hjemme; blev 1678 Kapellan i Blære-Ejdrup og 1680 res. Kapellan i Sæby, tog 1691 Afsked og tog hjem til Kornumgaard, men boede derefter i

1) Kronens Skøder. Kirkens Regnskabsbog 27. Juni 1689. 2) Peder Dyrskjøts Optegnelser. 3) Se nærmere „Personalhist. Tidsskrift" 6 IV 176 ff.

en lille Gaard i Brønderslev, som han ejede, og her døde han 1694 som Enkemand med 3 Børn.

3. *Anders Pedersen Galskyt*, f. o. 1641, Student Aalborg 1660, blev 1669 Sognepræst til Urlev-Dalby og Stenderup ved Horsens. I Efteraaret 1671 rejste han hjem til Kornumgaard for at overvære sin Søsters Bryllup, og her døde han 19. Sept., ugift. Hans Fader bekendtgjorde 5. Okt. 1671 paa Tinget, at da han havde faaet at vide, at hans Søn „som et ungt Menniske haver sat sig ufornøden udi stor Vittløftighed og Gæld baade i København og andetsteds", hvilket vilde falde Peder Galskyt „som en gammel Mand, som med en heel Haab umøndige Børn er belad", for tung at betale, frasagde han sig Arv og Gæld efter Sønnen.

4. *Søren Pedersen Galskyt*, var 1666 og 1668 hjemme, købte Boslumgaard ved Æbeltoft, som han atter solgte 1680 og boede derefter i Æbeltoft, hvor han døde før 1688. Var gift med *Anna Andersdatter*, med hvem han synes at have haft 5—6 Børn.[1])

5. *Helmik Pedersen Galskyt*, se senere.

6. *Anne Pedersdatter Galskyt*, f. 1644, d. V. Brønderslev 1719. Gift første Gang 1665 med „fornemme Mand" Forpagter *Jens Lauridsen* paa Lundergaard i Fjends Herred, gift anden Gang med Borgmester *Mikkel Madsen Vendelbo* i Hjørring, død 1683, hvis insolvente Bo hun blev tiltalt for at have bedraget, gift tredie Gang 1687 med *Søren Andersen Kjærulf* i V. Brønderslev, der behandlede hende brutalt, og fra hvem hun blev skilt 1697; han boede da i Snarup i Rakkeby S.[2]) Fra hendes Søn med Mikkel Madsen, *Thomas Mikkelsen*, der antog Navnet *Galskyt*, og som var Byskriver i Holbæk, hvor han døde 1725, nedstammer en nulevende kendt Slægt Galschiøt og Galskjøt.

7. *Gedske Pedersdatter Kjærulf*, f. o. 1645, død 1703 i V. Brønderslev, gift med *Søren Willumsen* der 1665 var Sagfører i Brønderslev, men 1669 og 1674 boede i Saksager i Vrejlev og 1676 i Bundgaard i Vraa. Han var en udsvævende Person, der forødte hendes Formue, og o. 1674 forlod han hende eller hun ham, idet hun flyttede hjem til sin Fader, og 1678 og 1687 vidste man ikke, hvor han var eller om han levede.[1]) Hun havde ingen Børn og boede ved sin Død i V. Brønderslev By.

1) Foruden de i „Personalhist. Tidsskrift" 6 IV 178 nævnte vist ogsaa en Søn Johan Christoffer, der 1687 var paa Kornumgaard. 2) Sæby Tgb. 1. Decb. 1697.

8. *Kirsten Pedersdatter Galskyt*, f. o. 1646, død V. Brønderslev 1733. Gift første Gang med *Anders Pedersen Grindsted*, d. 1673, Præst i Tømmerby-Lild; gift anden Gang med *Oluf Jensen Juul*, d. 1679, Rektor og Kapellan i Thisted. Hun boede 1696 i Brønderslev og havde en Datter af 1. Ægteskab. Hun ejede den saakaldte *Galskytgaard* i V. Brønderslev.

9. *Else Pedersdatter Galskyt*, f. o. 1649, begr. 1709 i V. Brønderslev, gift med *Bertel Hansen Mørk*, Søn af Herredsfoged i Børglum Herred Hans Laursen Mørk. Bertel Mørk købte 1674 Hunderupgaard i Skallerup S. af sin Svoger Helmik Galskyt, og der boede de 1678; de flyttede senere til Vange i Torslev Sogn (1685) og derefter til Flamsholt i samme Sogn. Børn.

10. *Johanne Pedersdatter Galskyt*, f. 165., gift 1675 med Skipper *Jens Pedersen Thise*. De boede 1679 i Bolskifte i Alstrup Sogn, som han ejede. 1680 boede de i Østergaard i Hjelmsted i Serreslev Sogn, hvor han drev juridisk Virksomhed (Sagfører) og var kgl. Delefoged i Jerslev Herred; senere (1692—94) var han Forpagter paa Sæbygaard, forpagtede 1694 Halvdelen af Hørbylund og købte 1696 en Gaard i V. Brønderslev samt pantsatte 1698 en Gaard i Stenum. Familiens senere Skæbne er ubekendt; 1680 havde de kun 2 Børn.

11. *Karen Pedersdatter Galskyt*, f. 165., d. 1727 paa Kærsgaard i Hellevad, gift første Gang 1680 med Selvejer *Christian Worm*, d. 1693, Ejer af Korslund i Hellevad, Stamfader til den adelige Slægt *Wormskiold*. Gift anden Gang med Birkefoged til Dronninglund og Børglum Kloster Birker, *Peder Therkelsen Østrup*, der 1711 forlod hende og Egnen paa Grund af Gæld og Misligheder. Efter en Del Aars Forløb

1) Landstingsstævning 7. Dec. 1678 og 26 Maj 1687.

dukkede han op som Degn i Tødsø og Erslev paa Mors. Karen Galskyt havde 2 Sønner og 5 Døtre.

Efter Peder Thomsen Galskyts Død 1678 overtoges Kornumgaard af Sønnen *Helmik Pedersen Galskyt*, der 1680 købte en Del af Bondeskylden af Gaarden Krogen og Afbyggere samt en Part af Bolet „ved Kæret“ af Arvingerne efter Gyde Laursdatter i Kærsgaard i Hellevad, Enke efter Niels Andersen Kjærulf (se Krogen). Helmik Galskyt ejede ogsaa Store Hunderup i Skallerup Sogn, som han 1674 solgte til sin Svoger Bertel Hansen Mørk.

Ved Matrikuleringen 1688 fik Kornumgaard 26 Tdr. Hk., heraf brugtes de 17 Tdr. til 3 Afbyggerhuse paa Vesterkær; Gaardens dyrkede Areal var $112^{1}/_{2}$ Td. Land.

I Helmik Galskyts (og Lars Jensens) Tid laa der ca. 58 Tdr. Hk. Fæstegods under Kornumgaard, nemlig 10 Gaarde og 16 Huse med Jord, deriblandt Rostok, Krogen, Skorstensgaard, Dammen, Doktorgaard, Drejergaard, Vester-, Mellem- og Østerkær, Døvling, Frøkær, Putten, Vasen, Røven, Gølhuset og Glimsholt, senere kom ogsaa Stubdrupgaardene i Ø. Brønderslev Sogn under Kornumgaard, til hvilken de nævnte Steder gjorde Hoveri.

1687 holdt Helmik Galskyt paa Kornumgaard 3 „Drenge“ (ɔ: Karle) og 2 Piger, og Gaardens Besætning var 3 Arbejdsheste, 5 Plage og Føl, 7 Stude 2—4 Aar, 14 unge Stude, 5 Køer, 10 Faar og 3 Svin.[1]) Det var jo en lille Besætning, men man maa erindre, at Gaarden dreves ved Hoveri.

Til Gaarden laa ifølge Markbogen 1683 følgende Agre: Toftagre 9, Ørnhøjs Fald 20, Langagre 37, Holmens Fald 18, Taam (?) Agre 8, Damsagre 14, Gammeljord 16, Dretterhøjs Agre 7, Knarken 16, Løkkens Mark 20, Halhøjs Fald 37, Smedebakken 5 samt 2 Agre i Agdrup Mark.

Gaardens Enge var Vie Enge, Krogens Enge, Præstens Enge, Las Laursens Enge og Grundeng; disse Enge laa ved Siden af Aaen og var meget bløde, saa de bjergedes med Besvær og oversvømmedes undertiden. Ialt takseredes de til

1) Mandtal til Kvæg- og Kopskat.

150 Læs Hø. Gaardens andre Enge var Kalum Eng, Strømeng, Smedens Krog, Gungeng, Mosebakken, Mølleengen og nogle Stribler om Gaarden og norden Marken, Melkær, Kielderen, et lille Stykke Gunge blød Eng og Mølledammen, ialt takseret for 109 Læs 12 Knippe Hø. Gaardens *Uddrift* sønden og vesten for Marken bestod af nogle store Tuer og takseredes til 30 Høveders Græsning, og i Marken var Græsning til 6 Høveder.

Endvidere var der Eng til 3 Læs Hø til et Afbygge i Gaardens Mark (ɔ: Vesterkær), til hvilket ogsaa hørte 24 Agre Markjord, og til 2 Huse under Gaarden hørte henholdsvis 5 og 2 Agre.

Norden for Kornumgaard var en lille *Urtehave* med nogle faa Frugttræer, og ved Siden af Haven var fornøden Kaaljord.

Gaarden havde lidt *Sandtørvskær*, men intet Lyngslet, uden hvad der købtes. *Knoptørv* havdes til Fornødenhed i *Hegnets Krat*[1]) vesten for Gaarden, men som dog ikke kunde bjerges om Sommeren paa Grund af Morads, men maatte stakkes, til det blev Føre om Vinteren. Imellem Engene sønden for Gaarden havde Gaarden et *Aalerusestade* i Ryaa, hvilket dog kun var af ringe Betydning. Norden og sønden for Gaarden var to smaa *Fiskeparker*, som ikke havde Tilløb af Vand, og som næsten var tilgroet.

Norden for Gaarden en lille *Skvatmølle*, som dreves med ét Hjul og Underfaldsvand, og som „snart er øde“ formedelst den ikke havde Tilløb af Vand enten fra Væld eller Bække; men naar der om Vaaren eller Efterhøsten var Overflod af Vand, blev der malet lidt til Gaardens egen Fornødenhed, medens man ellers lod male i Hjermeslevgaards Mølle, som „udi Nærværelsen er beliggende“.

1682 gav Helmik Galskyt et Ligklæde med Kors paa til Kirken mod vedvarende at beholde de 2 Stole, som fra Arildstid havde hørt til Kornumgaard. Det var den øverste Mandsog øverste Kvindestol, og efter Sigende var de tidligere prydet med Jens Andersen Kjærulfs og Anne Griis' Vaabener, en Ulv og et Vildsvin. 1685 havde han Proces med Strand-

1) I Engtaksationsprotokollen 1683 siges, at Knoptørv graves i et lidet Krat kaldet Hegnet.

foged Lars Jensen i Blokhus, der med en Økse havde truet en af hans Karle, som kom kørende ad Stranden med noget Tømmer. Denne Forløbelse kostede Strandfogeden 10 Sldl. og 1000 Flyndre for at faa Forlig. Ligesom Faderen var Helmik Galskyt velbevandret i det juridiske Fag og optraadte ofte som Sagfører for forskellige ved Tingene i Vendsyssel. 1684—87 var han Forpagter af Sejlstrupgaard, og hans hyppige Fraværelse dér maa have fristet Brønderslev Bymænd; thi 29. Maj 1684 fandt han sig foranlediget til at forny Forbudet mod, at de færdedes paa Kornumgaards Tilliggende.

Han døde 1694 og blev begravet 13. Marts, antagelig i det tidligere omtalte Kapel.

Helmik Galskyt var gift med *Kirstine Olsdorf*, Datter af Præsten Albrecht Christensen i Volstrup og Margrete Ottosdatter. Ægteskabet var barnløst, og 10. Juli 1694 oprettedes Kontrakt mellem Enken og Galskyts Arvinger.

Efter 4 Aars Enkestand ægtede Kirstine Olsdorf 28. Juli 1698 en *Lars Jensen (Lælius?)*[1]), der synes at have været Tybo, thi ved hans Børns Daab træffes som Faddere Jens Svendsen og Hustru af Thisted og Sr. Lælius af Thisted. Lars Jensen døde Natten mellem 29. og 30. Maj 1709, 49 Aar gammel; men Skiftet blev først paabegyndt 7. Febr. 1710, idet der forelaa kgl. konfirm. Testamente af 1704, ifølge hvilket den længstlevende skulde arve det hele. Paa Grund af Svagelighed kunde Kirstine Olsdorf ikke bestyre Boet, og Skifte blev derfor afholdt efter Børnenes Farbrødres og Morbrødres Begæring[1]) Løsørets største Kostbarheder var 1 Guldkæde mærket K. A. D. (Kirsten Albrechtsdatter?) til Værdi 102 Rdl., 1 Sølvkande med forgyldt Skuepenge „om Slaget ved Køge Bugt“ i Laaget, Vægt 113 Lod, en Sølvpotte med Navnene „Peder Galschiøtt og Kirsten Kierulf“, Vægt 25 Lod. Endvidere fandtes en Del gamle Dokumenter vedrørende Gaarden. Enken, der ikke synes at være blevet boende paa Kornumgaard, og hvis Død ikke er fundet, fik Byfoged An-

1) Datteren Helmike Margrete Lassen skrev sig undertiden med Familienavnet Lælius.
2) Aalborghus Skifteprotokol 1711, Bl. 20.

ders Paulin i Hjørring til Værge, og Børnenes fødte Værger var Mourits Kønig Lælius til Ullerupgaard, Nikolaj Aagaard paa Ullerupgaard, Sr. Peder Madsen Jensen i Thisted (maaske Peder Mads Jensen til Ulstrup i Thy) og Forvalter Anders Larsen paa Børglum Kloster.

Efter Lars Jensens Død bortforpagtede Kirstine Olsdorf Kornumgaard til sin Broder *Otto Olsdorf*, f. o. 1670, død i Hjørring 1727, begr. i St. Kathrine Kirke. Han var Student fra Aalborg 1688 og boede paa Kornumgaard 1696 til 1724. Han var gift med *Christiane Susanne Christensdatter Donaton*, f. o. 1660, d. 1726, begr. i Sct. Katrine Kirke, til hvilken han 1727 legerede 200 Rdl. for Gravstederne. En *Kirsten Andersdatters* Barn af Ø. Kornum, *Kirsten Kjærulf*, hjdbt. $^{28}/_{3}$ 1699 blev begr. $^{11}/_{10}$ 1705. Blandt Fadderne Amtmand Dyssel, Sejlstrup, Christoffer Giessing, Kapellan i Ingstrup, Otto Albrechtsen Olsdorf, Kornumgaard, hans Moder Margrete Ottosdatter og Præstekonen fra Jerslev.

Lars Jensen og Kirstine Olsdorf havde 5 Børn:

1. *Kirsten Lassen*, f. 1699, d. 1699.
2. *Helmike Margrete Lassen*, f. 1700, se nedenfor.
3. *Christian Lælius Lassen*, f. 1701, død som Barn.
4. *Kirstine Marie Lassen*, f. 1702, død som Barn.
5. *Sidsel Christopha Lassen*, f. 1703, se nedenfor.

Af disse naaede formentlig kun Helmike Margrete og Sidsel Christopha den voksne Alder, og kun Helmike Margrete blev gift, medens Sidsel Christopha havde Ophold paa Kornumgaard 1765 og skulde have „anstændig Forplejning“ dér til sin Død.

Helmike Margrete Lassen ægtede 2. April 1724 i Thisted Amtsfuldmægtig *Claus Edvard Ermandinger*, der var Søn af Hofperlestikker Henning Ermandinger og Cecilie von Rocho i København og var født 1690. Efter Ægteskabet flyttede Ermandingers til Kornumgaard. Som Fuldmægtig (Godsforvalter paa Kornumgaard havde han 1725 *Henrik Wolf Klein*,[1]) Præstesøn fra Jerslev, der efter at have været Ridefoged paa

1) Tgb. 17. Marts 1725.

Sæbygaard blev Byfoged i Nykøbing Mors 1741. Medens Ermandinger boede paa Kornumgaard, havde han 1736 Besøg af en Løjtnant *Mejer*, som da logerede i Østergaard i Lyngdrup, og han benyttede Lejligheden til at stjæle en Snustobakdaase af Sølv fra Ermandinger, hvilken han pantsatte for $5^1/_2$ Sldl. til Jens Christensen i Ny Kro. Løjtnanten havde iøvrigt ogsaa en Del andre Tyvekoster paa Samvittigheden.[1])

1746 var *Christoffer Wibe*, Degnesøn fra Ingstrup, Ridefoged til Kornumgaard.

Ermandinger købte 1744 Nibstrup af Hk. 20 Tdr., Tiender 34 Tdr., Fæstegods 267 Tdr., hvilken Ejendom han dog atter afhændede 1751, endvidere købte han 1743 *Vrejlevkloster* og *Rønnovsholm* med Tiender og Fæstegods, ialt 639 Tdr. Hk., saa han ejede over 1000 Tdr. Hk., da han o. 1744 forlagde sin Bopæl fra Kornumgaard til Vrejlevkloster, hvor han døde 9. Juni 1755 og blev begravet i Vrejlev Kirke.[2]) Han var da ogsaa blevet pyntet med en Kancelliraadtitel, som han utvivlsomt efter Tidens Skik havde faaet for Betaling. Hans Enke Helmike Margrete Lassen ægtede 1758 Oberst *Johan Vilhelm v. Hobe*, der 5. Febr. 1761 blev begravet i Vrejlev Kirke i det Hobeske Gravkapel i Sideskibets vestre Ende.[3]) Han var Søn af Henning Chrf. v. Hobe til Jürgenstorff i Mecklenburg og havde været i dansk Militærtjeneste.[4]) Efter hans Død — og vist allerede efter Ermandingers Død — administrerede Fru Helmike Margrete, der var en meget myndig og virksom Kvinde, selv sine Godser til sin Død 1765, begr. i det Hobeske Kapel i Vrejlev Kirke. Foruden Jordegodset i Vendsyssel ejede hun en Gaard med Have, Stald m. v. paa Hjørnet af Møntergade og Vognmagergade. Der var flere Lejligheder i Gaarden og bl. a. 19 Kakkelovne, saa den maa have været ret betydelig,[5]) og den blev da ogsaa tilbudt v. Hobes udenlandske Arvinger for 10.000 Rdl. kurant, men blev 1767 stillet til Auktion.

Af sit Ægteskab med Ermandinger havde hun kun Datteren *Sidsel Kirstine Ermandinger*, der var født paa Kornum-

1) Tgb. 5. April 1736. 2) I „Danske Atlas“ V 290 siges, at han henstaar i aaben Begravelse i V. Brønderslev Kirke, men det passer vist ikke. 3) Nedbrudt ca. 1850 og Kisterne begravet paa Kirkegaarden. 4) Hans Arvinger, 2 Brødre og 1 Søster nævnes i Børglum Kloster Birks Tingbog 1766, Bl. 344 b, de fik 10.000 Rdl, kurant efter ham. 5) Kbh. Adresseavis Nr. 83, 1767.

gaard 1739, og som døde paa Vrejlevkloster 1770, begr. i Kirken dér. Hun blev o. 1756 gift med *Jesse Dytschou*, f. i Dødskov i V. Hassing 1726, død paa Kornumgaard 26. Nov. 1775, begr. i V. Brønderslev Kirke 4. Dec.[1]), Søn af Poul Christensen og Anne Christensdatter. Ikke alene var han af „simpel Bondestand“, men var vist kun Ladefoged paa Vrejlevkloster, da den 17aarige Sidsel Kirstine Ermandinger traadte i Elskovsforhold til ham, saa Ægteskab blev paakrævet. Hvor Vielsen fandt Sted vides ikke, men den stolte Kancelliraadinde var meget imod Ægteskabet, og hun tilgav aldrig Svigersønnen denne Tort. Jesse Dytschous Broder *Christian Poulsen* i Dødskov, f. 1718, d. 1770 og Hustru *Anna Larsdatter*, f. 1737, d. 1771, var Forældre til *Morten Chr. Dytschou*, f. 1768, d. o. 1804, der efter at have gjort flere Rejser til Ostindien og Vestindien 1797 blev Lærer paa Bornholm og 1799—1804 i Nærum paa Sjælland. (Den jonstrupske Stat, S. 82.)

I Henhold til kgl. Bevilling af 18. Juli 1755 hensad Kancelliraadinden i uskiftet Bo; men ved kgl. Brev af 22. Juli 1757 dispenseredes herfra, antagelig paa Dytschous Foranledning, og maaske ogsaa fordi Kancelliraadinden da tænkte paa at gifte sig igen, og ved Brev af 8. Sept. 1757 krævede Dytschou sin Hustrus Arv udbetalt af hendes Moder, og Boet deltes saa lige mellem Moder og Datter, idet Moderen beholdt Kornumgaard, Vrejlevkloster og Rønnovsholm, og Dytschou fik Penge. Det var vel for disse, at han 1758 købte N. Ravnstrup med Gods i Ørum Sogn, hvilken Gaard han atter solgte 1766. Dytschous boede paa Ravnstrup 1757, da deres Datter *Anna Katrine* blev født dér 24. Marts.

Saalænge den gamle Frue, der jo ved Ægteskab med v. Hobe var blevet Oberstinde, levede, boede Dytschous paa N. Ravnstrup og Kornumgaard og var i hendes Unaade. Otte Dage før hun døde, gjorde hun Testamente og bestemte deri, at Dytschous Datter *Claudiane Margrete Dytschou* skulde arve Vrejlevkloster og Rønnovsholm med tilliggende Gods mod, at hun antog Navnet *Ermandinger*, og hendes egen Dat-

1) Sørgedigt af Thøger Møller, se „Kirkebladet for Brønderslev og Omegn“, Julenummer 1930.

ter, Dytschous Hustru, skulde kun have Kornumgaard med tilliggende Fæstegods, og hun maatte ikke faa Adkomstbrev, saalænge Dytschou levede, hvilken Bestemmelse hun dog 3 Dage før sin Død lod sig bevæge til at ophæve. Hendes bitre Sorg med Hensyn til hendes eneste Barn genspejles i hendes Testamentes 6. Post, i hvilken det hedder:

„I Fald bemeldte Claudiane Margrete eller hendes Søster som den næstfølgende Arving . . . . sig paa en liderlig eller mod Kyskheden stridende Maade skulle opføre eller i uanstændigt og nedrigt (ɔ: simpelt) Giftermaal sig begive, skal de agtes som civiliter mortuæ (ɔ: borgerligt døde) og aldeles uværdige til Del i dette mit Testamente. . . . . Derfor bør besynderligt (ɔ: især) den første at raadføre sig med executores testamenti, naar hende foreslaas noget Parti, som hun synes om, paa det han som mere forfaren i Verden kan overlægge, om saadant kan være hende tjenligt eller ikke.“

Den i Testamentet nævnte anden Datter af Dytschou hed *Anne Katrine* og var født N. Ravnstrup 24. Marts 1757. Hun døde i Aalborg 21. Juni 1771 (Bud.) og blev begravet i Frue Kirke dér.

Det er foran Side 172 omtalt, at Helmike Margrete Lassen, „den naadige Oberstinde“ lagde Høslætten af nogle af Kornumgaards Enge under Vrejlevkloster, men Ejeren af Kornumgaard skulde passe Høet, indtil det blev hjemkørt, hvilken Bestemmelse hvilede som Hæftelse paa Kornumgaard, og senere i Tiden gav den Anledning til megen Strid. Saaledes afsagdes 9. Dec. 1790 Dom ved Herredstinget desangaaende; Domsakten fylder 294 Foliosider og Bilagene 110 Sider; men Kornumgaards Ejer opnaaede kun at faa sin Forpligtelse til at passe Høet stadfæstet. Med Beboerne i Brønderslev vestre Hyrdelav havde Oberstinden megen Trætte angaaende deres Drift og Kørsel ad Vasen ud til Engene. Den selvraadige Dame lod anbringe et Led med Laas for at spærre Adgangen; men Beboerne nedrev det. Efter at Striden havde varet et Par Aar, fik Gehejmeraad Holger Skeels Enke, Regitze Sofie Güldencrone til Birkelse, der havde meget Fæstegods i Brønderslev, udvirket, at der ved kgl. Ordre af 13. Sept. 1765 udnævntes Kommissarier til at afgøre Striden. Kommissarierne var Oberst Jens de Poulsen til Børglum Kloster og Forvalter Peder Hansen paa Aastrup; for Birkelse mødte Fuldmægtig Johan Peter Woidemann og for Vrejlevkloster Fuldmægtig Andreas Brychmann, og Møderne holdtes i Skudehandler Søren Hauerslev Hus i Løkken. Kommissionsdomsakten fylder 574 Foliosider og er bilagt med et Tingsvidne af Kjær og Hvetbo Herreders Ting 1764, der fylder 243 Foliosider. Ved Dom af 24. Sept. 1766 kom Kommissionen til det Resultat, at Bymændene i Brønderslev havde Ret til Kørsel ad Vasen; men den skulde indkastes og inddiges, og det maatte anses for formasteligt, at Oberstinden havde søgt at spærre Vasen med et aflaaset Led. Hun var jo imidlertid da død; men hendes Arvinger kom til at betale Sagens Omkostninger.

Efter Oberstindens Død 1765 flyttede Dytschous til Vrejlevkloster, som jo nu tilhørte deres Datter, og her døde hans Hustru *Sidsel Kirstine Ermandinger* 1770 i en Alder af kun 31 Aar.

Dytschou bortforpagtede Kornumgaard til *Christen Jensen Brøndlund*, der tidligere var Forpagter paa Linderumgaard i Ugilt Sogn. Han var født i Brønderslev 1727 som Søn af Jens Larsen i Østergaard og Maren Nielsdatter Brøndlund, der var Søster til Jens Brøndlund, Ejer af Nørre Elkær,[1]) og 1761 blev Christen Brøndlund gift med *Helene Hansdatter Winde*, f. i Saltum Præstegaard 1732, med hvem han havde en Datter *Birte Marie*, der 1784 blev gift med Pastor *Erik Bondorff* i Harreslev-R.

Christen Brøndlund døde 1769, og det følgende Aar giftede Dytschou sig med hans Enke og flyttede tilbage til Kornumgaard. 1771 blev hans Datter *Claudiane Margrete*, der kun var 15 Aar, gift i Aalborg med Gehejmeraad *Christian Carl Gabel*, som 1775 afhændede baade Vrejlev Kloster og Rønnovsholm. Han var født 1724 og døde 1800 i Aalborg. 1770 var han blevet udnævnt til sukcederende Stiftamtmand

1) Om Familien se C. Klitgaard: Hvetbo Herred I 180, II 251. 2) Skifte efter Jens Brøndlund, N. Elkær 1778. Aalborghus Skiftebreve, Nr. 617,

i Aalborg, men naaede ikke videre end til at blive Amtmand i Skive (1773—89). Claudiane Margrete døde 1808 i Aalborg.

Dytschou døde paa Kornumgaard 26. Nov. 1775, og 9. Oktober 1778 blev *Helene Winde* gift 3. Gang med *Søren Pedersen Thorup* til Nibstrup, saa Kornumgaard fik nu atter fælles Ejer med Nibstrup. Søren Thorup, der var Søn af Peder Sørensen Thorup til Nibstrup og Anne Jørgensdatter (Se Side 138), flyttede ved Giftermaalet med Dytschous Enke til Kornumgaard, hvor han døde, begr. 12. Jan. 1791, efter at Helene Winde var død 1782. Da han ikke efterlod sig Børn, arvedes han af sine Søskende,[1]) der 1791 ved Auktion solgte Kornumgaard med ca. 92 Tdr. hoverigørende Fæstegods til *Christen Brønnum* fra Randrup for 14.350 Rdl. kurant. Gaardens Bygninger var gode og af Mur- og Bindingsværk. Paa dens Enge kunde avles 320 til 350 Læs Hø, og der kunde holdes 12—16 Heste, 110—120 Køer og Stude samt 30—40 Faar.

Der var en god Have og en Fiskedam.

Christen Brønnum, der var født paa Hørbylund 1762 som Søn af Anders Brønnum og Malene Bjering, døde paa Hals Ladegaard 1825 som titulær Overkrigskommissær. Han blev 1793 gift med *Hedevig Frederikke Lassen*,[2]) født 1771, Datter af Peder Tøgersen Lassen til Høstmark og Egense Kloster og Margrete Grotum Werchmester.

Han sluttede 1792 Hoverioverenskomst med Kornumgaards Fæstere, men havde dog en Del Bryderi med dem, da de ikke overholdt deres Forpligtelser, og 1801 tog han Dom over 13 af dem. Han solgte det meste af Kornumgaards Fæstegods. I de Aar, han boede her, fødtes deres 4 Børn: *Andrea Magdalene Henriette* 1795, *Petrine Margrete* 1797, *Christian Severin* 1798, *Cecilie Frederikke* 1800.

1803 solgte han Kornumgaard med kun 9 Tdr. Hk. Fæstegods til *Jens Larsen Nielsen Graven* fra Bagterp i Vrensted og købte 1804 Hals Ladegaard.

1) Hans Søster Sofie, død før 1791, var 1780 gift med Jakob Glassow paa Vorbjerggaard, og hans Søster Anne, død før 1791, var gift med Forpagter Nikolaj Thomsen paa Hjermeslevgaard og havde 2 Døtre Regitze Sofie Charlotte Amalie Thomsen, gift med Prokurator Claus Holmer Green til Vestrupgaard, og Gertrud Ane Thomsen, gift mad Skudehandler Chr. Jensen Aasendrup i Løkken. 2) Se Grotumske Legatstamtavle, S. 47.

Før Jens Nielsen Gravens Tid var der blevet anlagt en Gaard — den nuværende *Enggaard* — sydvest for Kornumgaard, til hvilken blev henlagt ca. 150 Tdr. Land Eng af Kornumgaards Ejendom og 150 Tdr. Land af Fæstegodset i V. Brønderslev, og fra Jens Gravens Tid stammede antagelig den *Vejrmølle* og et *Teglværk*, som tidligere laa sydvest for Kornumgaard, men nu er nedlagt. Jens Graven maa før eller efter at have købt Kornumgaard med kun 9 Tdr. Hk. Fæstegods have købt en Del af det øvrige Fæstegods, og det kom ham dyrt at staa i de fortvivlede Landbrugsaar efter Statsbankerotten 1813. Jens Graven havde til Amtet opgivet, at alt hans Fæstegods var besat, men 1821 kom det til Øvrighedens Kundskab, at Doktorgaard, Drejergaard, Rostok og Holmgaard havde staaet øde siden 1817—18, og der blev saa rejst Tiltale mod ham for urigtig Angivelse.

1822 solgte han saa Kornumgaard med kun $6^1/_8$ Td. Hk. Fæstegods til *Jens Mathias Møller* fra Ridemands Mølle i Svenstrup Sogn for 5.000 Rbdl. Sølv, og flyttede derefter til Enggaarden, hvor han døde 1843, 82 Aar gl. Han var gift med *Kirsten Andersdatter*. *Møller*, der døde 1864, 73 Aar gl., og som var gift med *Hanne Frederikke Huulegaard*, død 1862, 56 Aar gl., solgte det meste af de ca. 6 Tdr. Hk. Fæstegods, der var tilbage, og 1863 overgik Kornumgaard til hans Søn *Carl Johannes Møller*, f. 1831, d. 1885 og derefter til dennes Enke, *Anne Margrete Vahl*, der 1903 overdrog den til sin Søn *Henrik Vahl Møller*. Han solgte den 1909 for 210.000 Kr. til et *Udstykningskonsortium* fra Brønderslev; der hørte da godt 700 Tdr. Land til den, og den var skyldsat for ca. 34 Tdr. Hk. Samme Aar tilbagekøbte Møller dog Hovedparcellen med 235 Tdr. Land for 100.000 Kr., og efter at han var blevet Bankdirektør i Hjørring, solgte han den 1910 for 122.500 Kr. til Dyrlæge *Therkild Peter Therkildsen* af Brønderslev, fra hvem den 1921 overtoges som ufyldestgjort Panthaver af *Brønderslev Bank*, der 1922 solgte den ved Fogedudlægsskøde til *Jens Christen Jensen* af Ny Stadegaard, som atter 1929 solgte den for 165.000 Kr. til Købmand *Knud Knudsen* fra Aarhus. Gaardens Bygninger,

der alle var fra Slutningen af 1700erne eller Begyndelsen af 1800erne, brændte 1925 paa nær Stuehuset. Knudsen solgte Maj 1942 Gaarden med ca. 200 Tdr. Land for 250.000 Kr. til Forpagter *Kaj Johansen* fra Randers, der er den nuværende Ejer.

Paa Gaardens Enge er efter 1910 opført en Del Afbyggersteder, bl. a. *Kalumgaard* paa Kalum Enge.

* *
*

VESTRE EJERLAV

Brønderslev vestre Ejerlav bestod af *Thorsmark*, *Agdrup*, *Vester Hedegaard* og *Vester Kornumgaard* samt *Pythuset*. Det var Gaarde med Endelsmark, men med fælles Uddrift i Hede og Kær, som først blev udskiftet 1822—23.[1])

Thorsmark er Matr. Nr. 1 i dette Ejerlav. 12. Aug. 1573 fik *Otto Banner* til Asdal Skøde af Kronen paa Thorsmark i V. Brønderslev Sogn. Senere kom Gaarden til *Jørgen Lunge* og hans Enke *Sofie Brahe* til Odden, og 1606 bruges den af en Storbonde *Jens Poulsen* fra Søndergaard i Aasendrup, som senere boede i Mølgaard i Tolstrup, hvor han var Selvejer. Han døde før 1639, og han var ogsaa Ejer af noget Bondegods i Gøttrup i V. Han Herred samt af Bondegods i V. Brønderslev. Var gift med *Kirsten Andersdatter*, Datter af Selvejer Anders Thomsen i Guldbjerggaard, Herredsfoged i Han Herred. 1635 laa Thorsmark til Hjermeslevgaard og beboedes da og i 1660erne af Ridefoged (Godsforvalter) til Hjermeslevgaard *Christen Hansen*, der var gift med Jens Poulsens Datter *Anne Jensdatter*, født o. 1604, død 1688. Gaarden staar i Matriklen 1662 til Hk. 10-6-2-2 og var vel ved Magt. I Matriklen 1688 staar den for Hk. 13-1-3-1 og havde et dyrket Areal af 84,6 Tdr. Land. Vesten Gaarden var der 40 Agre, østen Gaarden 25 og sønden Gaarden 44 samt 11 Baaragre, der var lynggroet. Norden og vesten for Gaarden var Engskifter, som var vanskelige at bjerge, fordi Aaen ofte overskyllede dem. Christen Hansen efterfulgtes som Bruger af sin Søn *Poul Christensen*, som boede her 1683, og som 1684 ejede $^{1}/_{3}$ af Bondeskylden i Vestergaard i V. Brønderslev,[2]) men som 1688 var saa forarmet, at han ikke kunde udrede Skat og Landgilde af Thorsmark og heller ikke sin Søster Johanne Christensdatters Børns Arveparter, som han havde i Værge.[3])

Med Hjermeslevgaard kom Thorsmark under Stamhuset *Birkelse*, hvorfra Gaarden først solgtes til Selveje 1855.

1) Der findes ikke i Matrikulskontorets Arkiv Udskiftningsdokumenter vedrørende dette Ejerlav. 2) Tgb. 21. Aug. 1684. 3) Se Grinsted.

Ved Aar 1700 staar *Mogens Jensen* som Fæster; han var gift med *Talke Bjørn*, f. 1675, Datter af Pastor Axel Bjørn i Børglum, og 1702 var Søren Dytskov fra Kjær Herred og en Del Personer udenfor Bondestand Faddere hos ham.

1709 toges der Syn over Gaarden.[1]) *Stuehuset* laa nord i Gaarden og bestod af 24 Bindinger klinet med Ler baade uden og inden, der var ingen Fodstykker undtagen lidt fra østre Ende af søndre Side; Stolperne stod paa Syldsten, hvorfor Huset havde givet sig og hældede syd over. Det var meget forfaldent paa Tømmer, og en Del af Loftet var borte. I Huset var 14 ubrugelige Døre med 7 ubrugelige Laase. Der var Bryggers og Jordkælder i østre Ende af Huset, og over Kælderen var en „gemen" Stue med Fjælgulv, alle de andre Stuer var med Gulv af Ler eller Kampesten. I hele Huset fandtes kun 35 „smaa, gammeldags gamle Vinduer (ɔ: Ruder?) ligesom i andre Bønderhuse". Ud til Gaarden var der en Kvist med Dagligstue med 4 Par Vinduer hver med 32 Ruder. 3 Skorstene, Kølle og Bageovn. Et *Hus* vester i Gaarden paa 33 Bindinger indeholdt Gæsteværelse, Karlekammer, Port og Stald og var meget forfaldent over det hele. *Laden* sønder i Gaarden var paa 13 Bindinger og opbygget for 3 Aar siden, men mindre end den forrige Lade. *Fæhus* paa 24 Bindinger øster i Gaarden. Gaarden er vist da blevet overladt til Sr. *Peder Sørensen* (1710), som var Forvalter ved Stamhuset Birkelse. Han døde 1712, og der er Gravsten over ham i V. Brønderslev Kirke. Af Gravskriften ses, at han havde været Forvalter ved Arreskov og Mullerup paa Fyn, og at han var født i Maastrup i Mosbjerg Sogn 2. Juni 1670 og døde i Gudum Præstegaard 26. Okt. 1712, begr. i V. Brønderslev Kirke 7. Nov. s. A. Han var antagelig ugift, og hans Moder døde i Thorsmark 1712, 82 Aar.

Thorsmark solgtes 1855 af Stamhuset Birkelse til *Erik Jensen*, hvis Svigersøn *N. C. Nielsen* fra Hjørring 1882 fik Skøde paa den. Fra ham kom den 1897 ved Auktionsskøde til *Th. C. Nielsen*, der 1906 solgte den til *Otto Larsen Ottosen*,

1) Tgb. 16. Maj.

som atter 1912 skødede den til *V. Cortes* og *M. P. Holm.* Disse solgte den 1914 til *Chr. Hansen*, der 1916 afhændede den til *Chr. Anthon Christensen*, fra hvem den ved Foged-udlægsskøde 1934 kom til *Martinus Jørgensen*, der 1936 skødede den til *C. F. Olsson*, som atter 1941 har skødet den til *Niels Rubeck Nielsen* fra Smidstrup og Hestehandler *Hagbard Mouritsen* fra Vraa. Ejendomsskyld 100.000 Kr., Salgspris 185.000 Kr. I ny Tid er Gaarden blevet en Del udstykket.

En Mand,[1]) der har tilbragt sin Barndom paa Thorsmark, der var hans Moders Hjem, har meddelt mig, at der sydøst for Gaarden oppe paa Højdedraget mellem de store Gravhøje var en lille rund Dam, i hvilken en Kirke — efter Traditionen — skal være nedsunket. Marken omkring Dammen, der var ret nybrudt Hede, bar Navnet „Gammeljord". Maaske har vi her Mindet om et Gudehov til Thorsdyrkelse. Under Thorsmarks gamle Raaling, der blev nedrevet midt i 1800erne, var der dybe, stensatte Kældere med Jernringe i Murene og i disse Stykker af Jernlænker, vist fra o. 1650.

Thorsmark er fra ca. Aar 1900 blevet stærkt udstykket, saa der er opstaaet en Del Bebyggelser paa dens tidligere Omraade: *Thorshøj*, *V. Thorsmark*, *Thorslund* m. fl.

Vester Hedegaard, Matr. Nr. 2 i Vestre Ejerlav, laa 1457 til *Hundslund Kloster*, der da bortmageskiftede Gaarden til *Anders Nielsen Banner* til Kokkedal og Asdal.[2]) Senere kom Gaarden under *Nibstrup*, hvorfra den vist blev solgt til Selveje kort efter Aar 1800.

13. Juni 1639 tog *Søren Smed* (Søren Pedersen Mørk, vist fra Bagterp i Sct. Hans Sogn) Tingsvidne om, at han siden sidste Mikkelsdag havde forrettet følgende Hoveri af V. Hedegaard: 5 Aalborgrejser, 1 Viborgrejse, 2 Skovrejser, 1 Rejse til Sejlstrup, 1 Rejse til Vesterstrand, 1 Rejse til Ajstrup, pløjet til Nibstrup 7 Dage, hovet $^1/_2$ Dag, moget $^1/_2$ Dag, kørt Møg 1 Dag med 3 Vogne og 1 Dag med 2 Vogne samt tærsket 1 Dag.[3]) Naar man ser hen til, at der ikke i de Maaneder er forrettet Høstarbejde, var det jo et ganske betydeligt Hoveri.

1) Thomas Chr. Nielsen, New Zealand. 2) Æ. d. A. III, 17 og Tgb. 7. Juni 1660. 3) Tgb.

Efter Matriklen 1662 stod Gaarden for Hk. 4-5-1-1 og brugtes af *Søren Jensen*. Den regnedes for et Bol og havde 90 Agre samt en Stribeleng og et Stykke Eng i Sønderkær.

1688 fik den Hk. 5-3-1-2, havde $51^1/_2$ Td. Land dyrket Areal og brugtes af *Chr. Andersen*.

1729 laa den fremdeles til Nibstrup og brugtes af *Chr. Sørensen*.

Pythuset Matr. Nr. 3 i Vestre Ejerlav, ligger mellem Agdrup og V. Hedegaard; det kaldes af og til Hedegaardshus og Lille Hedegaard og laa indtil efter 1822 under Nibstrup.

Agdrup, Matr. Nr. 4, 5 og 6 af Vestre Ejerlav, har antagelig sit Navn efter et af Manden Ake (Aage) ved Aar 1000 anlagt Torp (ɔ: Udflyttersted), og Gaarden tilhørte 1415 delvis en *Jes Tygesen*, der da skødede sin Part til Ø Kloster (vist Fejlskrift for Børglum Kloster).[1]) senere laa den til Børglum Kloster, som 1437 fik Skøde af *Peder Boon* paa Ejendom i Agdrup Mark.[2]) Det var antagelig Agdrup i Taars Sogn, som Dronning Margrete 1393 skænkede til Hundslund Kloster.

Ved Reformationen kom Agdrup under Kronen, som synes at have afhændet eller forlenet den til Rigsadmiral *Peder Munk*, hvis Adkomst til den 1574 blev bestridt, hvorfor Kongen 26. Nov. 1574 gav Kapitlet i Viborg og Lensmanden paa Børglum Kloster, Erik Kaas, Ordre til at opsøge de Breve af Klostrets Arkiv, som omhandlede Agdrup og udlaane dem til Peder Munk.[3])

1606 nævnes her en Fæster *Jens Andersen* og 1609 *Jep Hansen*. 1636 laa Gaarden til Aalborghus, og der omtales, at Brønderslev Kirke havde 2 Agre mellem Agdrup Mark og V. Kornums Mark.[4]) Ved Mageskifte af 6. Aug. 1640 fik *Jørgen Kruse* til Hjermeslevgaard Agdrup;[5]) Gaarden brugtes da af *Thomas Ibsen*, som i Februar 1642 slog sig ihjel ved at falde af Hesten, da han red hjem fra Striben i V. Hassing Sogn. Husbonden Jørgen Kruse vilde gøre gældende,

1) Æ. d. A. III 86. 2) a St. 98. 3) Kancelliets Brb. 4) Tgb 22. Dec. 1636. 5) Kronens Skøder.

at han var død i Drukkenskab og fordrede hans Boslod som Selvmorder; men Sandemændene svor 16. Marts paa Viborg Landsting, at han var død ved et Ulykkestilfælde, idet det ved Tingsvidner var godtgjort, at han ikke var beruset.[1]) Han var gift første Gang med *Johanne Laursdatter Mørk*, Datter af Lars Hansen Mørk i V. Mellerup og Karen Pedersdatter Munk, og efter hendes Død ægtede han *Kirsten Hansdatter*, der overlevede ham. Han havde i første Ægteskab flere Børn, af hvilke kendes *Jep Thomsen*, f. o. 1633. Dennes Farbroder, Anders Poulsen i Holmen i Vrensted, og Jeps Morbroder, Herredsfoged Hans Laursen Mørk i Gunderup blev enige om, at Anders Poulsen skulde være Jeps Værge og sørge for hans Underhold og *Skolegang med Regning og Skrivning*, til han blev 16 Aar.

I Matriklen 1662 anføres Agdrup som Enestegaard med Hk. 2-6-2-2, Gaarden var ved Magt og brugtes af *Jens Jensen*, der allerede var her 1642, og *Jens Nielsen*, der var Kirkeværge 1662 og endnu levede 1686.

1676 blev den halve Gaard bortfæstet til Herredsskriver i Jerslev Herred *Eskild Mogensen*, der døde her 1687, begr. 30. Sept. Han var gift med ovennævnte Jens Nielsens Datter, *Johanne Jensdatter*, død 1708, 64 Aar. Gaarden var da 1666 kommet fra Jørgen Kruse til Præsten i Jerslev, *Laurids Jensen Bjørn*, der var en af Jørgen Kruses Kreditorer, og hans Enke solgte den til *Otto Skeel* til Birkelse, hvorefter den 1696 kom under Stamhuset Birkelse.

Ifølge Matriklen 1688 stod den for Hk. 15-5-3-0, hvad tyder paa en stærk Opdyrkning af dens Hedeareal, og den havde da ogsaa $120^1/_2$ Tdr. Land dyrket Jord. Senere er den blevet delt i 3 Gaarde. Dens Markjord bestod 1683 af et Fald Jord vesten Gaarden med 33 Agre, Nørrefald 37, Vesterfald 13, et Fald sønden Laden 14, Langagerfald 27 og 7 Baaragre norden Gaarden. Engene var Nørre og Søndre Eng, Kastet ved Spangen og Vieeng ved Ryaa.

1721 boede her en *Karen Nielsdatter* antagelig Enke efter Niels Christensen i Agdrup, d. 1718, 74 Aar, og hendes

1) Jerslev H. Tgb. 10., 24. og 31. Marts 1642.

voksne Stifsøn *Mathias Nielsen* var i hendes Tjeneste. Karen var trolovet med *Jørgen Jensen*, som ogsaa boede eller opholdt sig i Agdrup. Om Aftenen 10. Juli 1731 var han i V. Brønderslev, hvor han købte Tobak af Thomas Jensens Hustru i Nyborg, og han var ogsaa inde hos Jens Smeds. Han kom imidlertid ikke hjem til Agdrup, men fandtes den følgende Dag i Agdrup Kær, myrdet med Knivstik samt slæbt hen til Findestedet. Drabsmanden antoges at være Enkens ovennævnte Stifsøn, der om Natten var bortrømt paa en af Gaardens Heste.[1]) Der høres ikke mere om Sagen.

Agdrupgaardene blev solgt fra Birkelse til Selveje 1856—57.

Paa Agdrup Mark er der i nyere Tid opstaaet en hel Del Bebyggelser, saaledes *Agdrup Mølle, Agdrup Mejeri*, anlagt 1894, senere omdannet til *Dampvaskeri, Agdrup Huse, Dalsgaard, Øster Agdrup, Bertelsminde* m. fl.

Vester Kornum var en Enestegaard, der hørte under Hjermeslevgaard, og som 1606 brugtes af *Jens Pedersen*. I 1630erne brugtes Gaarden af *Niels Hansen Buch*, f. i Arrild i Sdr. Jylland 1581, død paa Bistrup ved Hjørring 1665, begr. i Sct. Katrine Kirke,[2]) Ridefoged til Odden, Eskær og Høgholt. Han var gift første Gang med *Karen Pedersdatter Kjærulf* af Saltumgaard,[3]) død før 1648, og anden Gang (før 1648) med *Else Andersdatter Hjørring*, begr. i Sct. Katrine Kirke 1684, Datter af Pastor Anders Thomsen Hjørring i Horne-Asdal og gift anden Gang med Christoffer Henriksen i Bistrup. Niels Hansen Buch flyttede 1649 til Bistrup og efterfulgtes i V. Kornum af en anden *Niels Hansen*, som vist var hans Søn og vel hed Niels „Hansen“ Nielsen.

1652 blev der taget Syn over et Stykke Jord i V. Kornum Fælled sønden for det Dige og den Grøft, som kom fra Aaen og løb øster til *den blaa Sig* sønden om Oddergaards Mølles Mark til nævnte Sig.[4]) Manden i Oddergaards Mølle havde ulovligt bjerget Hø paa dette Stykke Jord, der

1) Tgb. 17. Juli. 1721. 2) Søn af Hans Pedersen Smed og Anne Nielsdatter (Personalh. Tidsskr. 10. III 62). 3) C. Klitgaard: „Kjærulfske Studier“ 363. En Datter af dette Ægtepar var gift med Niels Jensen i Mølgaard i Tolstrup, der døde 1650 (Tgb. 25. Juli). 3) Tgb. 2. Septbr. 1652.

var 100 Favne langt og i vestre Ende 9—10 Favne bredt, i østre Ende kun 3 Favne.

Samme Aar nævnes Niels Hansens *Datter*, der havde solgt 2 Tdr. Øl til Mads Poulsen og Hustru i V. Brønderslev,[1]) og 1654 o. fl. nævnes hans Svigersøn *Peder Laursen Skøt* i V. Kornum. Niels Hansen boede her endnu 1664,[2]) men 1665 frasagde han sig den Del af Gaarden, som han hidtil havde brugt, og overlod den helt til Peder Laursen Skøt, som af Ejeren Jørgen Kruse til Hjermeslevgaard var blevet den forundt uden Indfæstning og for sin tro Tjeneste.[3]) Niels Hansen skulde saa have Aftægt i Korn og andre Naturalier, men 1677 maatte han stævne Svigersønnen for Afgiften.[4])

Selv synes han at have siddet mindre godt i det, thi 1652 blev han stævnet for 46$^1/_2$ Sldl., som han skyldte Kirken fra 1643, da han var Kirkeværge.[5])

I Matriklen 1662 staar V. Kornum for Hk. 10-1-1-1 og var „ved Magt"; den havde nødtørftigt Tørveskær, men ingen anden Herlighed. Med Hjermeslevgaard kom den til *Otto Skeel* til Birkelse og derefter under Stamhuset. Peder Laursen Skøt døde her 1697, 81 Aar gammel.

I Matriklen 1688 staar Gaarden for Hk. 12-7-3-1 og havde 68,8 Td. Land i dyrket Areal. I Følge Markbogen 1683 bestod Gaardens Mark af Langagerfald 36 Agre, Nørre Fald 27, Sønder Fald 24, Ladebakken 6 og Toften vesten Gaarden 10 Agre. Norden for Gaarden var en Kaalhave. Der kunde aarlig avles 18 Læs Enghø, og i Marken var Græsning til 16 Høveder. Engen laa sønden og vesten for Gaarden og i Tuer og Røllikebaand.[6])

Gaarden var i Begyndelsen af 1800erne delt i 2 Gaarde, hver med 7 Tdr. Hk., af hvilke Matr. Nr. 8 blev udflyttet.

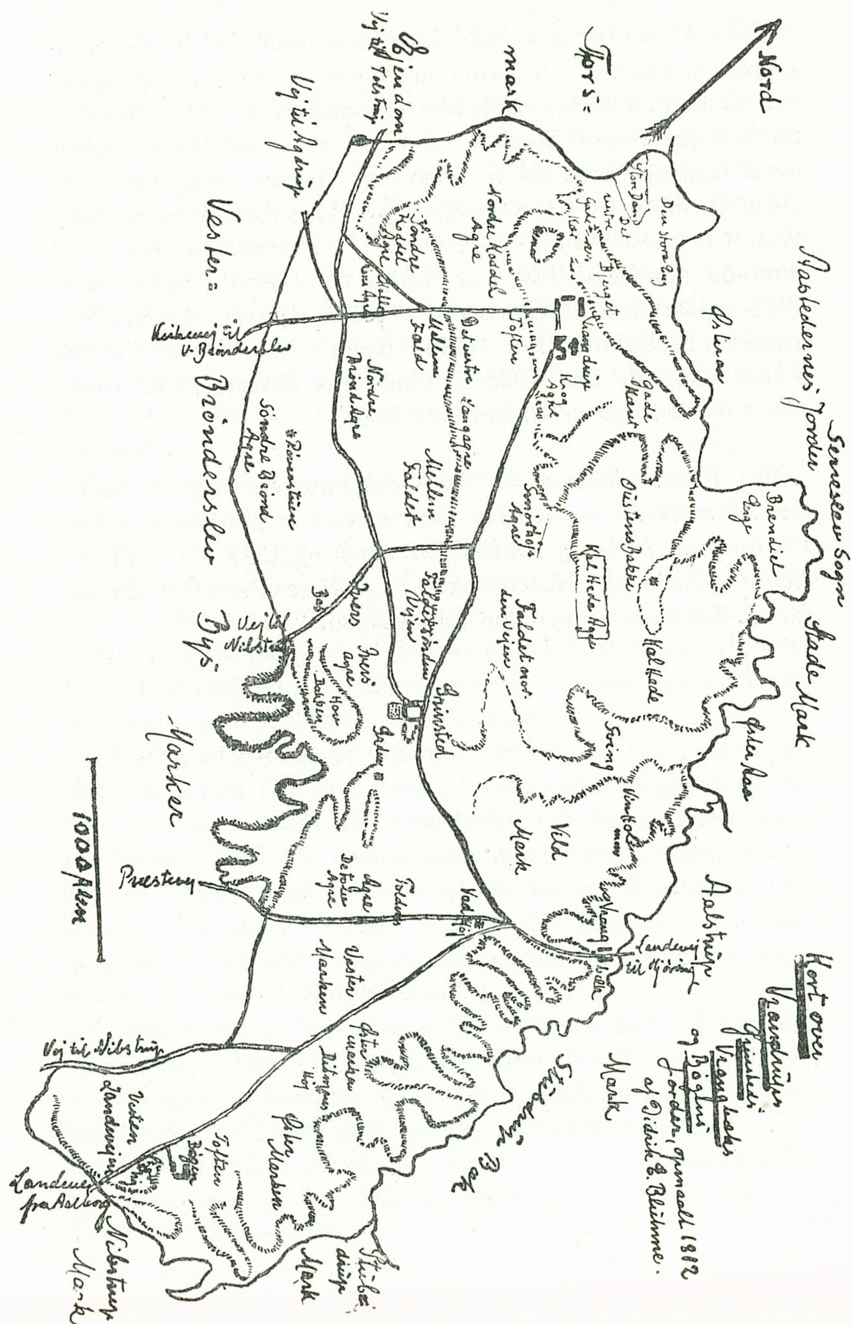
1854 blev V. Kornum, Matr. Nr. 7, solgt fra Birkelse Stamhus til *Bodil Kirstine Jacobsdatter*, der 1854 ægtede *Chr. Andersen*, som 1881 skødede Gaarden til *Adolf Vilh. Georg Elten* fra Mecklenborg, der 1906 overdrog den til sin Søn *Georg Christoffer Elten*, som nu ejer den.

1) a. St. 4. Marts. 2) a. St. 3. Nov. 3) a. St. 3. Nov. 4) a. St. 25. Jan. 5) a. St. 1. April.
6) Antagelig „Røllek" = rødligt Vand og Mudder uden Afløb.

Efter Udskiftningen 1822 blev den anden af V. Kornumgaardene, Matr. Nr. 8, flyttet nordvest for Agdrup og opført ved Østenden af den saakaldte „Hønsehaven", hvorefter den fik Navnet *Nørre Kornum*, og hertil er senere købt Parceller af Agdrup Matr. Nr. 5. 1856 blev Gaarden solgt fra Stamhuset Birkelse til *Christen Jensen*. 1917 solgtes den af *Martinus Christensen* til Dyrlæge *Th. P. Therkildsen*, der s. A. skødede den med 180 Tdr. Land til *Anders Lunden*, som 1918 solgte den til Grosserer *Frederik Dreyer*, Aarhus, der anlagde Frøkulturer her. Hans Enke, *Anne Marie Katrine Thede*, skødede den 1926 til Gaardens Bestyrer, *Chr. Georg Christiansen*, der er nuværende Ejer.

Fra *Vester Kornum* var før Udskiftningen solgt 2 Parceller, Matr. Nr. 9 og 10, der 1814 ejedes af henholdsvis *Jens Christensens Enke* og *Anders Thøgersen* og 1822 af *Jens Christensens Enke* og *Mathias Nielsen*. Disse Parceller laa øst for V. Kornum og syd for Landevejen.

* *
*

ØSTRE EJERLAV

Brønderslev østre Ejerlav, som blev udskiftet 1835, bestod af *Vrangdrup, Grinsted, Vrangbæk* og *Bøgen.*

Vrangdrup, Matr. Nr. 2, 3, 4 og 9. Navnet, der vist hører til Vikingetidens Navnestof (ca. 800—1000), maa i første Led antages at indeholde et Personnavn, Vrængi?

Vrangdrup bestod allerede i 1200erne af 3 Gaarde, som Drosten *Niels Olufsen* o. 1300 skødede til *Erik Menved.* Under Rigets Opløsning 1332—40 var der et Par Stormænd, *Nikolaus Palk* og *Erik Nieklesen* (Gyldenstjerne til Aagaard), som satte sig i Besiddelse af dette Gods uden at have Adkomst paa det; men da *Valdemar Atterdag* efterhaanden satte Krav igennem overfor sligt bortkommet Gods, gav han ogsaa 1355 sig selv Laasebrev (Ejendomsbrev) paa de 3 Gaarde i Vrangdrup (i Afskriften kaldes de fejlagtigt Vandrup,[1])

Senere kom Vrangdrup under *Hundslund Kloster*, men er dog næppe det Vrangætorp, som Dronning Margrete købte af Henneke og Timme Limbæk og 1383 skænkede til Hundslund Kloster, thi det Vrangdrup siges at ligge i Skovbo Herred og var snarest Vangdrup (Vangtorp) i Torslev Sogn.

Hundslund Kloster mageskiftede 1457 Vrangdrup m. m. Jordegods i V. Brønderslev Sogn til *Anders Nielsen Banner* til Kokkedal, der 1483 indværgede Ejendommen.[2])

1499 mageskiftede Hundslund Kloster med *Børglum Kloster* og fik et Bol i Vrangdrup;[3]) der kan vist næres Tvivl om Aarstallets Rigtighed.

1686 havde V. Brønderslev Kirke 2 Agre i Vrangdrup Mark, der da solgtes med Kirken, (se denne).

1662 bestod Vrangdrup af 4 Gaarde, der alle hørte under *Nibstrup*, nemlig:

Helle Jensen, Hk. 8-6-2-2.
Chr. Jensen, Hk. 6-6-2-2.
Søren Sørensen, Hk. 2-1-1-1.
Jens Nielsen, Hk. 2-1-1-1.

De to sidstnævnte var sikkert 1 Gaard, der var blevet delt.

1) Top. Saml. Perg. Jerslev H.; det er dog maaske Vang i Sulsted Sogn, Kjær H. 2) Tgb. 7. Juni 1660. Æ. d. A. III 17. 3) a. St. 18,

I Matriklen 1688 anføres kun 2 Gaarde i Vrangdrup, nemlig *Vester Vrangdrup* med Hk. 9-3-1-0, dyrket Areal 55,1 Td. Land, Brugere Thomas Christensen og Chr. Hollesen, og *Øster Vrangdrup* med Hk. 7-3-3-1, dyrket Areal 41 Tdr. Land, Bruger Anders Christensen. Til den ene Gaard laa 169 Agre, til den anden 66. Gaardene havde 2 smaa Engkroge og en Dal øst for Huset. Engene var ganske vage og overskylledes undertiden af Vand fra Aaen. Endnu 1830 laa Gaardene under Nibstrup, men kort efter Udskiftningen 1835 blev de vist solgt til Selveje, og Øster Vrangdrup blev i 1860erne indrettet til Kommune-Fattiggaard, hvilken atter nedlagdes 1897, hvorefter Gaarden solgtes til Privateje.

1469 toges Tingsvidne, at det *Møllested,* som ligger sønder og øster fra Aaen og nord fra Vrangdrup og Grinsted er Børglum Klosters rette Damsted.[1]) Her har altsaa været en Vandmølle.

23. Febr. 1643 rejste Hans Thomsen, Byfoged i Hjørring, paa Daniel Bartskærs Vegne Tiltale mod *Lars Jensen* i Vrangdrup for 12 Slettedaler, som var den sidste Rest af de Penge, Daniel Bartskær i Hjørring skulde have for at læge Simon Thomsen i Poulstrups Saar og Skade, og som Lars Jensen havde lovet at betale, naar Simon Thomsen blev rask.[2])

Grinsted, Matr. Nr. 5 og 6, er antagelig et Navn fra Tiden 600—800 og indeholder formodentlig i første Led Personnavnet Grindær. Grinsted var en Enestegaard, som allerede nævnes 1305, da Fru Cecilie, Ingvor Torstensens, udstedte Brev til Hundslund Kloster paa noget Gods i Ø. og V. Brønderslev Sogne og Grængsted (Grinsted.[3])

1452 udstedtes Sognevidne af nogle Præster, at Børglum Kloster ikke havde Fællig i Ager og Eng sønden for Aaen i Grinsted Sogn (Sogn er vist Fejlskrift for Fang el. l.).[4]) I første Halvdel af 1400erne tilhørte Gaarden (Grinsted og Grinsted Fang) en *Kalli Todisson,* fra hvem den gik i Arv til hans Datter *Ludse Kallisdatter,*[5]) og 1459 toges Tingsvidne af Jerslev Herreds Ting, hvorved Peder Stisen og

1) Æ. d. A. III 101. 2) Jerslev H. Tgb. 3) Æ. d. A. III 16. 4) a. St III 14. 5) a. St.

Mogens Lenoll vitterliggjorde, at Ludse havde faaet Gytingsted (ɔ: Grinsted) og Grinsted Fang ved Skifte. Hun synes at have overdraget Gaarden til *Hundslund Kloster* og hendes Døtre *Sofie* og *Johanne Thomasdatter* i Solholt skødede Grinsted og Grinsted Fang til Klosteret,[1]) som 1457 mageskiftede Ejendommen til *Anders Nielsen Banner* til Kokkedal og Asdal, som 1483 indværgede den med Lovhævd.[2]) Ejendomsretten til Gaarden blev imidlertid bestridt af Erik Jepsen, en Væbner, der var bispelig Foged i Sæby,[3]) og 1462 bød Prior Erngisel i Hundslund sig i Rette med ham om Sagen, men Erik Jepsen mødte ikke, hvorom Biskop Jep (ɔ: Jakob Friis) udstedte Brev.[4]) 1478 udstedte Erik Jepsen i Sæby dog Brev til Hundslund Kloster om, at han ikke havde Del i Grinsted i V. Brønderslev Sogn, men at det var Hundslund Klosters rette Eje.[5])

1618 laa Gaarden til *Aalborg Hospital,* og 1635 ejedes den af Fru *Helvig Kaas* til Restrup, men 1647 laa den under *Nibstrup.* Den brugtes 1606 af *Christen Pedersen Mørk.*[6]) I Matriklen 1662 staar Grinsted for Hk. 12-6-2-2, Bruger *Christen Jensen,* og i Matriklen 1688 staar den for Hk. 13-6-3-0 og havde godt 90 Tdr. Land dyrket Areal, som var fordelt paa 159 Agre, Bruger Jens Pedersen. Til Gaarden laa et Stykke „Stribeleng"[7]) fra en Lyngbakke til Hellevadet, d. v. s. Kørestedet over Vrangbækken. Denne Eng var meget blød og aaben samt „røllikbundet",[8]) hvilket vil sige af Pletter med rødt Mudder.

Omtrent 1699 forærede *Johan Urne* til Nibstrup Grinsted til Jomfru Margrete v. Mühlheim (se Side 125), der var født her, men faa Aar efter solgte hun den til sin Svoger *Axel Arenfeldt* til Nibstrup, og den var atter under denne Gaard til 1829, da den købtes af *Niels Fuglsang Munck,* død 1836, som udstykkede den noget.

Som ovenfor nævnt boede *Christen Mørk* i Grinsted 1606. Han var Søn af Peder Hansen Mørk i Musted (af Saltumgaard-Slægten) og . . . Andersdatter Kjærulf af Kornumgaard

1) a. St. 2) a. St. 17. og Jerslev H. Tgb. 7. Juni 1660. 3) Top. Saml. Perg. Sæby Nr. 1, 1465. 4) Æ. d. A. III 15. 5) a. St. 14, 15. 6) Mandtal til Ekstraskatten. 7) Engstrimler. 8) Eng- og Græsningstaksationen 1683.

og var vist kommet til Grinsted ved at ægte Enken efter den forrige Fæster Mikkel . . ., *Maren Andersdatter*, der døde før 1653. 1617 blev Chr. Mørks Køer forhekset af en Johanne Ludvigsdatter fra V. Brønderslev, men hun blev dog frikendt ved Landstingsdom.[1]) Med Maren Andersdatter synes Christen Mørk ikke at have haft Børn, derimod havde hun mindst 3 Børn af Ægteskabet med Mikkel, nemlig: Laurids Mikkelsen, der 1653 boede i Svennum, Maren Mikkelsdatter, der var gift med Niels Munk i Svennum, død o. 1634, og som døde tidligt og havde 2 Børn, Mikkel Nielsen Munk og Ingeborg Nielsdatter Munk, der begge blev opdraget hos Christen Mørk i Grinsted. Maren Andersdatters 3. Barn var en Datter, som ogsaa døde tidligt, og som var gift med Peder Nielsen i Sigsgaard i Jetsmark og efterlod sig en 6aarig Datter *Maren Pedersdatter*, som ligeledes blev opdraget hos Bedsteforældrene i Grinsted. Hun blev ca. 1647 gift med *Christen Christensen* fra Bundgaard i Vraa, og til dem afstod Christen Mørk de $^2/_3$ af Fæstegaarden Grinsted, medens han selv beholdt Fæstet af $^1/_3$.[2]) Christen Christensen nævnes endnu i Grinsted 1655.

Som foran nævnt anføres der i Matriklen 1662 en Chr. Jensen som Fæster af Grinsted; muligvis er det Fejlskrift for *Anders Jensen*, der 1669 var Kirkeværge og døde som Fæster her 1671.

Hans Hustru var *Johanne Christensdatter*, død 1675, Datter af Ridefoged til Hjermeslevgaard Chr. Hansen i Thorsmark.[3]) De havde 3 umyndige Døtre, og deres Morbroder Poul Christensen tog som Værge deres Arv til sig, men kunde senere hen (1688) ikke udrede den.[4]) Fortegnelsen over dette Arvegods er ikke uden Interesse i Henseende til at vise Familiens sociale Forhold. Arven bestod bl. a. af 300 Sldl., 1 Brændevinskedel med Pibe, 4 Heste, 1 Føl, 6 Fæhøveder og 10 Faar, 1 Jernkakkelovn, 4 baldyrede Hynder, 1 flamsk Bænkedyne, 1 Drejlsdug 19 Alen lang, 1 Drejlshaandklæde 6 Alen, 1 Haandklæde med Kniplinger for, 1 grønt Snørliv

1) Landst. Dombog A. 1618, Bl. 423 og 442b ff.; jfr. Vends. Aarbøger I 31 ff. 2) Tgb. 2. Juni 1653, 24. Juni 1647, 1. Juni 1648, 4. Maj 1649. 3) Tgb. 21. Okt. 1675. Gravsten ved Kirken. 4) a. St. 25. Okt. 2., 8., 15. Nov. 1688.

af Fløjl og med 13 Par Sølvmaller, 1 Nathue af rødt Fløjl med Sølvknipling, 2 Bolsterdyner m. fl. Sengeklæder, fine Hørgarnslagener, 1 jernbunden Egekiste paa 4 drejede Knapper, Smederedskaber for 24 Daler m. m.

5. Maj 1676 lod Johan Urne til Nibstrup tage Tingsvidne angaaende Syn over Gaarden, som vel nu var blevet bortfæstet paany.

11. Juni 1663 var der blevet taget Syn over Gaarden — maaske da Anders Jensen kom hertil; da var Raalingen meget forfalden, og 2 Ladehuse, 3 Fæhuse og 1 Herberghus[1]) var næsten øde paa Tømmer, Tag og Ler, og de stod paa Støtter. Hele Bygfældigheden vurderedes til 300 Daler, et meget betydeligt Beløb i hin Tid; men med Hensyn til Gaardens Forhold maa erindres, at det var i den fattige Tid efter Krigen 1657—60 og de paafølgende Aars Misvækst og Elendighed.

Anders Jensen havde faaet Bygningerne forbedret, saa Raalingen med en Taske[2]) paa østre Ende var ret velholdt, ligesom Laden og Østerhuset var ret godt ved Magt.

Anders Jensen efterfulgtes antagelig som Fæster af *Jens Pedersen*, Søn af Peder Sørensen i Filholm i Tise Sogn. Jens Pedersen var gift med *Sidsel* . . . fra Oddergaards Mølle, og 15. Juni 1680 blev han tiltalt ved Retten af Johan Urne til Nibstrup, fordi han havde ladet grave Græstørv i Grinsteds Endelsmark. Vesten for Gaarden var der paa søndre Side af *Jeppesholm* gravet 40 Læs Skaartørv og paa samme søndre Side baade i Hede og Grønjord 12 Læs Splittørv. Vesten for Jeppesholm var gravet 6 Læs Splittørv og i *Kolhede* 50 Læs. Østen for Gaarden langs op med nordre Side af *Bagsigen* var gravet 40 Læs Splittørv og 36 Læs Skaartørv. Fra Gaarden og øster til *Hellesvad*[3]) var gravet 16 Læs Split- og 12 Læs Skaartørv, og derfra og øster til den pløjede Jord var gravet 250 Læs Splittørv. Tørvene skulde antagelig bruges til Jordhuse.

Jens Pedersen døde 1688 og efterfulgtes vist af *Niels Madsen*, der døde 1696, 34 Aar gammel. 1699 boede her *Peder*

1) Bolig for Tjenestefolkene. 2) Udspring. 3) Vad over Vrangbæk.

Christensen, hvis Hustru *Sidsel Jensdatter* da døde, $36^1/_4$ Aar gammel. 1729 beboedes Grinsted af den tidligere Ejer af Linderumgaard (1696), Nørre Elkær (1704), Egebjerg (1705), Estvadgaard (1710) m. m. *Anders Pedersen Brønsdorph* og Hustru *Beate Sofie Hansdatter Holst*. De havde efter at være gaaet fra Estvadgaard ca. 1725 flakket om og bl. a. ogsaa 1729 haft Ophold paa Nibstrup, der ejedes af Brønsdorphs Svoger, Jesper de Jespersen til Høgholt m. m.; men deres Ophold i Grinsted blev kun kortvarigt, idet Beate Sofie Holsts Søn af et tidligere Ægteskab, Hans Henriksen Bugge til Bøgsted, 1729 overlod dem Gaarden Vandsted i Sct. Hans Sogn ved Hjørring paa Livstid, og her døde Brønsdorph 1733 og hans Enke 1734 i dyb Armod.[1])

1735 havde *Peder Jørgensen*, der da var Foged paa Nibstrup, tillige Grinsted i Fæste og drev den vist selv.

1759 var Fæsteren Msr. *Henrik Madsen (Høngaard)*, hvis Hustru da døde her, 33 Aar gammel. Samme Aar blev der gjort Udlæg hos Henrik Madsen.

1764 boede Skovrider *Ole Pedersen Holm* og Hustru *Kirstine Margrete Danithon* i Grinsted, men de flyttede samme Aar til Aaby, hvor han blev Vært i Aabybro Kro og døde 1771.

1771 døde *Peder Gregersen* i Grinsted; hans Enke *Gyde Pedersdatter* blev gift med *Peder Pedersen*, der døde her 1796, men paa hin Tid havde Gaarden antagelig 2 Brugere, thi 1779 døde *Daniel Jensen* her og 1827 *Søren Andersen*.

Som foran nævnt blev Grinsted 1829 solgt fra Nibstrup til *Niels Fuglsang Munck*, f. 1780, d. 1836, gift med *Ane Katrine Køhler*. Han udstykkede Gaarden, af hvilken Hovedparcellen (Matr. Nr. 5) fik Hk. 7-2-2-$^1/_4$ og købtes af *Albert Djernes*, død 1838.

Senere er der paa Grinsteds tidligere Jorder opstaaet en hel Del Afbyggere: *Lille Grinsted, Grinsted Markhuse, Grinsted Skole* og *Hølstedet* (Matr. Nr. 6b); dette Sted nævnes allerede 1720 og laa under Nibstrup.

1) Jfr. Jyske Samlinger 3 III, 174 ff.

Vrangbæk, Matr. Nr. 7 og 8, er en Bebyggelse, der har Navn efter Vrangbækken og er vist oprettet ved Aar 1700 paa Grinsteds Tilliggende og ved Overkørselen „Hellevadet“, hvor Alvejen mellem Nørresundby og Hjørring samt Veje fra Tolstrup og V. Brønderslev gik over Bækken. Stedet nævnes ikke i Matriklen 1688, men 1711 var her ifølge Fortegnelse over Kroer en *privilegeret Kro*, der kaldtes *Vrangbæk Kro* eller *Bækkens Kro*, som laa under Nibstrup, og som Claus Edv. Ermandinger til Nibstrup 1731 fik ny Bevilling til. Efter at den 1770 officielt var blevet nedlagt, blev den 1772 genoprettet ved [Bevilling til Ejeren af Nibstrup. Da den nye Landevej mellem Nørresundby og Hjørring var anlagt, tabte Bækkens Kro selvfølgelig sin Betydning, og Privilegiet blev flyttet til *V. Brønderslev Landevejskro*, Matr. Nr. 16a, som Kromand *Niels Bjørnstrup Christensen* fra Østergaard købte 1836 af Kammerraad Riber til Nibstrup. Ved Reskript af 26. Okt. 1787 var der blevet oprettet et *Marked* med Slagtehøveder ved Vrangbæk Kro, hvilket skulde afholdes 1 à 2 Dage efter Oktobermarkedet i Hjørring; det blev ligeledes flyttet til Brønderslev Kro, hvorfra det 1921 flyttedes til Brønderslev By.

Vrangbæk Kro dreves af og til af Beboere udenfor Bondestand. 1790 døde Kromanden *Gregers Pedersen* her. Han var vist Søn af Peder Gregersen i Grinsted, og hans Enke *Gertrud Pedersdatter* blev 1791 gift anden Gang med Student *Niels Winde Kjærulf*, f. Glinvad i Ørum 1767, d. 1799, hvorefter Gertrud Pedersdatter 1802 blev gift tredie Gang med Student *Christen Sahl*. De havde Ritmester Lassen til Nibstrup og Proprietær Winde til Burholt til Forlovere og var „fornemme“ Folk. De efterfulgtes vist som Krofolk af *Christen Pedersen*, som var her 1812 og 1826, og det er maaske hans Hustru, der var den arrige Krokone, som vi har omtalt S. 30 f.

Syd for Vrangbæk Kro er der i 1800erne bygget en lille Gaard *Vrangbæk*.

Bøgen, Matr. Nr. 1. Navnet skrives i ældre Tid oftest Bøgern eller Bøgerum og betyder antagelig ved Bøgene.

Det var en Enestegaard (ɔ: ikke i Fællig med andre), og den synes allerede før 1650 at have været delt i 2 Steder, *Nørre* og *Søndre Bøgen*, der begge laa under Nibstrup. Stederne havde dog fælles Hartkorn 4-5-2-2 efter Matriklen 1688.

Sønder Bøgen kaldtes ogsaa *Tinghuol*, Tinghulen, idet Vejen til Tingstedet i Ø. Brønderslev her gik gennem en Dalfure. „Tinghollen“ nævnes i et Tingsvidne 1483.[1])

1642 nævnes Niels Jensen i „Tinghuol“, 1651 Jens Nielsen i Sønder Bøgern, 1655 Søren i Bøgeren og 1683 Søren Eriksen i Tinghuol. 1666 omtales baade Nørre og Sønder Bøgen,[2]) af hvilke Nørre Bøgen vist tidligt blev nedlagt igen som selvstændigt Brug.

Bøgens Agre var 1683: Nordre Fald 14 Agre, Toften 12, Vestre Fald 16 og Søndre Fald 26, og det dyrkede Areal var ca. 37 Tdr. Land. Til Gaarden laa nogen „vag“ Stribeleng[3]) ved Aaen.

* * *

1) Tgb. 7. Juni 1660. 2) a. St. 25. Jan. 1666. 3) Engstrimler.

VESTER BRØNDERSLEV BYS EJERLAV

Som omtalt Side 28 og 32 f. udgjorde V. Brønderslev By et særskilt Ejerlav, der 1662 bestod af 17 Gaarde, 8 Bol og 36 Huse med Jord, men 1688 var udviklet til 27 Gaarde og Bol med over 1 Td. Hk. og 46 Huse med Jord og ved fortsat Deling af de gamle Ejendomme ved Matriklen af 1844 var steget til 40 Gaarde og 76 Huse med Jord, altsaa en meget stor Landsby, hvis Tilliggende blev udskiftet 1814—16 (se Side 48). Ved Udskiftningen blev det bestemt, at 10 Gaarde skulde udflyttes paa den tildelte Mark, men 1827 var der endnu kun blevet udflyttet 6 paa Grund af Misfornøjelse med Udskiftningen.[1]) *Navne* paa Agre og Eng til Byens Ejerlav (se Side 33.)

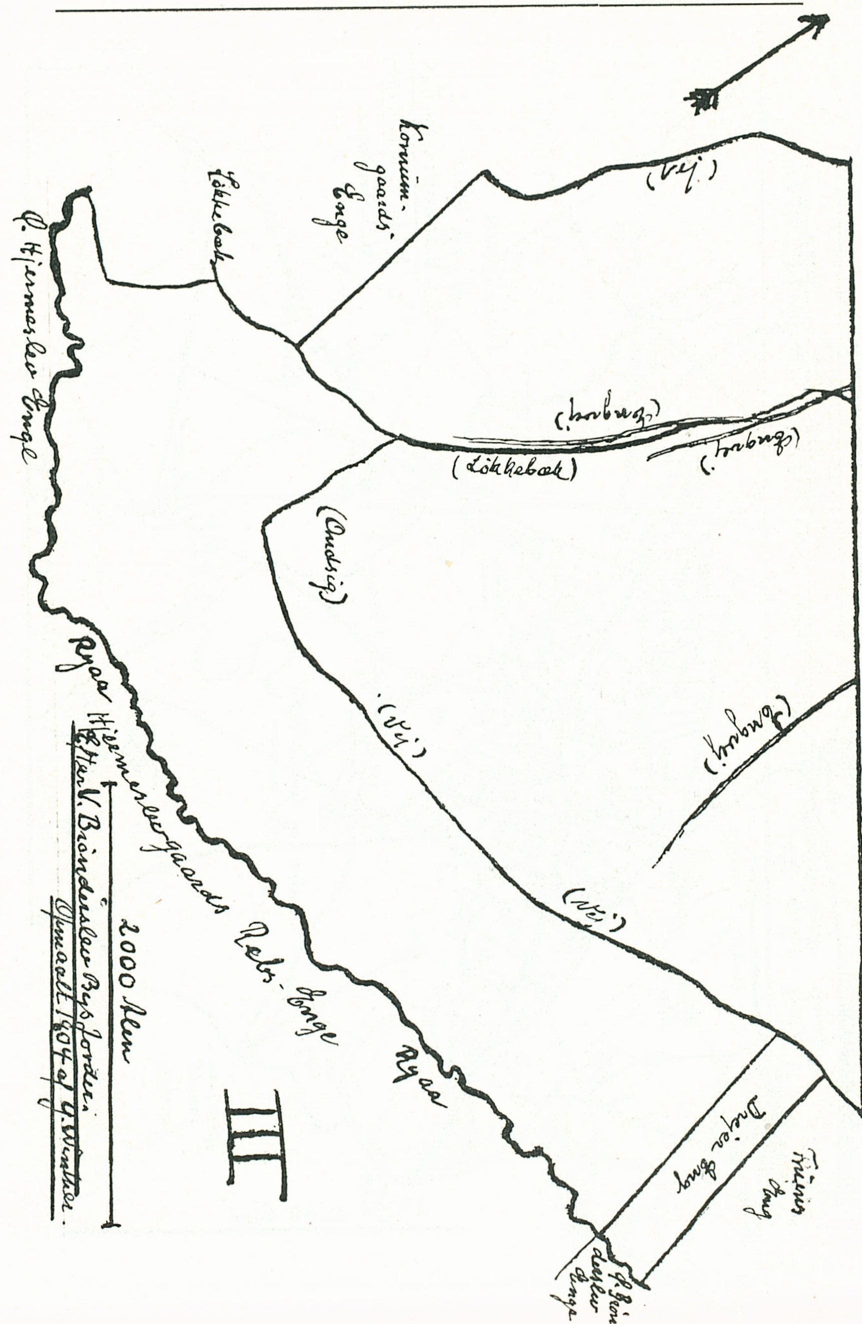
Allerede ved Aar 1800, altsaa før Udskiftningen af Byens Ejerlav, da det meste af Kornumgaards Fæstegods i Byen blev solgt til Selveje, opstod der nogen Ejendomsspekulation her, idet den senere Ejer af Kornumgaard *Jens Nielsen Graven*, *Jens Jensen Langbak* og *Anders Østberg* købte en Del af Kornumgaards Fæstegods. Jens Langbak købte saaledes *Øster* og *Vester Skorstensgaard*, *Holmgaard* og *Drejergaard*, hvilke han atter ved Købekontrakt af 1. Maj 1806 solgte til Anders Østberg, som var i Kompagni med Jens Graven, men han fik ikke Skøde paa dem, da der manglede 9 Skp. Hk. i det angivne Areal. Ved Højesteretsdom 11. Okt. 1813 blev Jens Langbak dømt til at give Skøde, men 28. Maj 1817 klagede Østberg til Regeringen over, at det endnu ikke var sket og over, at *Jens Graven* angav sig som Ejer.[2]) Det blev da oplyst, at Ejendommene var blevet solgt ved Auktion for resterende Skatter.

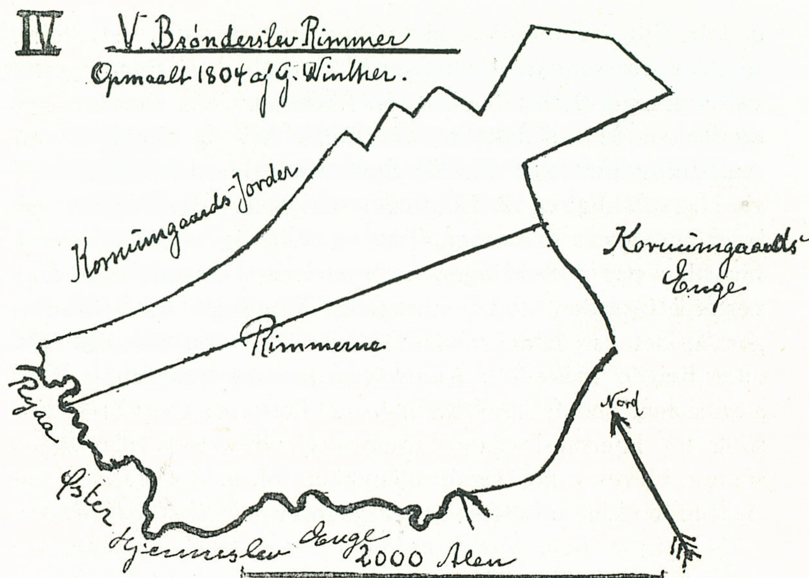
27. Febr. 1809 fik Jens Graven og hans Kompagnon Jens Langbak Bevilling af Rentekammeret til at udstykke disse Gaarde i Parceller,[3]) men Jens Graven beskyldtes senere for at have overtraadt Rentekammerets Bestemmelse herom.

1) L. C. Brinck-Seidelin: „Hjørring Amt“, S. 73. 2) Klagen er forfattet af den bekendte Degn Martin Dietz i Vrensted. 3) Bilag til Landvæsenskontorets Journal 1825|2350.

I V. Brønderslev Bys Jorder opmaalt 1804 af G. Winther.
2000 Alen

II V. Brønderslev Bys Jorder opmaalt 1804 efter G. Winther
2000 Alen

Om Byejerlavets enkelte Gaarde og Huse skal oplyses følgende:

Skolelodden havde Matr. Nr. 1 og er dels indtaget til Kirkegaard og dels lagt ud til Lille Skorstensgaard, Matr. Nr. 26.

Anneksgaarden havde Matr. Nr. 2 og synes tidligt kommet fra Præsteembedet. I Præsteindberetningen af 1553 siges den at være „lont af Bispen til bygen(?) til Wordgord“, og fordi Herligheden er did lagt, og han har Brev derpaa, faar Præsten 4 Pd. (= 8 Tdr.) Byg til Skyld deraf.[1]) 1571 laa Herligheden ligeledes til Voergaard, og Præsten fik 8 Tdr. Byg i Skyld af Gaarden. Med Voergaard kom V. Brønderslev Anneksgaard 1578 til Fru Ingeborg Skeel, gift med Otto Banner til Asdal, og efter hendes Død 1604 kom den under Asdal, og 1625 fik Præsten kun 6 Tdr. Byg af den. Med Frederik Rantzaus Enke, Ide Skeel, kom den 1670 under Hammelmose og 1794 under Stamhuset Birkelse. 1690 indberettede Præsten, at Gaarden, hvis Hk. 1688 var 9-1-1-0, gav ham

1) Udtalelsen er jo noget uforstaaelig, men der maa sigtes til Transaktioner med Kirkegodset, som Biskop Stygge Krumpen foretog, og efter Reformationen er denne Anneksgaard altsaa blevet ved at ligge til Voergaard.

6 Tdr. Byg i Landgilde, af hvilken der svaredes halv Skat, medens der svaredes fuld Skat af Herligheden. Bygningerne var temmelig gode. 1660 døde Fæsteren Jens Laursen her og Enken Maren Jakobsdatter fragik Arv og Gæld. I den Anledning blev der afholdt Syn over Gaarden: *Raalingen* var brøstfældig, og 3 Bindinger var helt borte; *Laden* var brøstfældig paa Tømmer, Tag og Ler, og et *Hus* øster i Gaarden paa 7 Bindinger var i samme Tilstand; af et *Hus* vester i Gaarden stod 3 ubrugelige Bindinger og 6 Bindinger af det var faldet ned. Det var jo i den elendige Tid efter Krigen 1657—60. Anneksgaarden, der ofte kaldes Præstegaarden, havde almindeligvis 2 Fæstere; den blev vist solgt fra Hjermeslevgaard (Stamhuset Birkelse) 1856 og er senere blevet i høj Grad udstykket, bl. a. i *Vibygaard* og Bygrunde. Lige nord for Anneksgaarden laa *Søndre Buskagre.*

Vestergaard, Matr. Nr. 3 og 4, laa 1632 til Jørgen Kruse til Hjermeslevgaard, der i sin Armod solgte den til *Poul Jensen* i Søndergaard i Aasendrup i Vrensted, hvis Arvinger 1688 skødede den til Otto Skeel til Birkelse, som lagde den under Hjermeslevgaard (Stamhuset Birkelse),[1]) hvorfra den vist blev solgt til Selveje 1856. Gaarden stod 1688 for Hk. 11 1-1-0, og Landgilden af den var 12 Tdr. Byg, 12 Tdr. Gæsterihavre, 1 Svin, 1 Gaas og 2 Høns. 1632 brugtes Gaarden af *Chr. Hansen* i Thorsmark, der var Ridefoged til Hjermeslevgaard og var gift med ovennævnte Poul Jensens Søster Anne Jensdatter.

Senere brugtes Gaarden af Poul Jensens Søn *Anders Poulsen,* der døde her 1663. Af Skiftet efter ham ses,[2]) at der i hans Bo var 1 Lovbog, 1 Huspostil, 1 Kalender og 1 Haandbog, og han var Ejer af 1 Td. Bondeskyld i „Værstedet“ Kilden, 5 Skp. Bondeskyld i Krogen og 6 Skp. Bondeskyld i Guldbjerggaard i Gøttrup Sogn i Han Herred. Hans efterladte Børn: *Poul, Kirsten, Simon* og *Bodil* skulde gaa i Skole og lære at læse og skrive. Anders Poulsen var gift med *Mette Simonsdatter Kjærulf,* Datter af Simon Andersen Kjærulf og Bodil Andersdatter i Bundgaard i V. Brønderslev, og hun ægtede 1664 *Christen Thomsen,* der 1683 brugte $^1/_3$ af Vestergaard. Før Aar 1800 blev Gaarden delt i 2, og 1870, da Jernbanen skulde komme, blev disse Gaarde, hvis Marklodder bestod af Mølhøjs Agre, Melsig, Sigens Agre og Paradis, solgt til Bendt Madsen fra Engesgaard i Hune, hvis Søn, Dyrlæge A. Bendtzen. overtog dem før Faderens Død og byggede en Gaard (Vestergaard, nu Markedspladsen) ude paa Marken, medens Grundene i Byen udstykkedes i en Mængde Parceller: Hotel Brønderslev, vestre Ende af Bredgade, Jernbanestationen, Jernbanegade, Nygade, Nørregade, Dele af Vestergade, Pedershaab Fabrikker, Arbejderboligerne i Valby[1]) m. v.

1) Tgb. 7. April 1688. 2) Skifte 8. Februar 1664. Jerslev H. Tgb. 23. Jan. og 15. Maj 1679.

Risagergaard, Matr. Nr. 5, omtales ikke i ældre Tid og har antagelig faaet Navn efter en Mand med Tilnavn *Risager,* da der ikke paa V. Brønderslev Mark nævnes Risagre. Gaarden laa tidligere ved Jerslevvejen (Bredgade), men er i 1900erne flyttet ud paa Marken her nord for og Grundene til Gaden udstykket til Byggepladser.

Krogen, Matr. Nr. 6, 10, 11 og 24. Disse Gaardes Historie er meget vanskelig at udrede. Oprindelig var det én Gaard, der hørte under Kornumgaards Selvejergods eller „Brydebønder“, men den blev tidligt delt i 2 Gaarde, og den ene af disse blev atter delt i 2, Nørre og Sønder Krogen, der laa, hvor Krogensgade nu gaar, og senere har yderligere Deling fundet Sted.

I Præsteindberetning 1568 staar, at *Anders Skriver* i Hals, der døde 1589, og som var gift med *Anne Andersdatter Kjærulf* af Kornumgaard, død 1625, ejede 3 smaa Bol i V. Brønderslev, som var Bondegods (Selvejergods), og hans Arvinger ses at have ejet én Gaard, *Krogen.* Hans Søn *Anders Andersen Kjærulf* var gift med *Else Laursdatter,* og i Mandtal til Pengeskatten 1606 staar hun opført som eneste Selvejer foruden Jens Kjærulf til Kornumgaard.

1) Paa det Terræn, der hed „Paradis“.

1613 staar *Laurids Jensen*, der var gift med hans Datter *Johanne Andersdatter*, opført som Bruger af Krogen sammen med *Peder Sørensen* og *Jens Simonsen* i *Nørre Krogen*. Peder Sørensen boede i *Krogens Mølle* og var Kirkeværge 1611—14 og 1631—34. Disse 3 Brugere nævnes ogsaa i Aastrup Lens Regnskab 1618 som Kornumgaards Brydebønder.

Krogen danner et godt Eksempel paa, hvorledes selv mindre Selvejergaardes Bondeskyld kunde blive udstykket paa mange Hænder ved Arvedeling, og herved lettedes i 1600erne Selvejets Bortfald, idet Hovedgaardsejere opkøbte de forskellige Parter og efterhaanden blev Eneejere.

Fra Anders Skriver i Hals og Hustru kom Krogen til deres Arvinger, nemlig:

1. *Jens Andersen Hals*, Købmand og Raadmand i Aalborg, død i Marstrand 1627 under Kejserkrigen. Gift anden Gang med *Johanne Pedersdatter*, død 1629. De havde følgende Børn, som arvede Raadmandens Parter af Krogen:
   a. *Anders Jensen Hals*, d. 1654, Præst i Slagelse.
   b. *Knud Jensen Hals*, d. 1652 i Christiania som Magister.
   c. *Jens Jensen Hals*, f. o. 1616, var Student eller Præst, kom 1647 i Aalborg Hospital og levede endnu 1669; var vist en Tid Kapellan i Sæby.
   d. *Hans Jensen Hals*, f. 1617, d. 1629.
   e. *Anne Jensdatter Hals* opholdt sig 1638 som ugift i Ø. Gerndrup i Ø. Brønderslev Sogn.
   f. *Gertrud Jensdatter Hals*, d. ugift før 1636.
   g. *Maren Jensdatter Hals*, d. 1672, 1630 gift med *Knud Andersen Hammer* fra Torup i Aggersborg, der da var Foged i Buskerud i Norge og 1640 Ridefoged paa Hedemarken.
2. *Anders Andersen (Kjærulf)*, død 1608—13, var Kronens Ridefoged til Aastrup Len og boede i V. Brønderslev. Gift med *Else Laursdatter*, død o. 1660. Børn:
   a. *Mette Andersdatter Kjærulf*, gift første Gang med *Niels Ludvigsen* i V. Halne, d. o. 1640, gift anden Gang med Tingskriver *Jens Simonsen* i Vestergaard i V. Halne og gift tredie Gang med *Christen Laursen* i Fogedgaard i Ø. Halne, der 1656—79 var Herredsfoged i Jerslev Herred.
   b. *Bodil Andersdatter Kjærulf*, var 1632 gift med *Anders Laursen Kjærulf* i Bjørnkær i Biersted Sogn, som 1642 og 1650 boede i Krogen, se nedenfor.
   c. *Anne Andersdatter Kjærulf*, gift første Gang med *Oluf Laursen* i Stade i Serreslev Sogn, d. o. 1630,[1]) gift anden Gang med *Søren Rasmussen* i Stade.
   d. *Anne Andersdatter Kjærulf*, gift med Selvejer *Søren Andersen Kjærulf* i Rostok i V. Brønderslev.
   e. *Berete Andersdatter Kjærulf*, gift første Gang med *Laurids Lauridsen*, d. 1629, og anden Gang med *Erik Nielsen Børglum*, d. 1647, begge Præster i Ø. Brønderslev-Hallund.
   f. *Johanne Andersdatter Kjærulf*, gift første Gang med *Peder Andersen Kjærulf* i Knæpholt i Vadum Sogn, Herredsskriver i Kjær Herred, gift anden Gang med *Vogn Bertelsen Kjærulf* i Knæpholt.
3. *Anne Andersdatter*, levede 1635, gift første Gang med *Jens Andersen Juel*, d. o. 1614 i Hals Fogedgaard, gift anden Gang med *Niels Jensen Skielvig*, d. 1631 i Hals Fogedgaard. Han var sandsynligvis fra Skjelvig i Bolderup Sogn i Sønderjylland. Børn:
   a. *Anders Jensen Hals*, d. 1667, Raadmand i Ystad.
   b. *Niels Jensen Hals* boede 1643 i Trondhjem og 1652 i Norge.[2])
   c. *Knud Jensen Juel*, d. o. 1666, kgl. Delefoged i Hals Birk, boede i Hals Fogedgaard.
   d. *Birgitte Jensdatter Juel*, var 1632 gift med *Christoffer Christensen* fra Ulsted.
   e. *Anne Jensdatter Juel*, tog 12. Marts 1630 Skudsmaalsvidne ved Hals Birketing og er vel da rejst fra Egnen.
   f. *Jens Nielsen Skielvig*, nævnes 1635 i Hals.
4. *Johanne Andersdatter* var 1613 gift med *Laurids Jensen* i Krogen i V. Brønderslev (se foran). Hun boede 1630 1636 som Enke i Sæby. Børn[3]):

1) Præstesøn fra Ø. Brønderslev. 2) Horns Herreds Tgb. 6. Dec. 1652. 3) Jerslev H. Tgb. 8. Nov. 1652.

a. *Anders Laursen Kjærulf*, boede i Krogen, se foran Side 214.
b. *Anne Laursdatter* levede 1632.
c. *Gyde Laursdatter*, død 1680, blev gift med *Niels Andersen Kjærulf* i Kærsgaard i Hellevad Sogn.

Efter at *Anders Laursen Kjærulf* og *Bodil Andersdatter Kjærulf* ca. 1635 var flyttet fra Bjørnkær til Krogen, blev Anders Kjærulf 2. Juli 1635 stævnet af Herredsfoged Peder Jensen Kjærulf af Kornumgaard for at godtgøre sin Adkomst til at bruge den Del af Krogen, der tilhørte Anders Skrivers Arvinger, og til at bevise, at han havde Adkomst fra Anne Andersdatter (Enke efter Niels Jensen Skielvig i Hals) og salig Jens Hals' (Raadmand i Aalborg) Arvinger. Anders Laursen svarede, at Knud Andersen (Hammer) i Norge havde bevilget ham sin Part, til han kom til Landet igen.

Paa Skifte i Aalborg 4. Sept. 1630 efter den afdøde Raadmand Jens Andersen Hals, var den Del af *Krogen*, som *Peder Sørensen* da brugte, og som stod for en Landgilde af 16 Tdr. Byg, og hvortil hørte 1 Bol ved *Kæret* (Peder Andersen), Skyld 2 Tdr. Byg og $1^1/_2$ Pund Smør (= 9 kg) samt *1 Gadehus* (Niels Laursen), Skyld 1 Td. Byg, og 1 øde *Gadehus*, Skyld 2 Mk. Penge, blevet delt mellem Arvingerne efter Anders Skriver og Anne Andersdatter Kjærulf i Hals saaledes, at Raadmand *Jens Hals*' Arvinger og hans Søster *Anne Andersdatter*, gift med Niels Jensen Skielvig i Hals fik $9^1/_2$ Td. Kornskyld med Herligheden af Krogen og det øde Gadehus, hvorimod Broderen *Anders Andersen Kjærulfs* Arvinger fra V. Brønderslev og hans Søster *Johanne Andersdatter* i Sæby fik $6^1/_2$ Td. Kornskyld af Krogen, Bolet ved Kæret og det beboede Gadehus.[1])

8. Nov. 1632 lovbød Knud Jensen Juel i Hals Fogedgaard sin egen, sin Moders og sine Søskendes Parter af Krogen og et Gadehus til deres nærmeste Frænder. Et saadant Tilbud skulde gøres Slægten 3 Gange paa Tinget inden Selvejer-Bondegods maatte sælges til andre. Godset blev dog ikke solgt denne Gang, og 1635 lovbød Anne Andersdatter i Hals-

1) Jerslev H. Tgb. 13. Aug. 1640.

gaard og hendes Børn paany Parter af Krogen, nemlig 3 Tdr. 2 Skp. Bygskyld, og 23. Juli 1635 skødede de denne Part til Herredsfoged *Peder Jensen Kjærulf* af Kornumgaard, der nu boede i Nørgaard i Sterup, og som — som ovenfor anført — havde krævet, at Anders Kjærulf skulde godtgøre sin Adkomst til at bruge Krogen.

Den foran nævnte Raadmand Jens Andersen Hals i Aalborg havde været Værge for sin Søstersøn *Anders Jensen Juel*, der kaldte sig *Hals* og var Raadmand i Ystad, og da denne havde sin Fædrenearv tilgode hos Morbroderen, fik han fra dennes Bo udlagt 5 Tdr. Bygskyld af Krogen, hvilken Part han 12. Juni 1635 skødede for 250 Slettedaler til Herredsfoged *Peder Jensen Kjærulf*, som 24. Nov. 1636 blev dømt til at betale Købesummen. Han betalte kun 100 Sldl., og 7. Marts 1650 blev han dømt til at betale de resterende 150 Sldl. samt ca. 53 Sldl. i Renter og 28 Sldl. i Omkostninger, men da havde Raadmanden i Ystad ladet sig Skødet tilbagelevere ved Indvisning i Pantet.[1]) Betalingen maa saa senere være blevet erlagt, thi 23. Febr. 1654 fik Peder Jensen Kjærulf nyt Skøde paa denne Del af Gaarden, og han solgte den 22. Juni 1654 til *Peder Thomsen Galskyt* til Kornumgaard tillige med den Part paa 3 Tdr. 2 Skp. Bygskyld, som han 1635 havde købt af Anne Andersdatter i Hals og hendes Børn, ialt 8 Tdr. 2 Skp. Bondeskyld.

Peder Galskyt var allerede før 1639 blevet Ejer af de andre 8 Tdr. Hk. Bondeskyld af Krogen, og *Erik Jørgensen*, Borger og Raadmand i Odense, gjorde 21. Febr. 1639 Udlæg hos ham i 2 Tdr. Hk. her à 45 Rdl. pr. Td. Endvidere mistede han vist en Del af det øvrige af Gaarden ved Indførsel, thi da *Herman Hanne*, Borger og Købmand i Odense, 23. Febr. 1654 tilskødede Peder Galskyt 9 Tdr. Byg Bondeskyld i Krogen, som *Anders Laursen Kjærulf* paaboede, og som angives at være $^1/_5$ af Gaardens Skyld, siges der, at Hanne havde faaet dette Gods ved Indførsel.[2]) Endelig skal nævnes, at Peder Galskyts Søn, Helmik Galskyt til Kornumgaard 9. Dec. 1680 fik tilskødet 15 Skp. Byg Bondeskyld i Krogen, som

1) Jerslev H. Tgb. 2) Jerslev H. Tgb.

Oluf Terkelsen paaboede, af Arvingerne efter Gyde Laursdatter i Kærsgaard i Hellevad (se Side 216). Krogen var altsaa delt ved denne Tid, og 1688 fik den af Oluf Terkelsen beboede Del Hk. 3-2-2-1, og den laa senere under Kornumgaard.

Ovennævnte *Anders Laursen Kjærulf* (se Side 216) og Bodil Andersdatter Kjærulf, som o. 1635 var kommet fra Bjørnkær til Krogen, boede 1648 i Østergaard i V. Brønderslev, men kom ved den Tid tilbage til Krogen, og i et Tingsvidne af 24. April 1651 siges, at han i langsommelig Tid har ligget paa sin Sygeseng. Hans Kvæg og Fæmon var bortdød, han havde haft stor Misvækst, og hans Hus og Formue var afbrændt ved en ulykkelig Ildsvaade. Han var nu udvist af Gaarden for Restancer og kunde hverken svare Landgilden til Husbonden eller Skat til Kongen. 13. Jan. 1653 toges atter Tingsvidne om, at han laa til Sengs af stor Svaghed og var saa forarmet, at han ikke kunde svare Skat og Landgilde, og 24. Nov. s. A. fornyedes Tingsvidnet. Han levede endnu 23. Febr. 1654, men i Matriklen 1662 staar hans Enke *Bodil Andersdatter* for denne Krogensgaard, der havde Hk. 3 Tdr., og om hvilken det bemærkes, at den var afbrændt og øde — vel i Krigstiden 1657—59 — og at dens Enge var lagt under Kornumgaard.

1670 boede Anders Laursen Kjærulfs 2 Døtre af Navn Anne her, men fraflyttede da Gaarden, i hvilken Anledning der 25. Aug. toges Synsvidne over den. Raalingen og Laden var meget forfaldne, og 2 Huse øster og vester i Gaarden var helt borte.

Som nævnt Side 213 var den oprindelige Gaard Krogen tidlig blevet delt i 2; den ene af disse har vi omtalt ovenfor, og den anden kom 1606 til Jens Andersen Kjærulfs Datter *Dorte Jensdatter Kjærulf* (Se Side 149), som 1611 blev indviklet i Jomfru Christence Kruckovs Heksevæsen i Aalborg og 1620 blev brændt for Trolddomsbedrift.[1]) Af Dorte Kjærulfs 3 Døtre[2]) blev *Bodil Sørensdatter* efter hende Ejer

1) Aalborg Amts Aarbog 1915, S. 90—218. 2) C. Klitgaard: Kjærulfske Studier S. 54.

af denne Gaard Krogen, og hun var gift første Gang med Byskriver *Hjeronimus Madsen* i Aalborg og anden Gang med Bøssemager *Mads Pedersen*.

Da hendes første Mand døde o. 1630, kunde Bodil, der døde 1649, ikke indfri et Gældsbrev, som han havde udstedt til Jørgen Kruse til Hjermeslevgaard, og 12. Juli 1632 skødede hun og hendes 3 Sønner Mads, Søren og Hans paa Jerslev Herredsting deres Krogensgaard til *Jørgen Kruse*. Gaarden brugtes af *Jens Sørensen* og stod for en Skyld af 8 Tdr. Byg, 8 Tdr. Havre, 1 Okse at stalde, 1 Skovsvin, 1 Gaas og 2 Høns; endvidere solgte de det til Krogen hørende Bol *„ved Kilden“* (Skyld 4 Tdr. Byg og 1 Skovsvin), som Lars Sørensen boede i, samt de under Krogen liggende Huse med Afgifter og Herlighed. Da Jørgen Kruse ikke som Adelsmand maatte besidde Selvejerbøndergods, solgte han straks det købte til *Jens Poulsen* i Mølgaard i Tolstrup, fra hvem det kom til hans Søn *Poul Jensen* i Søndergaard i Aasendrup, hvis mange Arvinger 1688 skødede Halvdelen af Gaarden til Otto Skeel til Birkelse m. v.,[1]) der lagde den under Hjermeslevgaard (Stamhuset Birkelse), hvorfra denne Halvdel, Matr. Nr. 11, *Nørre Krogen*, 1857 blev solgt til Selveje og udflyttet paa Nørrehede. 1653 boede salig Jens Sørensens Enke her; hun var forarmet og sad med „mange smaa, fattige Børn“, saa hun kunde ikke svare kongelig Skat.[2])

I Matriklen 1688 staar *Nørre og Sønder Krogen* endnu for samlet Hk. 7-7-3-0, men medens førstnævnte brugtes af Jens Sørensens Enke, brugtes sidstnævnte af *Jens Laursen*, og den var før 1684 kommet til Præsten og Godssamleren *Laurids Jensen Bjørn* i Jerslev, død 1684, hvis Enke *Anne Pedersdatter Hemmet* bragte den til sin anden Mand, Pastor *Jens Olufsen Vang* i Flade-Gærum. Han døde 1731, og med hans Enke, *Karen de Hemmer*, kom den til hendes anden Ægtefælle *Niels Jakobsen Kjær* til Kærsgaard i Tornby, og o. 1750 kom den under Kornumgaard, hvorfra den solgtes til Birkelse Stamhus og 1857 til Selveje. Den havde Matr. Nr. 10, og paa dens Mark er o. 1900 bygget en Gaard *Hel-*

1) Tgb. 27. Okt. 1687 og 17. April 1688. 2) Tgb. 24. Nov. 1653.

ledegaard. En Bebyggelse Hellede nævnes o. 1720 som liggende under Stamhuset Birkelse og endnu Aar 1800, men denne Gaard blev nedlagt før 1838 og dens Jord delt mellem andre Gaarde. Nu minder *Krogensgade* om disse tidligere Gaarde i Byen.

8. Nov. 1637 afsagdes ved Viborg Landsting Dom i en Sag, Christen Sørensen i Krogen havde anlagt mod Niels Pedersen, som opholdt sig i V. Brønderslev, og som 13. Juli s. A. paa Jerslev Herredsting havde vidnet, at Christen Sørensens Hustru Maren Nielsdatter en Lørdag Aften Kl. 10 sammen med 3 andre Kvinder „var springende omkring en Mødding udi forskrevne Brønderslev“ [1]). Beskyldningen sigtede utvivlsomt til Trolddomskunster, men da Niels Pedersens Vidne „var uden Persons Kundskab“, ɔ: han kendte ikke Kvinderne, dømte Landstinget det ugyldigt.

Faksholm, Matr. Nr. 9, var et Bol, som hørte til Kornumgaards Selvejergods og tilhørte *Jens Poulsen* i Mølgaard i Tolstrup, hvis Datter *Mette Jensdatter* 1639 var gift med *Jørgen Pedersen* i Faksholm, der døde o. 1645. Bolets Bondeskyld var 3 Tdr. Byg.

9. Septbr. 1652 opsagde Hans Jensen i Stenbjerggaard i Børglum Sogn som Værge for Jørgen Pedersens Børn Fæsteren i Faksholm, da Børnene selv vilde bruge Gaarden. (Tgb.)

1687 brugtes Faksholm af Jørgen Pedersens Datter *Karen Jørgensdatter,* der var gift med *Bertel Therkelsen,* og 1688 fik Bolet Hk. 1-4-1-2. Samme Aar 17. April skødede Arvingerne efter *Poul Jensen* i Aasendrup samt *Jørgen Bertelsen* i Faksholm Stedet til Otte Skeel til Birkelse, hvorefter det kom under Hjermeslevgaard (Birkelse Stamhus) indtil 1857, da det solgtes til Selveje.

Østergaard, Matr. Nr. 15 og 16, laa 1640 til Aalborg Hospital og ligeledes 1717, men 1750 laa Gaarden under Nibstrup, hvorfra den vist solgtes til Selveje o. 1840. Ifølge Mark-

1) Landstingets Dombog, A. 1637, Bl. 469 b.

bogen havde Gaarden en Del Særjord foruden Del i Fællesmarken, nemlig 21 Agre i Sdr. Oplang, 30 Kvindeshøj Agre, 70 Hedeagre, 20 Agre i Sdr. Agersigs Fald, 25 i Tøftings Fald, 12 Hestemeds Agre, 24 Lange Onds Agre, 12 Stakken Onds Agre, 28 Agre nordre Oplang og 32 Nørre Agersigs Blokker, altsaa et betydeligt Areal. Gaarden synes stedse at have 2 à 3 Brugere, og efter Matriklen 1688 havde den Hk. 13-1-3-2. Før Aar 1800 synes den delt i 2, og 1838 bestod den af 3 Gaarde, idet *Brønderslev Kro* 1836 blev udstykket fra Matr. Nr. 16.

1640 brugtes Østergaard af *Jesper Laursen* og *Søren Laursen,* men 1648 boede *Anders Laursen Kjærulf* og Hustru her (se Krogen).[1]) De flyttede dog snart efter tilbage til Krogen. 1680 døde *Jens Nielsen* i Østergaard, efterladende sig Hustru *Maren Jørgensdatter,* død 1693, og 7 Børn.[2]) Af Skiftet efter ham ses, at hans Del af Gaarden kun havde en Besætning af 3 Heste, 1 Plag, 2 Køer, 1 Kalv og 7 Faar, altsaa paa et Jordtilliggende af over $6^1/_2$ Td. Hk. 1683 staar *Poul Andersen* som Fæster, 1690 *Bertel Christensen,* 1694 *Lars Madsen,* død 1724 og *Poul Christensen* (1710), og 1712 døde *Bertel Nielsen,*[3]) 69 Aar, i Østergaard.

1723 boede *Jens Larsen,* f. 1690, d. 1752, i Østergaard og blev da gift med *Maren Nielsdatter,* f. ca. 1704, d. 1759, gift anden Gang 1753 med *Christen Christensen* i Østergaard. Marens Broder var *Jens Nielsen Brøndlund,* der efter i mange Aar at have været Ridefoged til Oksholm 1740 købte Nørre Elkær, hvor han døde 1778. Jens Larsens og Maren Nielsdatters 8 Børn antog Navnet *Brøndlund* og kom alle udenfor Bondestand; de havde mange Efterkommere bl. a. i Arendal.[4])
Paa Østergaards tidligere Jord ligger nu bl. a. Bryggerivej og Bebyggelsen ved Landevejen.

Holmgaard, Matr. Nr. 19. I Middelalderen laa der en Gaard Holmgaard med Vandmølle ved Løkkebækken mel-

1) Tgb. 20. Jan. 1648. 2) Tgb. 26. Marts 1680. 3) Antagelig Fejlskrift for Bertel Christensen. 4) C. Klitgaard: „Hvetbo Herred“ I, 180 ff.

lem Nibstrup og Burholt, og som hørte til V. Brønderslev Sogn, medens en Del af Marken laa i Ø. Brønderslev Sogn. 1460 tilhørte denne Gaard *Axel Lagesen Brok* til Klausholm, som nævnte Aar paa Jerslev Herreds Ting indværgede Gaarden som sit rette Arvegods.[1]) Fra ham kom Gaarden til hans Halvbroder *Mourids Nielsen Gyldenstjerne* til Aagaard, der 13. Febr. 1494 tog Tingsvidne af Jerslev Herreds Ting, at Axel Brok for 34 Aar siden havde indværget bl. a. Holmgaard, og at han og senere Mourids Gyldenstjerne havde haft det Gods i V. Brønderslev, Nibstrup og Ø. Brønderslev upaatalt i 40—50 Aar og mere, indtil nu Provsten i Børglum Kloster førte Trætte derom. Provsten havde nemlig taget Tingsvidne om, at det Byggested mellem Burholt og Nibstrup, som kaldes Holmgaard, var Klosterets rette Gods.[2]) Vi kender ikke Dommen, men Holmgaard hørte senere til Nibstrup. Gaardens Bygninger blev vist tidligt nedlagt, og 1642 siges i et Tingsvidne af 24. Febr., at den Ager og Eng i Ø. Brønderslev Sogn, som kaldes Holmgaards Mark bruges og bjerges til Nibstrup, og 1652 og 1654 dreves Holmgaards Mark ligeledes til Nibstrup, og 2 Boelsmænd i Ø. Brønderslev gjorde Hoveri dertil.[3]) I Markbogen 1683 nævnes under Nibstrups Tilliggende Ø. Holmgaards Mark, 6 Agre, og V. Holmgaards Mark, 23 Agre. En Del af Holmgaards Jord kom senere under Burholt.

I V. Brønderslev By nævnes i 1700erne ofte en Holmgaard, der vel næppe havde nogen Forbindelse med den ovenfor omtalte Holmgaard, men som efter Matriklen 1688 fik Hk. 6-6-2-2 og 1717 laa til Aalborg Hospital. Den fik senere Matr. Nr. 19 og tilhørte 1806 *Jens Jensen Langbak*, som da solgte den til *Anders Østberg*, som dog ikke fik Skøde (se Skorstensgaard), og 1809 ejedes den af *Jens Nielsen Graven* til Kornumgaard og *Jens Langbak*, som da fik Tilladelse til at udstykke den i 7 Parceller, og 1818—20 stod Gaarden øde, men paa dens store Englod Rimmerne blev opført Gaarden *Enggaarden* (se denne).

1) Top. Saml. Jerslev Herred Nr. 6; Danske Magazin 3, III 259. 2) W. Christensen: Repertorium 2 IV, 435 og Æ. d. A. III 106. 3) Tgb. 1. Juli 1652 og 20. April 1654.

Enggaarden, Matr. Nr. 19a af V. Brønderslev og 1b af Kornumgaard er i sin Oprindelse en Afbyggergaard fra Kornumgaard og vist anlagt ved Aar 1800 af Christen Brønnum, der lagde ca. 150 Tdr. Land af Hk. 4-6-0-2$^{3}/_{4}$ under den.

Den første Enggaard laa paa Kornumgaards Hede øst for Dretterhøjs Fald og kaldtes Kærgaard. Senere blev dette Stykke Jord, der laa op til V. Brønderslev Bys Kær, lagt til Byens Jord som Vesterkær, Matr. Nr. 117.

Kornumgaards senere Ejer Jens Nielsen Graven udvidede Enggaardens Tilliggende med et betydeligt Areal, Hk. 6-0-3-1 af Matr. Nr. 19, *Holmgaard* i Brønderslev, hvilken Jord 1804 kaldes Rimmerne, og hvor Enggaarden senere blev opført, og senere blev der lagt flere andre Parceller til, saa Gaarden har ca. 13 Tdr. Hk.

Da den ældste Enggaards Bygninger en Vinter ca. 1855 blev bortført af Vand og Is, blev Gaarden flyttet vest paa til dens nuværende Plads.

Jens „Laursen“ Nielsen Graven, der var gift med *Kirsten Andersdatter*, solgte 1822 Kornumgaard, men beholdt Enggaarden, hvor han døde 1843, 82 Aar gammel, efter et meget virksomt Liv som Ejendomshandler. Samme Aar havde han skødet Gaarden til sin Søn *Kjeld Jensen Graven*, der døde 1854, og som var gift med *Gertrud Anne Sørensdatter*, Datter af Søren Thorup Jensen i Søndergaard i Aasendrup.[1]) Hun ægtede 1855 *Andreas Christian Møller* fra Nørresundby,[2]) der allerede døde 1857, og med deres Datter *Anne Kirstine Johanne Møller* kom Enggaarden 1895 til hendes Ægtefælle *Carsten Andreas Schiøtz* fra Nørresundby, som 1919 solgte den til *P. Støvring*, som samme Aar skødede den til et *norsk Konsortium* paa 5 Personer fra Frederiksstadegnen for 425.000 Kr., og efter at Verdenskrigens Højkonjunkturer var endt, solgte de den 1923 for ca. 200.000 Kr. til dens nuværende Ejer *Jens Alfred Jacobsen Rubæk* fra Vraa. Ved Aar 1880 havde Gaarden en Vejrmølle.

1) Han var Søn af den store Skudehandler Chr. Jensen Aasendrup i Løkken og Husrtu Gertrud Anne Nicolajsdatter Thomsen fra Hjermeslevgaard. 2) Søn af Avlsbruger Niels Chr. Møller og Johanne Andersdatter.

Rostok, Matr. Nr. 20 og 23, laa vest for Krogensgaardene, Matr. Nr. 6 og 24, hvor nu bl. a. Brønderslev Bank ligger. Den hørte til Slægten Kjærulfs Selvejergods og maa være den Gaard, som *Hans Kjærulf* ejede 1568. Den 2. Juni 1604 skødede *Søren Rasmussen* i Brødland i Hammer Sogn til *Anders Andersen Kjærulf*, Søn af Anders Skriver i Hals (se Side 213) den Part af *Jens Simonsens* Gaard i V. Brønderslev samt et Gadehus, som han havde faaet med sin Hustru *Anne Hansdatter Kjærulf*, der havde arvet Godset efter sin Fader og Broder. Gaardens Skyld var 8 Tdr. Byg, 1 Gaas og 2 Høns, og af Huset svaredes 18 Skill. aarlig.[1])

1633 og 1662 brugtes Gaarden af *Søren Andersen Kjærulf* af Holtet i Ajstrup, der var gift med forannævnte Anders Andersen Kjærulfs Datter *Anne*, som efter Faderen havde arvet Part i Gaarden, medens en anden Part tilhørte hendes Søster *Johanne*, hvis Ægtefælle *Vogn Bertelsen Kjærulf* i Knæpholt i Vadum 3. Juni 1650 skødede 1 Td. 5 Vendelboskæpper Bygskyld i Gaarden til *Søren Rasmussen* i Stade, der var gift med Johannes anden Søster *Anne*. Samtidig mageskiftede Vogn Kjærulf og Søren Rasmussen saaledes, at Søren fik yderligere 7 Vendelboskæpper Bygskyld i Gaarden, medens Vogn fik 7 Skp. Hk. Bondeskyld i Knæpholt og i et Bol i Nørhalne i Biersted Sogn, som Søren Rasmussen ejede. 20. Jan. 1648 havde *Anders Laursen Kjærulf* i Krogen og hans Hustru *Bodil Andersdatter Kjærulf* pantsat 1 Td. Bygskyld i Rostok til Søren Rasmussen i Stade, der samme 5. Juni 1650 fik Skøde paa de 2 Tdr. Hk. Bondeeje i Gaarden, som Bodil havde arvet efter sin Fader.

I Matriklen 1662 staar Gaarden for 6 Tdr. Hk.

28. Juli 1664 og 3. Maj 1666 lovbød *Mette Andersdatter Kjærulf*, gift med Herredsfoged *Christen Laursen* (se Side 214) til sine 7 Børn den Part af Gaarden, som hun havde arvet efter Forældrene, og 2. Aug. 1666 pantsatte Student *Niels Eriksen Børglum* fra Ø. Brønderslev Præstegaard (se Side 215) 1 Td. Bygskyld i Gaarden for 50 Rdl. og i 2 Aar til Søren Rasmussen i Stade.

1) Tgb. 21. Maj 1674.

Søren Andersen Kjærulf havde 1653 laant 23 Sldl. af sin Svoger Søren Rasmussen mod Pant i $^1/_2$ Td. Hk. Jordskyld af Rostok, og 1655 pantsatte han yderligere $^1/_2$ Td. Hk. af Gaarden for 27 Sldl. til Søren Rasmussen, hvem han 1663 yderligere var kommet til at skylde 20 Sldl. i Afgift af Pantet. Efter 21. Dec. 1665 forgæves at have lovbudt sin Del af Gaarden til sine 6 Børn, solgte han den til *Søren Rasmussen* i Stade, der vist nu blev Eneejer. Fra ham kom Rostok til Godsspekulanten Pastor *Laurids Jensen Bjørn* i Jerslev, d. 1684, med hvis Enke *Anne Pedersdatter Hemmet* den 1688 kom til hendes anden Ægtefælle Pastor *Jens Olufsen Vang* i Flade, død 1731, og med hans Enke *Karen de Hemmer* kom den til hendes anden Mand *Niels Jakobsen Kjær* i Kærsgaard i Tornby, der ejede den 1740, og som vist solgte den til *Claus Edv. Ermandinger* til Kornumgaard, der lagde den under denne Gaard.

Ved Matrikuleringen 1688 fik den Hk. 9-6-3-1, og *Søren Andersen Kjærulf* var endnu Fæster. Han døde 1699, 74 Aar gammel, men denne Alder angives for lille, da han allerede boede i Rostok 1633. Senere blev Gaarden delt i 2 af lige Størrelse. 1820 stod Rostok øde og laa da endnu under Kornumgaard, men blev 1820—22 solgt til Selveje.

1809 fik *Jens Nielsen Graven* Tilladelse til at udstykke Rostok, Matr. Nr. 20, Hk. 4-7-1-2. Ca. 1895 blev Gaarden *Matr. Nr. 23* af *Jens Christensen „Dronninglund"* solgt til Dyrlæge *Th. P. Therkildsen*, som udstykkede den.

Øster Hedegaard, Matr. Nr. 22, hørte til Byejerlavet. I Slutningen af Middelalderen hørte den under *Børglum Kloster*, og det er antagelig den, som omhandles i et Sandemandstov af 1527 om ret Skel mellem Hedegaard og Vranghave.[1]) Med Klosteret kom Gaarden ved Reformationen under Kronen og blev med Klosteret solgt til Kansler *Peder Reedtz* og laa derefter under Klosteret i det 18. Aarhundrede.

Den regnedes for et Bol og fik 1688 Hk. 2-4-1-0 og havde et dyrket Areal af ca. 29 Tdr. Land fordelt paa 63 Agre.

1) Æ. d. A. III, 97.

1642 brugtes den af *Mogens Nielsen*[1]) og 1683 af *Jens Mogensen*. I Slutningen af 1800erne blev den udstykket, og paa dens tidligere Jorder ligger bl. a. Sygehuset, Hedelund Plantage og den lille Gaard *Granly*.

Bundgaard, Matr. Nr. 27—29. Navnet betyder en middelalderlig Selvejergaard (Bondens Gaard) i Modsætning til en Fæstegaard. Den ejedes utvivlsomt af Slægten *Kjærulf* fra Kornumgaard, under hvis Fæstegods den hørte i 1700erne. 1662 stod den for Hk. 6 Tdr., men fik 1688 Hk. 8-2-1-2. 1632 brugtes den af *Simon Andersen Kjærulf*, der 8. Marts blev stævnet af Lægdsmanden for Madskat. Simon svarede, at han havde fæstet Gaarden af den Selvejer, der ejede den, og ham svarede han sin Landgilde, hvorfor han mente, at der ikke kunde paalignes ham mere Skat end en anden Brydebonde[2]) paa Adelens Fæstegods, og den tilbød han at betale, og i denne Anskuelse gav Herredsfogeden ham Medhold.

Peder Thomsen Galskyt var da lige blevet Ejer af $^1/_2$ Kornumgaard og Bruger af den anden Halvdel (se Kornumgaard S. 160), og han var Simon Kjærulfs Husbond, men der var iøvrigt adskillige, som ejede Parter af Bondeskylden i Bundgaard, saaledes Medlemmer af Slægten fra Søndergaard i Aasendrup, der vist før Aar 1600 havde faaet Adkomst til dem gennem en kvindelig Kjærulf fra Kornumgaard. Saaledes ejede *Jens Poulsen* i Mølgaard i Tolstrup og hans Faster *Anne Jensdatter*, gift med Ridefoged *Chr. Hansen* i Thorsmark, Parter, samt Jens Poulsens Søskende, bl. a. *Anders Poulsen*, der en Tid boede i Bundgaard, men døde 1663 i Vestergaard.

Simon Andersen var gift med *Bodil Andersdatter* og havde foruden en Datter *Mette Simonsdatter*, der var gift med ovennævnte Anders Poulsen, en Søn *Anders Simonsen Kjærulf*, som 1666 og 1683 boede i Bundgaard. Gaarden blev vist allerede i 1600erne delt i 2 og senere i 3. Af disse blev Matr. Nr. 28 nedlagt 1870; Matr. Nr. 27 var 1838 udstykket, og Matr. Nr. 29 blev udflyttet paa Marken nordøst for Byen og fik ogsaa Matr. Nr. 28s Lod her.

1) Tgb. 30. Sept. 1642. 2) ɔ: Forvalter, Bestyrer, Afbygger.

Paukergaard, Matr. Nr. 30, (folkelig Udtale Pukkelstedet eller Pukkelgaard) er efter Hartkornet at dømme den samme som *Legergaard* eller Legerværsted.

1688 fik Gaarden eller Bolet Hk. 2-0-0-1 og hørte under Hjermeslevgaard (Birkelse). 14. Nov. 1724 skødedes den fra Stamhuset Birkelse for 90 Rdl. kur. til *Jens Pedersen Møenbo* i Aalborg,[1]) der havde været Pauker (Trommeslager) ved 3. jyske Rytterregiment og hvis Søn *Christen Møenbo* var Ridefoged (Godsforvalter) paa Hjermeslevgaard og senere Ejer af Knivholt. Jens Møenbo var født o. 1665 og døde 1747 paa Knivholt, men blev begravet i V. Brønderslev. 1689 blev han gift med *Maren Pedersdatter Kjærulf*, f. o. 1670, død paa Knivholt 1748, med hvem han foruden ovennævnte Søn Christen havde en Søn *Peder Møenbo*, der 1738—48 var Postmester i Trondhjem, og endvidere en Datter, Bodil Møenbo, der blev gift med Vagtmester Christoffer Hahne i Præstø.[2])

Forudsat, at Legergaard er det samme som Paukergaard, ejedes den 1749 af Degnen *Thomas Sandholt* i Børglum, som da solgte den til Sr. *Niels Jensen Sulsted*, der boede her og ikke regnedes til Bondestand.

1700 begravedes Thomas Jensen Leeger, 49 Aar gammel, „som i Raseri druknede sig selv“.

Galskytgaard, Matr. Nr. 31, er vist den Gaard, der 1688 fik Hk. 2-1-0-1 og brugtes af *Christen Jensen*. Den hørte under Kornumgaards Gods og ejedes efter *Peder Galskyts* Død 1678 af hans Datter *Kirsten Galskyt*, død 1733 som Enke efter Kapellan *Oluf Juul* i Tisted, hvis Søstersøn *Peder Worm* i Kærsgaard i Hellevad, senere Købmand i Aalborg, købte den 1728. 1722 blev den bortfæstet til *Thomas Christensen*, f. 1689, d. 1753, Søn af Chr. Laursen ved Kæret. Han antog Navnet *Galskyt*, maaske efter Gaarden. Han omkom i Februar 1753 sammen med 2 voksne Døtre, vist ved et Ulykkestilfælde. Var gift første Gang med Katrine Malene Eriksdatter, død 1727, og anden Gang med *Maren*

1) Tgb. 22. Marts 1725. 2) C. Klitgaard: Kjærulfske Studier, S. 174 f.

Jensdatter Uttrup, Datter af Skudehandler Jens Andersen Uttrup og Marie Nielsdatter Børglum i Blokhus.[1]) Thomas Galskyts Søn *Erik Thomsen Galskyt*, f. 1726, d. 1794, købte 1743 Galskytgaard af Peder Worm. Han var gift med Johanne Jensdatter af Vrejlev, f. o. 1723, d. 1804. Siden 1743 har Gaarden været i Selveje.

Dammen, Matr. Nr. 32, var den vestligste Gaard i Byen, og Husene laa ved søndre Side af den nuværende Saltumvej og strakte sig mod Vest ud til Spangbroen. Gaarden havde et ret betydeligt Jordtilliggende. Syd for Gaarden har været en Dam.

Dammen eller „ved Dammen", som den ofte kaldtes, hørte til Kornumgaards Selvejergods og brugtes 1613 og 1617 af *Søren Jensen*.[2]) 1635 blev 2 Tdr. Rug Bondeskyld af den af *Peder Christensen Munk* i Gettrup mageskiftet til hans Moster *Bendit Porsdatter Børialsen* i Attrup for hendes Part af Kornumgaard, der var 2 Tdr. 4 Skp. $2^1/_5$ Fdk. Byg Bondeskyld.[3]) Hun pantsatte i Oktober s. A. Dammen til *Peder Munk*, for 200 Rdl., som han havde betalt for hende til Købmand Jens Bang i Aalborg, og hvis hun ikke indløste Pantet inden Paaske 1636, skulde Peder Munk beholde det, hvilket synes at have været Tilfældet. Den kom derefter under Kornumgaard, hvortil den laa til i 1790erne, da den solgtes til Selveje, og 1801 solgtes den af *Søren Nielsen* til Morten Sørensen. Omkring 1920 blev den udstykket af Dyrlæge *Th. P. Therkildsen*, og de fleste af Bygningerne er nedbrudt.

Volle „ved Dammen" nævnes 7. Juni 1660,[4]) og 1662 brugtes Gaarden af *Klemen* samt af *Søren Lauridsen* ved Kæret og *Bertel Olufsen* ved Kilden og var en Halvgaard paa 3 Tdr. Hk.[4]) Det er utvivlsomt den Gaard, der 1683 brugtes af *Klemen Andersen* og *Jørgen Olufsen*, og som 1688 fik Hk. 3-2-1-1.

1) Personalh. Tidsskr., 6 IV 182. 2) Aastrup Lens Regnskab 1617|18. 3) Tgb. 4. Marts 1635. Se iøvrigt under Kornumgaard. 4) Tgb. 5) Matriklen.

Doktorgaard, Matr. Nr. 36, 37 og 21, øst for Skorstensgaard, nævnes 1704, da Fæsteren Laurs Christensen døde. Den har maaske Navn efter en Fæster Peder Jensen med Tilnavn „*Dogter*", som døde 1700, 52 Aar gl., og 1704 døde Laurs Christensen i Doktorgaard, 67 Aar. Gaarden havde 1820 Hk. 4-5-3-0, men var allerede da delt i 2 af lige stort Hk., saa efter Matriklen 1688 havde den Hk. 9-3-2-0 og brugtes 1683 af Jens Pedersen. Den laa 1710 under Kornumgaards Fæstegods, og til den hørte et Hus (Matr. Nr. 21). 1808 tilhørte Doktorgaard *Jens Nielsen Graven* til Kornumgaard, der synes at have udstykket Matr. Nr. 36 og lagt Matr. Nr. 37 under Huset Nr. 21, som da stod for Hk. 4-5-3-0, altsaa Matr. 37s gamle Hk.

Drejergaard, Matr. Nr. 38 og 39, nævnes 1723 og brugtes af unge Jens Jensen. Den stod kun for Hk. 1-5-1-0, og da et saadant Hk. ikke forekommer i Matriklen 1688, maa det vist være en Del af en anden Drejergaard. Den hørte under Kornumgaards Gods og brugtes 1726 og 1729 af Laurs Andersen Drejer, men af Matriklen 1688 ses, at Gaarden, der ialt fik Hk. 4-3-2-0, da brugtes af Christen Nielsen Bloch. Ved Aar 1800 blev den solgt til Ejendomsspekulanten *Jens Jensen Langbak*, som 1806 solgte den til *Anders Østberg*, som dog ikke fik Skøde paa den, hvorom der opstod Proces, som paadømtes ved Højesteret 11. Okt. 1813, men imidlertid var Gaarden blevet solgt ved Auktion for resterende Skat, og 1809 tilhørte den *Jens Nielsen Graven* og hans Medinteressent *Jens Langbak*, hvilke da 27. Febr. fik Bevilling til at udstykke den i 9 Parceller. 1820 siges, at Gaarden er øde. Den blev udflyttet paa Marken nordøst for Byen imellem Udflyttergaardene Krogen og Bundgaard.

Skorstensgaard, Matr, Nr. 40—43, har dette Navn fra, at Gaarden var den første i Byen, der fik Skorsten i Stedet for Røghul (Lyre), som Bønderbygninger i Almindelighed havde. Den nævnes i Tingbogen 1. April 1723 som hørende til Kornumgaards Gods. I Begyndelsen af 1800erne var den

oprindelige Gaard blevet delt i *Øster Skorstensgaard* og *Vester Skorstensgaard* hver med Hk. 4-2-0-0, og de ejedes af Gaardspekulanten *Jens Jensen Langbak,* som 1. Maj 1806 solgte dem til *Anders Østberg,* der dog ikke fik Skøde, da der manglede 9 Skp. Hk. i dens eller 2 samtidig købte Gaardes Areal. Jens Langbak dømtes 11. Okt. 1813 til at give Skøde, hvilket dog ikke skete, idet Gaardene vist før 1809 blev solgt ved Auktion for Skatterestance,[1]) og 1809 ejedes de af Jens Langbak og Jens Nielsen Grayen paa Kornumgaard, som 27. Febr. fik Rentekammerbevilling til at udstykke Øster Skorstensgaard i 6 Parceller og Vester Skorstensgaard i 8, men overtraadte Bevillingen. Gaardene kaldtes senere *Store Skorstensgaard* (Matr. Nr. 43) og *Lille Skorstensgaard* (Matr. Nr. 40), og sidstnævnte Gaard er i 1900erne blevet næsten udstykket. En Del af den bortsolgte Skolejord (Matr. Nr. 1) kom under Lille Skorstensgaard.

Til V. Brønderslev Ejerlav hørte en hel Del Smaabol og Huse med særlige Navne, men hvis Beliggenhed jeg i mange Tilfælde ikke har kunnet paavise.

Agersig, Matr. Nr. 12, var o. 1750 et Hus ved Nibstrup Markskel og laa til denne Hovedgaard. Laa vist paa Nordre Agersig. Af Matr. Nr. 12a og 12c m. fl. er oprettet *Lille Nibstrup.*

Bodelsgaarde eller Bodilsgaarde var 1753 to Gaarde øst i Byen ved den gamle Jerslevvej (Se Side 136). Bodelsgaard (Chr. Poulsen) nævnes ogsaa 1766.

Fiskerhuset nævnes 1690 i Kirkebogen,

Fjerreslevgaard. 1457 fik *Hundslund Kloster* paa Jerslev Herreds Ting Genpart af *Jens Glomsens* latinske Skøde paa noget Gods i „Fiersløff i Brynnesløff Sogen". Det er maaske tvivlsomt, om dette „Gods" laa i V. eller Ø. Brønderslev Sogn, men samme Aar mageskiftede Klosteret dette Jordegods til *Anders Nielsen Banner* til Asdal og Kokkedal sammen med flere Gaarde i V. Brønderslev Sogn.[2])

Døvling, Matr. Nr. 100, nævnes 1695 og var et Hus under Kornumgaard. I 1870erne anlagdes her et Teglværk, som i moderniseret Stand endnu findes.

1) Landvæsenskontorets Journal 1825|2350. Matrikulkontoret. 2) Æ. d. A. III, 11 og 17.

Follersig var et Bol, der nævnes i Tingbogen 31. Maj 1655 og 7. Juni 1660. Det nævnes oftere i Kirkebogen omkring Aar 1700, og 1717 stod det for Hk. 0-0-3-2 og laa under (Gl.) Vraa.

Frøkær var et Hus, som ca. 1740 laa under Kornumgaard.

Gaden var o. 1700 Betegnelsen for en Del Huse ved Vejen i den sydlige Del af Byen (Algade—Østergade).

Glimsholt var et Hus øst for „Dammen" og var før 1638 bygget paa Jord, der sagdes at være indkastet af V. Brønderslev Fælled, medens andre vilde hævde, at det var bygget paa „Dammens Jord".[1]) Den sidste Mening blev gældende, og 1654 tilhørte Glimsholt *Peder Munk* i Gettrup og kom med „Dammen" under Kornumgaard.

Graven var et Hus, som laa, hvor Højskolen senere blev bygget. Det nævnes 1693 og 1696.

Gølhuset, Matr. Nr. 59, har maaske Navn efter en Gødel (Vandløb, Strøm) og er vist det Hus af Hk. 0-6-1-0, som i 1690 ejedes af *Peder Pedersen Galskyt,* Kapellan i Sæby, efter hvis Død 1694 det ejedes af hans Datter *Else Galskyt* i Viborg, der 1735 skødede det til Claus Edv. Ermandinger til Kornumgaard,[2]) hvorfra det vist blev solgt til Selveje o. Aar 1800.

Helledegaarden, Matr. Nr. 10a m. m., se *Krogen.* En Bebyggelse *Hellede* nævnes o. 1720 og 1800 som liggende under Hjermeslevgaard, men Ejendommen blev nedlagt før 1838 og delt mellem andre Gaarde.

Holthuset nævnes i Kirkebogen 1765.

Kilden, „ved Kilden", tilhørte 1632 Byskriveren i Aalborg Hjeronimus Madsens Enke *Bodil Sørensdatter* (se Kornumgaard), som 12. Juli skødede dette Bol af Skyld 4 Tdr. Byg og 1 Skovsvin, Bruger Lars Christensen, til *Jørgen Kruse* til Hjermeslevgaard, der atter solgte Stedet til *Jens Poulsen* i Mølgaard i Tolstrup, hvis Søn *Poul Jensen* i Aasendrup senere ejede det. 1662 laa Stedet under *Krogen* og brugtes af en Bertel Olufsen, der ogsaa var delagtig i Brugen af „Dammen", 1683 brugtes det af Oluf Bertelsen og Laurids

1) Tgb. 7. Septbr. 1654 samt 8. og 15. Marts 1655. 2) Tgb. 28. April 1735.

Madsen og var antagelig den Ejendom, der 1688 fik Hk. 1-1-0-0 og hvortil hørte et Hus af Hk. 0-1-2-2. Poul Jensens Arvinger skødede 17. April 1688 „Kilden“ til Otte Skeel til Birkelse, hvorefter det kom under Hjermeslevgaard og ca. 1856 blev solgt til Selveje.

Knarken var et Hus ved „Gaden“ syd i Byen (Algade—Østergade); det nævnes i Tingbogen 7. Juni 1660 og i Kirkebogen 1709 (Niels Nielsen). Det laa paa Sydsiden af Vejen, hvor Carstensens Fabrik ligger.

Kongegaarden, Matr. Nr. 95, syd for Byen, vest for Banen, var o. 1570 en Selvejer-Bondegaard, der ejedes af Anders Thomsen (Vognsen til Stensbæk?), se Side 146. Den kom vist under Kornumgaard, og den nævnes i Kirkebogen 1702 og 1775. Kaldtes ogsaa *Kongestedet* og 1804 *Kongehuset*, saa den maa være sunket ned til at være et Husmandssted.

Kæret, „ved Kæret“ var 1640 og senere et Sted under Kornumgaards Gods og brugtes 1662 af Søren Lauridsen, som ogsaa brugte en Del af „Dammen“. 1630 arvede *Johanne Andersdatter Hals* (se Krogen) dette Sted, som hendes Datter *Gyde Laursdatter* i Kærsgaards Arvinger 9. Decbr. 1680 med 4 Tdr. Bondeskyld skødede til *Helmik Galskyt* til Kornumgaard, hvorefter det hørte til denne Gaard til ca. 1800. Vist = *Vesterkær* Matr. Nr. 117, der nævnes 1771, se iøvrigt S. 169.

Ladefogedgaarden, Matr. Nr. 8, er vist et Navn fra o. 1800 efter en Bruger med Tilnavn „Ladefoged“. Den var delt i Matr. Nr. 7 og 8, hvoraf Nr. 7 blev nedlagt og Hovedparcellen lagt under Nr. 8.

Legerværstedet (Værsted = et Bolssted) eller *Legergaarden* er efter Hartkornet 1688 den senere *Paukergaard* („Pokelgaard“), se derunder.

Liggebroen „ved Liggebroen“ nævnes 1683 og 1722 (Søren Thomsen, laa 1717 til Hjermeslevgaard.

Løkken var et Hus, der nævnes 1687 og vel havde Navn efter en „Løkke“, en indgrøftet eller inddiget Græsmark.

Mellemkær, Matr. Nr. 33 og 34 var 1688 2 Steder af Hk. 2-2-0-0 og 2-0-1-1, der hørte under Kornumgaard, hvorfra den vist blev solgt o. 1800.

Mors nævnes i Kirkebogen 1702 og 1750. Huset laa 1729 til Nibstrup, Bruger Jens Laursen.

Nyborg var et Hus — vist vester i Byen — og 1731 solgte Thomas Jensens Hustru Tobak her.

Nørre Hede er en Del Bebyggelser fremstaaet efter Udskiftningen o. 1816.

Postgaarden syd for Byen har Navnet efter Postkontrahent Søren Thomsen, der boede her o. 1890.

Putten var et Bol ved Ladefogedgaarden og nævnes 7. Juni 1660 i Tingbogen. Det laa i 1700erne under Kornumgaard og havde 1838 Hk. 0-4-2-1.

Rytterhuset nævnes 1704, var vist et Hus ved Algades Sydside.

Røven var 1740 et Hus paa Sønderhede og under Kornumgaard. Det kom antagelig under Mellemkær, Matr. Nr. 34, se ogsaa Sønderhede.

Sigen, Matr. Nr. 14, nævnes 1690 og senere og laa til Nibstrup: ligger Sydøst for Anneksgaarden.

Skabet, Matr. Nr. 18, nævnes 1699 og laa 1750 og 1807 under Nibstrup; men Gaarden blev nedlagt før 1838 og delt i mange Parceller, hvoraf én, *Skabet*, 1880 var bebygget og laa øst for Aalborg-Chausséen mellem de udflyttede Gaarde Bundgaard og Krogen.

Skrolhuset nævnes paa Kæret 1830.

Smalby, Matr. 19, 20 m. fl., er Parceller fra Gaarde i V. Brønderslev, og Bebyggelse her nævnes først 1815. En Del af Parcellerne er o. 1900 sammenlagt til *Smalbygaard*.

Spelten var et Hus ved søndre Ende af den nuværende Krogensgade og kaldes nu *Fynbogaarden*. Stedet nævnes 1692 og senere og laa 1729 og senere til Nibstrup.

Sønderhede er vist det Sted „Heden“, der o. 1720 laa til Kornumgaard og vist det samme som „Røven“ (se dette Sted). I nyere Tid er der opstaaet en Del Bebyggelser paa Sønderhede.

Tophuset nævnes 1830.

Valby er en Del Bebyggelser nordvest for „Pedershaab“ Fabriker og beboes af Arbejdere dér.

Vasen, Matr. Nr. 90, var et Hus under Kornumgaard af Hk. 0-4-0-0, men laa 1750 og senere under Nibstrup. Navnet „Vasen" betyder en indgrøftet Vej over lavt Terræn, og Huset laa nordøst for Spangbroen, hvor Vejen fra Saltum delte sig i en Vej ad Øster Brønderslev til (Algade) og en Vej, der indtil 1871 gik fra Vasen nord om Vestergade og nord om den nuværende Stationsbygning til (Bredgade) Brønderslev gamle Kirke. Ved 1870 anlagde Emil Struntze et Farveri i „Vasen", men drev det kun faa Aar.

Vesterkær, se *Kæret*.

Vibehuset nævnes 1825 og laa øst i Byen ved den senere Østergade.

Østerkær, Matr. Nr. 35, laa under Kornumgaard, og Bebyggelsen her omtales allerede 1756.

I den nyere Tid er paa Brønderslev Enge og Kær fremstaaet en Mængde Bebyggelser, saaledes *Ny Kærgaard*, *Sandholt*, *Engholm*, *Engbo*, *Enghus*, *Krogens Kær* og flere, og paa Højmarken øst for Aalborg—Hjørring Chausséen er foruden de fra Byen udflyttede Gaarde Nybebyggelserne *Mariesminde* og *Markholt*, hvilket Navn ligesom Sandholt ikke staar i Forbindelse med tidligere Skovbevoksning (Holt). Endelig er bygget en Gaard *Lille Nibstrup* ved Bækken, der Nord fra løber i Løkkebæk. Den bestaar af Parceller af Agersig, Østergaard m. fl.

EMNEREGISTER

STEDNAVNE

PERSONNAVNE
